

Reforma općinskoga zakona, 1912.

Sadržaj

- I. poglavlje: Općenite ustanove
- II. poglavlje: Žiteljstvo općine
- III. poglavlje: Izbor općinskoga zastupstva
- IV. poglavlje: Općinska uprava
- V. poglavlje: Organi općinske uprave
- VI. poglavlje: Djelokrug općinskih organa
- VII. poglavlje: Općinsko kućanstvo
- VIII. poglavlje: Općinski činovnici i službenici
- IX. poglavlje: Karnosni propisi
- X. poglavlje: Mirovinski propisi
- XI. poglavlje: Nadzor nad općinama
- XII. poglavlje: Prelazne i zaključne ustanove

352(497.13)

C. CAVALIERI

REFORMA

OPĆINSKOGA ZAKONA

Уведено у нови инвентар бр.
1 јануара 1942 год.
Београд.

Zagreb 20/XII 1912.

Reforma općinskoga zakona

3510

Уведено у нови инвентар бр. ~~3510~~
upravno-pravna studija o općini.
Београд.

Napisao

Celso Cavalieri

tajnik kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljske vlade.

*V. Rolasović
Dr. dot. predstojnik.*

U Zagrebu 1912.

Vlastita naklada.

Tisak kr. zemaljske tiskare.

Sva prava pridržana.

Yuv. br.
38743

Uspomeni mojih roditelja
i
uzor-majci moje ljubljene djece.

Sadržaj.

	Strana:
I. poglavlje: Općenite ustanove	1 (180)
II. poglavlje: Žiteljstvo općine	8 (196)
III. poglavlje: Izbor općinskoga zastupstva	11 (207)
A. Pravo biranja i izberivost	11 (207)
B. Izborna listina	15 (227)
C. Priprave za izbor	31 (246)
D. Izborni čin	36 (250)
E. Dužnost glasovanja	47 (260)
F. Kaznene odredbe	50 (262)
IV. poglavlje: Općinska uprava	50 (263)
V. poglavlje: Organi općinske uprave	52 (275)
A. Općinsko zastupstvo	52 (279)
B. Općinski upravni odbor	71 (295)
C. Općinsko poglavarstvo	75 (298)
VI. poglavlje: Djelokrug općinskih organa	77 (302)
A. Djelokrug općinskoga zastupstva	77 (303)
B. Djelokrug općinskoga upravnoga odbora	80 (303)
C. Djelokrug općinskoga poglavarstva	83 (305)
VII. poglavlje: Općinsko kućanstvo	88 (309)
A. Uprava općinske imovine	88 (309)
B. Općinske daće	99 (316)
C. Municipalizacija javnih poduzeća	105 (328)
VIII. poglavlje: Općinski činovnici i službenici	111 (331)
A. Propisi o osposobljenju	111 (331)
B. Namještenje u općinskoj službi	113 (332)

	Strana:
C. Dužnosti općinskih činovnika i službenika	118 (336)
D. Prava općinskih činovnika i službenika	122 (339)
IX. poglavlje: Karnosni propisi	128 (344)
A. Općenite odredbe	128 (344)
B. Kazni	130 (346)
C. Karnosne oblasti	137 (349)
D. Karnosni postupak	140 (350)
E. Obustava službe i plaće	143 (351)
F. Posebne odredbe za umirovljenike	147 (352)
G. Sindikatni postupak	148 (352)
H. Prizivni i utočni rokovi	148 (353)
X. poglavlje: Mirovinski propisi	149 (353)
A. Općenite odredbe	149 (353)
B. Opskrba stalno namještenih opć. činovnika	153 (357)
C. Opskrba udova i siročadi	158 (358)
D. Mirovinske zaklade i mirov. statuti	162 (359)
E. Molbeni tečaj	164 (362)
XI. poglavlje: Nadzor nad općinama	164 (362)
XII. poglavlje: Prelazne i zaključne ustanove	168 (365)

Predgovor.

Gotovo tri decenija ističe se u našoj javnosti potreba reforme općinskoga zakona, jer se općenito osjeća, da ovaj zakon, koji je stvoren prije 40 godina, ne dotječe više za posve promjenjene prilike kod naših upravnih općina.

Baveći se kroz dugi niz godina sa poslovima općinske uprave, imao sam na pretek prilike upoznati sve one silne praznine, od kojih vrvi zak. čl. XVI. : 1870. »o uređenju seoskih općina i trgovišta, koja ne imaju uređenoga magistrata«. Kako sam pak po svom nekadanjem službenom položaju imao zadaću, da se i meritorno bavim pitanjem reforme rečenoga zakona, odlučio sam, da plod svojega mnogogodišnjega praktičnoga iskustva i dugotrajnih teoretskih studija na području komunalnoga prava, iznesem pred javnost u konkretnom obliku zakonske osnove sa obrazloženjem.

Svjestan si zamašitosti posla, kojega sam se latio, napisao sam ovu svoju knjige bez pretenzija, imajući na umu samo to, da svojim skromnim radom dobroj stvari koristim. Neka dakle dobrohotni čitaoc uvaži tu činjenicu, pa uzevši u obzir još i to, da sam svoju radnju mogao pisati tek nakon dnevnoga uredskoga posla, kradući si san i počinak, dobrostivo oprost, ako djelo nije onako ispalo, kako bi to možda bilo, da sam ga mogao izgradjivati u dokolici.

Učinio sam, što sam po svojim slabim silama mogao, pa ću biti sretan, ako se nadje drugi i pozvaniji i sposobniji, koji će proslijediti po meni utrti put, te stvoriti savršenije djelo o izgradnji naše općinske uprave. Objektivna kritika pak biti će mi samo poticalom za daljnji uspješniji rad.

Ispravci većih pogriješaka, nalaze se iza predgovora, dočim će manje sam čitatelj lako ispraviti. Bit će uputno, ako se knjiga prije porabe prema obavljenim korekturama ispravi.

Pred Božić 1912.

Pisac.

Ispravci.

Str. 6. redak 4. od zgora od riječi: »Nadležnoj« pa do konca §. 13. sačinjava posebnu, 5. stavku.

Str. 17. redak 11. od zdola mjesto stav. 3. čitaj stav. 4.

Str. 18. redak 12. od zdola od riječi »U istom« pa do »ispušten« sačinjava posebnu, 2. stavku.

Str. 21. redak 10. od zgora mjesto vlasne čitaj ovlaštene.

Str. 29. redak 13. od zdola mjesto na čitaj za.

Str. 30. redak 13. od zdola mjesto izvorno čitaj izvornu,

Str. 31. redak 1. od zgora od »Ovaj« do »godine« sačinjava posebnu stav. 4.

Str. 32. redak 7. od zgora mjesto pravomoćnoj čitaj pravomoćnoj.

Str. 35. redak 4. od zgora mjesto takovo čitaj takovu.

Str. 48. redak 5. od zdola mjesto da izbivanje čitaj da opravdanost izbivanja.

Str. 58. redak 2. od zgora mjesto koja čitaj koje.

Str. 58. redak 14. od zgora ispusti slovo i.

Str. 64. redak 9. od zdola ispusti (§. 20.).

Str. 75. redak 3. od zdola od riječi »Ovo« pa do »§. 144.« sačinjava posebnu 2. stavku.

Str. 92. redak 1. od zdola pred te valja uvrstiti slijedeće: 3. za mirovine općinskih činovnika,

Str. 97. na mjesto §. 136. čitaj §. 196.

Str. 100. redak 6. od zdola na mjesto ih čitaj ga.

Str. 101. redak 12. od zgora na mjesto oka čitaj roka.

Str. 110. redak 11. od zgora na mjesto stav. 3. i 4. čitaj stav. 4. i 5.

Str. 111. redak 3. od zgora na mjesto propisi o namještenju čitaj Propisi o osposobljenju.

Str. 134. redak 12. od zdola na mjesto postupak čitaj prestupak.

Str. 142. redak 11. od zdola na mjesto dolično čitaj doličan.

Str. 143. redak 4. od zdola na mjesto F čitaj E.

Str. 146. redak 6. od zdola na mjesto proglašena čitaj proglašen.

Str. 183. redak 2. od zgora na mjesto ekonomska čitaj ekonomsko.

Str. 194. redak 1. od zgora na mjesto neoporna čitaj neosporna.

Str. 200. redak 12. od zdola na mjesto konstruisan čitaj konstruisan.

Str. 207. redak 1. od zdola na mjesto svakako čitaj svaka.

Str. 229. redak 5. od zdola na mjesto pravodobno čitaj pravaoljano.

Str. 238. redak 10. od zdola na mjesto povjerenja čitaj zavjerenja.

Str. 255. redak 1. od zgora na mjesto posljednjoj čitaj pretposljednjoj.

Str. 258. redak 9. od zgora pred sastavljanju umetni o.

Str. 258. redak 7. od zdola na mjesto stav. 3. čitaj stav. 2.

Str. 259. redak 9. od zdola na mjesto stav. 5. čitaj stav. 6.

Str. 259. redak 5. od zdola na mjesto stav. 6. čitaj stav. 7.

Str. 265. redak 10. od zdola na mjesto se čitaj si.

Str. 268. redak 5. od zdola na mjesto ovo čitaj ono.

Str. 269. redak 1. od zdola na mjesto stupa čitaj skupa.

Str. 270. redak 10. od zgora na mjesto oživotvorenje čitaj oživotvorenju.

Str. 273. redak 1. od zgora na mjesto koji čitaj koje.

Str. 282. redak 10. od zgora na mjesto tom čitaj tomu.

Str. 289. redak 11. od zgora na mjesto stav. 5. i 6. čitaj stav. 4. i 5.

Str. 291. redak 8. od zdola na mjesto zaprečeno čitaj zaprečeno.

Str. 294. redak 1. od zgora na mjesto ovako čitaj ovamo.

Str. 316. redak 10. od zgora na mjesto §. 357. čitaj §. 325.

Str. 330. redak 7. od zdola na mjesto koji, čitaj koju.

Str. 331. redak 10. od zgora na mjesto ovom čitaj onom.

Str. 333. redak 13. od zdola na mjesto manještenja čitaj namještanja.

Str. 333. redak 12. od zdola na mjesto bira čitaj biva.

Str. 348. redak 5. od zgora na mjesto onu čitaj one.

Literatura.

A d l e r H. M. A summary of the law of corporations, London, 1903.

B a c k o f f n e r, Die Städteordnung der preuss. Monarchie, Berlin, 1880.

B e r t o l i n i, Il governo locale inglese e le sue relazioni colla vita nazionale, Torino, 1899.

B r a u n, O općinskom nametu u Mjesečniku pravnčkoga društva 1912.

B r e z i n š č a k, Misli o budućem našem općinskom zakonu u Mjesečniku pravnčkoga društva 1901.

B r u n i a l t i, Il diritto costituzionale e la politica, Torino, 1896., 1900.

C a m a n n i, Le finanze dei Comuni e delle Provincie, Roma, 1899.

D a m a t s c h k e, Aufgaben der Gemeindepolitik, Jena, 1904.

D e B i e n c o u r t, Organisation des municipalités dans les communes rurales et urbaines, Tours, 1873.

G n e i s t, Das englische Verwaltungsrecht der Gegenwart in Vergleichung mit den deutschen Verwaltungssystemen, Berlin, 1883.

G r ü n b e r g, Bauten auf fremden Grund, Wien, 1903.

Haschek, Die Selbstverwaltung in politischer und juristischer Bedeutung, Leipzig, 1898.

Jellinek, Allgemeine Staatslehre, Berlin, 1900.

Jellinek, System der subjektiven öff. Rechte, Tübingen, 1905.

Kaizl-Körner, Finanzwissenschaft, Wien, 1900.

Krišković, Upravna nauka i upravno pravo, štampano po predavanjima 1910./1. (kao rukopis).

Mayer O., Theorie des französischen Verwaltungsrechtes, Strassburg, 1886.

Mayer O., Deutsches Verwaltungsrecht, Leipzig, 1895., 1896.

Mihalić, Općina i njezina uprava na temelju zak. čl. XVI. : 1870. u Mjesečniku pravničkoga društva 1903. i 1904.

Lindemann, Städteverwaltung und Municipal-Sozialismus in England, Stuttgart, 1906.

Lindemann, Die deutsche Städteverwaltung, Stuttgart, 1906.

Loenning, Lehrbuch des deutschen Verwaltungsrechtes, Leipzig, 1884.

Persico, Principi di diritto amministrativo, Napoli, 1890.

Preuss, Gemeinde, Staat, Reich, als Gebietskörperschaften, Berlin, 1889.

Preuss, Das städtische Amtsrecht in Preussen, Berlin, 1902.

Redlich, Englische Localverwaltung, Leipzig, 1901.

Rottek, Staatsrecht der constitutionellen Monarchie, Leipzig, 1838.

Siegfried, Die Proportionalwahl, Berlin 1898.

Schulze, Lehrbuch des deutschen Staatsrechtes, Leipzig, 1886.

Ulbrich, Lehrbuch des oesterreichischen Verwaltungsrechtes, Wien, 1904.

Wagner A., Die Communalsteuerfrage, Leipzig, 1878.

Žigrović I., Hrvatsko upravno pravo, Bjelovar, 1910.

Osnova zakona

o upravnim i trgovišnim obćinama u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

Poglavlje I.

Općenite ustanove.

§. 1.

Pod ustanove ovoga zakona spadaju:

Općenite
odredbe.

a) općine uređene prema ustanovama zakona od 12. decembra 1870. »o uređenju općina i trgovišta, koja ne imaju uređenoga magistrata« (zak. čl. XVI. : 1870.) ;

b) gradovi Karlobag, Kostajnica i tvrđja Ivanić (§. 3. zakona od 21. juna 1895. »o ustroju gradskih općina u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«).

§. 2.

Do sad po ustanovama zak. čl. XVI. : 1870. uređivane općine dijele se u buduće u upravne, trgovišne i gradske općine (§. 1. sl. b) ovoga zakona).

Upravne općine mogu na predlog županijske skupštine zakonodavnim putem biti uvrštene u red trgovišta, ako to zaključi jednoglasnim zaključkom općinsko zastupstvo.

Za prosudjivanje pitanja, može li se koja upravna općina podići u red trgovišta mjerodavno je slijedeće:

1. broj pučanstva;
2. prometne i društvene prilike;
3. topografički odnošaji;
4. teritorijalni opseg općine.

§. 3.

Trgovišta, te u §. 1. sl. b) navedeni gradovi mogu prema ustanovama ovoga zakona sastaviti statut o unutarnjem svojem ustroju i poslovanju.

Ovaj statut valja nakon prethodnoga pretresanja po županijskoj skupštini predložiti na odobrenje kr. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove.

§. 4.

Propisi ovoga zakona odnose se na sve općine podjednako, osim gdje je to u zakonu izrikom inako određeno.

§. 5.

Sadanje seoske općine i trgovišta, te u §. 1. sl. b) spomenuti gradovi imaju postojati sve dotle, dok se njihov opseg u smislu §. 27. toč.

3. zakona od 5. februara 1886. »o ustroju županija i uređenju uprave u županijama i kotarima« odnosno u smislu ustanova ovoga zakona ne promjeni.

§. 6.

Svaka općina imade svoj prostor, na koji se proteže njena vlast, te se taj prostor naziva općinskim teritorijem.

§. 7.

Dvije ili više općina istoga županijskoga područja mogu se spojiti i sastaviti jednu općinu, a tako isto i pojedine sela ili mjesta odvojiti od jedne općine i spojiti se sa drugom, kada same općine zakluče, ili pojedina mjesta, odnosno sela to zatraže. U potonjem slučaju valja o tom zahtjevu saslušati mnijenje nadležnih općinskih zastupstva.

Teritorijalne
promjene.

Pod istim uvjetima mogu se pojedina mjesta ili sela odvojiti od jedne općine, te sastaviti posebnu općinu, ako imaju dovoljno sredstava, da zadovolje svim svojim dužnostima.

§. 8.

Pitanja o promjeni teritorijalnoga opsega općine riješavaju županijske skupštine uz odobrenje kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove.

§. 9.

Kada je nedvojbeno dokazano, da koja općina nije više kadra zadovoljavati svim svojim javnopravnim obvezama, može se ista zakonodavnim putem dokinuti.

Prije toga imade nadležna županijska skupština na svestrano obrazloženi predlog županijske oblasti stvoriti zaključak, koji glede samoga dokinuća, toli glede pripojenja takove općine drugoj kojoj općini istoga županijskoga područja.

§. 10.

Pitanja o sjedinjenju općina, spadajućih u različito županijsko područje, dotično o pripojenju mjesta ili sela jedne županije kojoj općini druge županije, riješavaju se zakonodavnim putem na osnovi suglasnih zaključaka zanimanih županijskih skupština.

§. 11.

Prije riješenja pitanja o promjeni teritorijalnoga opsega općina, valja međusobnim sporazumkom interesenata vazda utanačiti način o budućem posjedu, te uživanju njihove koli skupne, toli posebne pokretne i nepokretne imovine, nadalje o preuzeću, dotično snašanju zajedničkih tereta.

Istim načinom valja odlučiti o raspoložbi sa općinskim činovnicima, koje teritorijalna

promjena općine u službi zateče, ako uslijed te promjene prestaje postojati dosadašnja općina.

§. 12.

Spojenje pojedinih sela ili mjesta u posebnu općinu ili pripojenje kojega mjesta ili sela drugoj općini ne povlači za sobom i spajanje posebne njihove imovine, koja se imade s toga razlučeno rukovati.

§. 13.

Kadgod se zbude promjena teritorijalnoga opsega koje općine, valja njezino zastupstvo raspustiti, te u roku od mjesec dana nakon provedenoga preustrojstva općine, odnosno ustrojstva nove općine obaviti izbor novoga zastupstva (§§. 61. i 64. o. z.).

Zbude li se preustrojstvo općine uslijed toga, što se je od jedne općine, koja se sastoji iz više sela i mjesta, odvojilo jedno ili više sela, ili mjesta, te se spojilo sa drugom općinom, tada će poglavarstvo one općine, kojoj su odvojena sela ili mjesta pripadala, sastaviti na temelju svoje pravomoćne izborne listine ovjеровljeni popis izbornika tih sela i mjesta, te ga dostaviti nadležnomu općinskomu poglavarstvu.

Ovako će postupati dotično općinsko poglavarstvo i onda, ako je iz odvojenih sela ili mjesta ustrojena nova općina.

Radi li se naprotiv o ustrojenju nove općine uslijed spojenja dviju ili više općina u jednu

općinu, tada valja poglavarstvu novoustrojene općine odmah dostaviti pravomoćne izborne listine dotično i glasačke imenike (stav. 3. §. 69. o. z.) predjašnjih općina. Nadležnoj kotarskoj oblasti dužnost je starati se za to, da bude propisima stav. 2, 3 i 4 ovoga paragrafa pravodobno udovoljeno.

§. 14.

U buduće moći će se urediti kao samostalna općina samo ona sela ili mjesta, koja sama za sebe ili zajedno sa drugim selima ili mjestima imaju barem 2000 stanovnika.

Pri razdijeljenju, odnosno sastavu općina ne smije se ni jedno selo niti mjesto cijepati.

§. 15.

Sjedište
općine.

O sjedištu općine, odnosno o promjeni istoga odlučuje, nakon saslušanja općinskoga zastupstva, županijska skupština uz odobrenje kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove.

U pravilu valja da bude sjedište općine u selu, gdje je življi saobraćaj, te po mogućnosti u središtu općine.

§. 16.

Pravni
liječkovi.

Protiv zaključka županijske skupštine (§§. 7., 9., 10., i 15. o. z.) pripada svakomu općinaru pravo utoka u roku od 14 dana na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove.

U tu svrhu valja zaključak županijske skupštine pribiti na općinski ured i na ured nadzorne kotarske oblasti, te ga povrh toga putem seoskih starješina proglasiti po svim selima i mjestima i običajnim načinom pred crkvom.

§. 17.

Upravna oblast prve molbe imade glede proglašenja zaključka činiti stroge odredbe, te bditi nad tim, da budu te odredbe pod osobnom odgovornošću općinskoga načelnika zaista i provedene.

Protiv krivca imade se postupati po propisima ovoga zakona.

§. 18.

Raspre glede općinskih medja riješavaju se upravnim putem. Raspre
glede medja.

Porodi li se raspra glede medja dviju ili više općina istoga kotara imade potrebite izvide obaviti nadležna kotarska oblast; radi li se o medjama općina raznih kotara iste županije preduzeti će izvide ona kotarska oblast, koju županijska oblast za to odredi.

Na temelju obavljenih izvida izriče odluku županijska oblast uz pravo utoka na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove.

Do konačnoga riješenja spora imaju vrijeđiti granice hatara, kako ih je prvostepena oblast ustanovila.

Poglavlje II.

Žiteljstvo općine.

§. 19.

Općinari. Žiteljstvo općine sačinjavaju: općinari i strani.

Općinari se dijele u:

1. zavičajnike;
2. pripadnike.

Općinari zavičajnici su one osobe, koje uživaju zavičajno pravo u općini u smislu ustanova zakona od 30. aprila 1880. »o uređenju zavičajnih odnošaja u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«.

Općinari pripadnici su oni hrvatsko-ugarski državljani, koji u općini barem dvije godine stalno stanuju, te ovdje bud posjeduju nekretnine, bud samostalno tjeraju obrt ili trgovinu, bud od ma kojega inoga vlastitoga dohotka u općini državni porez plaćaju.

Sve ostale na području općine nalazeće se, ili nekretnine posjedujuće osobe, jesu strani.

§. 20.

Začasni općinari.

Trgovišna zastupstva, te zastupstva gradova Karlobag, Kostajnica i tvrđja Ivanić, mogu izabrati začasnim općinarima muževe zaslužne za državu, za zemlju ili za općinu.

§. 21.

Svatko u općini imade pravo na oblasnu zaštitu osobe i imetka, te mu je slobodno u granicama odnosnih propisa koristiti će općinskim uredbama i zavodima.

Prava općinara i stranih.

Općinari vrše u mislu ustanova ovoga zakona izborno pravo u općini. Zavičajnici pak imaju još napose bezuvjetno pravo na boravak u općini, te, ako osiromaše, pravo na potporu i opskrbu iz općinskih sredstava prema postojećim propisima.

§. 22.

Stranima može općina uskratiti naseljenje, ako se ne izkažu valjanom domovnicom i oblasnom potvrdom, da su neporočnoga života, te da nisu zadnjih deset godina iz druge koje općine izagnani bili. Povrh toga imadu vjerodostojno dokazati, da posjeduju dovoljno sredstava za uzdržavanje vlastito i svoje obitelji.

Uskrata naseljenja i boravka u općini stranima.

Strane, koji su već naseljeni, može općina dogodice i prisilnim putem sa svoga hataća odstraniti, ako svojim životom izazivlju javnu sablazan, te ako postanu njihove imućvene prilike takove, da su upućeni lih na javno milosrdje. U prvom i drugom slučaju izriče odluku općinsko poglavarstvo uz pravo utoka u roku od 3 dana na kotarsku oblast, koja imade donijeti drugostepenu odluku za 3 dana, računajući od dana primitka spisa.

Protiv odluke kotarske oblasti pristoji pravo utoka u roku od 8 dana koli stranci, toli općinskom zastupstvu na kr. županijsku oblast, koja u stvari konačno odlučuje.

§. 23.

Očevidnost
žiteljstva.

Osim u §. 42. zakona od 30. travnja 1880. »o uredjenju zavičajnih odnošaja u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji« propisanoga imenika zavičajnika, dužna su općinska poglavarstva posebno voditi točan iskaz općinara pripadnika i stranih.

§. 24.

Inozemci.

Glede stranih, koji su podjedno i inozemci mjerodavne su ustanove zak. čl. V. : 1903. zajedničkoga ugarsko-hrvatskoga državnoga sabora »o stanovanju inozemaca na području zemalja krune Ugarske«.

§. 25.

Dužnosti
općinara i
stranaca.

Svatko u općini dužan je pokoravati se odredbama, što ih općina izdaje u okviru zakonitoga svojega djelokruga.

Općinari i strani dužni su nositi razmjerno sve općinske terete prema ustanovama ovoga zakona.

Poglavlje III.

Izbor općinskoga zastupstva.

A. Pravo biranja i izberivost.

§. 26.

Pravo birati općinsko zastupstvo imaju svi neporočni i pismeni općinari muškoga spola, ako su navršili 24. godinu života, u općini stalno stanuju, te nisu ni izuzeti ni isključeni od izbornoga prava.

Aktivno
izborno
pravo.

Uvjet pismenosti nije propisan u onom slučaju, ako u općini imade preko polovice nepismenih općinara.

§. 27.

U trgovištima, te u gradovima Karlobagu, Kostajnici i tvrđji Ivanić vrše aktivno izborno pravo i samostalne osobe ženskoga spola, ako inače posjeduju uvjete, ustanovljene u §-u 26. ovoga zakona.

Samostalnim smatraju se one žene, koje imaju vlastito kućanstvo, te im je od njihovoga vlastitoga dohotka propisan u općini državni porez.

§. 28.

U zadruzi pripada izborno pravo kuće gospodaru zadruga, odnosno, ako je isti nepismen, najstarijem muškom članu zadruga, kod kojega se stiču uvjeti, navedeni u §. 26. ovoga zakona.

Potonji slučaj nastupa i onda, ako je na području upravne općine kuće gospodar zadruga ženska osoba.

U zadruzi, koja je prije 1. januara 1890. potajno podijeljena, a nije gruntovno raspisana, vrše aktivno izborno pravo u svakoj odijeljenoj grani svi muški članovi, odnosno u gradovima Karlobagu, Kostajnici i tvrđi Ivanić, te u trgovštima i ženske osobe, kod kojih se stiču uvjeti, ustanovljeni u §§. 26. i 27. ovoga zakona.

§. 29.

Izuzeti su od aktivnoga izbornoga prava:

a) u trajnoj ili vremenitoj aktivnoj službi stojeći časnici (ovamo razumijevajući i auditore, vojne liječnike i četne računovodje), vojni svećenici, gažiste bez činovnoga razreda, kao i osobe momčadskoga staleža oružane sile, odnosno oružništva uzevši ovamo i one, koji su vremenito na dopustu;

b) oni, koji uživaju trajnu ubošku potporu iz općinskih ili drugih javnih sredstava ili su takovu potporu uživali u godini, predidućoj izboru;

c) oni, koji uopće živu od javnoga milosrđja.

Medju potpore, spomenute u sl. b) ovoga §-a ne spadaju pripomoći, što ih radnici primaju iz kotarskih blagajna za osiguravanje radnika; besplatno liječenje u javnim bolnicama; oprost

od plaćanja školarine; besplatno primanje školskih knjiga ili uživanje stipendije, te napokon pripomoći, što ih pojedinci u slučaju elementarne nezgode primaju iz javnih sredstava.

§. 30.

Isključeni su od aktivnoga izbornoga prava:

a) oni, koji su pod očinskom vlašću, štitništvom ili srbništvom;

b) oni, koji se nalaze pod redarstvenim nadzorom, dok ovaj nije dignut;

c) oni, kojima je nad imovinom otvoren stečaj, dokle god se stečaj ne svrši;

d) oni, koji su sudjeni radi kažnjivih čina, s kojima je po zakonu od 10. juna 1890. »o posljedicama kaznenih osuda i kazni« spojen gubitak općinskoga izbornoga prava.

Nu ovaj razlog isključenju prestaje sam po sebi, čim prestanu zakonske posljedice;

e) oni, koji su sudjeni radi kojega prestupka, označenoga u zakonu od 1. marta 1907. »za zaštitu slobode izbora« i to kroz vrijeme od tri godine, računajući od dana pretrpljene kazni, odnosno od dana uplaćene globe;

f) oni, koji su radi službenoga prestupka, potičućega iz pohlepe za dobitkom na temelju pravomoćne karnosne presude otpušteni iz javne službe i to kroz vrijeme od triju godina, računajući od dana pravomoćnosti odnosne presude.

§. 31.

Pasivno iz-
borno pravo.

Općinskim zastupnikom odnosno zamjenikom može da bude izabran samo općinar zavičajnik muškoga spola, ako ima aktivno izborno pravo, a nije ni izuzet ni isključen od izbornoga prava, ako od svojega dohotka državni porez u općini plaća, te ako je potpunoma vješt hrvatskomu ili srpskomu jeziku u govoru i pismu.

§. 32.

Ne mogu se izabrati općinskim zastupnicima:

1. općinski činovnici i službenici, dok su u aktivnoj službi općine;
2. činovnici onih oblasti, kojima pripadaju nadzor nad općinskom upravom;
3. oni, koji su sa općinom u parnici, dokle god ne bude parnica dokončana;
4. pothvatnici općinskih radnja, te zakupnici općinskih prihoda i dobara;
5. oni, koji imaju o upravi općinske imovine ili o upravi imovine kojega općinskoga zavoda ili pothvata ili o povjerenom jim po općini kakovom poslu račun položiti, a nisu to učinili;
6. oni, koji su bez opravdanoga razloga otklonili izbor općinskoga zastupnika, odnosno zamjenika, ili koji su se prihvaćenoga mandata kasnije izrikom ili muče odrekli (stav. 2. i 3. §-a 100. i toč. 2. §-a 112. o. z.) i to za vrijeme

od tri godine od dana otklona izbora, odnosno od dana odreknuća;

7. oni, koji su neopravdano izostali iz sjednice općinskoga zastupstva, sazvane za izbor općinskoga načelnika i to za vrijeme od tri godine.

Izberivost u općinsko zastupstvo prosudjuje se po času izbora.

Izgubi li općinski zastupnik, odnosno zamjenik nakon izbora pasivno izborno pravo, postaje odmah nesposobnim za vršenje mandata, te valja u tom slučaju postupati u smislu §-a 111. ovoga zakona.

B. Izborna listina.

§. 33.

Svi izbornici u općini sačinjavaju jedno izborništvo. Prema tomu ima svaka općina samo jednu izbornu listinu.

Sastav iz-
borne
listine.

Izborna listina imade alfabetskim redom sadržavati: ime, prezime, očinstvo, zanimanje, prebivalište i kućni broj izbornika, zatim točnu naznaku pravnoga naslova, s kojega izbornik uživa izborno pravo.

Izbornu listinu ima potpisati općinski načelnik i općinski bilježnik, udarivši uredski pečat.

Obrazac izborne listine propisuje kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove.

§. 34.

Izborna je listina stalna, te se svake godine samo ispravlja.

Ona se može mienjati samo na temelju godišnje revizije, koja se preduzima po ustanovama ovoga zakona.

Samo onaj, koji je pravomoćno upisan u izbornu listinu može vršiti izbornu pravo u općini.

§. 35.

Stalnu izbornu listinu sastavlja općinsko poglavarstvo.

U tu svrhu imade općinsko poglavarstvo oglasom, koji valja pribiti na općinski ured, te ga putem seoskih starješina obnarodovati po svim područnim mjestima i selima, kao što i običajnim načinom pred crkvom, pozvati sve one, koji drže, da im općinsko izbornu pravo pripada, da zatraže upis u listinu unutar roka od osam dana, računajući od dana, koji valja u oglasu točno navesti.

§. 36.

Podnesak, kojim se traži upis u izbornu listinu mora biti obložen:

1. krstnim ili rodnim listom,
2. ispravama, dokazujućima, da dotična osoba posjeduje uvjete potrebite za vršenje izbornoga prava.

Podnesak mora stranka vlastoručno potpisati.

Ako stranka zbog fizičke zaprijeke nije u stanju potpisati podnesak, valja tu okolnost vjerodostojno dokazati.

Zahtjev za upis u listinu može se uz doprinos propisanih dokazala staviti kod općinskoga poglavarstva i usmeno. U tom slučaju valja sa strankom sastaviti zapisnik, koji imade ista vlastoručno potpisati.

Istinitost potpisa imade uredujući poglavarstveni činovnik izrikom potvrditi.

Kod pismenih podnesaka valja pismenost dokazati školskom svjedodžbom u svim onim slučajevima, kada dokaz pismenosti nije pružen već samim zvanjem ili inim utvrdjenim činjenicama, koje isključuju nepismenost onoga, koji traži upis u izbornu listinu.

Prema propisu stavke 3. ovoga paragrafa valja postupati uvijek, kada je osoba, koja traži unos u izbornu listinu, nepismena.

§. 37.

Po izmaku roka, navedenoga u stavci 2. §-a 35. imade se izborna listina odmah propisno sastaviti, te po tom kroz osam dana od 8—12 sati do podne u općinskom uredu na svačiji uvid javno izložiti.

Svakomu je slobodno uzeti si prepis od izložene listine, pa i listinu umnožati i raspačati uz plaću ili besplatno.

Javno izlo-
ženje izborne
listine.

Čim je izborna listina izložena valja to objaviti oglasima pribitim na javnim mjestima, te proglasiti pred crkvom i po općinskim starješinama. U oglasu imade se izrično navesti dan od kojega do kojega je listina izložena, te naročito upozoriti, da je uz osamdnnevno izloženje otvoren rok za prigovore protiv izborne listine.

§. 38.

Reklamacije
protiv izbor-
ne listine.

Svakomu, koji drži, da je protuzakonito ispušten iz izborne listine, pristoji pravo u roku od osam dana, računajući od dana kad je listina javno izložena, za svoju osobu zahtjevati, da bude unešen u listinu. U istom roku može svaki upisani izbornik, doprinesav potrebita dokazala, zahtjevati, da se iz izborne listine briše izbornik, koji je u nju nepravilno unešen, bud, jer ne ima uvjeta za izbornu pravo u općini, bud, jer je po zakonu isključen ili izuzet od izbornoga prava. Na isti način može zahtjevati, da se upiše u izbornu listinu onaj, koji je iz iste protuzakonito ispušten.

Izbornika, za kojega se traži, da bude brisan iz izborne listine, imade općinsko poglavarstvo o tom smjesta obavjestiti, da uzmogne za tri dana dati pismeno ili zapisničko očitovanje kod općinskoga poglavarstva.

Zahtjev za upis bilo vlastiti bilo treće osobe u izbornu listinu, dotično za brisanje iz iste valja staviti kod nadležnoga općinskoga po-

glavarstva načinom, navedenim u §-u 36, te za svaki pojedini slučaj napose.

U koliko se ukaže potrebnim, dužna su općinska poglavarstva i ureda radi pribaviti potrebita dokazala.

O svim reklamacijama vodi općinsko poglavarstvo točan popis, te je dužno vrhu primitka reklamacije i njezinih priloga izdati stranci potvrdu, providjenu uredskim pečatom, te potpisom općinskoga načelnika ili bilježnika.

§. 39.

Kod svake općine valja izabrati reklamacioni odbor za riješavanje reklamacija i za godišnju reviziju izborne listine. Reklamacioni odbor.

Taj se odbor sastoji od općinskoga bilježnika kao predsjednika i trojice, odnosno četvorice odbornika, koje bira općinsko zastupstvo, bud iz svoje sredine, bud iz reda općinara, koji uživaju izbornu pravo u općini.

Po tri odbornika biraju općinska zastupstva, koja broje do 18 članova, a po četiri ona, koja se sastoje od 24 odnosno 30 članova.

Gdje je to iole moguće valja da budu u taj odbor izabrane osobe, koje će biti sposobne primjenjivati ustanove ovoga zakona.

Članovi reklamacionoga odbora biraju se tajnim glasovanjem, a smatra se izabranim onaj, koji je dobio nadpolovičnu većinu preda-

nih glasova. U slučaju jednakoga broja glasova odlučuje starost.

Posebnim izborom, a uz obdržavanje istih propisa biraju se u svakoj općini po tri odnosno po četiri zamjenika članova reklamacionoga odbora. Zamjenici pozivaju se izmjenično u sjednice odbora, te samo onda, ako ne ima redovitih odborskih članova.

Izbor odbornika i zamjenika imade se u buduće obaviti u prosincu svake godine za sljedeću godinu.

Služba odbornika i zamjenika traje godinu dana, a otstupivši članovi odbora mogu ponovno biti birani.

§. 40.

Ako je općinsko zastupstvo raspušteno u doba, kada bi se imao obaviti izbor reklamacionoga odbora valja isti preduzeti odmah, čim se novo izabrano općinsko zastupstvo konstituiralo. Ako li je pak općinsko zastupstvo razpušteno u doba, kada se imade obaviti revizija izborne listine, tada će reviziju obaviti reklamacioni odbor, koji je bio biran za minulo godište.

§. 41.

Predsjednik, te članovi reklamacionoga odbora osobno su odgovorni za propisno i redovito vršenje povjerenih im posala.

§. 42.

Reklamacioni odbor ima sve prigovore protiv izborne listine riješiti unutar roka od 8 dana, računajući od dana podnešene reklamacije, te svoje odluke, čim budu pravomoćne, u izornoj listini provesti.

Rješavanje
prigovora.

Iz ureda valja otputiti reklamacije:

1. koje su podnešene nakon osamdnjednoga zapornoga roka;

2. koje potiču od osoba, koje po zakonu nisu vlasne na podnašanje reklamacija (stav. 1. i 2. §-a 38.);

3. kojima se u jedan mah reklamira više osoba.

Reklamacioni odbor stvara svoje zaključke većinom glasova. Kada zaključak nije jednoglasan, valja u zapisniku navesti one članove odbora, koji su za, odnosno proti glasovali, zajedno sa naznakom razloga nesuglasju.

Za stvaranje valjanih zaključaka nužna je prisutnost od najmanje trojice članova odbora, uračunav ovamo i predsjednika.

Predsjednik glasuje samo onda, ako su glasovi jednako podijeljeni.

O uređivanju reklamacionoga odbora valja sastaviti zapisnik, koji potpisuju svi prisutni članovi odbora i perovodja. U zapisnik valja uvrstiti odluke odbora zajedno sa obrazloženjem.

Odluku odbora valja bezodvlačno u pismenom otpravku dostaviti reklamantu, odnosno

i onom izborniku, čije je brisanje iz izborne listine odlukom određeno.

Perovodju reklamacionoga odbora, koji ne ima pravo glasa, opredjeljuje predsjednik odbora.

Prije započetoga posla zavjeruju se članovi reklamacionoga odbora, dajući ruku predsjedniku odbora, da će reklamacije protiv izborne listine riješavati nepristrano i po najboljem svojem uvjerenju i znanju.

§. 43.

Pravni
lijeviti.

Protiv odluke reklamacionoga odbora pripada pravo priziva svakomu, kojega se ta odluka tiče.

Priziv valja predati kod nadležnoga općinskoga poglavarstva pismeno ili usmeno u roku od 8 dana, računajući od dana uručenja prvostepene odluke.

O usmeno uloženomu prizivu valja sastaviti zapisnik.

Prizive riješava županijsko reklamaciono povjerenstvo, kojemu imaju općinska poglavarstva bezodvlačno predložiti sve stigavše prizive uz prvostepene odluke i nužne priloge.

§. 44.

Županijsko
reklamaciono
povjerenstvo.

Županijsko reklamaciono povjerenstvo sastoji se od podžupana ili njegovoga zakonitoga zamjenika kao predsjednika i četvorice članova,

koje bira županijska skupština iz svoje sredine. Izbor biva tajnim glasovanjem, a izabranim smatra se onaj, koji je polučio natpolovičnu većinu predanih glasova.

U slučaju jednakoga broja glasova odlučuje starost.

Istim načinom valja izabrati četiri zamjenika članova reklamacionoga povjerenstva.

U buduću imati će se izbor članova povjerenstva i njihovih zamjenika obaviti vazda u jesenskom zasjedanju županijske skupštine za slijedeću godinu.

Služba redovitih članova povjerenstva i zamjenika traje godinu dana, te mogu iste osobe ponovno biti birane.

§. 45.

Županijsko reklamaciono povjerenstvo dužno je riješiti prispjele prizive najvećim pospješanjem, a svakako najkasnije u roku od tri nedjelje, računajući od dana, kada je priziv primljen kod županijske oblasti.

U tu svrhu imade predsjednik povjerenstva pravodobno sazvati sjednicu, te o tom posebnim pozivom obavijestiti redovite članove reklamacionoga povjerenstva.

§. 46.

Zamjenici članova županijskoga reklamacionoga povjerenstva pozivaju se u sjednice izmje-

nično, te samo onda, ako ne ima redovitih članova.

§. 47.

Birane članove županijskoga reklamacionoga povjerenstva zavjeruje prije započetoga posla u smislu stav. 9. §. 42. predsjednik sjednice pružanjem desnice, te valja vrhu toga čina sastaviti zapisnik.

§. 48.

Rješavanje
priziva.

Županijsko reklamaciono povjerenstvo stvara svoje zaključke većinom glasova.

Za stvaranje valjanih zaključaka nužna je prisutnost od najmanje tri člana povjerenstva, računajući ovamo i predsjednika. Predsjednik glasuje, ako su glasovi jednako podijeljeni.

Pri stvaranju zaključaka dužno je povjerenstvo uzeti obzir i na nova dokazala, koja je prizivatelj iznio.

Povjerenstvo je dužno učiniti to naročito onda, ako se doprinešena dokazala tiču činjenica, koje su nastupile nakon sastava izborne listine pa do časa, kada je priziv predložen, naime ako je osoba, koje se reklamacija tiče, međjutim stekla izbornu pravo ili su međjutim prestali razlozi, s kojih je ta osoba bila isključena ili izuzeta od izbornoga prava, dotično ako je osoba, koje se reklamacija tiče, međjutim izgubila uvjete za izbornu pravo ili su naknadno na-

stupili razlozi njezinom izuzeću, odnosno isključenju od izbornoga prava.

Ukaže li se potreba, imade povjerenstvo odrediti, da se u neprekoračivom roku od 8 dana imadu popuniti spisi i točnije izviditi stanje stvari.

Odluke reklamacionoga povjerenstva imadu se valjano obrazložiti, te u pismenom otpravku s mjesta dostaviti nadležnomu općinskomu poglavarstvu radi uručjenja prizivatelju sa uputom, da mu protiv drugostepene odluke županijskoga reklamacionoga povjerenstva u roku d 8 dana pristoji pravo daljnjega priziva na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove.

O uredovanju reklamacionoga povjerenstva valja sastaviti zapisnik, koji potpisuju svi prisutni članovi odbora i perovodja.

Poslove perovodje obavlja onaj konceptualni činovnik županijske oblasti, kojega predsjednik povjerenstva odredi za izvjestitelja.

Izvjestitelj ne ima prava glasa u reklamacionom povjerenstvu.

§. 49.

Dok ne bude ustrojeno upravno sudište, riješava prizive protiv odluka županijskih reklamacionih povjerenstva kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove. Ovi se prizivi riješavaju zbornu u senatu od pet članova, nu za va-

Rješavanje
priziva u
trećoj
molbi.

ljan zaključak dovoljna je prisutnost trojice članova.

Pobliže odredbe glede ustrojstva senata izdati će kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, putem naredbenim.

Senat odlučuje većinom glasova.

Svikoliki prizivi imadu se riješiti najvećim pospješanjem i izvan reda.

§. 50.

Na temelju vrhovne riješitbe kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, o kojoj valja bezodvlačno ubavjestiti prizivatelja, imade općinski reklamacioni odbor smjesta ispraviti i konačno ustanoviti izbornu listinu.

Izvornik izborne listine imade čuvati općinski načelnik na sigurnom mjestu i pod ključem.

§. 51.

Sa eventualno naknadno doprinešenim dokazalima, kao i glede pokazavše se nužde popune spisa, odnosno obave izvida imade kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, postupati prema ustanovama stav. 3. i 4. §. 48.

§. 52.

U buduće će općinska poglavarstva oglasom, s kojim valja postupati u smislu stav. 2. §-a 35. pozvati do 15. prosinca svake godine sve

Revizija
izborne
listine.

one, koji nisu upisani u izbornoj listini, a drže, da im izbornu pravo po ovom zakonu pripada, da načinom, propisanim u §. 36. zatraže upis u listinu do uključivo 31. prosinca iste godine.

Istodobno valja u općinskom uredu izložiti stalnu izbornu listinu, te u oglasu naročito iztaknuti, da je svakomu dozvoljen uvid u istu i oduzeće prepisa, kao i umnožanje iste u smislu stav. 2. §-a 37.

U istom roku može svaki upisani izbornik tražiti upis ili brisanje treće osobe uz uvjete propisane u stav. 2. §-a 38.

Ako je zatraženo brisanje kojega izbornika, imade općinsko poglavarstvo postupati prema stav. 3. §-a 38.

Zahtjev za upis bilo vlastiti, bilo treće osobe u izbornu listinu, dotično za brisanje iz iste valja staviti kod nadležnoga općinskoga poglavarstva i to za svaki pojedini slučaj posebno, te uz strogo obdržavanje ustanova §-a 36. ovoga zakona.

U izbornu listinu imadu pravo biti upisani i oni, koji će do uključivo 30. aprila slijedeće godine navršiti 24. godinu života, ako inače posjeduju uvjete, propisane za vršenje izbornoga prava u općini.

§. 53.

Odmah po izminuću roka, ustanovljenoga u stav. 1. §-a 52. sastaje se općinski reklama-

Revizioni
izkazi.

cioni odbor u svrhu ispitivanja prispjelih podnesaka i bezodvlačnoga sastava triju izkaza za reviziju izborne listine.

Obrazac tih izkaza propisuje kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, putem naredbenim.

§. 54.

U prvi se izkaz uvrštavaju oni, koji su medjutim polučili zakonom propisana svojstva, da mogu vršiti izbornu pravo u općini, te im je to pravo reklamacioni odbor priznao bud uslijed njihovoga vlastitoga zahtjeva (stav. 1. §. 52.), bud ureda radi. Upis iz ureda moći će ipak uslijediti samo onda, ako predleži propisanim ispravama dokazano, da se kod dotične osobe stiču svi uvjeti, potrebni za vršenje izbornoga prava u općini.

Pokraj svakoga imena valja navesti naslov, s kojega je uslijedio upis u izkaz, te da li uslijed podneska stranke ili iz ureda.

Ako je upis obavljen iz ureda, valja navesti i ime onoga člana reklamacionoga povjerenstva, na čiji je predlog upis u izkaz uslijedio.

U drugi izkaz uvrštavaju se bilo na temelju reklamacije, bilo iz ureda oni, koji su umrli, nadalje oni, koji su izgubili zakonom propisana svojstva za vršenje izbornoga prava u općini ili za koje je nastao razlog, s kojega su po zakonu izuzeti ili isključeni od izbornoga

prava, zatim oni, koji su se otiselili iz područja općine i napokon oni, glede kojih se općinski reklamacioni odbor na osnovi javnih isprava uvjeri, da su bili krivo unešeni u izbornu listinu, ma da i nije bilo prigovora protiv njihovoga upisa.

Unos u taj izkaz biva vazda na temelju isprava, kojima se dokazuje prestanak ili gubitak izbornoga prava.

I ovdje valja pokraj svakoga imena navesti pravni naslov, s kojega je izbornu pravo utrnulo, te da li je upis uslijedio na temelju reklamacije ili iz ureda.

Ako je upis uslijedio iz ureda, valja postupati u smislu stav. 3. ovoga paragrafa.

U treći izkaz unašaju se imena onih osoba, čiji je zahtjev na upis u izbornu listinu otpučen.

Kod svakoga imena valja navesti pravni naslov, s kojega je dotičniku izbornu pravo uskraćeno.

Općinska poglavarstva dužna su općinskom reklamacionom odboru staviti na raspolaganje sve podatke o propisu državnoga poreza, koje on u svrhu revizije izborne listine ustreba, te uopće podavati mu sva u tu svrhu potrebna razjašnjenja.

§. 55.

Općinski reklamacioni odbor imade uređivanje oko revizije izborne listine dovršiti do 31. januara svake godine.

Izloženje
revizionih
izkaza.

Od 1. do uključivo 8. februara imade općinsko poglavarstvo sva tri izkaza uz stalnu izbornu listinu izložiti i oglasiti prema propisima §. 37.

§. 56.

Reklamacije protiv revizionih izkaza. Sa reklamacijama protiv revizionih izkaza valja postupati prema ustanovama sadržanim u §§. 38.—51.

§. 57.

Ispravak izborne listine. Na osnovi pravomoćnih odluka reklamacionoga povjerenstva, te odnosnih riješitbi kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, imade općinski reklamacioni odbor ispraviti izvornu izbornu listinu tako, da se nastavno u istoj upišu najprije oni, kojima je na temelju revizionoga postupka priznato izbornopravo u općini, a zatim unesu u izbornu izvornu listinu oni, za koje je revizionim postupkom dokazano, da im izbornopravo ne pripada, pa se stoga imadu iz iste brisati.

Novi izbornici imadu se u listinu upisati redom tekućih brojeva, dočim se imadu oni, koje valja brisati, kao brisani pobilježiti pod onim rednim brojem, pod kojim su bili upisani u izbornoj listini. Imena njihova na prvobitnom mjestu valja pak precrtati tako, da ostanu čitljiva.

Ovako ispravljena izborna listina jest stalna, te ju imadu potpisati svi članovi rekla-

macionoga odbora. Ovaj posao imade općinski reklamacioni odbor dokončati najkasnije do konca aprila svake godine.

§. 58.

Ispravljenu stalnu izbornu listinu čuva općinski načelnik pod ključem na sigurnom mjestu zajedno sa svim spisima i ispravama, koje se tiču godišnje revizije stalne izborne listine.

Pohrana izborne listine.

Svakomu izborniku slobodan je uvid u ispravljenu izbornu listinu za vrijeme uredovnih sati, te može takodjer uzeti prepis iste i umnožati ju u smislu ustanove stav. 2. §. 37.

Umnoženje izborne listine.

§. 59.

Svi izvaci i podnesci, koji se tiču vršenja izbornoga prava, kao i sve isprave, koje su potrebne kod reklamacionoga postupka, prosti su u smislu postojećih propisa od biljegovine i inih pristojbi.

Oprost od biljegovine.

C. Priprave za izbor.

§. 60.

Redoviti izbor općinskoga zastupstva preduzima se u mjesecu svibnju na temelju konačno ustanovljene stalne izborne listine (§. 57.), nu ako bi se izbor općinskoga zastupstva uslijed raspusta istoga morao prije toga roka obaviti,

Rok za obavu izbora.

tada se imade taj izbor vršiti po izbornoj listini prošle godine.

§. 61.

Bude li naprotiv općinsko zastupstvo raspušteno uslijed preustrojstva općine, odnosno ustrojstva nove općine, tada će se izbor obaviti na temelju popisa izbornika, sastavljenih prema pravomoćnoj izbornoj listini one općine, od koje su se dotična sela ili mjesta odvojila, odnosno na temelju pravomoćnih izbornih listina ili glasačkih imenika predjašnjih općina (stav. 2, 3 i 4 §. 13.).

Ako su odvojena sela ili mjesta do sada birala općinsko zastupstvo u smislu stav. 2. §. 69. valja izbor i u ovom slučaju jednakim načinom ovršiti.

U ovom paragrafu spomenute izborne listine, glasački imenici i popisi izbornika ostaju na snazi sve dotle, dok ne bude po propisima ovoga zakona sastavljena i pravomoćnom postala izborna listina preustrojene, odnosno novoustrojene općine.

§. 62.

Raspis
izbora.

Dan izbora određuje, nakon prethodnoga odobrenja nadležne kr. kotarske oblasti, općinsko poglavarstvo i to barem 8 dana prije, nego li se imade izbor obaviti.

U oglasu, kojim se izbor raspisuje, a koji valja pribiti na općinski ured i na drugim

javnim mjestima, te ga po seoskim starješinama obnarodovati u svim područnim selima i mjestima, kao što i običajnim načinom pred crkvom, valja točno naznačiti mjesto i dan, te početak i svršetak izbora, kao i dan, kada će se eventualni uži izbor obaviti. U oglasu valja da bude nadalje naznačen broj općinskih zastupnika i zamjenika (§. 97.), koji se imadu izabrati.

Uži izbor imade se odrediti na treći dan iza konačno obavljenoga prvoga izbora.

Imade li se izbor obaviti po skupinama (§. 69.), tada valja u oglasu, kojim se izbor raspisuje, ustanoviti red, kojim će pojedine skupine pristupiti k izboru onoga broja zastupnika, odnosno zamjenika, koji na njih otpadaju.

Izbor se ne smije odrediti na nedjelju ili drugu zakonito priznatu svetkovinu.

§. 63.

Istodobno sa raspisom izbora imadu se u općinskom uredu na svačiji uvid izložiti izborna listina i glasački imenici (§. 69.), te o tom općinstvo obavijestiti u oglasu, navedenom u stav. 2. §. 62. uz naročitu pripomenu, da je izbornicima dozvoljen uvid u iste.

§. 64.

Izbor općinskog zastupstva rukovodi izborna povjerenstvo. Ovo se povjerenstvo sastoji od jednoga člana općinskoga zastupstva kao

Izborna
povjerenstvo.

predsjednika, te od četvorice pravo glasa imajućih općinara i općinskoga bilježnika kao perovodje.

Članove povjerenstva bira općinsko zastupstvo većinom glasova, te valja pri izboru obzir uzeti na osobe, koje će biti po svojoj inteligenciji i obrazovanosti sposobne primjenjivati ustanove zakona, tičuće se izbornoga prava u općini.

Ako je općinsko zastupstvo raspušteno (§§. 13. i 368.), tada imenuje predsjednika i članove izbornoga povjerenstva kotarska oblast uz strogo obdržavanje ustanova stav. 1. i 2. ovoga paragrafa.

§. 65.

Članovi izbornoga povjerenstva stoje pod osobitom zaštitom zakona.

§. 66.

Pouzdanici.

Svaka kod izbora natječuća se stranka imade pravo predložiti po jednoga pouzdanika. Odnosni predlog, koji imade potpisati najmanje deset izbornika valja predložiti općinskom poglavarstvu najkasnije dva dana prije izbora.

Pouzdanici imadu se predložiti iz reda pravo glasa imajućih općinara. Oni su samo svjedoci kod izbornoga čina, te ne imaju na tok istoga nikakovoga utjecaja.

§. 67.

Izbor općinskoga zastupstva obavlja se u pravilu u zgradi općinskoga poglavarstva. Nu ako u istoj ne ima prikladne prostorije, pobri-
nuti će se za takovo pravodobno općinsko pogla-
varstvo. Zabranjeno je u tu svrhu odabrati pro-
storiju u kojoj krčmi ili gostioni.

Mjesto
izbora.

Općinsko poglavarstvo imade prirediti po-
treban namještaj, te izbornomu povjerenstvu
staviti na raspolaganje općinski pečat i nužni
pisaći pribor.

§. 68.

Općinsko poglavarstvo dužno je barem pet
dana prije izbora dostaviti svakomu izborniku
izbornu iskaznicu. Ova iskaznica imade sadr-
žavati tekući broj izborne listine pod kojim je
izbornik u istu unešen, zatim njegovo ime i
prezime, zanimanje i prebivalište uz kućni broj,
te mjesto, dan i sat početka i svršetka izbora.
Dostavu izbornih iskaznica obavljaju po općin-
skom poglavarstvu određene uredovne osobe,
a primitak imade potvrditi bilo izbornik sam,
bilo koji član njegova kućanstva. Dostavljač
mora pak na samoj dostavnici čin uručjenja po-
tvrditi.

Izborne
iskaznice.

Ako kojemu izborniku ne bude izborna
iskaznica dostavljena ili ju je izgubio, moći će
kod općinskog poglavarstva zatražiti, da mu se
iskaznica, dotično duplikat iste izdade.

U tu svrhu imade pod osobnom odgovornošću općinskoga načelnika biti općinski ured tečajem navedenih pet dana otvoren dnevno od 9—12 sati prije podne i od 3—6 sati poslije podne, a tako isto i na dan samoga izbora od 9 sati u jutro pak sve do zaključka izbornoga čina.

Protiv općinskoga načelnika, koji se ogriješi o ovaj propis, valja karnostno postupati u smislu ustanova ovoga zakona.

Izbornik može ipak i bez iskaznice doći na biralište i ondje glasovati ako mu istovjetnost potvrde dva člana izbornoga povjerenstva.

D. Izborni čin.

§. 69.

Glasačke skupine.

U pravilu biraju svi izbornici jedne općine cijelo zastupstvo zajedno. Nu za općine, koje su sastavljene iz više sela i mjesta mogu se ustanoviti glasačke skupine.

Ove glasačke skupine ustanovljuje na predlog nadležnih općinskih zastupstva, županijska skupština tako, da pojedinu glasačku skupinu sačinjavaju ona sela i mjesta, koja imadu zajednički birati stanoviti broj općinskih zastupnika i zamjenika prema razmjeru, kako ga je opredijelila županijska skupština (§. 98.).

Za glasačke skupine imadu općinska poglavarstva sastaviti na temelju pravomoćne stalne izborne listine posebne imenike prema

načelima, izraženim u stav. 2. §. 33, te ih pred svakim izborom zajedno sa izbornom listinom javno izložiti (§. 63. ovoga zakona).

§. 70.

Na odredjeni dan (§. 62.) otpočeti će izbor tako, da se prvo svega sakupi i konstituirano izbornoga povjerenstvo. Konstituiranje izbornoga povjerenstva.

Članovi izbornoga povjerenstva osim perovodje (§. 64.), imadu se davši ruku izaslaniku kotarske oblasti (§. 77.), svečano zavjeriti, da će u svim poslovima, koje zakon povjerava izbornom povjerenstvu postupati savjesno i nepristrano.

Zavjerenje valja zabilježiti u izbornom zapisniku.

Izostane li koji od izabranih članova povjerenstva, imenovati će mu predsjednik izbornoga povjerenstva zamjenika iz reda prisutnih izberivih izbornika. Bude li pak makar iz kojega mu drago opravdanoga razloga zapriječen izboru prisustvovati po općinskom zastupstvu izabrani predsjednik, imenovati će takovoga izaslanik kotarske oblasti iz sredine prisutnih pasivno pravo glasa imajućih izbornika.

Svoje izbivanje imade predsjednik uz naznaku opravdavajućega razloga prijaviti izaslaniku kotarske oblasti najkasnije na dan izbora do 9 sati u jutro.

§. 71.

Kod izbora moraju biti uvijek prisutna barem tri člana povjerenstva.

§. 72.

Početak
glasovanja.

Po obavljenom konstituiranju izbornoga povjerenstva imade predsjednik istoga sakupljenim izbornicima protumačiti sadržaj §§. 31. i 32. ovoga zakona glede izberivosti u općinsko zastupstvo, te ih pozvati da glasuju po svom slobodnom uvjerenju.

Iza toga počima glasovanje, te najprije glasuju članovi izbornoga povjerenstva, a potom slijede na poziv predsjednika izbornoga povjerenstva izbornici onim redom, kako su u izbornoj listini, odnosno u imenicima (stav. 3. §. 69.) upisani.

Izbornici, koji dodju na biralište iza kako su prozvani bili, mogu glasovati tek nakon što budu izborna listina, odnosno imenici dočitani. U tu svrhu imadu se prijaviti predsjedniku izbornoga povjerenstva.

Izbor počima u 9 sati prije podne, a svršava u 4 sata poslije podne.

Nu ako je na biralištu prisutno jošte izbornika, koji su pristupili prije zaključnoga roka, tada valja izbor nastaviti sve dotle, dok nisu svi prisutni izbornici otglasovali.

Poslije izminuća zaključnoga sata nije dozvoljen pristup na biralište.

Čim je izbornik otglasovao, imade se sa birališta udaljiti.

Biralištem smatra se zgrada, u kojoj se obavlja izborni čin.

§. 73.

Ako nastupe takove prilike, da je nemoguć početak, nastavak ili završetak izbornoga čina, vlasno je izbornu povjerenstvo izbor, odnosno nastavak ili završetak istoga do slijedećega dana odgoditi.

Odgoda
izbora.

Odluku povjerenstva imade predsjednik istoga odmah javno proglasiti.

Ako je glasovanje već otpočelo bilo, valja sve izborne spise i izbornu žaru do nastavka izbora zapečatiti uredskim pečatom općinskoga poglavarstva.

Pouzdanicima (§. 66.) slobodno je i vlastiti pečat postaviti.

Zabranjeno je k izbornomu činu ponijeti štapove ili oružje.

§. 74.

Izbornu je pravo osobno, pa stoga se izbornici niti mogu dati zastupati, niti svoj glas poštom priposlati.

Način
glasovanja.

Glasovanje je tajno sa ceduljama, koje izbornici složene sami stavljaju u za to opredijeljenu zaključanu izbornu žaru.

Prije početka izbora imade se izbornu povjerenstvo osvjedočiti, da je izborna žara prazna, a po tom ju zaključati.

Perovodja bilježi imena glasovavših izbornika u popis o glasovanju, a podjedno označuje predsjednik izbornoga povjerenstva crvenkom kod imena dotičnoga izbornika, da je isti otglasovao.

U tu svrhu imade općinsko poglavarstvo prirediti jedan prepis izborne listine i glasačkih imenika, zatim popis o glasovanju, te glasačku skrižaljku.

Prema potrebi imadu se prirediti dvije glasačke skrižaljke.

Nepismeni (stav. 2. §. 26.) glasuju usmeno, nu mogu glasovati i ispunjenom ceduljom.

U potonjem slučaju dati će predsjednik izbornoga povjerenstva pred dotičnim izbornikom glasovnicu glasno pročitati, da se isti uvjeri, kako su u njoj doista upisane one osobe, koje on birati želi.

Perovodja bilježi usmeno podane glasove u glasačku skrižaljku u koju valja upisati ime izbornika, te imena kandidata, za koje je dotičnik glasovao.

Primjeni ustanova, sadržanih u §. 75. imade mjesta i pri usmenom glasovanju.

§. 75.

Svakom izborniku pristoji pravo na glasačkoj cedulji napisati toliko imena, koliko se imade birati općinskih zastupnika i zamjenika.

Preko toga predloženi broj imena ne uzima se u obzir. Isto se tako ne uzimaju u obzir imena, kojima se dovoljno ne označuju osobe, za koje je glas podan.

Glasačke cedulje mogu biti pisane ili štampane, nu vazda na bijelom papiru. Posebnih kakovih znakova ne smiju imati glasačke cedulje pod inakom ništetošću.

Smatraju se kao da nisu podani glasovi, koji zapadnu osobama, koje su izuzete ili isključene od izbornoga prava u općini ili su podani uz stanovite uvjete ili uz posebne upute za kandidate.

Prazne glasačke cedulje ne broje se.

§. 76.

Izbornomu povjerenstvu pripada pravo odluke i to: Zaključci
izbornoga
povjerenstva.

1. ako nastane dvojba glede istovjetnosti izbornika;

2. ako se pojavi spor o valjanosti pojedinoga podanoga glasa;

3. ako prije nego li je glasovala, bude prigovoreno izbornomu pravu osobe, upisane u listini zbog toga, što je nakon ustanovljenja izborne listine izgubila koje od svojstava, potrebitih za vršenje izbornoga prava u općini.

Povjerenstvo odlučuje većinom glasova. Predsjednik glasuje samo onda, ako su glasovi raspolovljeni, te svojim glasom odlučuje.

Izbor se nastavlja tek nakon što je izborna povjerenstvo izreklo svoju odluku. Protiv ove odluke ne ima mjesta pravnom lijeku.

§. 77.

Oblasni
nadzor kod
izbora.

Kotarska oblast izašilje k izboru svojega zastupnika, koji ima bditi nad obdržavanjem zakonskih propisa pri izboru, te se brinuti za mir i red kod izbornoga čina. Njemu pripada redarstvena vlast na biralištu.

§. 78.

Svršetak
izbora i
skrutinij.

Čim mine rok, ustanovljen za glasovanje, odnosno čim budu svi prisutni izbornici odglasovali (stav 4. i 5. §. 72.), proglasiti će predsjednik izbornoga povjerenstva glasovanje zaključenim.

Nakon toga preduzima se skrutinij.

U tu svrhu imade povjerenstvo prvo svega prebrojiti glasačke cedulje, da se uvjeri, slaže li se njihov broj sa brojem izbornika, upisanih u popisu o glasovanju (stav. 4. §. 74.), a potom će se redom otvarati cedulje, te prebrojiti glasove, otpadše na pojedine kandidate. Imena kandidata čita glasno predsjednik izbornoga povjerenstva, a bilježi ih u glasačku skrižaljku perovodja pod nadzorom dviju članova izbornoga povjerenstva.

Bilježenje glasova biva tako, da je kod prvoga glasa, što ga je tko kao kandidat za općin-

skoga zastupnika ili zamjenika dobio, upiše njegovo ime i prezime u odgovarajuću rubriku, a k tomu doda brojka 1, kod drugoga glasa brojka 2 i t. d.

Pobliže odredbe glede bilježenja glasova u glasačke skrižaljke, te glede obrasca istih (stav. 9. §. 74. i stav. 3. ovoga §-a), izdati će kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, putem naredbenim.

§. 79.

Nakon što je uspjeh izbora konačno ustanovljen, objavljuje ga predsjednik izbornoga povjerenstva prisutnim izbornicima, dočim ga imade općinsko poglavarstvo povrh toga odmah javno proglasiti oglasom, koji se imade pribiti na općinski ured i na drugim javnim mjestima.

Proglas
izbornoga
uspjeha.

U općinama, koje su sastavljene iz više sela i mjesta, valja uspjeh izbora proglasiti u svakom pojedinom mjestu po seoskim starješinama.

U ovom oglasu kao i u usmenoj objavi predsjednika izbornoga povjerenstva, valja podjedno upozoriti izbornike, da će se na ustanovljeni dan i sat (stav. 2. i 3. §. 62.) obaviti nužnim se pokazavši uži izbor, te izrično navesti osobe, izmedju kojih se imade taj izbor preduzeti.

§. 80.

Izabranim općinskim zastupnikom odnosno zamjenikom smatra se onaj, koji je dobio natpolovičnu većinu predanih glasova.

Uži izbor.

Ako kod prvoga glasovanja ne bude izabran potpuni broj općinskih zastupnika, odnosno zamjenika, tada valja preduzeti uži izbor, u koji valja izmedju kandidata, koji su iza izabranih zastupnika ili zamjenika dobili najveći broj glasova, staviti dvostruki broj onih, koji se još izabrati imaju. Kod jednakih glasova, odlučuje starost kojega kandidata valja staviti u uži izbor.

Glasovi podani osobama, koje nisu predložene na uži izbor, ne broje se.

Ako na uži izbor predložene osobe dobiju jednaki broj glasova, odlučuje medju njima starost.

Ne dobije li kod prvoga glasovanja nijedan od kandidata natpolovične većine glasova, imade se najdulje za 8 dana, računajeć od dana izbora, obaviti novi izbor za celokopno općinsko zastupstvo.

Glede raspisa novoga izbora imade općinsko poglavarstvo odmah postupati u smislu §-a 62. ovoga zakona.

§. 81.

Popunjenje mjesta otpalih općinskih zastupnika i zamjenika. Bude li općinskim zastupnikom izabrana osoba, kojoj manjkaju općeniti uvjeti za vršenje izbornoga prava ili koja je izuzeta od izberivosti (§. 32.), ili takova osoba, koja je opravdano otklonila izbor (stav. 5. §. 100. sl. a)—f), tada stupa na njezino mjesto onaj izabrani zamjenik, koji je kod izbora polučio najveći broj glasova.

Ako su zamjenici dobili jednaki broj glasova odlučuje starost.

Isti postupak biva i onda, kada je izabrani zastupnik bez zakonitoga razloga otklonio izbor stav. 2. §. 100.

Na mjesto zamjenika, koji bud otklone izbor, bud su u smislu stav. 1. i 2. ovoga paragrafa uvršteni medju općinske zastupnike, dolaze one osobe, koje su kod prvoga glasovanja dobile najveći broj glasova iza izabranih zamjenika.

§. 82.

O izboru valja sastaviti izborni zapisnik, koji imaju zajedno sa popisom o glasovanju, glasačkim skrižaljka, te izbornom listinom i glasačkim imenicima (stav. 5. §. 74.), potpisati predsjednik, zatim svi članovi i perovodja izbornoga povjerenstva. Za valjanost zapisnika dostaje ipak potpis predsjednika i perovodje.

Izborni zapisnik.

U zapisniku valja da bude točno opisan cijeli tok izbornoga čina, nadalje imade isti sadržavati sve po izbornom povjerenstvu eventualno stvorene odluke (§. 76.) i napokon valja da bude u zapisniku točno naveden:

- a) broj svih izbornika;
- b) broj glasača;
- c) broj valjanih glasova;
- d) broj neuračunivih glasova;
- e) imena izabranih općinskih zastupnika uz naznaku broja polučeni glasova.

Glasačke skrižaljke, popis o glasovanju, te prepis izborne listine i glasačkih imena (stav. 1. ovoga paragrafa) sačinjavaju sastojni dio izbornoga zapisnika, pa ih valja stoga istomu prišiti, a šav providiti voštanim pečatom općinskoga poglavarstva.

Izborne spise valja zapečatiti, te kod općinskoga poglavarstva na sigurnom mjestu pod ključem pohraniti.

§. 83.

Prigovori
protiv
izbora.

Valjanost izbora mogu pobijati samo izbornici.

Prigovore protiv izbornoga čina valja u zapornom roku od 8 dana, računajući od dana proglašenja izbora, predati kod nadležnoga općinskoga poglavarstva, koje će ih po izminuću toga roka najdulje za tri dana zajedno sa svim izbornim spisima predložiti pretpostavljenoj kr. kotarskoj oblasti.

Kotarska oblast dužna je za daljnja tri dana predložiti prigovore sa svim spisima kr. županijskoj oblasti, koja ih riješava u prvoj molbi najkašnje za tri nedjelje uz pravo utoka na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove.

Kr. zemaljska vlada imade utoke riješavati najvećim pospješanjem tako, da bude svaki utok najkašnje šest nedjelja po stignuću konačno riješen.

Iznimku čine slučajevi, kada se ukaže nužnom nadopuna, koju valja bezodvlačno odrediti.

Prigovori, koji bi bili upereni protiv činjenica, koje se tiču reklamacionoga postupka, ne uzimaju se u meritornu razpravu.

Ukinuću izbornoga čina biti će mjesta samo onda, ako su neurednosti sbivše se pri izboru odlučno uplivala na konačni uspjeh istoga. U tom slučaju valja odrediti u smislu §-a 62. novi izbor u roku od 8 dana, računajući od dana, kada je pravomoćna odluka primljena kod općinskoga poglavarstva.

Bude li samo izbor pojedinih kandidata pravomoćno nevaljanim proglašen, tada valja glede popunjenja time izpražnjenih mjesta općinskih zastupnika ili zamjenika, postupati u smislu ustanova §-a 81. ovoga zakona.

E. Dužnost glasovanja.

§. 84.

Svaki izbornik dužan je na odredjeni dan i unutar za izbor općinskoga zastupstva ustanovljenoga vremena doći na biralište i ondje po propisima ovoga zakona glasovati.

Opseg
dužnosti.

§. 85.

Tko bez opravdanoga razloga biračkoj dužnosti ne udovolji, kazniti će se globom od 1 do 50 kruna.

Kaznene
odredbe.

Pri odmjeranju kazni valja se obazrijeti na gospodarske prilike izbornika. U slučaju priupadništva odmjeriti će se veća kazna u okviru mjerila, ustanovljenoga u stav. 1. ovoga paragrafa.

§. 86.

Opravdanje
otsutstva.

Razlozi, koji opravdavaju izbivanje od izbora jesu:

1. bolest ili takova sakatost, koja izborniku onemogućuje dolazak na biralište;
2. službena zapriješka;
3. otsutstvo iz područja općine;
4. bolest ili smrt u obitelji ili ine kakove neodgodive obiteljske prilike;
5. spriječen promet.

§. 87.

Oni, koji nisu biračkoj dužnosti udovoljili, dužni su unutar osamdnavnoga roka, otvorenoga za prigovore protiv izbornoga čina, opravdati svoje otsutstvo pismeno ili usmeno kod nadležnoga općinskoga poglavarstva, koje će biti vlasno od dotičnika zahtjevati, da izbivanje od izbora vjerodostojno zasnjeđoči. U usmenom opravdanju valja sastaviti zapisnik.

§. 88.

Oblasna nadležnost za izricanje kazni.

Izricanje kazni prinadleži kr. kotarskoj oblasti, kojoj imade općinsko poglavarstvo u

roku od 10 dana, računajuć od dana izbora, predložiti izkaz svih onih izbornika, koji su neopravdano izostali od izbora.

Na temelju tog izkaza izdati će kr. kotarska oblast protiv okrivljenika kaznenu odredbu.

§. 89.

Protiv kaznene odredbe pristoji okrivljeniku pravo prigovoriti u roku od 8 dana iza dostavljene mu odredbe. Prigovori.

Prigovor valja predati kod kotarske oblasti pismeno ili usmeno u zapisnik, te imade odgodnu moć.

Ako okrivljenik doprinosom svjedodžbe ili inim vjerodostojnim načinom dovoljno opravda svoje izbivanje od izbora, valja svaki daljnji postupak obustaviti i kaznenu odredbu staviti izvan snage. U protivnom slučaju valja radi prekršaja ustanova ovoga zakona povesti redoviti postupak. Presudom ne smije se ipak izreći veća kazna, nego li je kaznenom odredbom dosudjena.

Ne prigovori li okrivljenik u zakonitom roku, postaje kaznena odredba odmah ovršivom.

§. 90.

Globe utjeruju se putem političke ovrhe, te se ne pretvaraju u kaznu zatvora. Utjerivanje globa.

Globe teku u korist općinske uboške zaklade.

F. Kaznene odredbe.**§. 91.**

Ustanove zakona od 1. ožujka 1907. »za zaštitu slobode izbora« imadu se smislu shodno uporabiti i na izbore u općinska zastupstva.

Poglavlje IV.**Općinska uprava.****§. 92.**

Opseg
općinske
uprave.

Djelatnost općine obuhvaća poslove javne uprave uopće.

U poslovima samouprave potpada općina jedino nadzoru države, a u onima državne, odnosno zemaljske uprave u užem smislu riječi, vrši funkcije neposrednoga organa države.

§. 93.

Poslovi
samouprave.

Samouprava obuhvaća naročito:

1. Samostalnu upravu općinske imovine i svih općinske zajednice tiućih se stvari.

2. Mjestno redarstvo, imenice:

a) skrb za sigurnost osobe i imovine; ✓

b) uzdržavanje, popločivanje, čišćenje i rasvjeta općinskih cesta, puteva, trgova i mostova;

c) staranje za siguran i nespriječeni promet na cestama i na rijekama;

d) gradnja i uzdržavanje javnih bunara, vodovoda, javnih kupališta i drugih tomu sličnih općinskih uredbi;

e) regulacija mjesta;

f) poljsko redarstvo;

g) živežno redarstvo, te nadzor trgovine živežom na dnevnim trgovima i vašarima; ✓

h) zdravstveno redarstvo; ✓

i) nadzor družine i služinčadi, te nadzor radnika, osim obrtnih;

j) redarstvo čudorednosti; ✓

k) gradjevno i vatrogasno redarstvo. ✓

3. ubogarstvo i skrb za općinske dobro-
tvorne uredbi;

4. vršenje patronatskoga prava, ako općini pristoji.

5. podizanje i uzdržavanje općih pučkih škola u smislu postojećih zakonskih propisa;

6. ustrojenje mirovnih sudova za spriječenje suvišnih parnica;

7. preduzimanje dobrovoljnih dražbi pokretnih stvari, te davanje općinskih prihoda i dobava u zakup putem javne jeftimbe.

§. 94.

Opseg dužnosti općine kao državnoga organa ustanovljuju državni i zemaljski zakoni.

Poslovi
državne
uprave.

§. 95.

Za pokriće troškova, spojenih sa suđjelovanjem općina u poslovima državne i zemaljske uprave doprinosi i zemaljski autonomni proračun.

Zemaljski
doprinos
troškova.

Način i visinu toga doprinosa ustanoviti će poseban zakon.

Poglavlje V.

Organi općinske uprave.

A. Općinsko zastupstvo.

§. 96.

Pravni
značaj
općinskoga
zastupstva.

Općinsko zastupstvo zastupa općinu u svim poslovima samouprave.

Ono je u tim poslovima zaključujući i nadzorni organ, te ih obavlja stranom samo, stranom po općinskom upravnom odboru i po općinskom poglavarstvu.

§. 97.

Sastav
općinskoga
zastupstva.

Općinsko zastupstvo sastoji se u općinama, koje imaju do 1000 stanovnika od 9 članova; u općinama pako, koje broje i to:

- od 1000 do 2000 stanovnika od 12 članova
- od 2000 do 3000 stanovnika od 15 članova
- od 3000 do 4000 stanovnika od 18 članova
- od 4000 do 5000 stanovnika od 21 člana
- od 5000 do 6000 stanovnika od 24 člana
- od 6000 do 7000 stanovnika od 27 članova
- od 7000 stanovnika dalje od 30 članova.

Povrh toga imaju se u svakoj općini izabrati zamjenici općinskih zastupnika. Broj za-

mjenika odgovara trećini sveukupnoga broja općinskih zastupnika.

Ovaj se broj imade svake desete godine podvrći reviziji na osnovi obavljenoga popisa žiteljstva. Revizija prinadleža županijskoj skupštini uz odobrenje kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove.

§. 98.

Kod općina ili trgovišta, odnosno gradova, spomenutih u §-u 1. sl. b), koji su sastavljeni iz više mjesta i sela, ustanovljuje županijska skupština, saslušav prethodno nadležno općinsko zastupstvo, razmjer, kako imaju ta mjesta i sela biti zastupana u općinskom zastupstvu.

Za ustanovljenje toga razmjera mjerodavan je broj žiteljstva pojedinih mjesta i sela, ili više njih zajedno.

Protiv zaključka županijske skupštine, koji se imade svestrano proglasiti (§. 16.) pristoji svakomu općinaru pravo utoka u roku od 14 dana na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove.

§. 99.

Služba općinskih zastupnika i zamjenika je počasna. Za uredovanja obavljena izvan područja općine pripada im ipak otšteta, koju od zgođe do zgođe ustanovljuje općinsko zastupstvo.

Pristojbe
općinskih
zastupnika i
zamjenika.

§. 100.

Dužnost vr-
šenja službe
općinskog
zastupnika i
zamjenika.

U pravilu dužan je svaki zakonito izabrani općinski zastupnik ili zamjenik primiti izbor, te izvršiti s tim spojene dužnosti sve do izminuća izborne periode.

Onaj, koji se bez zakonitoga razloga tečajem izborne periode zahvali na časti općinskoga zastupnika ili zamjenika potpada globi od 100 kruna, koja teče u korist mirovinske zaklade stalno namještenih općinskih činovnika.

Istoj globi potpada i onaj, koji je bez zakonitoga razloga otklonio izbor.

Globe utjeruje putem političke ovrhe općinsko poglavarstvo.

Pravo otkloniti izbor, odnosno položiti jur prihvaćeni mandat imaju i to:

- a) osobe, koje su navršile 60 godina;
- b) svećenici svih vjeroispovijesti;
- c) vojničke osobe, koje ne stoje u aktivnoj službi;
- d) oni, koji su za posljednjega izbornoga perioda služili kao općinski zastupnici ili zamjenici;
- e) oni, koji zbog tjelesnih mana, ili jer im je zdravlje posvema narušeno, nisu sposobni za uspješno vršenje službe;
- f) oni, koji su radi svojega zanimanja ili poslovanja svake godine češće i trajnije odsutni iz kuće.

Nesposobnost za vršenje službe općinskoga zastupnika ili zamjenika valja dokazati svjedožbom uredovnog liječnika.

§. 101.

Općinski zastupnici i zamjenici biraju se na šest godina. Izmakom svake treće godine istupljuje polovica zastupnika i zamjenika iz općinskoga zastupstva, koje se popunjuje novim izborom.

Trajanje
izbornoga
perioda.

Ako se općinsko zastupstvo sastoji iz neparnoga broja članova, tada se polovica otstupajućih zastupnika i zamjenika računa prema slijedećem višjem parnom broju.

Prvi istup odlučuje se žrijebom, dočim u buduće istupljuju oni, koji su prije šest godina izabrani.

Istupivši općinski zastupnici i zamjenici mogu opet biti izabrani, ako protiv njihova izbora ne ima zakonitih zaprijetaka.

§. 102.

Novi izbor mora biti obavljen najdulje u roku od mjesec dana po izmaku svake treće godine.

Dok se novoizabrani općinski zastupnici ne zavjere ostaju u službi istupajući zastupnici i zamjenici.

§. 103.

Zavjerenje
općinskih
zastupnika i
zamjenika.

Najkasnije 8 dana iza pravomoćnosti izbora saziva kr. kotarska oblast konstituirajuću sjednicu općinskoga zastupstva, u kojoj izabrani zastupnici i zamjenici polažu na ruke oblastnoga izaslanika zavjeru: »da će Njegovom c. i kr. apostolskomu Veličanstvu kralju i ustavu biti vjerni, da će štovati postojeće zakone, da će sa službom općinskoga zastupnika, odnosno zamjenika spojene dužnosti savjesno i točno vršiti, te da će vazda o boljku općine i općinskoga dobra svim silama nastojati«.

U ovoj sjednici imade općinsko zastupstvo ustanoviti službovninu općinskoga načelnika.

§. 104.

Dokle zavjeru ne polože ne mogu općinski zastupnici ni zamjenici sjednicama općinskoga zastupstva prisustvovati. Zaključci, koji bi bili stvoreni u takovoj sjednici su ništetni.

§. 105.

Izbor
općinskoga
načelnika.

Općinskoga načelnika bira općinsko zastupstvo u pravilu na predlog kandidacionoga odbora (§. 157.) i na temelju po kotarskoj oblasti raspisanoga natječaja, nu može ga birati i iz svoje sredine, ako imade za to prikladna osoba.

Sjednicu za izbor općinskoga načelnika saziva kotarska oblast.

Na ovu sjednicu, kojoj bez prava glasa predsjedja izaslanik kotarske oblasti, valja pozvati sve općinske zastupnike uz opomenu, da će svaki tko iz sjednice neopravdano izostane (§. 115.) ili ju ostavi prije svršenoga izbora, povrh gubitka mandata i pasivnoga izbornoga prava kroz tri godine, biti presudjen na globu, koju do iznosa od 50 K. odmjeruje općinsko zastupstvo.

Protiv ovoga zaključka općinskoga zastupstva nema mjesta utoku.

Presudjene globe teku u korist mirovinske zaklade stalno namještenih općinskih činovnika, a utjeruju se načinom ustanovljenim u stav. 4. §. 100.

§. 106.

Za valjanost izbora općinskoga načelnika nužna je prisutnost od najmanje dvije trećine i i natpolovična većina glasova ukupnoga broja općinskih zastupnika (§. 97.).

Ne bude li kod prvoga glasovanja nitko dobio zahtjevane većine, valja preduzeti ponovno glasovanje, pa ako se ni sada ne poluči nužna većina, pristupa se užemu izboru.

Pri užemu izboru imadu se općinski zastupnici ograničiti na osobe, koje su kod drugoga glasovanja dobile relativno najviše glasova.

Kod jednakih glasova odlučuje žrijeb, tko se imade staviti u užu izbor.

Glasovi, koji su pri trećem glasovanju podani osobama, koja nisu stavljene u užu izbor, ne broje se.

Izabranim smatra se onaj, koji je dobio natpolovičnu većinu predanih glasova. Kod jednakih glasova u užem izboru odlučuje žrijeb.

Glasovanje je tajno, te se obavlja sa cedula.

Žrijeb vuče u oba slučaja predsjedatelj sjednice.

Ako iz sredine zastupnika izabrani općinski načelnik otkloni izbor, valja najdulje za 14 dana obaviti novi izbor uz održavanje ustanova §. 105. i ovoga paragrafa.

Služba općinskoga načelnika traje šest godina, ali ako je načelnik podjedno članom zastupstva, tada prestaje njegova služba i prije izminuća toga roka u slijedećim slučajevima i to:

1. kada je općinsko zastupstvo raspušteno;
2. kada izgubi zastupnički mandat (toč. 1. §. 112.);

§. 107.

Raniji prestanak službe općinskoga načelnika. Primjeni ustanova §§. 105. i 106. imade mjesta i za slučaj, predviđen u stav. 10. toč. 2. predidućega paragrafa. Nu u tom slučaju valja obaviti izbor načelnika, u roku od 14 dana nakon ispražnjenja mjesta.

Prvi izbori općinskih načelnika, preduzeti će se po ustanovama ovoga zakona, kada mine službovni period sada službujućih općinskih načelnika (§. 370.).

Službovni period ovakovih načelnika traje do prve obnove općinskoga zastupstva (§. 101.).

Kod onih općina, koje u času, kada ovaj zakon stupi na snagu, ne imaju načelnika, valja odmah po konstituiranju zastupstva, glede potpunjenja mjesta načelnika postupati u smislu §. 105. o. z.

§. 108.

Nakon izbora polaže općinski načelnik na ruke izaslanika kr. kotarske oblasti slijedeću zakletvu: Zaprisegnuće općinskoga načelnika.

»Ja zaklinjem se jedinim i svemogućim Bogom, da ću Njegovom c. i kr. apoštolskom Veličanstvu kralju biti vjeran i odan; da ću se držati ustava i postojećih zakona; da ću dužnosti mogega zvanja tačno i zdušno izvršavati, te da ću općinske interese zastupati i braniti.

Tako mi Bog pomogao!«.

§. 109.

U prvoj konstituirajućoj sjednici, te izmakom svake treće godine izabire općinsko zastupstvo iz svoje sredine podnačelnika, koji zamjenjuje načelnika, ako je zapriječen ili odsutan ili ako je mjesto ispražnjeno, u svim poslovima, koji spadaju na općinsko zastupstvo. Izbor općinskoga podnačelnika.

Služba općinskoga podnačelnika je počasna.

§. 110.

Glede izbora općinskoga podnačelnika mje-
rodatne su ustanove §-a 106. ovog zakona.

§. 111.

Popunjenje
prije reda
ispraznjenih
mjesa
općinskih
zastupnika.

Smrću ili inako prije reda ispraznjena
mjesa općinskih zastupnika (stav. 2. §. 100. i
§. 112.) popunjuju se načinom ustanovljenim u
§-u 81. ovoga zakona.

Mandat u zastupstvu ušlih zamjenika utr-
njuje onim danom, do kojega bi trajao bio man-
dat njihovih prednika.

§. 112.

Gubitak
mandata.

Općinski zastupnik, odnosno zamjenik gubi
mandat:

1. ako ne posjeduje više u cijelosti uvjete,
propisane §. 31. za vršenje pasivnoga izbornoga
prava, te ako naknadno nastupi slučaj, predvi-
djen u stav. 3. §. 32. ovoga zakona;

2. kada je iz sjednice zastupstva tri puta
uzastopce neopravdano izbivao;

3. kada je po redovitom sudu pravomoćno
osudjen radi štete nanešene općini.

Odluku o gubitku mandata stvara općinsko
zastupstvo natpolovičnom većinom glasova pri-
sutnih općinskih zastupnika na predlog općin-
skoga načelnika.

Protiv zaključka općinskoga zastupstva ne
ima mjesta utoku.

§. 113.

Sjednice općinskoga zastupstva drže se
svaka tri mjeseca jedan put. Iste saziva općinski
načelnik, dotično, ako je on zapriječen ili otsu-
tan ili je mjesto ispraznjeno, općinski podna-
čelnik.

Redovite
sjednice
općinskoga
zastupstva.

Poziv biva pismeno, te se imade svakomu
članu općinskoga zastupstva zajedno sa dnev-
nim redom uručiti uz dostavnicu bar 3 dana
prije sjednice.

U istom roku valja uz predlog dnevnoga
reda o sazivu sjednice izvjestiti nadležnoj kr.
kotarskoj oblasti.

Svaku promjenu dnevnoga reda imade op-
ćinsko poglavarstvo saopćiti članovima općin-
skoga zastupstva i kotarskoj oblasti najkasnije
24 sata prije sjednice.

Eventualne svoje posebne predloge imadu
općinski zastupnici najkasnije prije početka
sjednice pismeno prijaviti općinskomu načel-
niku, odnosno podnačelniku, koji ih predlaže
zastupstvu na pretres nakon iscrpljenoga dnev-
noga reda.

Predmeti koji nisu ovim načinom stav-
ljeni na dnevni red sjednice, ne mogu biti pred-
metom razprave.

§. 114.

Sjednice općinskoga zastupstva, koje nisu
sazvane uz obdržavanje propisa §-a 113. ili na

koje nisu pozvani svi u općini prisutni općinski zastupnici, odnosno zamjenici, smatraju se nezakonitima, te su na njima stvoreni zaključci ništetni.

§. 115.

Izbivanje
općinskih za-
stupnika od
sjednice.

Svaki općinski zastupnik, koji bude zapriječen prisustvovati sazvanoj sjednici, imade o tom pismeno ili usmeno bar 24 sata prije sjednice obavjestiti općinskoga načelnika, odnosno podnačelnika, da se u sjednicu uzmogne pozvati zamjenik.

Zamjenici pozivaju se u sjednice općinskoga zastupstva na mjesto privremeno zapriječenih zastupnika izmjenično.

Razlozi koji opravdavaju odsutstvo iz sjednice jesu:

1. bolest ili smrt u obitelji ili ine važne i neodgodive obiteljske prilike;

2. odsutstvo iz kuće zbog neodgodivoga posla;

3. spriječen promet.

§. 116.

Izvanredne
sjednice
općinskoga
zastupstva.

Općinski načelnik, dotično njegov zamjenik dužni su sazvati izvanrednu sjednicu općinskoga zastupstva, ako to pismenim podneskom zatraži barem $\frac{1}{3}$ članova zastupstva ili predloži općinski upravni odbor (§. 133.) ili ako to odredi nadzorna kr. kotarska oblast.

Ovo isto može učiniti i sam načelnik ili njegov zamjenik, ako potrebnim smatra, a dužan je učiniti, kada to iziskuju osobito važni i prešni interesi općine, ili kada se imadu općinskomu zastupstvu proglasiti rokovane odluke višjih oblasti.

Glede načina saziva izvanrednih sjednica, koje valja odrediti najdulje za osam dana od stignuća podneska odnosno predloga ili naloga, mjerodavne su ustanove §-a 113.

U osobito hitnim slučajevima biti će ipak dovoljno, ako se poziv na ovakovu sjednicu dostavi općinskim zastupnicima uz dnevni red barem 24 sata prije sjednice.

Saziv izvanredne sjednice valja u smislu ustanova §-a 113. i stav. 4. ovoga paragrafa saopćiti i kr. kotarskoj oblasti uz predlog dnevnoga reda, ako ga ona u nalogu za saziv sjednice nije ustanovila sama.

U izvanrednoj sjednici dopuštena je rasprava i zaključak samo o onim predmetima radi kojih je ista sazvana.

§. 117.

Općinsko zastupstvo može u pravilu samo Sposobnost
onda valjano zaključivati, ako sjednici prisuzaključivanja.
stvuje natpolovična većina ukupnoga broja (§. 97.) općinskih zastupnika; nu ako zastupnici, premda redovito pozvani, ne dodju u dovoljnom broju ni na drugu sa istim dnevnim redom sa-

zvanu sjednicu, moći će se stvarati valjani zaključci bez obzira na broj prisutnih općinskih zastupnika.

Na ovu potonju okolnost valja članove općinskoga zastupstva u pismenom pozivu naročito upozoriti.

Na dnevni red ovako sazvane sjednice, ne smiju se staviti nikakvi novi predmeti.

§. 118.

Za valjanost zaključka općinskoga zastupstva valja da u pravilu glasuje natpolovična većina prisutnih zastupnika.

U niže navedenim slučajevima nužno je ipak, da sjednici prisustvuju barem dvije trećine ukupnoga broja (§. 97.) općinskih zastupnika, te da je zaključak stvoren natpolovičnom većinom glasova.

Ovamo spadaju slijedeći predmeti:

1. izbor općinskih činovnika;
2. ustanovljenje broja poglavarstvenog osoblja, te opredijeljivanje beriva istomu;
3. izbor začasnih općinara (§. 20.);
4. uvadjanje novih općinskih daća i povišenje postojećih;
5. pretres i ustanovljenje godišnjega općinskoga proračuna;
6. odobrenje izdataka, koji nisu predviđeni u općinskom proračunu;
7. odobrenje godišnjega zaključnoga računa;

8. sticanje, otudjivanje i zalaganje općinske imovine;

9. uzimanje zajmova, preuzimanje jamstva, sklapanje i produljivanje ugovora i pogodbi uopće, a napose zakupnih i najamnih ugovora;

10. preduzimanje vjeresijskih operacija.

Ne bude li ni nakon dvokratnoga redovitoga poziva došao u sjednicu dovoljan broj općinskih zastupnika, biti će i u ovim slučajevima mjesta primjeni ustanova §-a 117.

§. 119.

Općinski zastupnici dužni su redovito polaziti sjednice općinskoga zastupstva.

Dužnost
polaska
sjednica.

Ako na zakonito sazvanu sjednicu ne dodje za stvaranje valjanih zaključaka potrebiti broj općinskih zastupnika, imade općinski načelnik izostale zastupnike pozvati na novu sjednicu i to one, koji nisu svoje odsustvo pravodobno najavili (§. 115.), još uz primjetbu, da imadu u po drugi put sazvanoj sjednici svoje odsustvo od prve sjednice opravdati.

Općinsko zastupstvo vlasno je protiv svakoga svoga člana, koji i od ponovno sazvane sjednice izostane, a svoje odsustvo ne može dovoljno opravdati, izreći globu do 50 K.

Protiv onoga zastupnika, koji prije reda ostavi sjednicu i time osujeti stvaranje zaključaka, izreći će općinsko zastupstvo globu do 20 K, ako dotičnik svoj postupak dovoljno ne opravda.

Općinskog zastupnika, koji iz sjednice tri puta uzastopce neopravdano izostane, presuditi će općinsko zastupstvo, povrh na gubitak mandata (toč. 2. §-a 112.) još i na globu od 100 K.

Ovi su zaključci odmah ovršivi.

Globe teku u korist mirovinske zaklade stalno namještenih općinskih činovnika, a utjeruju se načinom, ustanovljenim u stav. 4. §. 100.

§. 120.

Dužnost
izbivanja iz
sjednice
općinskoga
zastupstva i
ustegnuće od
glasovanja.

Bude li predmetom rasprave općinskoga zastupstva lična stvar ili službeno djelovanje općinskoga načelnika ili kojega zastupnika, ili se imade u sjednici odlučiti u pitanju građanske parnice između navedenih osoba i općine, ili kojega od njenih zavoda, koji stoje pod nadzorom općinskoga zastupstva, ne će iste moći dotičnoj sjednici pribivati. Isto vrijedi i onda, kada su predmetom rasprave stvari, tičuće se rodbine općinskoga načelnika ili kojega zastupnika do uključivo trećega stepena, ili kada se radi o izboru kojega člana te rodbine za općinskoga činovnika ili službenika. Nu ako se radi o računarskoj parnici općinskoga načelnika ili kojega zastupnika, moći će bud općinsko zastupstvo, bud oni sami zahtijevati, da sjednici prisustvuju, te ondje pruže potrebna razjašnjenja, ali se imadu prije početka glasovanja o predmetu udaljiti iz sjednice.

§. 121.

U sjednicama općinskoga zastupstva glasu se usmeno sa »da« ili »ne«, nu kada su predmetom rasprave osobna pitanja pojedinaca glasovanje biva tajno sa ceduljama. Način
glasovanja.

Odlučivanju žrijebom imade mjesta samo ondje, gdje je to ovim zakonom naročito određeno.

§. 122.

Sjednice općinskoga zastupstva su javne, nu ako to predloži predsjedatelj ili zatraži jedna trećina zastupnika, može općinsko zastupstvo iznimno zaključiti, da se imade obdržavati tajna sjednica. Javnost
sjednica. Potonje je ipak isključeno, kada je predmetom rasprave godišnji općinski proračun ili zaključni račun.

Slušateljstvu zabranjena je svaka izjava, te je predsjedatelj sjednice ovlašten koli pojedinca toli cielo slušateljstvo odstraniti dati, ako svojim ponašanjem smeta redoviti tok rasprave.

Deputacijama zabranjen je pristup u sjednice općinskoga zastupstva.

§. 123.

Sjednicama općinskoga zastupstva predsjedanje sjeda, osim slučaja navedenoga u §. 105. općinski načelnik odnosno podnačelnik (§. 109). Predsjedanje
sjednicama.

Budu li obojica zapriječeni, predsjedaja sjednici najstariji po godinama općinski zastupnik.

Zaključci sjednice, koja bi se obdržavala pod predsjedanjem ine osobe, ništetni su.

Predsjedatelj otvara i zaključuje sjednice, vodi rasprave i bdi je nad obdržavanjem mira i reda u sjednicama.

Predloge pojedinih zastupnika (stav. 5. §. 113.), tičuće se predmeta, koji ne spadaju u djelokrug općinskoga zastupstva imade predsjedatelj otkloniti.

§. 124.

O sjedničkim raspravama vodi općinski bilježnik zapisnik, u koji valja upisati imena prisutnih općinskih zastupnika, te sve predloge i zaključke. Kod svakoga zaključka imade se izrično navesti uspjeh glasovanja.

U tu svrhu upotrebljava se uvezana knjiga, koju valja koncem svake godine zaključiti. Zaključnu zaporku potpisuju općinski načelnik i bilježnik, a valja udariti i uredski pečat općine.

Obrazac toga zapisnika i ine u tu svrhu nužne odredbe izdati će kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, putem naredbenim.

§. 125.

Svaki općinski zastupnik imade pravo zahtjevati, da se u zapisnik unese njegov separatni votum i obrazloženje istoga, te da se posebnim podneskom predloži nadzornoj kotarskoj oblasti.

§. 126.

Sjednički zapisnik imade se na koncu sjednice pročitati i ovjerovati. Ovjerovljuju ga dva općinska zastupnika, koje u tu svrhu imenuje predsjedatelj.

Povrh toga potpisuje sjednički zapisnik predsjedatelj i perovodja.

§. 127.

Općinsko poglavarstvo imade u roku od tri dana predložiti kotarskoj oblasti ovjerovljeni prepis sjedničkoga zapisnika u onom slučaju, ako sjednici nije pribivao zastupnik iste.

§. 128.

Zaključci, koji se tiču općenitoga interesa svih općinara ili čitavih sela odnosno mjesta imadu se pribiti na općinski ured, te svestrano proglasiti po seoskim starješinama i običajnim načinom pred crkvom uz pripomenu, da svakomu, koji se zaključkom smatra povrijeđenim u svojim pravima, pristoji u roku od 8 dana, računajući od dana proglašenja, pravo utoka na županijski upravni odbor.

Utok ne ima obustavne moći.

§. 129.

Zaključke, koji se tiču pojedinaca imade općinsko poglavarstvo u roku od tri dana uz

primku dostaviti stranci sa upozorenjem, da joj protiv istoga pristoji u roku od 8 dana pravo utoka na županijski upravni odbor (§. 30. toč. 1. zakona od 5. februara 1886.).

Utok imade obustavnu moć. Iznimci od toga imade mjesta samo onda, ako to određuje posebni zakon.

§. 130.

Ako općinsko zastupstvo stvori zaključak, kojim se prekoračuje njegov djelokrug ili koji se kosi sa ustanovama ovoga ili drugoga kojega zakona, odnosno kojim se općini nanaša bitna šteta, imade općinski načelnik, dotično njegov zamjenik, izvršbu takovoga zaključka obustaviti, o tom općinsko zastupstvo odmah ubavjestiti, te predmet u narednoj sjednici ponovno pred općinsko zastupstvo iznijeti.

Ostane li općinsko zastupstvo pri prvobitnom svom zaključku, tada će ga općinski načelnik, dotično njegov zamjenik bezodvlačno putem kotarske oblasti podnijeti na odluku županijskom upravnom odboru u svim slučajevima, kada se zaključak tiče samoupravnoga djelokruga općine, u protivnom pak slučaju nadležnoj županijskoj oblasti.

Protiv odluke županijskog upravnog odbora, dotično županijske oblasti pristoji općinskomu zastupstvu pravo utoka na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove.

§. 131.

Općinski zastupnici vrše zvanje po slobodnom svom uvjerenju. Nisu stoga vezani na nikakove upute ili naloge sa strane svojih izbornika.

§. 132.

Općinskomu zastupstvu ne pripada izvršujuća vlast.

B. Općinski upravni odbor.

§. 133.

Općinski upravni odbor jest savjetujući organ općinskoga zastupstva, te zamjenjuje po-
tonje u svim poslovima, koji su mu zakonom naročito povjereni.

Pravni značaj
općinskoga
upravnoga
odbora.

§. 134.

Općinski upravni odbor sastoji se povrh općinskoga načelnika od trećine ukupnoga broja članova općinskoga zastupstva (§. 97).

Sastav
općinskoga
upravnoga
odbora.

Zamjenikom općinskoga načelnika u svim poslovima, koji prinadleže upravnom odboru, jest općinski podnačelnik.

§. 135.

Općinsko zastupstvo bira upravni odbor iz svoje sredine u prvoj konstituirajućoj sjednici

Izbor
općinskoga
upravnoga
odbora.

natpolovičnom većinom glasova prisutnih općinskih zastupnika.

Ako kod prvoga glasovanja nijedan od kandidata nije polučio propisane većine, valja preduzeti ponovno glasovanje, pa ako se ni sada ne poluči nužna većina, pristupa se užemu izboru između one dvojice kandidata, koji su dobili najveći broj glasova. Pri jednakom broju glasova dolazi u užu izbor po godinama stariji kandidat.

Glasovi, koji su pri trećem glasovanju podani osobama, koje nisu stavljene u užu izbor, ne broje se.

§. 136.

Trajanje
mandata.

Služba članova općinskoga upravnoga odbora traje tri godine, te mogu odstupivši članovi ponovno biti birani.

Po izminuću trogodišnjega perioda bira općinsko zastupstvo u posebnoj u tu svrhu sazvati se imajućoj sjednici novi upravni odbor.

§. 137.

Gubitak
mandata.

Sa gubitkom mandata općinskoga zastupnika prestaje i služba člana upravnoga odbora.

Prije reda ispražnjena mjesta članova upravnoga odbora imaju se popuniti načinom ustanovljenim u §. 135. u prvoj narednoj redovitoj sjednici općinskoga zastupstva.

§. 138.

Općinski upravni odbor drži redovite sjednice svakoga mjeseca jedan put.

Sjednice
upravnoga
odbora.

Iste saziva, te im u pravilu i predsjedava općinski načelnik, odnosno podnačelnik (stav. 2. §. 134.).

Ukaže li se potreba ovlašten je općinski načelnik, odnosno njegov zamjenik sazvati i izvanrednu sjednicu upravnoga odbora.

Glede načina saziva koli redovitih, toli izvanrednih sjednica općinskoga upravnoga odbora, te izbivanja članova istoga od sjednica mjerodavni su propisi §§. 113.—116., koji se imaju smislu shodno uporabiti i na općinski upravni odbor.

§. 139.

Općinski upravni odbor stvara zaključke natpolovičnom većinom glasova prisutnih odbornika, nu za valjanost zaključaka nužna je prisutnost od barem tri člana, uračunav ovamo i predsjednika odbora.

Način
zaključivanja.

Glasovanje biva načinom, propisanim u stav. 1. §. 121.

O stvorenim zaključcima sastavlja se zapisnik, koji potpisuje uz predsjednika voditelj istoga i jedan član odbora, kojega odredi predsjednik.

Voditelja zapisnika određuje predsjednik odbora iz reda poglavarstvenoga osoblja.

Obrazac zapisnika je isti, koji je propisan za sjednice općinskoga zastupstva, te valja i ovdje upotrebljavati uvezanu knjigu, kako je to propisano u stav. 2. §. 124.

§. 140.

Pribivanje
općinskih
činovnika
sjednicama.

Sjednicama općinskoga upravnoga odbora pribiva kao izvjestitelj općinski bilježnik, nu u općinama gdje takovo postoji, ovlašten je predsjednik pozvati u sjednicu i drugo strukovno poglavarstveno osoblje.

Općinski činovnici, koji sjednici odbora prisustvuju, ne imaju prava glasa, te su jedino savjetujući organi istoga.

§. 141.

Dužnost
polaska
sjednica.

Članovi općinskoga upravnoga odbora dužni su redovito polaziti sjednice.

U pogledu dužnosti redovitoga polaska sjednica, neprekidnoga prebivanja istima, te odgovornosti sa strane nemarnika mjerodavni su propisi §. 119., koji se imadu smislu shodno uporabljivati i na članove općinskoga upravnoga odbora.

Globe izriče općinsko zastupstvo na predlog predsjednika općinskoga upravnoga odbora.

§. 142.

Godišnje
izvješće
upravnoga
odbora.

Općinski upravni odbor imade o svom radu i djelovanju podnašati godišnje izvješće općinskomu zastupstvu.

C. Općinsko poglavarstvo.

§. 143.

Općinsko poglavarstvo je izvršujući organ općinske samouprave, te posredni organ državne i zemaljske uprave. Pravni značaj
općinskoga
poglavarstva.

Općinsko poglavarstvo sačinjavaju:

- a) općinski načelnik;
- b) potrebno činovničko osoblje;
- c) službeničko i ino pomoćno osoblje.

§. 144.

Činovničko osoblje općinskoga poglavarstva sastoji se od općinskoga bilježnika, općinskoga blagajnika i općinskoga liječnika, te prema potrebi od redarstvenoga povjerenika. Sastav
općinskoga
poglavarstva.

Službeničko i pomoćno osoblje sačinjavaju općinska primalja, seoski starješina, općinski redarstveni stražari, općinski podvornik, te pisarnički namještenici.

§. 145.

Povrh u §. 144. navedenoga činovničkoga i službeničkoga osoblja mogu trgovišta, te u §. 1. sl. b) spomenuti gradovi statutom (§. 3.) ustrojiti još i ina strukovna činovnička i službenička mjesta. Ovo isto moći će učiniti veće i imućnije upravne općine, ako im ne bi doticalo činovničko i ino osoblje, spomenuto u §. 144.

Odnosni zaključak općinskoga zastupstva potpada odobrenju županijskoga upravnoga odbora.

§. 146.

Seoski
starješine.

Seoski su starješine izvršujući organi odredaba općinskoga poglavarstva, koji u poslovima samouprave, toli u onima državne i zemaljske uprave, te se namještaju samo u onim općinama, koje sastoje iz više sela i mjesta.

§. 147.

Službeni-
položaj
načelnika.

Na čelu općinskoga poglavarstva stoji općinski načelnik. Istoga zamjenjuje u svim poslovima samouprave, te državne i zemaljske uprave općinski bilježnik.

§. 148.

Odgovornost
načelnika i
općinskoga
osoblja.

Općinski načelnik i pridijeljeno mu činovničko i službeničko osoblje odgovorni su za svoje djelovanje općinskomu zastupstvu i predpostavljenoj nadzornoj vlasti.

§. 149.

Poslovni red.

Zastupstva upravnih općina vlastna su za općinsko poglavarstvo izdati poslovni red, koji potpada odobrenju županijskoga upravnoga odbora.

Poglavlje VI.

Djelokrug općinskih organa.

A. Djelokrug općinskoga zastupstva.

§. 150.

U djelokrug općinskoga zastupstva spada ustrojstvo općinskih službi, te ustanovljenje plaća i inih sa dotičnom službom spojenih užitaka općinskih činovnika, pisarničkih namještenika i službenika.

Ustrojstvo
općinskih
službi.

Isto tako prinadleži općinskomu zastupstvu odmjerenje opskrbnine uz pravo na mirovinu namještenim općinskim činovnicima i službenicima, te njihovim udovima i siročadi prema postojećim propisima i ustanovama ovoga zakona u onom slučaju, kada županijska mirovinska zaklada nije oživotvorena.

§. 151.

U trgovištima, te u gradovima, spomenutima u §. 1. sl. b) pristoji općinskom zastupstvu pravo ustanoviti, koja se činovnička mjesta, spomenuta u §. 145., imaju stalno, odnosno privremeno ustrojiti.

§. 152.

Ustanove §§. 150. i 151. imaju se smislu shodno uporabiti i na općinske zavode, te općinska poduzeća u koliko nije posebnim pravilnikom ili ugovorom inako propisano.

Uporaba
predstojećih
ustanova na
općinske
zavode i
poduzeća

§. 153.

Druge u
djelokrug
općinskoga
zastupstva
spadajuće
stvari.

U djelokrug općinskoga zastupstva spada nadalje:

1. izbor općinskoga načelnika i podnačelnika (§§. 105. i 109.), te ustanovljenje službovine prvospomenutomu;

2. izbor općinskih činovnika;

3. primanje u zavičajnu svezu općine, te ustanovljenje visine s tim primanjem spojene pristojbe (§§. 6. i 7. zakona od 30. aprila 1880. o uređenju zavičajnih odnošaja u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji);

4. izbor začasnih općinara;

5. vršenje patronatskoga prava u ime općine;

6. pravo peticije, odnosno predloga na županijsku skupštinu u poslovima, koji su zakonom županijskim skupštinama pridržani u pogledu općina;

7. izbor mirovnih sudaca;

8. zaključivanje o promjeni teritorijalnoga opsega općine;

9. stvaranje statuta u okviru postojećih propisa.

§. 154.

Djelovanje
zastupstva u
poslovima
općinskoga
kućanstva.

Općinsko zastupstvo odlučuje o upravi općinske imovine i raspoložbi sa istom, te u tom obziru spada naročito u njegov djelokrug:

1. sve odredbe, koje se tiču općinske imovine i njezine upotrebe;

2. ustanovljenje proračuna općinskih prihoda i rashoda, te staranje kako će se pokriti manjak. U tu svrhu vlasno je općinsko zastupstvo rasporezati općinski namet, te uvesti ina podavanja i daće u okviru ovoga zakona;

3. riješavanje općinskoga godišnjega računa;

4. ustanovljenje proračuna i odobravanje računa općinskih zavoda i zaklada, u koliko ih općina ima;

5. sklapanje i produljivanje ugovora i pogodbi u opće;

6. uzimanje zajma;

7. preuzimanje jamstva;

8. povedenje i obustava građanskih parnica, te izbor pravnoga zastupnika;

9. primanje i otklon nasljedstva, zapisa i darovanja;

10. otpis dvojbenih i neutjerivih općinskih tražbina, te oprost od naknada;

11. razvrgnuće uporabnih ugovora i sniženje uporabnine za vrijeme trajanja ugovora.

§. 155.

Povrh toga spadaju u djelokrug općinskoga zastupstva svi poslovi, koji nisu ovim ili drugim kojim zakonom dodijeljeni djelokrugu općinskoga upravnoga odbora ili općinskoga poglavarstva, a tiču se općinske samouprave.

Pobliže
neoznačeni
poslovi
spadajući u
djelokrug
zastupstva.

B. Djelokrug općinskoga upravnoga odbora.**§. 156.**

Djelovanje
upravnoga
odbora u
poslovima
općinskoga
kućanstva
i nekim
drugim
poslovima
općinske
uprave.

U djelokrug općinskoga upravnoga odbora spada imenito:

1. ispitivati i potvrdjivati raspisnik općinskoga upravnoga nameta i inih izvanrednih nameta, te riješavati u prvoj molbi prigovore protiv propisa tih nameta kao i protiv odredaba općinskoga poglavarstva u svim poslovima samouprave;

2. dozvoljavati izvanredne, godišnjim proračunom neosjegurane izdatke uz naknadno odobrenje općinskoga zastupstva;

3. namještati općinske redarstvene stražare i pisarničke namještenike na predlog općinskoga načelnika;

4. ustanoviti dan redovitih sjednica općinskoga zastupstva;

5. sastavljati osnovu godišnjega općinskoga proračuna;

6. predispitati godišnji općinski račun i onaj općinskih zaklada, te ga uz vlastito obrazloženo mnijenje predlagati općinskomu zastupstvu;

7. preduzimati skontraciju općinske blagajne i pregledavati općinski našastar;

8. sastavljati i zastupstvu predlagati općinske statute;

9. nadzirati općinske zavode i uredbe, koji imaju svoju vlastitu upravu;

10. stavljati općinskom zastupstvu obrazložene predloge glede ustrojenja posebnih činovničkih i službeničkih mjesta u smislu stav. 1. i 2. §-a 145.

11. rukovati uboške poslove u općini;

12. stavljati općinskom zastupstvu obrazložene predloge glede otpisa dvojbenih i neutjerivih općinskih tražbina, te oprosta od naknada;

13. brinuti se, da budu koli zaključci općinskoga zastupstva, toli njegovi vlastiti ovršeni.

§. 157.

U djelokrug općinskoga upravnoga odbora spada nadalje stavljati općinskomu zastupstvu predloge glede izbora općinskih činovnika. U tu svrhu imade se upravni odbor konstituirati kao kandidaciono povjerenstvo pod predsjedanjem izaslanika nadležne kotarske oblasti, koje stvara svoje zaključke načinom, ustanovljenim u stav. 1. §. 139.

Upravni
odbor kao
kandidaciono
povjerenstvo
za izbor
općinskih
činovnika.

O zaključku kandidacionoga povjerenstva sastavlja se posebni zapisnik, koji uz predsjednika potpisuju na koncu sjednice svi prisutni članovi povjerenstva.

Voditelja zapisnika imenuje predsjednik iz reda poglavarstvenoga osoblja.

§. 158.

Saziv sjednice kandidacijonoga povjerenstva sa-
ziva kotarska oblast načinom, ustanovljenim u
stav. 3. §. 138.

U toj sjednici imadu se savjesno i potanko
ispitati sve prispjele molbenice, te na temelju
istih sastaviti trojni predlog, koji valja po tom
ujedno sa raspravnim zapisnikom najkasnije u
roku od 14 dana podnijeti općinskomu zastup-
stvu radi preduzeća izbora.

Općinsko zastupstvo dužno je izabrati jed-
noga od predloženika.

§. 159.

Saziv
izborne
sjednice.

Sjednicu, u kojoj se imade obaviti izbor
općinskih činovnika, saziva prema propisima
ovoga zakona općinski načelnik, odnosno njegov
zamjenik (§. 109.) sporazumno sa nadležnom ko-
tarskom oblašću.

Ako bi takav izbor padao u vrijeme, te se
ne bi mogao obaviti u redovitoj sjednici, valja
sazvati izvanrednu sjednicu općinskoga zastup-
stva (stav. 2. §. 116.).

Izasanik kotarske oblasti dužan je u ovoj
sjednici bditi nad tim, da općinsko zastupstvo
strogo postupa u smislu stav. 3. §. 158., te imade
prije početka izbora isto na ovu zakonsku usta-
novu naročito upozoriti.

§. 160.

Izbor općinskoga činovnika, koji ne bi bio
obavljen strogo u smislu ustanova §§-a 157. do
159. jest ništetan.

Ništetnost
izbora.

C. Djelokrug općinskoga poglavarstva.

§. 161.

Djelokrug općinskoga poglavarstva obu-
hvaća uređivanje u poslovima samouprave, te
državne i zemaljske uprave.

Opseg
djelokruga.

Poslove samouprave obavlja općinsko po-
glavarstvo pod nadzorom općinskoga zastupstva.

Poslove pak državne i zemaljske uprave
(§. 143.) vrši općinsko poglavarstvo samostalno
u okviru postojećih zakona i uz odgovornost
pretpostavljenim oblastima.

§. 162.

U djelokrug općinskoga poglavarstva spa-
daju imenito slijedeći poslovi općinske samo-
uprave:

1. rukovanje gospodarstva sa općinskim ne-
kretninama, te staranje za redovito pokriće pro-
računom ustanovljene potrebe;
2. ubiranje i ovršno utjerivanje općinskoga
nameta i inih općinskih daća;
3. uprava općinskih pothvata;
4. nadziranje općinskih medja;

5. rukovanje mjestnog redarstva u opće (toč. 2. §. 93.) ;

6. staranje za općinske ceste i puteve; ✓

7. rukovanje posala o zavičajnosti, napose vodjenje imenika zavičajnika, te iskaza općinara pripadnika i stranih (§. 23.) ; ✓

8. uprava vatrogasnih uredbi; ✓

9. priredjivanje obrazloženih predloga za sjednicu općinskoga zastupstva i općinskoga upravnoga odbora. ✓

§. 163.

Preduzimanje
dobrovoljnih
dražbi.

Općinsko poglavarstvo preduzima dobrovoljne dražbe pokretnih stvari, te rukovodi javne jeftimbe glede zakupa općinskih prihoda i dobara.

Općinskomu načelniku, te općinskim činovnicima i službenicima zabranjeno je bilo osobno bilo po trećim osobama dražbovati, te udionitvovati pri zakupima općinskih prihoda i dobara:

§. 164.

Prekoračenje
proračuna.

Pri rukovanju gospodarstva imade se općinsko poglavarstvo strogo držati odobrenoga općinskoga proračuna.

Ako se tečajem upravne godine ukažu nužnima prešni izdatci, koji nisu ili dijelomično, ili u cijelosti predvidjeni bili u općinskom proračunu, imade općinsko poglavarstvo za takove iz-

datke zaiskati dozvolu općinskoga upravnoga odbora (toč. 2. §. 156.).

Kada je slučaj tako prešan, da se bez štete i pogibelji po općinu ne bi moglo čekati na zaključak općinskoga upravnoga odbora, smije općinski načelnik, odnosno njegov zamjenik (§. 147.) pod vlastitom odgovornošću odrediti isplatu nužnih troškova, nu dužan je u prvoj narednoj sjednici zaiskati naknadno odobrenje upravnoga odbora.

§. 165.

Općinsko poglavarstvo vrši kao prvostepena presudna oblast kaznenu vlast u okviru postojećih zakonskih i naredbenih propisa u poslovima poljskoga redarstva, nadalje glede potrošarinskih prekršaja, te glede svih prekršaja mjestnoga redarstva, u koliko ti prekršaji ne padaju pod udar kaznenoga zakona.

Izvršivanje
kaznene
vlasti.

Ovu kaznenu vlast vrši općinsko poglavarstvo kao organ zemaljske uprave.

Kaznene rasprave vodi i kazne izriče općinski bilježnik uz pravo utoka na kotarsku oblast (§. 48. zakona od 5. veljače 1886. »o ustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima«).

Utok valja predati kod općinskoga poglavarstva pismeno ili usmeno u zapisnik u roku od 14 dana, u koliko nije pojedinim zakonima ili naredbama ustanovljen drugi rok.

U koliko nije glede pojedinih u stav. 1. ovoga paragrafa navedenih prekršaja posebnim zakonima ili naredbama inako određeno, zastaruje njihova kažnjivost, ako je od časa počinjenoga prekršaja proteklo tri mjeseca, a da nije izdanjem poziva protiv krivca zametnut postupak.

Sve globe, što ih u kazneno-redarstvenom postupku izriče općinsko poglavarstvo imadu teći u općinsku ubožku zakladu, u koliko pojedinim zakonima ili naredbama nije inako određeno.

§. 166.

Zapt u
općinskom
uredu.

Općinski načelnik, odnosno njegov zamjenik dužni su starati se za red i zapt u općinskom uredu, te imadu pravo protiv izgreznika i narušitelja mira i pristojosti u uredu izricati redne globe u iznosu od 5—20 K.

Globa se u slučaju neutjerivosti pretvara u odgovarajuću kazan zatvora, računajući za svakih pet kruna po jedan dan zatvora.

Presudjene globe teku u korist općinske ubožke zaklade.

Protiv presude dozvoljen je utok u roku od 8 dana molbenim putem, ustanovljenim u predidućem paragrafu.

§. 167.

Rukovanje
općinskih
posala.

Općinsko poglavarstvo dužno je pri rukovanju prinadležćih mu posala strogo se držati

propisa ovoga zakona, te odredaba, sadržanih u općinskom statutu (§. 3.), odnosno u poslovnom redu (§. 149.).

§. 168.

Općinski načelnik zastupa općinu u svim njezinim poslovima koji pred oblastima i sudovima toli prema privatnim osobama. Zastupanje
općine
prema vani.

Bude li općinski načelnik zapriječen to učiniti, prelazi ta ovlast na općinskoga bilježnika.

§. 169.

Isprave na temelju kojih preuzima općina obveze prema trećim osobama, imade potpisati općinski načelnik i dva općinska zastupnika, koje u tu svrhu početkom svake godine izabere općinsko zastupstvo. Izdavanje
isprava.

Ako bi se radilo o takovom pravnom poslu za koji je potrebna posebna privola općinskoga zastupstva ili odobrenje višje oblasti, tada valja u samoj ispravi naročito napomenuti odnosni zaključak zastupstva, te dan izdanja i broj riješenja višje oblasti.

§. 170.

Općinsko poglavarstvo dužno je sve pravovaljane zaključke općinskoga zastupstva bezodvlačno provesti.

Provedba
zaključka
općinskoga
zastupstva.

U koliko zaključci potpadaju odobrenju višje oblasti, imade općinsko poglavarstvo takovo odobrenje nadležnim putem pribaviti.

§. 171.

Uredovni
otpravci.

Uredovne otpravke, izdane u ime općine, potpisuje općinski načelnik i općinski bilježnik, te ih valja vazda providiti uredskim pečatom općinskoga poglavarstva.

Poglavlje VII.

Općinsko kućanstvo.

A. Uprava općinske imovine.

§. 172.

Našastar
općinske
imovine.

Kod svake općine valja na sigurnom mjestu i pod ključem čuvati točan našastar koli njezine vlastite pokretne i nepokretne imovine, toli imovine pod njezinim nadzorom stojećih zavoda, nadalje našastar općinskih vrijednostnih papira, obveznica, uložnica i inih efekata.

Ove našastare sastavlja općinsko poglavarstvo u dva primjerka od kojih valja jedan predložiti nadzornoj kotarskoj oblasti.

Našastare imade potpisati općinski načelnik i općinski blagajnik, te ih valja providiti i uredskim pečatom općinskoga poglavarstva. U našastarima popisana imovina sačinjava temeljnu općinsku imovinu.

Pobliže ustanove glede sastava općinskih našastara, te glede obrasca istih izdati će kr. maljska vlada, odjel za unutarnje poslove, putem naredbenim.

§. 173.

Općinski upravni odbor dužan je prigodom svakogodišnjega predispanja općinskoga računa (toč. 6. §. 156.) točno pregledati općinske našastare, te ih uz svoje dogodične opaske predložiti općinskomu zastupstvu kao prilog računa.

Ovom će zgodom općinski upravni odbor imati prosuditi, ne bi li se koji predmet imao staviti u otpad, te u tom pravcu općinskom zastupstvu staviti shodan predlog.

§. 174.

Povrh u §. 173. određenoga godišnjega pregledanja općinskih našastara, valja iste pregledati prigodom svake promjene na čelu uprave općinskoga poglavarstva.

§. 175.

Sva nepokretna imovina općine i njezinih zavoda, kao i eventualna stvarna prava, koja bi općini pripadala, imadu se gruntovno uknjižiti.

Gruntovno
osiguranje
nepokretne
imovine.

§. 176.

Općinska zemljišta, u koliko ih općina posjeduje, te općinske kuće, koje nisu potrebne u

Zakup
općinskih
zemljišta.

javne općinske svrhe, imadu se dati u zakup, odnosno iznajmiti.

Nu ako to posebne prilike neke općine iziskuju, može općinsko zastupstvo zaključiti, da se općinsko zemljište prepusti na uživanje bilo svim, bilo stanovitom skupu općinara.

U tom slučaju imade općinsko zastupstvo ustanoviti način uživanja, te visinu odštete, što ju imadu uživaoci općinskoga zemljišta plaćati godišnje u općinsku blagajnu.

Odšteta otplaćuje se u mjesečnim jednakim obrocima. Zaostateci utjeruju se putem političke ovrhe.

§. 177.

Otudjenje
općinske
imovine.

Općinska imovina imade u pravilu ostati neokrnjenom. Iznimci imade mjesta samo onda, ako dokazani interesi općine ili prijeka nužda to iziskuju.

Otudjenje općinske imovine može slijediti samo uz uvjete, propisane u toč. 8. §. 118.

§. 178.

Raspoložba sa
proračunskim
višcima.

Višci jedne proračunske godine imadu se upotrijebiti za pokriće potrebe slijedeće godine, odnosno u koliko ne bi to bilo potrebno, imadu se plodonosno uložiti. Ovim načinom polučene prištednje mogu se upotrebiti za pokriće eventualnih izvanrednih izdataka kroz daljnje tri go-

dine, a nakon toga imadu se pribiti temeljnoj općinskoj imovini.

§. 179.

Proračunska godina počima 1. januara, a Proračunska godina.
svršava 31. decembra koledarske godine.

§. 180.

Općinsko zastupstvo ustanovljuje način, Plodonosno ulaganje gotovine.
kako se imade raspoloživa gotovina ma koje mu drago vrsti plodonosno uložiti, nu zabranjena je ipak nabava inozemnih vrijednostnih papira.

§. 181.

Općine smiju uzimati zajmove samo za takve izvanredne općinske izdatke, koji se ne bi mogli pokriti redovitim godišnjim proračunom. Sklapanje zajmova.

Bude li zajam potreban za izvedenje koje općinske gradjevine ili za uvedenje koje javne općinske uredbe ili poduzeća (§. 213.), imade općinsko poglavarstvo po stručnjaku sačiniti dati potrebite nacerte i planove, te sastaviti proračun troškova i račun rentabiliteta, pa ih po tom zajedno sa predlogom glede podignuća zajma podnijeti na pretes općinskomu zastupstvu.

Ako trošak za sastav nacerta i planova nije osiguran u općinskom proračunu, dužno je općinsko poglavarstvo zatražiti zaključak općinskoga upravnoga odbora u smislu toč. 2. §. 156.

§. 182.

Pošto bude zajam pravovaljano sklopljen, imadu se amortizacioni otplatni obroci osigurati u svakogodišnjem proračunu na temelju otplatne osnove, koja je služila podlogom sklapanju zajma.

§. 183.

Općinama je zabranjeno sklapati mjenbene zajmove.

§. 184.

Sastav
općinskoga
proračuna.

Na temelju podataka, što ih je dužan pribaviti općinski blagajnik sastavlja općinski upravni odbor do konca studenoga svake godine osnovu proračuna o općinskim prihodima i izdacima za buduću godinu, te ga predlaže na pretres i prihvata općinskomu zastupstvu.

§. 185.

Općinski
izdatci.

Općinski izdatci dijele se obigatorne i fakultativne.

§. 186.

Obligatorni općinski izdaci jesu imenito:

1. za općinski ured;
2. za beriva općinskoga načelnika, te općinskih činovnika, te opskrbnine njihovih udova i

siročadi, u koliko su ih po postojećim propisima dužne općine plaćati;

4. za otplatu općinskih zajmova;
 5. za porez od općinskih nekretnina i od porezu podvrženih općinskih poduzeća;
 6. za javnu rasvjetu;
 7. za uredjenje groblja (stav. 4. §. 40. zakona od 25. marta 1906. »o zdravstvu«);
 8. za provedbu zdravstveno-redarstvenih mjera (zakon od 24. januara 1894. »o uredjenju zdravstvene službe u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«);
 9. za bolno-opskrbne troškove (toč. 2./II. §. 72. i §. 74. zakona od 25. marta 1906. »o zdravstvu«);
 10. za mjesno redarstvo;
 11. za mjesni sud;
 12. za mirovinsku zakladu stalno namještenih općinskih činovnika;
 13. za putne troškove općinskih činovnika i službenika;
 14. za opće pučke škole (zakon od 31. oktobra 1888. »o uredjenju pučke nastave i obrazovanju pučkih učitelja u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«),
- te u opće svi izdaci, koji terete općine na temelju posebnih zakona.

§. 187.

Izdatci, koji nisu navedeni u predidućem paragrafu jesu fakultativni.

§. 188.

Pretres
općinskoga
proračuna
po zastupstvu
i javno izlo-
ženje istoga.

Općinsko zastupstvo imade do 15. prosinca svake godine raspraviti i ustanoviti proračun općinskih prihoda i izdataka za buduću godinu, te podjedno stvoriti zaključak o razpoložbi sa viškom odnosno o pokriću proračunskoga manjka.

Po općinskom zastupstvu prihvaćeni proračun imade općinsko poglavarstvo odmah kroz osam dana u općinskom uredu na svačiji uvid javno izložiti, te o tom općinstvo proglasom pred crkvom i po seoskim starješinama ubavijestiti uz dodatak, da je svakomu općinaru slobodno za vrijeme izloženja proračuna pismeno ili usmeno prigovoriti. Glede usmenih prigovora valja kod općinskoga poglavarstva sastaviti zapisnik.

Sjednici, sazvanoj za ustanovljenje općinskoga proračuna imade prisustvovati izaslanik kotarske oblasti.

§. 189.

Odobrenje
općinskoga
proračuna.

Po izminuću osamdnevnoga roka imade općinsko poglavarstvo najkasnije unutar daljnja tri dana predložiti proračun kotarskoj oblasti.

Kotarska oblast providiti će proračun zaporkom odobrenja, te ga u roku od osam dana povratiti općini, ako sa svoje strane ne ima zakonitih prigovora protiv proračuna, te ako općinski namet ne premašuje 20%.

U protivnom slučaju, kao i onda, ako su protiv proračuna podnešeni prigovori (stav. 2. §. 188.), imade kotarska oblast u roku označenom u predidućoj stavci podnijeti proračun sa svim spisima županijskom upravnom odboru.

§. 190.

Ako protiv proračuna s nikoje strane nije prigovoreno odobrava ga županijski upravni odbor konačno bez obzira na visinu postotka općinskoga nameta; u protivnom slučaju uz pravo utoka na kr. zemaljsku vladu, odje za unutarnje poslove.

§. 191.

Protiv zaključka županijskoga upravnoga odbora pripada općinskomu zastupstvu utok samo onda, ako je tim zaključkom proračun stvarno preinačen.

Utoci protiv
općinskoga
proračuna.

Pojedincima pristoji pravo utoka samo u onom slučaju, kada se radi o ličnoj njihovoj stvari.

§. 192.

Konačno ustanovljeni općinski proračun valja javno proglasiti, te služi koli uopće, toli i glede pojedinih stavaka strogim ravnalom općinskoj upravi, koja ne smije bez privole općinskoga upravnoga odbora (toč. 2. §. 156.) prora-

Proglašenje
konačno usta-
novljenoga
proračuna.

čunani trošak niti prekoračiti niti prenijeti iz jedne u drugu stavku.

§. 193.

Gradjevni
proračun.

Na temelju odobrenoga proračuna sastavlja općinski upravni odbor proračun troškova, spojenih sa gradnjom i uzdržavanjem općinskih puteva, cesta, mostova i sličnih gradnja, padajućih na teret općine.

U koliko općinskim proračunom osigurana sredstva ne bi u tu svrhu doticala, imade općinski upravni odbor staviti općinskom zastupstvu obrazloženi predlog glede rasporeza besplatnih ručnih i voznih težaka (§. 207.).

Općinsko poglavarstvo imade se strogo držati ustanovljenoga gradjevnoga proračuna, te ga ne smije prekoračiti bez dozvole općinskoga upravnoga odbora, niti njime osigurane svote upotrijebiti u druge kakove svrhe.

§. 194.

Sastav
općinskoga
zaključnoga
računa.

O svim općinskim primicima i izdacima imade općinski blagajnik voditi točan račun, te ga koncem proračunske godine propisno zaključiti i zajedno sa općinskim načelnikom potpisati.

Ovako zaključeni godišnji račun imade općinsko poglavarstvo do konca siječnja svake godine zajedno sa našastarom općinske pokretne i nepokretne imovine, te sa blagajničkim dnevni-

kom i sa nanj se odnosećim priložima predložiti općinskom upravnom odboru, da ga predisпита i svoje obrazloženo mnijenje općinskom zastupstvu podnese (toč. 6. §. 156.).

§. 195.

Općinski načelnik dužan je do konca ožujka svake godine godišnji općinski račun sa mnijenjem općinskoga upravnoga odbora predložiti općinskomu zastupstvu, koje će ga ispitati i o tom shodan zaključak stvoriti.

Pretres
općinskoga
računa po
zastupstvu.

Sjednici općinskoga zastupstva sazvanoj za ispitivanje godišnjega računa prisustvuje izaslanik nadzorne kotarske oblasti.

Ovako ispitani račun imadu potpisati oblasni izaslanik i dva po zastupstvu u tu svrhu izabrana općinska zastupnika.

§. 136.

Ako odgovorni općinski činovnik dovoljno ne opravda pronadjene računarske mane, imade općinsko zastupstvo protiv istoga izreći odštetnu odluku uz pridržaj daljnijega zakonitoga postupka.

Utoci protiv
općinskoga
računa.

§. 197.

Po općinskom zastupstvu ispitani račun imade općinsko poglavarstvo bezodvlačno kroz osam dana u općinskom uredu javno izložiti za-

jedno sa zaključkom općinskoga zastupstva, te o tom općinstvo ubavijestiti načinom, ustanovljenim u stav. 2. §. 188. sa naročitom pripomenom, da svakomu, koji se smatra u svojem pravu povrijeđenim pripada pravo utoka protiv odnosnoga zaključka općinskoga zastupstva.

Utok valja unutar roka izloženja predati pismeno ili usmeno kod općinskoga poglavarstva.

Glede pismenoga utoka imade se sastaviti zapisnik.

§. 198.

Odobrenje
općinskoga
računa.

Po izminuću osamdnavnoga roka valja odmah propisno obloženi račun predložiti na odobrenje (§. 23. zakona od 5. februara 1886.) županijskom upravnom odboru, koji u prvoj molbi riješava eventualne utoke uz pravo daljnega utoka na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove.

§. 199.

Obrasci za
sastav
općinskoga
proračuna
i računa.

Pobliže ustanove glede sastava općinskoga proračuna i godišnjega općinskoga računa, te glede obrasca istih izdati će kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, putem naredbenim.

B. Općinske daće.

§. 200.

Svi troškovi za općinske svrhe imadu se podmiriti u prvom redu iz općinskih dohodaka.

Pokriće
općinskih
troškova.

U koliko potonji ne bi dotjecali vlasno je općinsko zastupstvo rasporezati slijedeće daće:

1. namet na državni porez;
2. podavanje u naravi;
3. samostalne namete i pristojbe, kojima ne služi temeljem državni porez.

§. 201.

U koliko nije posebnim zakonom inako određeno, imade se namet na državni porez rasporezati na sve vrsti u općini propisanih državnih poreza.

Porezi, koji
ne potpadaju
propisu
općinskoga
nameta.

Propisu općinskoga nameta ne potpadaju:

1. porez na dobitak (§. 8. zaj. zak. čl. XLIX. : 1879.) ;
2. vojno-oprosna taksa (§. 17. zaj. zak. čl. XXVII. : 1880.) ;
3. porez na puške i na lov (§. 51. zaj. zak. čl. XXIII. : 1883.) ;
4. vinogradi, koji uživaju privremeni oprost od zemljarine (§. 9. zaj. zak. čl. I. : 1891.) ;
5. objekti, koji uživaju oprost od kućarine na temelju §-a 27. zaj. zak. čl. VI. : 1909. »o kućarini« ;

6. dohoci, koji uživaju oprost od poreza na temelju §-a 3. zak. čl. VII. : 1909. »o porezu na kamate glavnica i na rente, te putem ustega ubrani porez na kamate glavnica i na rente« (§. 28. istoga zakona);

7. poduzeća i udruge, koji uživaju oprost od tecivarine na temelju §-a 4. zaj. zak. članka VIII. : 1909. »o tecivarini poduzeća obvezanih na javno polaganje računa«;

8. dohoci, koji uživaju oprost od opće tecivarine na temelju §-a 4. zaj. zak. čl. IX. : 1909. »o općoj tecivarini«, te porez, što ga plaćaju kućarci i inozemci, koji tjeraju posao kao putnici (stav. 1. §. 52. istoga zakona).

§. 202.

Oprost
od plaćanja
općinskoga
nameta.

U pravilu dužni su svi općinari i strani od državnoga poreza, što im je u općini propisan, plaćati općinski namet.

Iznimku čine državni, zemaljski i općinski činovnici, te službenici, zatim učitelji pučkih škola, činovnici pod upravom vlade stojećih javnih zaklada i činovnici državnih poslovnih poduzeća glede dohodarskoga nameta, što ih od svojih beriva plaćaju.

Isto tako ne plaćaju općinskoga nameta dušobrižnici svih zakonom priznatih vjeroispovjesti od dohodarine, u koliko ju plaćaju od beriva, što ih u gotovom primaju.

§. 203.

Ustanova stav. 2. predidućega paragrafa proteže se i na umirovljenike, te na udove osoba ondje navedenih.

§. 204.

Općinski namet propisuje općinsko poglavstvo po ključu tekućega državnoga poreza. Propisivanje
općinskoga
nameta.

Individualni propisnik općinskog nameta imade se kroz četrnaest dana javno na svačiji uvid izložiti u općinskom uredu, te o tom općinstvo ubavijestiti proglasom pred crkvom i po seoskim starješinama sa naročitom pripomenom, da svakomu, koji se smatra u svom pravu povrijeđenim, pristoji unutar oka izloženja pravo utoka protiv propisa.

Osobe, koje se u doba raspisa općinskoga nameta ne nalaze u općini, valja o propisu još i posebno ubavijestiti. Potvrđenu dostavnicu o uručenoj obavjesti valja u općinskom uredu brižno čuvati.

Doklegod ne bude propis općinskoga nameta za tekuću godinu u uplatnu knjižicu porezovnika ubilježen, imadu se uplatni obroci plaćati prema propisanom nametu za prediduću godinu.

§. 205.

Glede uplate, dospjelosti, popusta, otpisa, zastare, utjerivanja, ovršnoga postupka i osigu-

Uplata,
dospjelost,
otpis i
utjerivanje
općinskih
daća.

ranja općinskoga nameta, te inih poput nameta se ubirućih općinskih podavanja, valja postupati po načelima, koja su u tom obziru propisana u pogledu rukovanja javnih poreza (zaj. zak. čl. XI. : 1909.).

Kadgod bude porezovniku državni porez otpisan ili snižen, valja i ne čekajući na zahtjev stranke, iz ureda otpisati odnosno razmjerno sniziti i općinski namet, kojemu je temeljem služio otpisani ili sniženi državni porez.

Istim načinom valja iz ureda postupati i onda, ako je državni porez stranci naknadno pripisan.

§. 206.

Ako se općinski namet ubire zajedno sa državnim porezom valja svotu, koja je prigodom obročnih uplata podmirena ili ovrhom utjerana, zaračunati na podmirbu dugovine državnoga poreza i općinskoga nameta u onom razmjerju, u kojem stoji količina državnoga poreza naspram količine općinskoga nameta.

§. 207.

Podavanje
u naravi.

U koliko za izvedenje nužnih općinskih radnja ma koje vrsti, a smjerajućih na općenitu korist, ne bi dotjecala sredstva osigurana općinskim proračunom, ili nastane li tečajem proračunske godine prijeka nužda, da se izvedu kakove izvanredne neodgodive opće korisne rad-

nje, dužni su svi općinari i strani muškoga spola od navršene 18. do 60. godine za pokriće ovakvih troškova doprinositi u naravi i u novcu.

U istu svrhu dužne su doprinositi samostalne osobe ženskoga spola, zatim industrijalna i ina poduzeća, korporacije, te uopće sve jurističke osobe, kojima je od njihovoga prihoda odmjeren državni porez.

Troškovima za izvedenje u stav. 1. spomenutih radnja doprinose općinari i strani u polovici po broju radnih sila, spadajućih u pojedino kućanstvo i po broju tegleće marve, a u polovici po državnom porezu, što im je u općini propisan.

Kod ustanovljenja doprinosbene dužnosti valja uvijek porazmjerno jače opteretiti vlasnike tegleće marve.

Količinu doprinosa ustanovljuje općinsko zastupstvo na predlog općinskoga upravnoga odbora.

Pri rasporezu doprinosa, odnosno pri oprostu od istoga, valja postupati po načelima, koja su posebnim zakonom ustanovljena glede podavanja kod gradnja općinskih cesta.

§. 208.

Osobe i poduzeća, spomenuta u stav. 2. §-a 207. mogu svojoj doprinosbenoj dužnosti u naravi udovoljiti i po sposobnom zamjeniku.

Svakomu je pak obvezaniku slobodno otkupiti se u novcu. Otkupna svota ustanovljuje

se prema cijenama, koje se u općini plaćaju za porabu ručnih i vozničkih težaka.

§. 209.

Doprinos
za posebne
radnje.

Za radnje, koje se tiču samo stanovitoga kruga općinara, ili koje su namijenjene samo koristi pojedinih dijelova općinskoga hatara, nose trošak dotični interesenti.

Ključ za takav doprinos imade se ustanoviti posebnom raspravom prema propisu §-a 41. sl. f) zakona od 5. Februara 1886. »o ustroju županija i uređenju uprave u županijama i kotarima«.

§. 210.

Ubiranje
pristojba
za uporabu
općinskih
uredbi.

Općine mogu za uporabu uredbi, koje služe javnomu interesu (§. 213.) ubirati posebne pristojbe.

Visinu pristojbi valja svakako odmjeriti tako, da budu time pokriti troškovi uprave i održavanja dotične uredbe zajedno sa troškovima za amortizaciju u tu svrhu potrošene glavnice.

Zaključak općinskoga zastupstva, kojim se određuje ubiranje u stav. 1. ovoga paragrafa spomenutih pristojbi potpada odobrenju županijskoga upravnoga odbora.

§. 211.

Ubiranje
pristojbi od
glazbenih i
inih javnih
zabava.

Općine su ovlaštene ubirati pristojbe od glazbenih i tomu sličnih javnih zabava, te od

kazališnih predstava, u koliko se daju uz ulazninu.

Visinu tih pristojbi ustanovljuje općinsko zastupstvo uz odobrenje kotarske oblasti, nu ista ne smije nikada premašiti 10% čistoga prihoda.

Od zabava i kazališnih predstava, koje se davaju u dobrotvorne svrhe ne plaćaju se općinske pristojbe.

§. 212.

Prigovore protiv propisa općinskih daća riješava općinski upravni odbor uz pravo utoka u roku od 8 dana na županijski upravni odbor.

C. Municipalizacija javnih poduzeća.

§. 213.

Veća trgovišta i veće upravne općine mogu, ako njihove prometne i društvene prilike iziskuju, a gospodarski odnošaji to dopuštaju, zasnovati javna poduzeća, te preuzeti izravno upravljanje istih.

Vrsti
poduzeća.

Ovamo spada navlastito:

1. gradnja vodovoda i dobava pitke vode;
2. uređenje rasvjete u javne i privatne svrhe;
3. gradnja električnih ili konjskih tramwaya;
4. uređenje mlinova;

5. gradnja klaonica;
6. podignuće tržnih trijemova;
7. uređenje kupališta;
8. proizvodnja i prodaja leda;
9. uređenje prenoćišta;
10. gradnja ciglana.

Pod istim okolnostima mogu to učiniti i gradovi spomenuti u §-u 1. sl. b) ovoga zakona.

§. 214.

Općinsko zastupstvo imade glede osnutka u §-u 213. spomenutih poduzeća stvoriti zaključak prema propisu stav. 2. §-a 118.

U zaključku, kojemu služi podlogom tehnički elaborat i proračun gradjevnih troškova, imade općinsko zastupstvo ustanoviti način, kako će se pokriti troškovi osnutka i uprave poduzeća.

Zaključak valja zajedno sa tehničkim elaboratom i proračunom troškova u općinskom uredu kroz 8 dana na svačiji uvid javno izložiti, te o tom općinstvo proglasom pred crkvom i po seoskim starješinama svestrano ubavijestiti sa napomenom, da svakomu općinaru pristoji unutar roka izloženja pravo zaključku prigovoriti.

Odnosni zaključak valja zajedno sa eventualnim prigovorima putem županijskoga upravnoga odbora predložiti na odobrenje kr. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove.

§. 215.

Svako poduzeće mora imati svoju posebnu upravu, posebni proračun i posebni račun o primicima i izdacima, nu kada se radi o manjim poduzećima, može općinsko zastupstvo i za više takovih poduzeća postaviti zajedničku upravu.

Uprava
poduzeća
i ustrojni
naputak.

Kada se radi o poduzećima manje važnosti, može općinsko zastupstvo zaključiti, da rukovanje posla preuzme općinsko poglavarstvo.

Ovo vrijedi naročito za poduzeća, koja ne imaju industrijalni značaj.

Za rukovanje svakoga pojedinoga posla, odnosno za njih više zajedno (stav. 1. ovoga paragrafa) imade općinsko zastupstvo izdati naputak, koji potpada odobrenju županijskoga upravnoga odbora.

Ovaj naputak imade povrh odredaba, koje se tiču računarske i tehničke uprave poduzeća, sadržavati propise o načinu namještenja potrebitoga osoblja, o njegovim berivima, te o dužnostima i o pravima kao i o odgovornosti istoga.

Osoblje poduzeća namješta se izborom općinskoga zastupstva na temelju natječaja, koji raspisuje kotarska oblast.

Izbor valja obaviti po načelima, izraženim u §-u 233.

§. 216.

Proračun o primicima i izdacima poduzeća, a tako isto i godišnji zaključni račun sastavlja uprava istoga, te ih do roka, ustanovljenoga u

Proračun i
zaključni
račun po-
duzeća.

§-u 184. odnosno u stav. 1. §-a 195. predlaže na pretres općinskomu zastupstvu, koje ih riješava zajedno sa općinskim proračunom, odnosno općinskim zaključnim računom.

Iz prihoda poduzeća podmiruju se svi troškovi uprave, uzdržavanja i usavršivanja poduzeća.

Čisti prihod poduzeća, ustanovljen na temelju odobrenoga godišnjega računa teče u općinsku blagajnu, a služi za pokriće potrebe, iskazane godišnjim općinskim proračunom.

§. 217.

Proračun, te račun o primicima i izdacima poduzeća potpada odobrenju županijskoga upravnoga odbora.

§. 218.

Nadzor poduzeća. Nadzor nad općinskim poduzećima prinadleži općinskomu zastupstvu, koje ga u pravilu vrši po općinskom upravnom odboru.

§. 219.

Zastupanje poduzeća. Na čelu poduzeća, u koliko ga ne rukuje općinsko poglavarstvo (stav. 2. §. 215.), stoji posebni upravitelj, koji zastupa poduzeće prema trećim osobama i oblastima.

U pogledu zastupanja pred sudom nužno je posebno ovlaštenje općinskoga upravnoga odbora (§. 218.).

§. 220.

Više susjednih općina mogu se sdružiti u Uzadruženje općina za svrhu zasnovanja i preuzeća neposrednoga municipalizacijom upravljanja javnih poduzeća, spomenutih u §-u 213. ciju javnih poduzeća.

U tu svrhu izabiru zastupstva zanimanih općina iz svoje sredine porazmjern broj zastupnika, koji se imadu konstituirati u udružnu skupštinu.

Broj zastupnika, koji se imadu izabrati u udružnu skupštinu mora odgovarati razmjeru udjela, što će ga pojedina općina imati u zajedničkom poduzeću.

Članovi udružne skupštine izabiru izmedju sebe predsjednika.

§. 221.

U nadležnost udružne skupštine spadaju svi poslovi, koji po ustanovama ovoga zakona (§. 214.) prinadleže općinskomu zastupstvu, kada se radi o javnim poduzećima pojedine općine.

Glede stvaranja zaključaka po udružnoj skupštini, zatim glede proglašenja i odobrenja istih, kao i glede odobrenja proračuna i zaključnoga računa zajedničkoga poduzeća mjerodavni su propisi, koji u tom pogledu vrijede za poduzeća pojedinih općina (§§. 214. i 217. ovoga zakona).

Ako uzadružene općine spadaju različitomu županijskomu području, nadležan je u poslovima

zajedničkoga poduzeća upravni odbor one županije, na čijem teritoriju leže općine, koje u poduzeću udioništvuju sa većom glavnicom.

Udioništvuju li pak uzadružene općine sa jednakom glavnicom, tada će udružna skupština odlučiti glede oblasne nadležnosti; nu ako se članovi iste ne bi mogli o tom sporazumjeti, odlučuje u stvari kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove.

§. 222.

U napatku, koji prema ustanovama sadržanim u stav. 3. i 4. §. 215. izdaje za zajedničko poduzeće udružna skupština i koji potpada takodjer odobrenju županijskoga upravnoga odbora, valja ustanoviti propise glede nadzora nad poduzećem, te glede razdiobe čistoga dobitka medju uzadružene općine.

Sa čistim prihodom od zajedničkoga poduzeća imadu zastupstva uzadruženih općina postupati u smislu stav. 3. §. 216.

§. 223.

Stečena
prava trećih.

Ovim zakonom ostaju netaknuta prava pojedinaca ili društava, koji su polučili koncesiju za stanovito poduzeće, te su glede otkupa sa strane općine, odnosno općina (§. 220.) mjerodavni uvjeti, ustanovljeni u koncesionalnoj ispravi, odnosno može bitna posebna utanačenja medju strankama.

Poglavlje VIII.

Općinski činovnici i službenici.

A. Propisi o namještenju.

§. 224.

Za polučenje službe općinskoga činovnika na području kraljevina Hrvatske i Slavonije propisani su slijedeći uvjeti:

Uvjeti za
polučenje
službe.

1. teoretsko i praktično osposobljenje prema propisima ovoga zakona;
2. hrvatsko-slavonsko pripadništvo;
3. navršena 20., a nepromašena 40. godina života;
4. neporočnost.

§. 225.

U svrhu teoretskog osposobljenja za bilježničku i blagajničku službu kod općina u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, ustrojiti će se u kr. i sl. zemaljskom glavnom gradu Zagrebu općinsko-upravni tečaj.

Osposobljenje općinskih bilježnika i blagajnika i općinsko-upravni tečaj.

Obuka na tom tečaju traje dvije godine.

§. 226.

U općinsko-upravni tečaj mogu se upisati kandidati, koji imadu uvjete spomenute pod toč. 2. i 4. §. 224., ako su s uspjehom svršili osam razreda gimnazije ili realne gimnazije, odnosno

Uvjeti za
upis u
općinsko-
upravni
tečaj.

drugo koje ovim zavodima ravno srednje učilište ili vojnički zavod, te ako se povrhu toga iskazu vjerodostojnom svjedodžbom, da su nakon svršenih srednjoškolskih nauka proveli barem godinu dana kod kojega općinskoga poglavarstva u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji kao bilježničko-blagajnički vježbenici.

§. 227.

Općinsko-upravni ispit.

Na koncu druge naukovne godine polažu bilježnički i blagajnički kandidati općinsko-upravni ispit pred ispitnim povjerenstvom, koje imenuje ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Naukovna godina počima 1. septembra a svršava 30. juna svake godine.

§. 228.

Troškovi općinsko-upravnoga tečaja.

Troškovi, spojeni sa ustrojstvom općinsko-upravnoga tečaja podmirivati će se iz autonomnoga proračuna kraljevina Hrvatske i Slavonije, u čiju će korist teći naukovina.

§. 229.

Nastavni red.

Propise glede upisa u općinsko-upravni tečaj, glede naukovine i ispitnih pristojbi, zatim glede naučne osnove i ispitnih predmeta, kao i glede postupka pri ispitima, izdati će kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, putem naredbenim.

Istim će se načinom imenovati ravnatelj općinsko-upravnoga tečaja i učiteljsko osoblje, te im opredijeliti primjerene nagrade.

§. 230.

Glede osposobljenja strukovnoga osoblja (§. 145.) mjerodavni su propisi, koji u tom ob-^{Osposobljenje strukovnoga osoblja.}ziru vrijede za namještenje u zemaljskoj službi.

§. 231.

Za polučenje redarstvene službe kod općine imadu prednost oni, koji su služili kod oružništva. ^{Uvjeti za polučenje redarstvene službe.}

§. 232.

Uvjeti, naznačeni pod toč. 2. i 4. §-a 224. propisani su i za polučenje službeničkih mjesta kod općine. ^{Uvjeti za polučenje inih službeničkih mjesta.}

B. Namještenje u općinskoj službi.

§. 233.

Namještenje općinskih činovnika biva izborom općinskoga zastupstva na predlog kandidacionoga povjerenstva (§. 158). ^{Način namještenja općinskih činovnika.}

Izabranim smatra se onaj, za koga je glasovala natpolovična većina prisutnih općinskih zastupnika.

Ako nijedan od predloženika nije polučio propisane većine, preduzima se odmah uži izbor

između one dvojice, koji su kod prvoga glasanja dobili najviše glasova.

Budu li glasovi podijeljeni odlučuje predsjednik.

Izornoj sjednici prisustvuje bez prava glasa izaslanik nadzorne kotarske oblasti (stav. 3. §. 159.).

§. 234.

Izborni
zapisnik.

Izborni zapisnik sastavlja se u dva primjerka, od kojih se jedan izdaje izabranomu kandidatu, te mu služi kao dekret o namještenju.

§. 235.

Stalno
namještenje.

Od činovničkoga poglavarstvenoga osoblja, spomenutoga u stav. 1. §. 144., namještaju se stalno općinski bilježnik, općinski blagajnik i općinski liječnik.

Redarstveni povjerenik bira se na tri godine, nu općinsko zastupstvo može i mjesto redarstvenoga povjerenika stalno ustrojiti.

Pri ustrojenju mjesta redarstvenoga povjerenika imade općinsko zastupstvo podjedno oprijedjeliti njegova beriva.

Glede poglavarstvenoga osoblja, što će ga u smislu §. 145. dogodice namještati trgovišta, odnosno u §. 1. sl. b) spomenuti gradovi, te upravne općine navedene u stav. 2. §. 145. ustanoviti će način namještenja kao i beriva dotičnoga osoblja od zgone do zgone općinsko zastupstvo posebnim zaključkom.

Glede općinskih veterinarara mjerodavna je ipak ustanova stav. 1. §. 128. zakona od 27. augusta 1888. »o uređenju veterinarstva u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«.

§. 236.

Činovnici, koji su temeljem općinskoga statuta ili posebnoga zaključka (stav. 4. predidućega paragrafa) polučili stalno mjesto kod općine, stiču sva prava ovim zakonom zajamčena činovnicima, navedenima u stav. 1. §. 235.

§. 237.

Bilježničko-blagajničke vježbenike (§. 226.) i općinske redarstvene stražare postavlja općinski načelnik u sporazumu sa općinskim upravnim odborom, koji im ustanovljuje plaću u okviru proračunom osiguranih sredstava. Namještenje bilježničko-blagajničkih vježbenika i redarstvenih stražara.

U dekretu, kojim se u stav. 1. ovoga paragrafa spomenute osobe namještaju, valja točno navesti uvjete glede međusobnoga otkaza službe.

§. 238.

Seoske starješine bira na tri godine općinsko zastupstvo iz reda općinara dotičnoga sela ili mjesta. Namještenje seoskih starješina.

Za manja, a susjedna sela ili mjesta imade se izabrati zajednički starješina.

Izbor obavlja se natpolovičnom većinom glasova na predlog općinskoga načelnika.

§. 239.

Služba općinskih starješina je počasna, nu općinsko zastupstvo može na koncu svake godine na predlog općinskoga načelnika dopitati im primjerenu nagradu.

§. 240.

Namještenje Podvorničko osoblje namješta prema popisarničkoga godbi u okviru proračunom osiguranih sred- i podvorni- čkoga osoblja. stava, te ga i otpušta općinski načelnik.

Dok ne bude posebnim propisima inako određeno, imadu se prema propisu stav. 1. ovoga paragrafa namještati i pisarnički namještenici.

§. 241.

Namještenje Glede namještenja općinskih primalja i općinskih njihovih beriva mjerodavne su ustanove §. 66. primalja. zakona od 24. januara 1894. »o uređenju zdravstvene službe u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«.

Dopitana im nagrada stavlja se u tečaj načinom, ustanovljenim u §. 260. ovoga zakona.

§. 242.

Natječaj za Sva činovnička i službenička mjesta kod popunjenje općine, popunjuju se natječajem, koji raspisuje općinski kotarska oblast, kada se radi o činovničkim služba. mjestima, a inače općinsko poglavarstvo.

Ustanova stav. 1. ovoga paragrafa ne odnosi se na seoske starješine i na podvorničko osoblje.

§. 243.

Općinski činovnici, te redarstveno osoblje i općinske primalje polažu na ruke kotarskoga predstojnika ili njegova zamjenika slijedeću prisegu: Službena prisega.

»Zaklinjem se Bogom svemogućim i sveznajućim, da ću Njegovomu c. i kr. apostolskomu Veličanstvu kralju ugarskomu, dalmatinskomu, hrvatskomu i slavonskomu biti vazda vjeran i odan, da ću štovati zakone, da ću sa službom općinskoga spojene dužnosti vršiti točno i savjesno, te da ću državnom i zemaljskom ustavu ostati vazda vjeran.

Tako mi Bog pomogao!«

Obrazac prisege, providjen danom i godinom zaprisegnuća imade dotični činovnik, odnosno službenik potpisati.

Zaporka o položenoj službenoj prisegi imade se upisati u dekretu o namještenju.

§. 244.

Bilježničko-blagajničke vježbenike, te pi- sarničko i podvorničko osoblje zavjeruje općinski načelnik ili njegov zamjenik pružanjem ruke ovako: Zavjerenje.

Ja zavjerujem se svečano, da ću svoju službu vršiti vjerno, nepristrano i savjesno, te da ću čuvati službenu tajnu.

O zavjerenju sastavlja se zapisnik, koji imade zavjereni potpisati.

§. 245.

Osobnici
općinskih
činovnika.

Općinski činovnici imadu odmah pri nastupu službe sastaviti svoj osobnik po obrascu, što će ga kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, izdati putem naredbenim.

Potrebitim ispravama obloženi osobnik imade općinsko poglavarstvo predložiti kotarskoj blasti, koja će na temelju doprinešenih isprava potvrditi ispravnost upisa.

Osobnik valja sastaviti u tri primjerka, od kojih se jedan pohranjuje kod općinskoga poglavarstva, drugi kod kotarske oblasti, a treći kod županijske oblasti.

Kadgod općinski činovnik promjeni službeno mjesto, valja osobnik iz ureda dostaviti nadležnomu općinskom poglavarstvu odnosno nadležnim oblastima, spomenutim u stav. 3. ovoga paragrafa.

C. Dužnosti općinskih činovnika i službenika.

§. 246.

Način
vršenja
službe.

Općinski činovnici i službenici dužni su sačuvati nepokolebivu vjernost kralju i ustavu,

te poslušnost državnim i zemaljskim zakonima; oni imadu svoju službu vršiti marljivo, zdušno i nepristrano, te sve svoje sile posvetiti boljku države i naroda.

§. 247.

Općinski činovnici i službenici dužni su pokoravati se zakonitim službenim nalogima i odredbama svojih pretpostavljenika, te ako to interes službe iziskuje, obavljati i takove službene poslove, koji strogo ne spadaju u njihov redoviti djelokrug.

Službena
pokornost.

§. 248.

Općinski činovnici i službenici imadu strogo čuvati uredovnu tajnu.

Uredovna
tajna.

Ova ih dužnost tereti i u stanju mira.

Iznimci imade mjesta samo onda, ako je dotičnik po pretpostavljenoj oblasti za stanoviti slučaj te dužnosti izrično riješen.

§. 249.

Općinski činovnici i službenici imadu u izvan službe vladati se tako, da svojim ponašanjem ne dadu povoda javnim sablaznima, te da ne izgube u narodu nuždan ugled.

Ponašanje.

§. 250.

Općinski činovnici i službenici dužni su svojim pretpostavljenicima vazda iskazivati po-

Saobraćaj
medjusobni
u službi i sa
strankama.

štovanje, a spram podčinjenih postupati prijazno i nepristrano.

U saobraćaju sa strankama dužni su vazda čuvati ugled ureda, te postupati obzirno i susretljivo.

§. 251.

Polazak
ureda.

Općinski činovnici i službenici dužni su, u koliko nisu zaposleni u vanjskoj službi, svaki dan polaziti ured, te ondje probaviti ustanovljeno službeno vrijeme.

Propise glede uredovnih sati kod općinskih poglavarstva izdati će kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, putem naredbenim.

Pri ustanovljenju uredovnih sati valja paziti na to, da bude uz očuvanje interesa službe, omogućen općinskim činovnicima i službenicima nedjeljni počinak.

§. 252.

Otsutnost iz
ureda zbog
bolesti.

Činovnik ili službenik, koji je bolešću ili uslijed drugoga kojega neuklonivoga razloga zapriječen obavljati službu, imade to smjesta prijaviti općinskomu načelniku.

Potraje li otsustvo iz ureda dulje od osam dana, dužan je općinski načelnik podnijeti prijavu kotarskoj oblasti uz izvješće o odredbama, što ih je učinio glede zamjenjivanja otsutnoga općinskoga činovnika ili službenika.

Istim načinom će općinski načelnik postupati i onda, kada je s razloga spomenutih u stav. 1. ovoga paragrafa sam zapriječen obavljati službu.

Kotarska oblast ovlaštena je radi bolesti iz ureda izbivajućega općinskoga činovnika ili službenika pregledati dati po uredovnom liječniku.

Činovniku i službeniku ne smiju se uztegnuti beriva za vrijeme izbivanja iz ureda, ako je ovo uzrokovano bolešću ili inim dokazano neuklonivim razlogom.

§. 253.

Ako općinski činovnik ili službenik izbiva iz ureda preko 48 sati, te svoje otsustvo ne može opravdati valjanim razlogom (stav. 1. §. 252.), imadu mu se bez obzira na karnosnu odgovornost, ustegnuti beriva za cijelo vrijeme njegovoga izbivanja iz ureda.

Neopravdano
otsustvo iz
ureda.

Ova ustega imade slijediti kod prve naredne isplate mjesečne plaće.

§. 254.

Općinskim činovnicima i službenicima za-
branjeno je primati od stranaka ni posredno ni neposredno ma kakove darove bilo u gotovom ili u naravi za uredovne poslove, koji spadaju u redoviti njihov službeni djelokrug.

Primanje
darova.

§. 255.

Uzgredno
zanimanje.

Općinskim činovnicima i službenicima zabranjeno je baviti se takovim uzgrednim zanimanjem, koje bi bilo na uštrb pravilnoga i redovitoga vršenja službe ili bi uslijed toga ugled iste trpio.

Posebni propisi ustanoviti će opseg ovlasti općinskih bilježnika glede sastavljanja privatno-pravnih isprava i podnesaka za privatne stranke.

D. Prava općinskih činovnika i službenika.

§. 256.

Beriva
općinskih
činovnika i
službenika
uopće.

Općinski činovnici i službenici imaju pravo na beriva, koja su im zaključkom općinskoga zastupstva, odnosno dekretom osigurana.

Uslijed toga ne mogu se pravovaljano dopitana beriva sniziti, dok služba dotičniku traje.

§. 257.

Beriva
općinskoga
bilježnika,
blagajnika i
liječnika.

Općinskomu bilježniku, općinskomu blagajniku i općinskomu liječniku ustanovljuje se najmanja početna plaća sa 1400 kruna, koja se nakon dovršenih deset godina službe sama po sebi povisuje na 1600 kruna.

Povišica plaće stavlja se u tečaj sa prvim danom onoga mjeseca, koji slijedi iza dovršenih deset godina službe.

Povrh plaće imaju u stav. 1. ovoga paragrafa spomenuti činovnici pravo na sedam u

mirovinu uračunivih dobnih doplataka, koji dopjevaju nakon svake dovršene pete službovne godine.

Prvih šest doplataka iznaša godišnje po 200 K., a sedmi 400 kruna.

Dobne petgodišnje doplatke podijeljuje općinsko zastupstvo na predlog općinskoga upravnoga odbora, a stavljaju se u tečaj sa prvim danom onoga mjesca, koji slijedi iza navršenoga službovnoga petgodišta.

Uskrati promaka u višju plaću (stav. 1. ovoga paragrafa), odnosno uskrati petgodišnjega doplatka imade mjesta samo pod uvjetima §§. 286. i 287. o. z.

§. 258.

Općinski bilježnici, općinski blagajnici i općinski liječnici, te u koliko nije inako sporazumno utanačeno, i činovnici spomenuti u §-u 145., zatim redarstveni povjerenik, imaju pravo na stan u naravi, odnosno na stanarinu. Stanarina općinskih činovnika odnosno stan u naravi.

Pri opredijeljivanju godišnjega iznosa stanarine ima općinsko zastupstvo uzeti obzir na mjesne stanbene prilike.

§. 259.

Beriva stavljaju se općinskim činovnicima u tečaj nakon položene prisege i to kod prvoga namještenja sa danom nastupa službe, a inače Doznačivanje beriva općinskim činovnicima.

sa prvim danom onoga mjeseca, koji slijedi iza nastupa službe na novom službovnom mjestu.

U predidućem stavku spomenuta beriva doznačuje općinsko poglavarstvo u unaprednim mjesečnim obrocima.

§. 260.

Doznačivanje beriva općinskim službenicima. Plaću, odnosno dnevnicu općinskim redarstvenim stražarima, zatim pisarničkim namještenicima, te općinskom podvorniku, doznačuje općinsko poglavarstvo u unazadnim mjesečnim obrocima.

§. 261.

Mirovina općinskih činovnika. Stalno namještenim općinskim činovnicima pripada mirovina.

§. 262.

Putne pristojbe općinskih činovnika i službenika. Svim općinskim činovnicima i službenicima pripada naknada putnih troškova za službena putovanja, što ih preduzimaju izvan sjedišta općine.

Jedinstvene propise o tom izdaje za celu zemlju kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove.

§. 263.

Dopust općinskih činovnika i službenika. Općinski činovnici imaju pravo svake godine na primjereni dopust, koji u pravilu ne smije dulje trajati od tri nedjelje.

Dopust do osam dana podijeljuje općinskim činovnicima načelnik, a preko toga roka općinski upravni odbor.

Dopust preko osam dana podijeljuje se vazda samo na pismenu molbu dotičnika, koja mora, ako je zamoljen dulji dopust od tri nedjelje, biti obložena liječničkom svjedodžbom.

Za svaki dopust, koji traje dulje od osam dana nužna je i privola nadzorne kotarske oblasti.

U tu svrhu imade potonja molbu providiti zaporkom, da s obzirom na interes službe, ne ima zaprijeke protiv podijeljenja zamoljenoga dopusta.

§. 264.

Općinskim službenicima podijeljuje dopust do osam dana općinski načelnik, a preko toga roka općinski upravni odbor.

Dulji dopust od osam dana podijeljuje se općinskim službenicima samo na pismenu molbu, koja mora biti obložena liječničkom svjedodžbom.

§. 265.

Općinski upravni odbor dužan je pobrinuti se za to, da uslijed izbivanja općinskoga činovnika ili službenika na dopustu, ni u čem ne trpi služba, te da se zamjena izbivajućega organa, ako je to ikako moguće, obavi bez tereta po općinsku blagajnu.

§. 266.

Izbivanje iz
ureda zbog
vojničke
službe.

Općinskom činovniku, koji bude kao do-
knadni pričuvnik pozvan na osamnedjeljnu dje-
latnu vojničku službu ili na periodičnu oružnu
vježbu, pripadaju za to vrijeme potpuna beriva.
Nu dotične godine ne ima ovakav činovnik
pravo na dopust (§. 263.), osim u slučaju doka-
zane bolesti.

Naprotiv tomu ne pripadaju beriva onomu
činovniku, koje bude pozvan na vršenje propi-
sane jednogodišnje ili dulje prezentne vojničke
službe.

Ako je takav činovnik bio stalno na-
mješten (§§. 235. i 236.), moći će se mjesto
samo privremeno popuniti do njegovoga po-
vratka iz vojničke službe.

U prezentnoj jednogodišnjoj ili duljoj voj-
ničkoj službi probavljeno vrijeme uračunava se
u mirovinu, nu samo onda, ako je dotični činov-
nik za cijelo vrijeme prezentne vojničke službe,
uplaćivao propisane prinose u mirovinsku za-
kladu.

Primjeni ustanove stav. 3. ovoga paragrafa
ima mjesta i onda, ako bude stalno namješteni
općinski činovnik pozvan u vojničku službu
uslijed mobilizacije.

U vojničkoj službi uslijed mobilizacije pro-
bavljeno vrijeme uračunava se u mirovinu.

Visinu beriva, koja pripadaju mobilizira-
nom općinskom činovniku ustanovljuju posebni

naredbeni propisi, koje izdaje kr. zemaljska
vlada, odjel za unutarnje poslove.

§. 267.

Stalno namještenomu općinskom činov-
niku, koji je dospjeo u nuždu uslijed bolesti ili
druge kakove nepogode ili nesreće, moći će op-
ćinski upravni odbor na obrazloženu i valjanom
dokazalima potkrijepljenu molbu, te ako to pro-
računska sredstva dopuštaju, dozvoliti predujam
na plaću, do iznosa tromjesečne plaće, otplativ
u najviše dvije godine.

Predujam
na plaću.

Predujam na plaću može se dozvoliti samo
onda, ako općinski činovnik ne ima nikakvih
inih novčanih obveza spram općine.

§. 268.

Stalno namješteni općinski činovnici iste
kategorije mogu međusobnim sporazumkom za-
mjeniti svoja službena mjesta, ako na to privole
nadležna općinska zastupstva i nadzorne kotar-
ske oblasti.

Zamjena
službenoga
mjesta.

§. 269.

Ustanove §§. 246.—255., zatim §§. 256.,
259. i 262. imaju se smislu shodno uporabiti i
na općinskoga načelnika.

Prava i
dužnosti
općinskoga
načelnika.

Potonjemu podijeljuje dopust kotarska ob-
last odnosno općinsko zastupstvo prema nače-
lima, izraženim u §. 263. ovoga zakona.

Poglavlje IX.

Karnosni propisi.**A. Općenite odredbe.**

§. 270.

Službeni
prestupci.

Krivcem službenoga prestupka je onaj općinski načelnik, činovnik i službenik, koji se ogriješi o nadležne mu dužnosti.

Isti potpada kaznenim odredbama ovoga zakona.

§. 271.

Odnosaj
karnosnoga
postupka
spram
kaznenoga.

Ako čin ili propust, kojega se je općinski načelnik, činovnik i službenik učinio krivcem, sadržaje u sebi podjedno prestupak, kažnjiv po kaznenom zakonu, stvar je redovitih kaznenih sudova, da taj čin ili propust istraže i kazne.

Dok kaznena istraga traje, ne može se protiv dotičnika niti povesti, niti nastaviti karnosni postupak zbog istoga čina ili propusta.

§. 272.

Ako bude okrivljenik na temelju propisno provedenoga kaznenoga postupka riješen krivnje ili pak osuđen tako, da s ovom osudom nije ni posredno ni neposredno spojen gubitak službe, moći će se na osnovi onoga istoga učina, na kojem se je temeljila kaznena istraga, povesti protiv dotičnika karnosni postupak.

U tom je slučaju karnosna oblast vezana na učin, kao ga je ustanovio kazneni sud, te je dužna prosuditi, da li je u tako ustanovljenom učinu sadržana koja povrijeđa zvanične dužnosti.

§. 273.

Karnosni postupak valja provesti najvećom brzinom, te ga, u koliko ne zavisi konačno riješenje o osudi kaznenoga suda, završiti najkasnije u roku od šest mjeseci.

Rok za
dokonačanje
karnosnoga
postupka.

§. 274.

Karnosne kazni smiju se izreći samo na temelju prethodno provedene karnosne istrage u smislu ustanova ovoga zakona.

Preduvjet
za karnosnu
kazan.

§. 275.

Odreknucé na službu nije dopušteno, ako je protiv dotičnika određen karnosni postupak, a karnosno povjerenstvo upravnoga odbora prema težini službenoga prestupka drži, da će predvidno karnosna kazan glasiti na otpust iz službe.

Odreknucé
na službu.

Protiv odluke karnosnoga povjerenstva ne ima mjesta utoku.

§. 276.

Odreknucé na službu mora biti vazda pismeno, te se imade predati kod nadležne kotar-

ske oblasti radi daljnjega postupka u smislu predidućega paragrafa.

§. 277.

Obnova postupka. U karnosnom postupku imade mjesta obnovi bud na molbu stranke (stav. 2. §. 307.) ili okrivljenika, bud iz ureda.

Obnovi karnosnoga postupka na štetu okrivljenika ima mjesta ipak samo onda, ako je bio proglašen nekrivim, pak prije izminuća roka od triju godina izbiju na vidjelo takove dokazane činjenice, po kojima se opravdano može očekivati, da će biti osudjen na koju od kazni, navedenih pod toč. 2.—5. §. 284.

Molbu, odnosno zahtjev za obnovu postupka valja predati kod prvostepene presudne oblasti, koja o tom odlučuje uz pravo utoka na višju karnosnu oblast.

B. Kazni.

§. 278.

Kazni se dijele u:

1. redne;
2. karnosne.

§. 279.

Redne kazni.

Redne kazni jesu:

1. opomena;
2. prijekor;
3. novčana globa.

§. 280.

Općinskim činovnicima i službenicima vlastan je davati opomene općinski načelnik, a po- Opomena. tonjemu nadzorna kotarska oblast.

Protiv opomene ne ima mjesta pravnomu lijeku.

§. 281.

Redna kazan prijekora i novčane globe iz- Prijekor i novčana globa. riče se vazda pismeno. Vlasna ih je izricati protiv općinskoga načelnika, te svih općinskih činovnika i službenika nadzorna kotarska oblast.

Prije nego li bude izrečena redna kazan prijekora ili novčane globe valja dotičniku dati prilike, da svoj čin ili propust zapisnički ili posebnim podneskom opravda.

Protiv odluke kotarske oblasti pristoji presudjeniku pravo utoka na kr. županijsku oblast, koja u stvari konačno odlučuje.

§. 282.

Novčana kazan globe, kojoj mora vazda prethoditi prijetnja, smije se izreći do najvišega iznosa od 50 K. Svota u jednoj te istoj godini protiv općinskoga načelnika, odnosno općinskoga činovnika ili službenika izrečenih globa ne smije premašiti jednomjesečnu plaću dotičnika.

Visina novčane globe.

Prama potrebi ustežu se pravomoćno izrečene globe od plaće presudjenika.

Ubrane globe teku u korist mirovinske zaklade stalno namještenih općinskih činovnika.

§. 283.

Upozorenje
na teže
kazni.

Pri izricanju rednih kazni valja presudjenika vazda upozoriti na teže zakonske posljedice za slučaj ponovne povrijede službene dužnosti.

§. 284.

Karnosne
kazni.

Karnosne kazni jesu:

1. ukor;
2. uskrata promaka u višju plaću;
3. gubitak prava na slijedeći dobni petgodišnji doplatak;
4. umirovljenje;
5. posvemašnji ili djelomični otpust iz službe.

§. 285.

Ukor i
brisanje
istoga.

Kada minu tri godine može općinski načelnik, činovnik ili službenik, koji je sudjen bio na kazan ukora, moliti, da se zabilježena kazan briše iz očevidnosti.

Odluka o tom prinadleži onoj karnosnoj oblasti, koja je kazan ukora izrekla.

Protiv odluke imade mjesta utoku na karnosno povjerenstvo županijskoga upravnoga odbora, koje u stvari konačno odlučuje.

Pri riješavanju molbe za brisanje kazni ukora valja uzeti obzir na ponašanje dotičnika za vrijeme od dana pravomoćno izrečene karnosne presude.

§. 286.

Uskrata promaka u višju plaću može se odrediti samo na vrijeme od najviše triju godina.

Ako izreka karnosne presude pada u vrijeme, kada bi okrivljenik uz promak u višju plaću (stav. 1. §. 257.) imao dobiti i petgodišnji dobni doplatak, može se prema težini službenoga prestupka izreći i gubitak prava na petgodišnji doplatak.

Uskrata
promaka
u višju
plaću.

§. 287.

Gubitak prava na petgodišnji doplatak može se izreći samo na vrijeme od najviše triju godina.

Gubitak
petgodišnjega
doplataka

§. 288.

Umirovljenje pod kazan biva trajno, nu uporabi ove kazni imade mjesta samo onda, ako je dotičnik navršio barem deset godina u mirovinu uračunive službe.

Umirovljenje
pod kazan.

Pri uporabi ove kazni valja prethodno zaiskati mnijenje nadležnoga upravnoga odbora mirovinske zaklade.

§. 289.

Odpust iz službe.

Dijelomični otpust iz službe biva tako, da se karnosnom presudom izriče:

a) gubitak službe u onoj općini, gdje je dotičnik najzad službovao ili

b) gubitak službe uopće na dvije godine, računajući od dana pravomoćnosti kaznene presude.

Pri izricanju posvemašnjega otpusta iz službe valja podjedno odrediti, da okrivljenik ne može više nikada biti namješten u općinskoj službi na području kraljevina Hrvatske i Slavonije.

§. 290.

Mjerilo za odmjeru kazni.

Presudne oblasti dužne su pri odmjeranju karnosne kazni uzeti doličan obzir na sve okolne i otegotne okolnosti, pod kojima je službeni postupak počinjen.

Kazni posvemašnjega otpusta iz službe imade mjesta samo onda, kada je zbog opetovanoga priupadništva, ili uslijed teških povrijeđa službene dužnosti, odnosno uslijed stečaja službenih prestupaka, nepopravljivost okrivljenikova u tolikoj mjeri dokazana, da je njegov daljnji opstanak u službi nemoguć.

Kod izricanja karnosne kazni nižega stepena valja vazda u karnosnoj presudi zaprijetiti strožim karnosnim postupkom za slučaj ponovne povrijeđe službene dužnosti.

§. 291.

Povrh slučajeva, navedenih u stav. 2. §-a Iniz slučajevi
290. može se općinski načelnik, činovnik i služ- otpusta iz
benik otpustiti iz službe: službe.

1. kada je zbog kojega prestupka ili kojega prekršaja osudjen na manju kazan, nego li je navedena u toč. 2. §. 294.;

2. kada učini u službi takav prestupak na koji je posebnim propisima zapriječen otpust iz službe.

§. 292.

Otpust općinskoga načelnika, činovnika i službenika imade s izreči vazda, kada dotičnik nepovlasno izbiva iz ureda preko četiri tjedna iza kako bude pozvan, da se povрати na svoje službeno mjesto.

§. 293.

Karnosne kazni smiju izricati samo nadležne karnosne oblasti, koje imadu podjedno odlučiti glede nošenja troškova karnosnoga postupka. Postupovni troškovi.

Ako je postupak poveden bio na zahtjev privatne stranke, a okrivljeni bude proglašen nekrivim, valja istu presuditi na nošenje postupovnoga troška.

U istom slučaju nositi će postupovni trošak općinska blagajna, ako je postupak zametnut na zahtjev općinskoga zastupstva.

U svim drugim slučajevima, predviđenim u stav. 1. toč. 1.—4. §. 307. nosi postupovne troškove onda, ako bude okrivljeni odriješen, putna naklada dotične oblasti.

§. 294.

Gubitak
službe uslijed
kaznene
osude.

Imade se odmah, a da tomu nije potrebna posebna karnosna presuda od dana, kada je osuda kaznenoga suda postala pravomoćnom, smatrati otpuštenim iz službe onaj općinski načelnik, činovnik i službenik:

1. koji bude proglašen krivim i osudjen zbog kojega zločinstva ili prekršaja, proističućega iz pohlepe za dobitkom;

2. koji bude radi inoga prestupa kaznenoga zakona osudjen na šestmesečnu ili dužu kazan zatvora;

3. koji padne pod stečaj, te bude krivim proglašen i osudjen;

4. koji bude rade rasipnosti stavljen pod skrbništvo.

§. 295.

Očevidnost
karnosnih
kazni.

Pravomoćne karnosne kazni upisuju se u osobnike općinskih činovnika (§. 245.).

Glede vodjenja očevidnosti o karnosnim kaznama, izrečenim protiv općinskoga načelnika i općinskih službenika izdati će nužne odredbe kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, putem naredbenim.

C. Karnosne oblasti.

§. 296.

Karnosnu vlast vrše, te izriču karnosne presude:

Naznaka
pojedinih
karnosnih
oblasti.

a) kotarska oblast;

b) karnosno povjerenstvo županijskoga upravnoga odbora;

c) kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove.

§. 297.

Kao karnosna oblast prve molbe, izriče kotarska oblast sve vrsti kazni protiv općinskih službenika, a kazan ukora protiv općinskih načelnika i općinskih činovnika. U jednom pak i drugom slučaju uz pravo priziva na karnosno povjerenstvo županijskoga upravnoga odbora, koje u stvari konačno odlučuje.

Nadležnost
kotarske
oblasti.

§. 298.

Karnosno povjerenstvo županijskoga upravnoga odbora nadležno je suditi u prvoj molbi protiv općinskih načelnika i svih općinskih činovnika, kada se radi o službenim prestupcima, na koje se imade uporabiti koja od kazni, spomenutih u toč. 2.—5. §. 284. ovoga zakona.

Nadležnost
karnostnoga
povjerenstva
županijskoga
upravnoga
odbora.

§. 299.

Karnosno povjerenstvo, koje imade suditi o službenim prestupcima osoba navedenih u §§. 297. i 298. sastoji se iz pet članova.

Sastav
karnostnoga
povjerenstva.

Predsjednikom toga povjerenstva je veliki župan, odnosno ako je on zapriječen, podžupan, dočim su članovi istoga slijedeće osobe:

a) dvojica od članova, što ih upravni odbor bira iz svoje sredine (stav. 3. §. 41. zakona od 5. februara 1886. »o upravnim odborima u županijama);

b) dva općinska činovnika.

Predsjednik povjerenstva imade po vlastitoj rasudbi odlučiti, koji se od članova spomenutih pod sl. a) imade u povjerenstvo pozvati, ali dužan je postupati ipak tako, da bude jedan od pozvanika birani član županijske skupštine.

§. 300.

Članovi
povjerenstva
iz kruga
općinskih
činovnika.

Članove iz kruga općinskih činovnika bira karnosno povjerenstvo u smislu §. 42. zakona od 5. februara 1886. »o upravnim odborima u županijama« tako, da se dotičnici izabiru izmjenično svake godine iz drugoga kotara.

Osim redovitih članova, valja izabrati i dva zamjenika.

§. 301.

Ne mogu se birati u karnosno povjerenstvo općinski činovnici:

1. koji stoje u kaznenoj ili karnosnoj istrizi;
2. koji su pravomoćno karnosno sudjeni.

§. 302.

U karnosno povjerenstvo izabrani općinski činovnik, protiv kojega bude zametnuta kaznena

ili karnosna istraga gubi mandat, te valja na njegovo mjesto izabrati drugu prikladnu osobu uz obdržavanje propisa §§. 300. i 301. ovoga zakona.

Ovako izabrani član povjerenstva ostaje u službi do konca dotične godine.

§. 303.

Glede pozivanja članova i zamjenika u karnosno povjerenstvo, zatim stvaranja i valjanosti zaključaka, te glede perovodje povjerenstva, mjerodavne su odnosne ustanove zakona od 5. februara 1886. »o upravnim odborima u županijama«.

Stvaranje
zaključaka po
povjerenstvu.

§. 304.

Karnosne stvari protiv općinskih načelnika i općinskih činovnika u slučajevima, spomenutim u §. 298. riješava u drugoj i konačnoj molbi kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, i to po karnosnom povjerenstvu, koje imenuje ban kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Karnosno
povjerenstvo
kr. zemalj.
vlade.

§. 305.

Karnosno povjerenstvo kr. zemaljske vlade sastoji se iz pet članova.

Sastav
povjerenstva,

Predsjednikom istoga je jedan banski savjetnik, dočim treba da budu ostali članovi povjerenstva imenovani iz kruga središnjih pero-

vodnih činovnika kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove.

Izvjestiteljem ovoga karnosnoga povjerenstva je onaj perovodni činovnik, kojemu je odnosni karnosni predmet na riješenje dodijeljen.

Izvjestitelj ne ima prava glasa.

§. 306.

Karnosno povjerenstvo kr. zemaljske vlade stvara zaključke apsolutnom većinom glasova. Ako su glasovi podijeljeni odlučuje predsjednik.

Za stvaranje valjanih zaključaka dovoljna je prisutnost triju članova, računajući ovamo i predsjednika.

D. Karnosni postupak.

§. 307.

Potaknuće karnosnoga postupka. Karnosni postupak protiv općinskih načelnika, te općinskih činovnika i službenika određuje iz ureda:

1. kotarska oblast;
2. županijska oblast;
3. županijski upravni odbor;
4. kr. zemaljska vlada.

Nu poveljenje postupka mogu kod nadležne kotarske oblasti zaiskati i privatne stranke, te nadležna općinska zastupstva.

§. 308.

Kadgod odredi karnosni postupak kotarska ili županijska oblast ili to zatraži privatna stranka, odnosno općinsko zastupstvo, valja dotičnu odredbu ili molbu predložiti karnosnomu povjerenstvu upravnoga odbora, koje će odlučiti, imade li se povesti karnosni postupak.

Odluka o poveljenju postupka.

Ako bude potrebno, može povjerenstvo odrediti, da kotarska oblast prije toga obavi predizvide.

Odluka karnosnoga povjerenstva imade se dostaviti koli okrivljeniku, toli oblasti, a tako isto i stranci ili općinskomu zastupstvu, koje je poveljenje istoga zaiskalo, nu protiv odluke ne ima mjesta pravnomu lijeku.

Odluči li povjerenstvo, da ne ima zakonitoga razloga karnosnom postupku, moći će podjedno prema okolnostima uputiti kotarsku oblast na uporabu koje od kazni, navedenih u §-u 279. ovoga zakona.

§. 309.

Kada karnosno povjerenstvo odluči, da se imade povesti karnosni postupak, te se prema stanju spisa smatra nadležnim suditi kao prvo-stepena karnosna oblast (§. 298.), imade predsjednik istoga odmah odrediti perovodnoga upravnoga činovnika, koji će kao istražni povjerenik povesti istragu.

Istražni povjerenik.

U protivnom slučaju imade spise povratiti kotarskoj oblasti, koja će povesti daljnji postupak, te odrediti istražnoga povjerenika.

Činovnik, kojemu je povjerena provedba istrage, ne može u istoj karnosnoj stvari biti članom karnosnoga povjerenstva.

§. 310.

Kada u karnosnoj stvari imade u prvoj molbi suditi kotarska oblast (§. 297.), ne smije izricati karnosnu osudu onaj činovnik, koji je vodio karnosnu istragu.

§. 311.

Preslušanje
okrivljenoga.

Istražni povjerenik imade najkasnije u roku od osam dana pozvati okrivljenoga na preslušanje, te iz ureda istražiti sve okolnosti i pribaviti dokazala, koja se ukažu nužnima za potpuno razjašnjenje stvari. Pri tom imade uzeti dolično obzir na predloge okrivljenoga, kao i onih, koji su zahtjevali povedenje karnosnoga postupka.

Ako tečajem istrage bude stavljen zahtjev, da se karnosni postupak protegne i na takove činjenice, koje su se ispostavile nakon što je bio postupak zametnut, imade istražni povjerenik glede toga izazvati zaključak karnosnoga povjerenstva upravnoga odbora.

Protiv ovoga zaključka ne ima mjesta prizivu.

§. 312.

Istražni povjerenik imade pravo preslušati svjedoke, te prema potrebi i vještake, pri čem imade smislu shodno uporabiti odnosne propise kaznenoga postupnika.

Ako bude nužno preslušati svjedoka, kojemu je redovito prebivalište izvan područja onoga kotara, gdje se nalazi službeno mjesto okrivljenika, imade povjerenik putem zamolbe zaiskati preslušanje dotičnoga svjedoka kod nadležne kotarske oblasti.

Ukaže li se u interesu istrage nužnim, moći će istražni povjerenik uz prethodno odobrenje svoje neposredno pretpostavljene oblasti, zaiskati kod nadležnoga suda zaprisegnuće svjedoka i vještaka.

§. 313.

Po dovršenom istražnom postupku, predlaže istražni povjerenik sve spise karnosnom povjerenstvu upravnoga odbora, odnosno kotarskoj oblasti (stav. 1. i 2. §. 309.), koji imadu uz pravo priziva izreći karnosnu osudu.

Svršetak
istrage.

F. Obustava službe i plaće.

§. 314.

Privremeno imade se općinskom načelniku, činovniku ili službeniku obustaviti služba i plaća:

Slučajevi
obustave.

1. kada je u redovitom kaznenom postupku određen istražni zatvor dotičnika, ili ako je protiv njega izrečena kaznena osuda, koja nije još zadobila pravomoćnosti, ali glasi na gubitak službe ili taj gubitak slijedi po zakonu;

2. kada bude u karnosnom postupku izrečena osuda, koja glasi na otpust iz službe, a ipak nije još postala pravomoćnom;

3. kada dotičnik padne pod stečaj;

4. kada prema naravi i težini službenoga prestupka to zahtjeva sigurnost i ugled ureda ili uspjeh povedene karnosne istrage.

§. 315.

Povrh slučajeva, navedenih u predidućem paragrafu ima mjesta obustavi službe i plaće općinskoga načelnika, činovnika i službenika, ako bude protiv istoga poveden kazneni ili karnosni postupak, temeljem kojega bi predvidno mogao slijediti otpust iz službe.

§. 316.

Pri izricanju obustave od službe i plaće valja se strogo držati propisa ovoga zakona, te u slučaju toč. 4. §. 314. istu odrediti samo onda, kada osobito važni razlozi, koje valja u odluci taksativno nabrojiti, bezuvjetno to zahtjevaju.

§. 317.

Pravo privremeno obustaviti službu i plaću ^{Oblasna nadležnost} pristoji karnosnom povjerenstvu županijskoga za obustavu, upravnoga odbora.

Nu nadzorna kotarska oblast kao i svaki na pregledbu općinskoga poglavarstva izaslani perovodni upravni činovnik, može odrediti prethodnu obustavu službe i plaće, ako se je općinski načelnik, činovnik i službenik ogriješio o ustanove kaznenoga zakona, ili je povrijedio u tolikoj mjeri zvanične svoje dužnosti, da je njegovo bezodvlačno odstranjenje iz službe u interesu javnoga ureda bezuvjetno potrebno.

§. 318.

U slučaju, predviđenom u stav. 2. predidućega paragrafa, valja o učinjenoj odredbi neodvlačno i obrazloženo izvjestiti karnosno povjerenstvo, koje imade o opravdanosti prethodne obustave službe i plaće odlučiti.

§. 319.

Protiv odluke karnosnoga povjerenstva prve molbe, kojom se bud određuje obustava službe i plaće (stav. 1. §. 317.) bud potvrđuje određena prethodna obustava istih (stav. 2. §. 317.) pripada dotičniku pravo utoka na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove.

Molbeni tečaj.

§. 319.

Postanak
obustave.

Privremena obustava službe i plaće prestaje u pravilu sa danom, kada je pravomoćno dovršen karnosni postupak.

Nu ako razlozi, s kojih je obustava određena bila prestanu prije toga, imade karnosno povjerenstvo bilo na molbu okrivljenika, bilo iz ureda glede dignuća obustave službe i plaće stvoriti odluku.

Protiv otpućujuće odluke karnosnoga povjerenstva pristoji okrivljeniku pravo utoka na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove.

§. 320.

Dok traje privremena obustava službe i plaće, bere dotičnik samo dvije trećine plaće i stanarinu, ako ju uživa (stav. 1. §. 258.).

§. 321.

Povrata
ustegnutih
beriva.

Bude li općinski načelnik, činovnik ili službenik nakon provedenoga postupka nekri-
vim proglašena ili bude protiv njega izrečena samo koja od rednih kazni, imadu mu se sva pridržana beriva isplatiti; bude li naprotiv isti osuđen na karnosnu kazan ukora, povratiti će mu se pridržana beriva po odbitku troškova, spojenih sa karnosnim postupkom.

U nikojem drugom slučaju ne ima nikako mjesta isplati za vrijeme obustave pridržanih beriva.

§. 322.

Dok traje obustava službe i plaće, ne smije se dotično službeno mjesto popuniti. Zamjenična
služba.

Nadzorna kotarska oblast dužna je sporazumno sa općinskim upravnim odborom odmah učiniti glede zamjene shodne odredbe u smislu §. 265. ovoga zakona.

F. Posebne odredbe za umirovljenike.

§. 323.

Protiv umirovljenoga općinskoga činov-
nika imade mjesta karnosnomu postupku: Službeni
prestupci.

1. ako povrijedi službenu tajnu;

2. zbog inih, a takovih za vrijeme aktiv-
noga službovanja počinjenih povrijeda službene dužnosti, koje bi, da su bile poznate, imale po-
slijedicom njegov posvemašnji otpust iz službe ili umirovljenje pod kazan.

Nu u slučaju, navedenom pod toč. 2. ne ima mjesta karnosnomu postupku, ako su pro-
tekla tri godine od počinjenoga službenoga pre-
stupka.

§. 324.

Kazni.

Kazni, koje se protiv umirovljenoga općinskoga činovnika mogu izreći jesu slijedeće:

1. ukor;
2. sniženje mirovine na vrijeme od triju godina;
3. gubitak mirovine.

Uporabi kazni, navedenoj pod toč. 3. ima mjesta samo onda, ako predleže osobito otegotne okolnosti protiv dotičnika.

G. Sindikatni postupak.

§. 325.

Naknada štete prouzročene povrijedom službenih dužnosti.

Svaki općinski načelnik, činovnik i službenik odgovoran je za štetu, koju prouzroči propustom ili povrijedom službenih dužnosti (§. 1294. o. g. z.), te se i na ove osobe imaju smislu shodno uporabiti ustanove §. 24. zakona od 5. februara 1886. »o upravnim odborima u županijama«.

Po istim načelima valja postupati i onda, kada se radi o šteti, što ju je općinski načelnik, činovnik ili službenik prouzročio općini.

H. Prizivni i utočni rokovi.

§. 326.

Produljivanje i dospjetak rokova.

Rokovi za pravne lijekove u karnosnom postupku ustanovljuju se na četrnaest dana, te se ne mogu produljiti.

Glede dospjeka rokova mjerodavne su ustanove §. 55. zakona od 5. februara 1886. »o ustroju županija i uređenju uprave u županijama i kotarima«.

Zakašnjeni podnesci imaju se otputiti iz ureda.

Poglavlje X.

Mirovinski propisi.

A. Općenite odredbe.

§. 327.

Stalno namješteni općinski činovnici (§. 261.), te njihove udove i siročad imaju pravo na opskrbu u smislu ustanova ovoga zakona i dotičnih statutarnih propisa.

Pravo na opskrbu i vrsti iste.

Istima pripada trajna opskrba ili nadjelba jedan put za uvijek.

Pod trajnom opskrbom razumjeva se mirovina i odgojnina, a pod nadjelbom jedan put za uvijek otpravnina i pogrebnina.

§. 328.

Pravo na trajnu opskrbu odnosno nadjelbu gubi onaj činovnik:

Gubitak prava na opskrbu.

1. koji je zbog zločina ili prekršaja, s kojim je po zakonu spojen gubitak službe, pravomoćno osuđen;

2. koji uslijed karnosne osude izgubi službu;

3. koji počini takav čin, zbog kojega bi bio otpušten iz službe, ali nije moguće protiv njega ni kazneno ni karnosno postupati, jer je pobjegao.

U potonjem slučaju imade ali nadležna karnosna oblast izreći otpust iz službe.

Uz pravo na opskrbu gubi dotičnik i pravo na povrat uplaćenih mirovinskih prinosa.

§. 329.

Gubitak prava na opskrbu uslijed odreknuća na službu.

Ustanove stav. 1. i 3. predidućega paragrafa imadu se uporabiti i na onoga općinskoga činovnika, koji se službe svojevolarno odreče.

§. 330.

Opskrba svojte pobjeglog činovnika i samoubojice

U slučaju predviđenom u stav. 1. točke 3. §. 328., te ako je s razloga, spomenutih pod istom točkom činovnik počinio samoubojstvo, pripada supruzi odnosno udovi, te djeci njegovoj ona trajna opskrba, koja bi im po ustanovama ovoga zakona i mirovinskoga statuta pripadala onda, da je suprug, odnosno otac umro.

Primjeni stav. 1. ovoga paragrafa imade mjesta i onda, ako je supruga ili oca nestalo, te se ne može pronaći.

Po istim načelima valja postupati i u pogledu djece, kojima je mati prije toga preminula.

§. 331.

Udovi, odnosno djeci činovnika, koji se je odrekao službe, ili istu ostavio (§. 329.), ili koji je izgubio službu uslijed kaznene ili karnosne osude (stav. 1. toč. 1. i 2. §. 328.), pripada trajna opskrba samo onda, ako je isti bio članom prinosnikom mirovinske zaklade barem petnaest godina, te ako nisu stekli pravo na trajnu opskrbu uslijed suprugova, odnosno očeva namještenja u drugoj kojoj privatnoj ili javnoj službi.

Opskrba svojte činovnika, koji se je službe odrekao ili ju izgubio.

§. 332.

Temeljem odmjerenu trajne opskrbe jesu posljednja u službi uživana uračuniva beriva i u mirovinu uračunivo službovno vrijeme.

Temelj opskrbe.

U beriva, koja služe temeljem odmjerenu mirovine imade se uračunati i stanarina u iznosu godišnjih 400 K bez obzira na to, da li je dotičnik uživao stanarinu ili stan u naravi.

Općinski činovnici dužni su i od ove svote plaćati statutom ustanovljene prinose.

§. 333.

Uračunivim službovnim vremenom smatra se ono, što ga je stalno namješteni općinski činovnik proveo u općinskoj službi uopće na području kraljevina Hrvatske i Slavonije.

Uračunivo vrijeme.

U službovno vrijeme uračunava se i ona služba, što ju je tko neposredno prije stalnoga namještenja vršio u privremenom svojstvu kod općine, ako je već bio osposobljen prema ustanovama ovoga zakona za vršenje službe općinskoga činovnika.

Posebni propisi mirovinskoga statuta ustanoviti će prinosbenu dužnost ovakove osobe u mirovinsku zakladu.

§. 334.

Prekinuće službovnoga vremena. se smatrati:

1. dopust, ako vrijeme neprekidnoga dopusta ne premašuje godinu dana;
2. u stanju obustave od službe i plaće probavljeno vrijeme;
3. u djelatnoj vojničkoj službi probavljeno vrijeme.

§. 335.

Računanje vremena i zaokruženje opskrbe. Službeno vrijeme ustanovljuje se tako, da se dijelovi godine, koji preostaju nakon cijelih godina, a premašuju šest mjeseci, računaju kao cijela godina.

Trajnu opskrbu valja vazda u čitavim krunama ustanoviti. Svote do 50 filira ne uzimaju se u račun, a preko 50 filira zaokružuju na cijelu krunu.

§. 336.

Otplavnina i pogrebnina imade se nakon njezinoga ustanovljenja odmah doznačiti i isplatiti.

Isplata opskrbe.

Trajna opskrba stavlja se u tečaj i isplaćuje u mjesečnim unaprednim obrocima počam od prvoga dana onoga mjeseca, koji slijedi iza onoga dana, kada je nastao pravni naslov na trajnu opskrbu.

Trajna se opskrba obustavlja koncem onoga mjeseca, u kojem je pravni naslov prestat.

§. 337.

Osobe, kojima pristoji pravo na opskrbu, imadu radi oživotvorenja toga prava zamoliti unutar godine dana, računajući od dana, kada je njihov pravni naslov na opskrbu nastao.

Zastara opskrbe.

Po izminuću u stav. 1. ustanovljenoga roka utrnjuje u cijelosti pravo na otplavninu odnosno pogrebninu, dočim mirovina i uzgojnina pripada počam od prvoga dana onoga mjeseca, koji slijedi iza dana podnešene molbe.

B. Opskrba stalno namještenih općinskih činovnika.

§. 338.

Svaki stalno namješteni općinski činovnik, koji imade najmanje deset godina uračunive službe imade pravo na mirovinu:

Slučajevi umirovljenja.

1. ako bude propisanim načinom ustanovljeno, da je uslijed tjelesne ili duševne mane postao nesposobnim za službu;

2. ako je navršio 60. godinu života;

3. ako je obvezatno službovno vrijeme ispunio (§. 341.);

4. ako je uplatio statutom propisane mirovinske prinose

Nesposobnost za službu imade se ustanoviti načinom, propisanim u mirovinskom statutu.

§. 339.

Trajno i privremeno umirovljenje. Postane li općinski činovnik u tolikoj mjeri nesposoban za službu, te ne ima nade, da bi ikada više mogao uspješno istu vršiti, imade se trajno umiroviti.

U svim drugim slučajevima nesposobnosti biva umirovljenje privremeno na godinu dana.

Oni, koji su navršili 60. godinu života ili su doslužili ovim zakonom propisano službovno vrijeme, mogu se na vlastitu molbu ili iz ureda staviti u trajno stanje mira.

Prije navršene 60. godine života, odnosno prije dovršenoga službovnoga vremena, može se općinski činovnik protiv svoje volje umiroviti jedino na temelju pravomoćne karnosne presude, kojom je izrečena kazna umirovljenja (toč. 4. §. 284. i §. 288.).

§. 340.

Privremeno umirovljeni općinski činovnik može se definitivno staviti u mir samo onda, ako je medjutim navršio 60. godinu života, te ako je postao za službu posve nesposoban.

Trajno umirovljenje i uspostava u službu privremeno umirovljenih.

Prestanu li razlozi privremenoga umirovljenja, imade se dotičnik opet namjestiti.

Glede činovnika, koji je privremeno umirovljen, imade nadležna kotarska oblast po izminuću godine dana (stav. 2. §. 339.) učiniti odredbu, da se liječnički pregleda radi ustanovljenja njegove sposobnosti za službu (stav. 2. §. 338. o. z.).

Dok traje vrijeme privremenoga umirovljenja, ne može se dotično činovničko mjesto stalno popuniti.

Općinski činovnik, koji je probavio tri godine u stanju privremenoga umirovljenja uslijed tjelesne ili duševne nesposobnosti za službu, imade se na njegov zahtjev trajno umiroviti.

§. 341.

Obvezatno službovno vrijeme ustanovljuje se za sve općinske činovnike sa 35 godina, te je svaki od njih, ako ne postane prije za službu nesposobnim ili ne navrši 60. godinu života, dužan ispuniti obvezatno službovno vrijeme pod gubitkom prava na mirovinu

Obvezatno službovno vrijeme.

§. 342.

Iznos
mirovine

Mirovina imade se odmjeriti za deset službovničkih godina sa petdeset postotka uračunivih beriva, koja služe temeljem mirovine (§. 332.), a za svaku daljnju godinu sa dva postotka tako, da nakon navršenoga vremena od 35 godina, pripada dotičniku potpuna svota uračunivih beriva.

Potpuna svota uračunivih beriva pripada i onomu činovniku, koji je uslijed dokazane tjelesne ili duševne nesposobnosti umirovljen sa tridesetgodišnjom službom, ako je navršio 60. godinu života.

§. 343.

Otpravnina.

Stalno namještenomu općinskomu činovniku, koji prije navršenih uračunivih deset godina službovanja bez svoje krivnje postane nesposobnim za općinsku službu, te se to nedvojbeno dokaže, pripada jedan put za uvijek otpravnina.

Otpravnina imade se odmjeriti do uključivo pet uračunivih službovničkih godina sa jedno i po godišnjom, a preko pet do deset godina sa dvogodišnjom svotom u mirovinu uračunive plaće.

§. 344.

Iznimna
opskrba.

Ako stalno namješteni općinski činovnik prije navršenih deset službovničkih godina bez

svoje krivnje u vršenju službe postane u tolikoj mjeri nesposoban, da nije za ikakovu službu više sposoban, pripada mu mjesto otpravnine doživotna opskrbnina u onom iznosu u kojem bi mu se odmjerila mirovina, da je navršio deset godina uračunive službe.

Glede općinskih liječnika vrijedi i nadalje ustanova stavke 2. §. 49. zakona od 24. januara 1894. »o uređenju zdravstvene službi u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«.

§. 345.

Isplaćivanje mirovine prestaje povrh slučajeva, navedenih u §. 328. ovoga zakona:

Prestanak
mirovine.

1. ako umirovljenik umre;
2. ako bude ponovno namješten u javnu službu uz pravo na mirovinu;
3. ako privremeno umirovljeni ne će da nastupi službe nakon što je prestao razlog privremenoga umirovljenja;
4. ako umirovljeni bude pravomoćnom osudom osuđen zbog kažnjivoga čina, proističućega iz koristoljublja ili zbog kojega zločina.

Nu u slučaju predviđenom u toč. 2. ovoga paragrafa obustavlja se mirovina samo u toliko, u koliko su beriva, spojena sa novim namještenjem zajedno sa mirovinom veća, nego li što su ona beriva, koja su služila temeljem odmjerneju mirovine.

Kod ponovnoga umirovljenja ne može mirovina takovoga činovnika biti manja, nego li što mu je prvobitno odmjerena bila.

C. Opskrba udova i siročadi.

§. 346.

Uvjeti za opskrbu.

Udova stalno namještenoga općinskoga činovnika dotično njegova siročad imaju pravo na trajnu opskrbu, ako je suprug odnosno otac u času smrti bio navršio barem pet godina uračunive službe.

Kod udove treba povrh toga, da je sa suprugom stupila u brak tečajem njegove aktivne službe ili prije toga, nadalje da je s njime do časa njegove smrti živjela u nerazdruživoj bračnoj zajednici, te da ćudoredno živi.

Uvjet nerazdružive bračne zajednice nije propisan onda, ako je rastava od kreveta i stola uslijedila bez krivnje supruge.

§. 347.

Gubitak udovičke mirovine.

Udova, koja nećudoredno živi ili je pravomoćno osudjena zbog kažnjivoga čina, označenoga u toč. 3. §. 328. ne ima pravo na trajnu opskrbu, a ako je takova jur doznačena bila, valja ju obustaviti.

Nu time ostaje netaknuto pravo njezine djece na opskrbu, te valja s njima postupati kao sa djecom bez roditelja (§. 350. ovoga zakona).

Primjeni ustanove stav. 1. ovoga paragrafa ima mjesta i na djecu u pogledu njihove odgojnine.

§. 348.

Udove stalno namještenih općinskih činovnika, koje imaju pravo na trajnu opskrbu, dobivaju do 1200 kruna uračunivih beriva (§. 332.) petdeset postotaka ovih beriva.

Iznos udovičke mirovine.

Kad suprugova uračuniva beriva premašuju godišnje 1200 kruna, tada dobivaju od prvih 1200 kruna petdeset postotaka, dočim od onoga dijela, koji nadilazi tu svotu, dobivaju dvadeset postotaka u ime udovičke mirovine.

§. 349.

Povrh u §. 348. ustanovljene udovičke mirovine dobiva udova za svako dijete odgojni prinos u iznosu godišnjih 96 K.

Odgojnina.

Nu odgojnina svekolike djece zajedno sa majčinom mirovinom ne smije premašiti iznos očevih beriva, koja su služila temeljem odmjeranju mirovine.

Odgojni prinos pripada djeci stalno namještenoga općinskoga činovnika bez obzira na to, da li potiču iz istoga ili raznih brakova.

§. 350.

Siročad bez roditelja imade pravo do postignuća ovim zakonom opredijeljene dobe na

Odgojnina djece bez roditelja.

dvostruki iznos one odgojnine, koja pripada djeci bez oca u smislu stav. 1. §. 349. ovoga zakona.

§. 351.

Propisno
doba i
produljenje
odgojnine.

Odgojni prinos pripada djeci do navršene 20. godine života.

Nu djeci, koja polaze nauke, pripada odgojnina i nakon navršene propisane dobe do dokončanja nauka, ako dokažu napredovanje u naucima. Ova im ali pogodnost pripada samo do navršene 24. godine života.

§. 352.

Iznimna
opskrba
djece.

Ako koje dijete stalno namještenoga činovnika ne bi zbog tjelesne ili duševne mane bilo sposobno za privredu ni nakon navršene 20. godine života, pripada mu doživotna opskrba.

Visinu takove opskrbe ustanoviti će posebni propisi mirovinskoga statuta.

§. 353.

Opskrba
udova i djece
umirovljenika

Udovi stalno namještenoga općinskoga činovnika, koja se je za njega udala nakon njegovoga umirovljenja, te djeci istoga, pripada pogrebnina (§. 358.) bezuvjetno.

Trajna opskrba pak pripada djeci u svakom slučaju, dočim udovi samo onda, ako je sa pokojnim živjela barem tri godine u nerazdruživoj bračnoj svezi.

§. 354.

Udove i djeca onih stalno namještenih općinskih činovnika, koji su izgubili život u vršenju službe, imaju pravo, ako inače predleže ovim zakonom i statutom propisani uvjeti, na trajnu opskrbu i onda, ako suprug, odnosno otac nije imao potpunih pet godina uračunive službe.

Opskrba iza
činovnika,
preminulih
u vršenju
službe.

Ovo isto pravo pristoji udovima, te djeci u ratu poginulih općinskih činovnika.

§. 355.

Pravo na opskrbu nastupa za udove i djecu bez oca preminućem supruga, odnosno oca, za djecu rođenu poslije očeve smrti, danom rođenja, a za one sirote, koje se imaju smatrati kao djeca bez roditelja, preminućem obiju roditelja (§. 350.), odnosno onim danom, kada je materino pravo na opskrbu utrnulo (§. 347. ovoga zakona).

Početak
prava na
opskrbu.

§. 356.

Pravo na trajnu opskrbu udove i djece, osim slučajeva, navedenih u stav. 1. §. 347. prestaje:

Prestanak
prava na
opskrbu.

1. kada se udova ponovno uda ili umre;
2. kada djeca postignu propisano doba ili preminu ili poluče inu opskrbu prije navršena propisanoga doba.

§. 357.

Pridržaj
udovičke
mirovine.

Udovi stalno namještenoga općinskoga činovnika, koja uživa mirovinu, pripada pravo, ako se ponovno uda, pridržati si mirovinu za slučaj ponovnoga obudovljenja.

Nu ista može, dozvolom odbora mirovinske zaklade, svoju mirovinu i otkupiti.

U tom slučaju imade joj se dozvoliti dvogodišnji iznos mirovine.

Sa otkupom mirovine prestaje svako daljnje pravo na opskrbu.

Udovi, koja si je pridržala pravo na mirovinu, imade se, ako opet obudovi, staviti pridržana mirovina u tečaj sa danom smrti drugoga suprug.

§. 358.

Pogrebnina

Udovi, odnosno djeci stalno namještenoga općinskoga činovnika, koji je bio članom mirovinske zaklade pripada bez obzira na to, da li je umro u aktivnoj službi ili u stanju mira i bez obzira na broj službovni godina pogrebnina u iznosu tromjesečne u mirovinu uračunive plaće.

Ne ima li pokojnik svoje, isplaćuje se pogrebnina onomu, koji se je pobrinuo za pristojan pokojnikov pokop.

D. Mirovinske zaklade i mirovinski statuti.

§. 359.

Zemaljska
mirovinska
zaklada.

Na temelju §. 1. zakona od 5. juna 1894. ustrojene županijske mirovinske zaklade imadu i nadalje postojati.

Nu ako se interesenti o tom prethodno potpunog sporazume, moći će kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, naredbenim putem dopustiti, da se za sve stalno namještene općinske činovnike ustroji jedna zemaljska mirovinska zaklada. U tom ali slučaju ne preuzima zemlja nikakove obveze spram spomenute zaklade.

§. 360.

Ustanova §. 2. zakona od 5. juna 1894. nadopunjuje se onamo, da su općine dužne doprinostiti u mirovinske zaklade kroz stanovito vrijeme i nakon oživotvorenja spomenutih zaklada, ako sredstva njihova ne bi dotjecala za isplaćivanje mirovina.

Prinosi
općina.

Vrijeme kroz koje će općine imati doprinostiti u mirovinske zaklade, ustanoviti će županijska skupština uz odobrenje kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove.

§. 361.

Kada ovaj zakon stupi na snagu, imadu županijske skupštine prema načelima, sadržanim u poglavlju X. ovoga zakona, te uz obdržavanje načela jednoličnosti, postojeće mirovinske statute preraditi, te ih nakon pretresa po županijskoj skupštini, predložiti na odobrenje kr. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove.

Mirovinski
statuti.

E. Molbeni tečaj.**§. 362.**

Nadležnost za riješavanje mirovinskih predmeta. Poslove, koji se tiču trajne opskrbe ili nadjelbe stalno namještenih općinskih činovnika odnosno njihove svojte, riješava u prvoj molbi odbor mirovinske zaklade uz pravo utoka u roku od 14 dana na županijski upravni odbor, odnosno na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove.

Poglavlje XI.**Nadzor nad općinama.****§. 362.**

Oblasna nadležnost. Vrhovni nadzor na općinskom upravom vrši kr. zemaljska vlada stranom po županijskim upravnim odborima, stranom po županijskim i kotarskim oblastima. Nu kadgod drži to potrebnim, može kr. zemaljska vlada vršiti taj nadzor reposredno po središnjim organima.

§. 363.

Nadzor općinske uprave uopće. Kotarska oblast dužna je kao neposredna nadzorna vlast neprekidno nadzirati cijelu općinsku upravu, te činiti bud sama nužne odredbe, bud višjim oblastima stavljati glede toga one predloge, koje u interesu javne uprave drži potrebnima.

Njezina je dužnost naročito nadzirati upravu sa općinskom imovinom.

U tu svrhu pristoji kotarskoj oblasti pravo preduzimati u svako doba skonstraciju općinske blagajne, obavljati likvidacije, te pregledavati općinske našastare.

§. 364.

Usljed prava nadzora, koji pristoji u §-u 362. spomenutim oblastima nad upravom općinske imovine, potpadaju odobrenju slijedeći zaključci općinskoga zastupstva: Odobrenje zaključaka općinskih zastupstva.

1. kada se radi o sticanju, otudjenju i zalaganju općinske imovine;

Radi li se o vrijednosti do 10.000 kruna nadležan je županijski upravni odbor, a preko toga kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove;

2. kada se radi o uzimanju zajmova, preuzimanju jamstva, te sklapanju i produljenju ugovora i pogodbi uopće, a napose zakupnih i najamnih ugovora.

Ako svota ne nadmašuje visinu godišnjega općinskoga dohotka, odobrava zaključak županijski upravni odbor, a inače kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove.

§. 365.

Povrh slučajeva, navedenih u predidućem paragrafu potpadaju odobrenju i to: kr. zemalj-

ske vlade, odjela za unutarnje poslove, oni zaključci općinskoga zastupstva, kojima se uvađaju nove općinske daće, ili se postojeće povisuju; županijskoga upravnoga odbora, kada se radi o izdacima, koji nisu predviđeni u općinskom proračunu, a kotarske oblasti, kada se zaključci općinskoga zastupstva tiču otpisa općinskih tražbina, oprosta od naknada, razvrgnuća uporabnih ugovora, te sniženja uporabnine za trajanja ugovora.

§. 366.

Pribivanje
oblasnoga
izaslani-
ka
sjednicama
općinskoga
zastupstva.

Kotarska oblast imade pravo i dužnost nadzirati djelovanje općinskoga zastupstva, te starati se naročito za to, da ono ne prekorači zakonom opredijeljeni mu djelokrug, da ne uzradi protiv postojećih propisa, te da svojim postupkom ne ošteti interese općine.

U vršenju ovoga prava izašilje kotarska oblast svojega zastupnika u sjednicu općinskoga zastupstva:

1. kada je predmetom vijećanja izbor općinskoga načelnika i općinskih činovnika;
2. kada se radi o ustrojstvu novih mjesta poglavarstvenoga osoblja činovničke kategorije;
3. kada se raspravlja općinski proračun;
4. kada se radi o godišnjem zaključnom računu;
5. kada je sjednica sazvana na zahtjev kotarske oblasti.

§. 367.

Ako općinsko zastupstvo prekorači zakoniti svoj djelokrug, ili uzradi protiv zakona ili donese zaključak, koji je na očitu štetu općine, dužna je kotarska oblast, u koliko nije to već učinio općinski načelnik ili njegov zamjenik (stav. 1. §. 130.), izvršbu takovoga zaključka obustaviti, te dalje postupati u smislu stav. 2. §. 130. ovoga zakona.

Obustava
izvršbe
zaključka
općinskoga
zastupstva.

§. 368.

Kr. županijskoj oblasti pristoji pravo, ako to važni razlozi iziskuju, raspustiti općinsko zastupstvo.

Raspust
općinskoga
zastupstva.

Protiv odluke županijske oblasti pripada općinskomu zastupstvu pravo utoka u roku od 14 dana na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove, nu bez odgodne snage.

Odluku županijske oblasti imade izaslanik kotarske oblasti proglasiti općinskomu zastupstvu u sjednici, koja se imade u tu svrhu naročito sazvati.

Izbor novoga općinskoga zastupstva valja obaviti u roku od dva mjeseca, a pri tom postupati prema propisu ustanove §. 60. ovoga zakona.

§. 369.

Dok ne ima općinskoga zastupstva, rukovodi sve općinske poslove povjerenik, kojega

Povjerenik
i njegov
djelokrug.

istodobno sa raspustom zastupstva imenuje županijska oblast.

Troškovi izaslanja povjerenika podmiruju se iz općinske blagajne, nu u tu svrhu valja upotrijebiti u prvom redu beriva općinskoga načelnika, ako su raspoloživa (stav. 10. toč. 1. §. 106. ovoga zakona).

Povjereniku dozvoljeno je činiti nužne izdatke samo u okviru odobrenoga općinskoga proračuna.

Ako raspust općinskoga zastupstva padne u doba, propisano za sastav općinskoga proračuna, imade povjerenik zajedno sa općinskim poglavarstvom sastaviti proračun prihoda i izdatka za buduću godinu, nu u ovaj proračun ne smiju biti uvršteni takovi novi izdaci, koji bi općinu teretili preko jedne proračunske godine.

Glede sastava, izloženja, odobrenja i proglašenja općinskoga proračuna, te prigovora protiv istoga, mjerodavne su one ustanove, koje po ovom zakonu vrijede za općinski proračun, sastavljen po općinskom upravnom odboru, a prihvaćen po općinskom zastupstvu.

Poglavlje XII.

Prelazne i zaključne ustanove.

§. 370.

Prestanak
službe dosadašnjih općinskih načelnika.

Općinski načelnici, izabrani po ustanovama zak. čl. XVI.: 1870., ostaju u službi do izminuća njihovoga trogodišnjega službovnoga perioda.

§. 371.

Kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, ustanoviti će naredbenim putem rok, do kojega će se po dosadanjim propisima osposobljeni bilježnički i blagajnički kandidati moći namjestiti u općinskoj službi.

Namještenje bilježnika i blagajnika, osposobljenih po dosadanjim propisima.

Nu ovako namješteni općinski bilježnici i blagajnici imati će se u roku od dvije godine podvrći općinsko-upravnom ispitu pred povjerenstvom, spomenutim u stav. 1. §. 227. ovoga zakona.

Do položenja ispita imadu se dotičnici privremeno namjestiti.

§. 372.

Do roka, koji će se načinom, navedenim u predidućem paragrafu ustanoviti, moći će kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, iznimno dozvoliti polazak općinsko-upravnog tečaja i takovim kandidatima, koji su s uspjehom svršili barem četiri razreda gimnazije ili realne gimnazije, ili koje ino tim zavodima ravno srednje učilište, ili vojnički zavod, ako vjerodostojno dokažu, da su kod kojega općinskoga poglavarstva na području kraljevina Hrvatske i Slavonije proveli barem tri godine kao bilježničko-blagajnički vježbenici.

Oprost od nauka.

§. 373.

Uporaba karnosnih propisa na istrage, koje se nalaze u tečaju.

U koliko nije još izrečena karnosna osuda, imadu se u ovom zakonu sadržani karnosni propisi uporabiti takodjer na zametnute i u tečaju se nalazeće karnosne istrage.

§. 374.

Petgodišnji dobni doplatci već namještenih činovnika.

U stav. 3. §. 257. priznato pravo na petgodišnje dobne doplatke pripada i sada u općinskoj službi se nalazećim općinskim bilježnicima, blagajnicima i liječnicima, nu tek od dana kada ovaj zakon stupi na snagu.

Općinskim zastupstvima je ipak dozvoljeno onim općinskim bilježnicima, blagajnicima i liječnicima, koji budu u času, kada ovaj zakon stupi na snagu, navršili dvadeset godina službovanja, dopitati uz odobrenje županijskoga upravnoga odbora, dva petgodišnja doplatka za minulo desetgodište njihovoga službovanja.

Kod općinskih liječnika valja ipak u svotu petgodišnjih doplataka dopitanih u smislu ovoga zakona, uračunati već u tečaj stavljene im petgodišnje doplatke na temelju §. 48. zakona od 24. januara 1894. »o uređenju zdravstvene službe u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.«.

§. 375.

Doznaka višje plaće već službujućim činovnicima.

Onim općinskim bilježnicima, blagajnicima i liječnicima, koji su u općinskoj službi proveli već deset godina službe, a uživaju manju plaću,

nego li je ustanovljena u stav. 1. §. 257., imade se od prvoga dana onoga mjeseca, koji će slijediti iza kako ovaj zakon stupi na snagu, doznačiti plaća u godišnjem iznosu od 1600 kruna.

§. 376.

Budući da se u smislu §. 333. imade smatrati uračunivim ono službovno vrijeme, što ga je stalno namješteni općinski činovnik proveo uopće u općinskoj službi, dužne će biti mirovinske zaklade u slučaju prelaza takovoga činovnika u drugo županijsko područje, po njemu uplaćene mirovinske prinose, izručiti bez kamata mirovinskoj zakladi one županije, kamo spada mjesto novoga službenoga opredijeljenja dotičnoga činovnika.

§. 377.

Od dana, kada ovaj zakon stupi na snagu, imadu se svi u službi se nalazeći, propisanim načinom izabrani općinski blagajnici, smatrati stalno namještenim općinskim činovnicima, nu imadu za sve godine službovanja naknadno uplatiti na nje otpadajuće prinose u županijsku mirovnu zakladu stalno namještenih općinskih činovnika.

§. 378.

Svi stalno namješteni općinski činovnici dužni su, čim službu nastupe, začlaniti se u mi-

Dužnost članstva mirovinske zaklade.

rovinsku zakladu, te im se imadu mirovinski prinosi u mjesečnim obrocima iz ureda ustezati od plaće.

§. 379.

Propisi o
osposobljenju
ne vrijede za
činovnike,
koji su već
namješteni.

Ustanove ovoga zakona o osposobljenju općinskih bilježnika i blagajnika, ne protežu se na već službujuće bilježnike i blagajnike.

§. 380.

Derogaciona
zaporka.

Svi zakoni i naredbe, koji se kose s ovim zakonom gube snagu, naročito zakonski članak XVI. : 1870. »o uređenju seoskih općina i trgovišta, koja ne imaju uređenoga magistrata«, zatim §§. 1. i 2. zakona od 8. januara 1876. »o prirezu, što se imade od državnih i općinskih šuma u hrvatsko-slavonskoj krajini« plaćati za pučke učione i općine, nadalje zakon od 10. oktobra 1880. »o karnosnom postupku protiv općinskih načelnika i činovnika seoskih općina u hrvatsko-slavonskoj krajini«, te napokon §. 22. zakona od 5. februara 1886. »o upravnim odborima u županijama« i §. 3. zakona od 5. juna 1894. »kojim su zvane županije, da statutarnim putem urede pitanje o umirovljenju i opskrbi stalno namještenih općinskih činovnika, te njihovih udova i sirota u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«.

§. 381.

Provedba
zakona.

Provedba ovoga zakona povjerava se banu kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Obrazloženje

osnovi zakona o upravnim i trgovišnim općinama u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.

Seoske općine i trgovišta u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji uređeni su zadnji puta i to: u starom provincijalu zakonom od 12. decembra 1870. »o uređenju seoskih općina i trgovišta, koja ne imaju uređenoga magistrata« (zak. čl. XVI.: 1870.), a u postojalom krajiškom području, općinskim zakonom za c. kr. vojničku Krajinu od godine 1862. i općinskim redom od 8. juna 1871.

Pripojenjem bivše hrvatsko-slavonske Krajine materijalnoj zemlji, namitao se je sam od sebe postulat, da se oba ova područja, koja su sada sačinjavala jednu jedinstvenu cijelinu, izjednače u svim granama javnoga života, pa je stoga naše zakonodavstvo već godine 1886. stvorilo jedinstvene zakone o ustroju županija i uređenju uprave u županijama i kotarima, te o upravnim odborima, a zatim jedinstveni zakon o uređenju nastave i obrazovanju pučkih učitelja, o ustrojstvu sudova, o ustrojstvu gradskih općina itd.

Jedinu iznimku činila je u tom pogledu još općinska uprava, koja je i dalje bila uređena po posebnim zakonima. Na tom je području do godine 1897. izvedena jedna

jedina neznatna promjena time, što su zakonom od 1. decembra 1889. protegnute bile na krajiško područje ustanove §§. 37. i 38. zak. čl. XVI.: 1870. o izboru općinskoga načelnika, te općinskih činovnika i službenika.

Tek godine 1897. proveden je potpuno proces izjednačenja obiju spomenutih područja, kada je zakonom od 15. aprila 1897. protegnut na područje hrvatsko-slavonske Krajine zak. čl. XVI.: 1870., koji je do onda vrijedio samo za postajalo provincijalno područje.

Medjutim valja pripomenuti, da je zakonodavac, stvarajući sada na snazi se nalazeći općinski zakon, imao pred očima posve druge prilike, nego li što ih nalazimo danas kod naših seoskih općina i trgovišta. Ovaj zakon imao je na ime da uredi općinsku upravu za primitivne prilike, kako su se razvile nakon razriješena veze bivših podanika od zemaljskoga gospodara. Tečajem vremena preobrazila se je ali naša općinska uprava posvema, jer je ne samo na općine prevaljen na temelju zaj. zak. članka XV. : 1876. sav posao, spojen sa raspisivanjem, utjerivanjem i otpremanjem javnih državnih daća, već je uslijed čitavoga niza autonomnih zakona, što ih je naše zakonodavstvo stvorilo poslijednjih triju decenija, proširen djelokrug naših općina u neslućenoj prije mjeri.

Kraj ovakovih okolnosti posve je prirodno, ako ustanove općinskoga zakona od 12. decembra 1870. ne dotječu više danas ni za ono područje, kojemu je taj zakon prvobitno bio namjenjen, a nekmoli za bivše krajiško područje sa posebnim okolnostima i posebnim tradicijama, koje postojeći općinski zakon nije predviđao ni normirao. Povrh toga valja uvažiti i daljnju vrlo važnu činjenicu, da je politička naša uprava ustrojnim zakonima od 5. februara

1886. postavljena na posve druge temelje, nego li ju je bio zatekao zak. čl. XVI.: 1870., pa da su stoga dosta često neizbježive poteškoće, kada treba ustanove potonjega zakona, pri njegovoj provedbi, dovesti u sklad sa novijim zakonima.

Svi ti razlozi, pa i ne manje obzira vrijedna činjenica, da su spomenutim zakonima od 5. februara 1886. mnoge ustanove sadanjega općinskoga zakona bitno preinačene, a nekoje dapače i izvan snage stavljene zakonom od 30. aprila 1880. »o uređenju zavičajnih odnošaja u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«, bili su uzrokom, da su svi zanimani krugovi već odavna izrazili želju, da se zak. čl. XVI.: 1870. izmjeni novim općinskim zakonom, koji bi odgovarao duhu vremena i faktičnim okolnostima. Ova težnja za reformom općinskoga zakona našla je konkretnoga izražaja u mnogobrojnim zaključcima županijskih skupština, a ne manje i u samom saboru kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije, gdje je pitanje o izmjeni općinskoga zakona sa novim, koji bi potpuno zaštićivao autonomiju općina, opetovano potaknuto bilo. Što više, izneseni su tu i neki konkretni predlozi, naročito glede preinake ustanova, koje se tiču izbora općinskih činovnika, te pogodovanja posjednika i vlasnika jurisdikcionalnih dobara obzirom na snažanje općinskih tereta.

Općenitoj težnji za reformom postojećega općinskoga zakona nije se mogla oglušiti ni kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada, pa je tako potreba reforme već gotovo prije tri decenija došla prvi put do izražaja u previšnjem reskriptu od 18. augusta 1887., kojim je bio otvoren tadašnji sabor. Od onoga vremena stajali su svi naši sabori pod signaturom reforme općinskoga zakona, koja je došla

osobito pregnantno do izražaja u previšnjem reskriptu od 16. novembra 1910., u kojem se naročito naglašava prijetka potreba, da se što prije pristupi reformi općinskoga zakona i stim u svezi proširenju općinske autonomije.

Iz ovoga kratkoga povijesnoga prikaza proizlazi, da je potreba reforme sadanjega općinskoga zakona priznata sa sviju strana, pa da bi stoga istoj valjalo u zakonodavnom radu pristupiti na prvom mjestu.

Što se tiče opsega same reforme valja pripomenuti, kako iziskuju nadopunu propisi o teritorijalnoj promjeni općina, a potpunu i temeljitu preinaku ustanove o općinskoj pripadnosti, o izboru općinskoga zastupstva, o organizaciji općinske službe, zatim propisi o kućanstvu općine i o pravednijem snašanju općinskih tereta, te napokon ustanove o pravnim odnosajima općinskih činovnika i službenika.

U pogledu teritorijalne promjene općine valja pregratnije, nego li je to učinjeno u sadanjam općinskom zakonu, ustanoviti modalitete, pod kojima su takove promjene moguće, te napose s tim u svezi riješiti i pitanje o diobi imovine, o preuzeću dijela eventualnih općinskih dugova, te o raspoložbi sa općinskim osobljem, koje teritorijalna promjena općina zateče u službi.

Evolucija društvenoga života stvorila je i kod naših općina posve druge prilike, nego li su bile onda, kada je zakonom od 12. prosinca 1870. uređjena općinska uprava. Tadanju je općinu sačinjavao gotovo isključivo elemenat, koji se je ponajviše sastojao od zemljoposjednika, pa je stoga bilo posve prirodno, da je zakonodavac dao ovom elementu prevagu u općinskim poslovima. Provedbom načela o slobodnoj seobi znatno se je preobrazilo lice naših

općina obzirom na žiteljstvo, pa je stoga nastala potreba, da se i pitanje o općinskoj pripadnosti riješi na liberalnijoj podlozi prema modernom duhu vremena.

Reformu u modernom pravcu traže i propisi o izboru općinskoga zastupstva, napose pako obzirom na sastav izborništva. Kako je naime poznato, ustanovljuje sadašnji općinski zakon dva izborništva t. j. takozvanu kuriju najvećih porezovnika u općini i izborništvo ostalih pravo glasa imajućih općinara, koji po svojem porezu ne spadaju u spomenutu kuriju. Moderna demokratizacija društva ide medjutim za tim, da budu svi općinari u jednakoj mjeri dionicima političkih prava u općini, pa stoga je u svim novijim zakonima napuštena podjelba birača u više izborništva. Povodeći se za tim napušta osnovu sadanju diobu općinara u dva izborništva, te naročito obzirom na izberivost proširuje izbornu pravo kolikogod je to, gledom na posebne interese samoupravnih tijela, samo moguće. Posebni zakonodavni obzir traže pak propisi o sastavu izborne listine i o reklamacionom postupku, koji su u postojećem općinskom zakonu posve nedostatni.

Gotovo još veća se praznina osjeća u postojećem općinskom zakonu u pogledu organizacije općinske službe, jer ona obzirom na prošireni djelokrug općine ne odgovara davno više u cijelosti svojoj svrsi. S tim u vezi ukazuju se prijeko potrebnima i propisi o kvalifikaciji kandidata za bilježničku i blagajničku službu, koje iziskuju danas posve drugu spremu za uspješno djelovanje, nego li se je to moglo predvidjati, kada je stvaran sadašnji općinski zakon.

Ne manje temeljitu reformu trebaju propisi o kućanstvu općine. Postojeći općinski zakon riješio je ovo

prevažno pitanje u poglavlju IX. sa cigla četiri paragrafa, od kojih §. 47. govori o pokriću izdataka općine, te ih u tu svrhu upućuje na općinski namet i općinsku potrošarinu. Za općinu, kakovu je imao na umu zakonodavac sedamdesetih godina bez dvojbe su ova prihodna vrela doticala, ali kada se uvaži, da je općina jedan živi organizam, koji se neprekidno nalazi u razvitku, kada se nadalje uvaži, da evolucija života i kulturni razvoj naroda stvara uvijek nove potrebe, jasno biva, da razborita općinska financijska politika mora tražiti nova i izdašnija, a za općinare manje teretna prihodna vrela. Napose vrijedi to za naše općine i trgovišta, kod kojih je postotak općinskoga nameta uslijed sve više rastućih potreba općinske uprave visoko poskočio. Znatno gore od općinskoga nameta djeluju potrošarinske daće na živežne predmete, jer one pogadjaju baš najsiromašnije slojeve pučanstva, pak stoga socijalno-etički obziri živo traže, da se ubiranje tih daća što više ograniči, ako ih već nije moguće posvema napustiti. Tendencija zakonodavstva mora stoga danas ići za tim, da se općinama namaknu novi izvori prihoda. U osnovi nastoji se to polučiti time, što je općinama dana mogućnost osnutka i neposrednoga upravljanja raznih javnih poduzeća.

Zakonom od 5. februara 1886. »o ustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima«, nadalje zakonom od 5. februara 1886. »o karnosnoj odgovornosti urednika i službenika, namještenih kod županijskih i kotarskih oblasti« i napokon zakonom od 10. marta 1892. »o umirovljenju i opskrbi zemaljskih urednika i službenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, te njihovih

udova i sirota« bar nekako su uredjeni pravni odnošaji funkcionara zemaljske javne uprave. I ako ti propisi nužno trebaju reforme, ipak se mora priznati, da kako tako zaštićuju interese zemaljskih činovnika i službenika.

Nasuprot tomu ostalo je u pogledu općinskih činovnika još uvijek pri onomu, što je u tom pogledu i onako vrlo mršavo odredio zak. čl. XVI. : 1870. Sve što je naše zakonodavstvo u razdoblju od preko 40 godina na tom području učinilo, ograničava se lih na ustanovu §. 39. zakona od 5. februara 1886. »o upravnim odborima u županijama«, po kojoj je upravni odbor nadležan u prvoj molbi u karnosnom postupku protiv općinskih načelnika, bilježnika, blagajnika i općinskih šumara, kada se radi o njihovom otpustu iz službe, te na zakon od 5. juna 1894., »kojim su zvane županije, da statutarnim putem urede pitanje o umirovljenju i opskrbi stalno namještenih općinskih činovnika, te njihovih udova i sirota u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji.«

Obzirom na to, pa uvaži li se i neosporna činjenica, da su općinski činovnici po agendama, koje im danas pripadaju vrlo važan činbenik u javnoj upravi, ukazuje se bez sumnje postulat i pravednosti i interesa službe, da se i za ove javne organe donesu zakonski propisi, koji će uredjivati njihove pravne odnošaje. Osnova nastoji tomu doprinijeti time, što su u pogl. VIII.—X. normirani propisi o općenitim uvjetima za obnašanje službe općinskoga činovnika i službenika; o stručnoj kvalifikaciji; o dužnostima i pravima činovnika i službenika; o karnosnoj odgovornosti, te o pravu stalno namještenih općinskih činovnika na trajnu opskrbu za slučaj navršenoga propisanoga

službovnoga vremena, odnosno prije toga uslijedile nespособnosti za službu.

Izloživši potrebu, smjer i opseg zasnovane reforme, prelazimo sada na obrazloženje pojedinih ustanova zakonske osnove.

I. Općenite ustanove.

K §. 1.

U ovom paragrafu navedeno je područje, na koje se protežu propisi predležee zakonske osnove. Ovo je bilo tim nužnije učiniti, što su ustanovom §. 3. zakona od 21. juna 1895. »o ustroju gradskih općina u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji« do tada sa uredjenim magistratom providjeni gradovi Karlobag, Kostajnica i tvrđja Ivanić utjelovljeni županijama, te je podjedno određeno, da se ti gradovi imadu urediti prema ustanovama, koje vrijede za općine, ustrojene zakonom od 12. decembra 1870. (zak. čl. XVI.: 1870.) »o uredjenju općina i trgovišta, koja ne imaju uredjenoga magistrata«, odnosno zakonom od 8. juna 1871., koji je za onda još bio na snazi na području postojale hrvatsko-slavonske krajine. Povrh toga valjalo je uvažiti još i činjenicu, da razlozi, koji su naše zakonodavstvo ponukali na ovu odredbu, koja je motivirana bila malenim brojem pučanstva, te dijelomično i oskudnim materijalnim stanjem spomenutih gradova, još i danas postoje, pa da prema tomu ne ima izgleda ni tako skoroj reпрistinaciji širje njihove autonomije, kakovu su uživali prije krijeposti zakona od 21. juna 1895.

K §. 2.

Zak. čl. XVI.: 1870. spominje trgovišta samo u naslovu zakona, dočim ne govori inače o njima ni u kojem paragrafu, niti pravi kakovu razliku izmedju njih i seoskih općina. Ovo je svakako jedna vrlo osjetljiva praznina u sadanjem općinskom zakonu, kojoj nastoji doskočiti predležea osnova time, da ovim samoupravnim tijelima daje poseban neki položaj. Da se ta razlika već a priori istakne, dijeli osnova u stav. 1. ovoga paragrafa općine u: upravne, trgovišne i gradske.

Sadanje seoske općine prozване su u osnovi upravnim općinama za to, jer se je taj naziv u nas uobičajio, te se u praktičnom životu u istinu seoske općine danas općenito ovako nazivaju.

Ma da u samom naslovu osnove nisu napose spomenute i gradske općine obzirom na posve neznatan njihov broj, valjalo ih je u diobi općina, kako ju ustanovljuje stav. 1. ovoga paragrafa, ipak spomenuti u prvom redu za to, što je Karlobagu, Kostajnici i tvrđji Ivanić ustanovama §. 4. zakona od 21. juna 1895. »o ustroju gradskih općina u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji« naročito pridržan naziv gradova.

Neosporna je činjenica, da danas imade u nas dosta općina, koje se sveudilj ubrajaju medju seoske općine, premda po svojem geografskom položaju, po broju inteligencije, po sjedištu oblasti, te po svojim prometnim i socijalnim prilikama daleko nadmašuju u važnosti po gdje koje od postojećih trgovišta. Da se dakle i ovakovim općinama omogući, da budu povišene na stepen trgovišta, ustanovljuje stav. 2. ovoga paragrafa, da mogu upravne općine na predlog županijske skupštine zakonodavnim

putem biti uvrštene u red trgovišta, ako to zaključi jedno-glasnim zaključkom nadležno općinsko zastupstvo.

Sudjelovanje županijskih skupština i općinskih za-stupstva pri rješavanju ovakvih pitanja odgovara auto-nomističkom principu, dočim se odredbom, da je za uvr-štenje koje upravne općine u red trgovišta potreban za-konodavni put, nadovezuje na historičku činjenicu, da su postojeća trgovišta dobila ovaj značaj na temelju povelja, koje danas nadomještava zakon.

Stav. 3. nabraja taksativno činjenice, koje su mjero-davne kod prosudjenja pitanja, imade li se koja upravna općina uvrstiti u red trgovišta. Svrha ovoj ustanovi jest podati oblastima direktivu, kojih se načela imadu držati pri rješavanju ovakvih pitanja.

K §. 3.

U ovom paragrafu daje osnova posebno obilježje trgovištima i gradovima, spomenutim pod sl. b) §. 1. time, što ih ovlašćuje, da mogu sastaviti statut o unutarnjem ustrojstvu i poslovanju.

Ratio legis ove ustanove jest tendencija, da se auto-nomija ovih samoupravnih tijela spram one upravnih općina primjereno proširi.

Ovo proširenje autonomije u koliko se tiče gradova Karlobaga, Kostajnice i tvrđje Ivanić nalazi opravdanje u činjenici, da su ti gradovi sve dok nije stao na snagu zakon od 21. juna 1895. uživali autonomiju poput ostalih gradova, ustrojenih zakonom od 28. januara 1881., pa se stoga njihova težnja za širjom autonomijom ukazuje opravdanom.

Što se tiče pak trgovišta valja primjetiti, da ustanovu stav. 1. ovoga paragrafa opravdava ne samo dosta znatan

broj ovih samoupravnih tijela u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, te ekonomska socijalna struktura pučanstva i njihove prometne i kulturne prilike, već da je tu mjero-davan i historički momenat.

Poznato je naime, da su u nas već u XVIII. vijeku uz županije, gdje su plemići odlučivali, postojali kr. i slob. gradovi, koji su uživali jednaka municipalna prava poput županija, te trgovišta. Između trgovišta i tih gra-dova postojala je tek neznatna razlika, koja se je u bitnosti sastojala u tom, da su gradovi bili podčinjeni iz-ravno saboru, odnosno kruni, dočim su trgovišta podvržena bila onoj županiji, kojoj su teritorijalno pripadala. Inače nije bilo nikakove druge razlike među jednim i drugima, buduće su i trgovišta poput kr. i slob. gradova posve samo-stalno upravljala svoje mjesne prilike. Pravni je dakle položaj trgovišta bio posve drugi, nego li onaj seoskih općina, čije se je žiteljstvo sastojalo od neslobodnih kme-tova, te su one ovisile isključivo od zemaljskoga gospo-dara, kojemu su i danak plaćale, ne imajući nikakovo pravo samoopredijeljenja.

Nu i negledeć na to, uvjeti su života u trgovištima posve drugi, nego li što ih nalazimo na strogom ladanju. Njihove su prilike većim dijelom nalik onima u manjim gradovima, jer se njihovo žiteljstvo pretežno bavi obrtom i trgovinom. Sve to pak opravdava, da se tim samouprav-nim tijelima bar donekle dade drugi položaj, nego li što ga imadu upravne općine, te da im se omogući na temelju statuta urediti upravu.

Da je ovo stajalište opravdano dokazuje činjenica, što je i kr. hrv.-slav.-dalm. zemaljska vlada prigodom orga-nizacije općina, uređenih na temelju zak. čl. XVI.: 1870.

zauzimala spram trgovišta neko posebno stajalište. U naputku naime, što ga je izdala okružnicom od 29. marta 1871. br. 2613, glede provedbe zakona od 12. decembra 1870. »o uređenju seoskih općina i trgovišta, koja ne imaju uređenoga magistrata«, istakla je kr. zemaljska vlada naročito, da je pripravna povećim trgovištima, kao što su primjerice: Djakovo, Pok, Jaska, Krapina, Ruma, Virovitica, Vukovar itd., ako za to imaju sredstava, dozvoliti, da se upravljaju po ustanovama općinskoga reda za gradove, izdanoga privremenom banskom naredbom od 19. augusta 1851. br. 146. Ovo je dokazom, da se je odmah nakon što je na snagu stao zak. čl. XVI.: 1870. opazilo, kako njegove ustanove ne dotječu za trgovišta.

Uza sve to i premda je kr. zemaljska vlada posebno uređenje trgovišta stavila u izgled naputkom od 26. aprila 1871., izdanim zak. čl. XVI. : 1870., a kasnije otpisom od 9. oktobra 1871., kojim je potvrđeno ustrojstvo županije virovitičke, dapače navijestila, da će budućemu saboru podnijeti na ustavno pretresanje posebnu zakonsku osnovu, kojom će se urediti trgovišta na podlozi širje autonomije, ipak nije do toga došlo, jer se naše zakonodavstvo sve do danas nije moglo nikako pravo odlučiti, da dira u ustanove postojećega općinskoga zakona.

K §. 4.

Ustanova ovoga paragrafa logična je posljedica posebnoga položaja, što ga osnova daje trgovištima i gradovima Karlobag, Kostajnica i tvrđja Ivanić, za koje su se stoga ukazale nužnima neke posebne norme.

K §. 5.

Organizacija općina i trgovišta provedena je zakonom od 12. decembra 1870. »o uređenju seoskih općina i trgovišta, koja ne imaju uređenoga magistrata«, pa kako ta organizacija potpuno odgovara svojoj svrsi, ne ima opravdanoga povoda dirati u ustrojstvo upravnih općina i trgovišta, kako ono danas postoji. U ostalom su ustanove ovoga paragrafa donesene u skladu sa ustanovom toč. 3. §. 27. zakona od 5. februara 1886. »o ustroju županija i uređenju uprave u županijama i kotarima«, odnosno sa ustanovom stav. 2. §. 5. zakona od 21. juna 1895. »o ustroju gradskih općina u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«.

K §. 6.

Kao što kod države, tako gledamo i u pojmu općine dvije bitne karakteristike i to prvo neki broj ljudi stalno nastanjenih na izvjesnom teritoriju i međusobno udruženih uslijed zajedničkih interesa i drugo neki vez podređenosti onih, koji to udruženje sačinjavaju spram samoj zajednici, uzetoj kao cijelost. Uz žiteljstvo je dakle bitna pretpostavka općine teritorij, koji je doslijedno tomu za nju, kako pravo veli Preuss, principium individuationis.

Iz navedenoga pojma podređenosti proizlazi pak kao naravna posljedica vlast zajednice nad članovima iste. Tu vlast, koja u tom obziru imade jednaka obilježja sa suverenitetom države, ne vrši općina, poput privatnih udruženja, samo nad stanovitim osobama, koje su članovi toga

udruženja, već ju vrši nad svakim, koji se ma i samo prolazno nalazi na njezinom teritoriju. Kvantitativna granica te vlasti ne smije se dakle tražiti u manje ili više opredijeljenom broju osoba, već jedino u opsegu teritorija, koji je točno omedjašen. Stoga se svaka osoba, koja se nalazi na teritoriju općine imade smatrati analogno kao kod države, njezinim podložnikom.

U skladu s ovim načelima podana je u ovom paragrafu definicija općinskoga teritorija, koji je označen kao prostor, na koji se proteže vlast općine.

K §. 7, 8. i 16.

Propisima ovih paragrafa nadopunjuju se vrlo mršave ustanove §§. 1. i 2. zak. čl. XVI.: 1870. Imajući zakonodavac na umu prvobitnu arondaciju općina, predvidio je na ime u citiranom §. 1. samo slučaj spojenja sela i mjesta u jednu općinu, dočim je buduće teritorijalne promjene općina tek uzgredno spomenuo u stav. 2. §. 2., ne odrediv išta pobliže u tom pogledu. Ovu prazninu u današnjem zakonu nužno je bilo nadopuniti, pak je stoga u §. 7. osnove predvidjena promjena teritorijalnoga opsega općine u trojakom pravcu, t. j. sastav nove općine ustrajanjem dviju ili više postojećih općina, zatim odvojenje pojedinih sela ili mjesta od jedne općine i pripojenje drugoj i napokon odvojenje pojedinih sela ili mjesta od jedne općine i njihovo uredjenje kao posebna općina.

Prema danas općenito usvojenim načelima u nauci i u pozitivnom pravu vezane su sve teritorijalne promjene općina na neke uvjete, koji se moraju oživotvoriti, da bude provedba takove promjene moguća. Ti su uvjeti:

1. neki čin, koji treba da je proistekao iz identične volje interesenata, a koji se ima konkretizirati u suglasnim zaključcima nadležnih općinskih zastupstva;

2. identično izražena volja zanimanih općina valja da bude javno proglašena;

3. višje odobrenje, odnosno izjava, da sa gledišta javnoga interesa ne ima prigovora protiv snovane teritorijalne promjene.

Suglasno s ovim načelima određuje §. 7., da je nužna pretpostavka za teritorijalnu promjenu općine zaključak zanimanih općina, dotično njihovih zastupstva. U ovom je paragrafu doduše priznato pravo inicijative i pojedinim selima i mjestima, kao sastavnim dijelovima općine, jer se je htjelo i širim krugovima dati prilike, da mogu spontano u ovom pitanju izraziti svoje želje. Nu i u ovom je slučaju pridržana zakonita ingerencija općinskom zastupstvu, kao predstavniku kolektivnosti općinara time, što je u stav. 2. §. 7. propisano, da se imade o zahtjevu pojedinih sela ili mjesta za odvojenje od jedne, a pripojenje drugoj općini, odnosno za formiranje samostalne općine, saslušati mnijenje nadležnih općinskih zastupstva.

Neosporna je činjenica, da je teritorij općine samo jedan dio državnoga teritorija, s kojim imade pravo raspoložbe jedino državna vlast. Poslijedica toga prava jest gore istaknuto načelo, da treba za svaku teritorijalnu promjenu općine i višje odobrenje. U skladu s time propisano je u §. 8. osnove, da je za provedbu promjene teritorijalnoga opsega općine nužno odobrenje kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove.

U nauci se dosta često čuje prigovor protiv toga, što se vrhovnoj upravnoj oblasti prepušta odluka glede

teritorijalnih promjena općina, te se ističe mišljenje, da bi u svakom pojedinom slučaju bilo nužno zakonsko odobrenje. Sa strogo pravnoga gledišta ovo je stajalište posve osnovano, pa ako uza sve to pozitivna prava većine zemalja prelaze preko toga teoretski posve opravdanoga zahtjeva, razlog leži jedino u shodnosti. Zakonodavno bi naime rješavanje svakoga pojedinoga takovoga slučaja iziskivalo mnogo dulju proceduru, te bi u mnogim slučajevima posve neznatne naravi oduzimalo zakonodavnomu tijelu dragocijeno vrijeme, koje može kud i kamo korisnije upotrijebiti po općenite interese zemlje.

Sve to, pa i okolnost, da je zakonom samim točno normirano uz koje se modalitete mogu uopće dozvoljavati teritorijalne promjene općina razlogom je, što je u predležeću osnovu recipirana ustanova stav. 2. §. 2. sadanjega općinskoga zakona.

Načelo istaknuto gore pod toč. 2. našlo je izražaja u stav. 2. §. 16. osnove, gdje su učinjene potanke odredbe glede svestranoga proglašenja zaključaka županijske skupštine, koji se tiču teritorijalnih promjena općine.

U stav. 1. potonjega paragrafa propisan je u skladu sa §. 40. zakona od 5. februara 1886. »o ustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima« molbeni tečaj za rješavanje prigovora protiv zaključaka županijske skupštine u slučajevima, predviđenim u §§. 7., 9., 10. i 15. osnove.

Konačno valja istaknuti, da se sudjelovanje županijskih skupština pri rješavanju pitanja o teritorijalnim promjenama općina temelji na ustanovi §. 27. toč. 3. citiranoga zakona od 5. februara 1886.

K §. 9.

U ovom paragrafu predviđen je slučaj prisilnoga dokinuća općine i njezinoga stopljenja s drugom općinom istoga županijskoga područja onda, kada je nedvojbeno dokazano, da neka općina nije u stanju udovoljavati svojim javno-pravnim obvezama. Taj će se slučaj desiti, ako općini ne dostaju trajno materijalna sredstva za pokriće obligatornih izdataka, navedenih u §. 186. osnove.

Temeljno je načelo, koje su usvojila sva pozitivna prava, da inicijativa u stvari teritorijalne promjene općine pripada samim općinama, odnosno općinarima. Ovaj paragraf sadržaje otstup od toga pravila, te daje mjesta odredbi iz ureda, ako su se stanoviti uvjeti obistinili. I baš radi toga, što je to iznimka od glavnoga pravila, nije se htjelo odluku o tom prepustiti vrhovnoj zemaljskoj upravnoj oblasti, već je određeno, da se pitanje o prisilnom dokinuću općine imade riješiti zakonodavnim putem, da tako u ovoj stvari dodje do glavne riječi legislativa kao narodno predstavništvo.

Sličnu ustanovu sadržaje medju inima i općinski zakon za vojvodinu Bukovinu od 28. augusta 1908., koji je najnoviji te vrsti austrijski zakon.

K §. 10.

Ovaj paragraf osnove odgovara §. 88. zakona od 5. februara 1886. »o ustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima«, tek je ovdje jasnije izraženo načelo, da je za promjenu teritorijalnoga opsega županije potreban posebni zakon. Povrh toga propisano je, da su

predpostavka za takovu promjenu suglasni zaključci nadležnih županijskih skupština.

Zahtjev zakonodavnoga rješavanja tih pitanja temelji se ovdje na ustanovi §. 2. pozvanoga zakona od 5. februara 1886., kojim je prvobitno ustanovljen opseg županija.

K §. 11.

Pri provedbi zakona od 12. decembra 1870. »o uređenju seoskih općina i trgovišta, koja ne imaju uređenoga magistrata« osjeća se velika praznina u tom, što nije učinjena nikakova odredba glede općinske imovine u slučaju promjene teritorijalnoga opsega općine. U pomanjkanju pozitivnih normi, kolebala je upravna praksa, te se je uslijed toga u konkretnim slučajevima raznoliko postupalo. Posljedica te neizvjesnosti bile su gdjekad građanske parnice radi razdiobe imovine i preuzeća tereta uslijed dijeljenja općine, a sve to zbog toga, što po uređujućim upravnim oblastima nije bilo na čistu izvedeno pitanje, koliki dio skupne imovine imade pripasti pojedinom odcijepljenom dijelu od matične općine, odnosno, koji će dio zajedničkih tereta preuzeti na sebe odcijepivši se dijelovi. Praksa od zadnjih desetak godina nastojala je doskočiti ovoj praznini sadašnjega općinskoga zakona time, što kr. zemaljska vlada nije odobrila nijedne promjene teritorijalnoga opsega općina prije, nego li je polučen potpun sporazum interesenata glede razdiobe i budućega uživanja zajedničke i posebne imovine. Na tu praksu nadovezuje sada predležća osnova, određujući u ovom paragrafu, da valja vazda prije rješavanja pitanja o promjeni teritorijalnoga opsega općine medjusobnim spo-

razumkom interesenata, utanačiti način o budućem posjedu i uživanju skupne, odnosno posebne pokretne i nepokretne imovine, te o snašanju zajedničkih tereta.

Slične odredbe imadu svi austrijski općinski zakoni, a nalazimo ih takodjer u općinskom redu za Elzas i Lotaringiju od 6. juna 1895., zatim u talijanskom zakonu od 21. maja 1908., te u srpskom općinskom zakonu od 5. juna 1903., koji je najzad preinačen zakonom od 24. decembra 1909.

Stav. 2. ovoga paragrafa jest postulat pravičnosti i humaniteta, a ponekad i logična posljedica onih ustanova osnove, koje određuju stalno namještenje nekih kategorija općinskih činovnika. Uslijed pomanjkanja pozitivnih zakonskih propisa opetovano se je dogodilo naime, da je općinski bilježnik, čija je služba po ustanovi §. 37. al. 2. zak. čl. XVI.: 1870. stalna, povodom razdiobe općine i sastava novih općina, ostao bez službe, jer ga nijedna od novoustrojenih općina nije htjela izabrati, odnosno preuzeti. U jednom je konkretnom slučaju dapače i sama kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, zauzela stajalište, da na nijednu od novo ustrojenih općina ne pada dužnost preuzeća općinskoga bilježnika, koji je prije služio u zajedničkoj općini, jer da ne ima zakonske ustanove, po kojoj bi stalnost bilježničke službe imala preći i na nove uslijed dismenbracije nastale općine. Da se u budućnosti svakoj neispravnoj interpretaciji zakonskih propisa izbjegne, izrično se u ovom paragrafu određuje, da je preduvjet dozvoli promjene teritorijalnoga opsega općine, u koliko ta promjena involvira prestanak dosadašnje općine, medju inim i to, da valja odlučiti o raspoložbi sa

općinskim činovnicima i službenicima, koje teritorijalna promjena općine u službi zateče.

K §. 12.

U ovom paragrafu recipirani su propisi §. 3. sadašnjega općinskoga zakona, tek je jošte određeno, da se imade posebna imovina razlučno rukovati. Danas će da što, nakon što su zakonom od 25. aprila 1894. uređjene zemljišne zajednice, biti kud i kamo manje takove posebne imovine, koja pripada stanovitom krugu ovlaštenika, a ne bi se imala rukovati po ustanovama pozvanoga zakona, nu jer se to ipak dešava, valjalo je u osnovi na tu činjenicu uzeti obzir.

K §. 13.

Ustanova ovoga paragrafa nužna je posljedica odredaba, sadržanih u §. 97. osnove, po kojima broj članova općinskoga zastupstva ovisi od broja žiteljstva općine.

Odredbe, učinjene u stav. 2., 3. i 4. prelazne su naravi, te imadu svrhu omogućiti redovitu provedbu izbora novoga općinskoga zastupstva u roku, ustanovljenom u stav. 1. Ista je svrha i propisu stav. 5. ovoga paragrafa.

K §. 14.

Podnašajući svojedobno kr. zemaljska vlada saboru kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije na ustavni pretres osnovu zakona o uređenju seoskih općina i trgovišta, koja ne imaju uređenoga magistrata, iztakla je u obrazloženju od 22. novembra 1870. br. 10.694. doslovno slijedeće: »Prije svega nastojalo se je, da se

postigne mogućnost ustrojenja takovih općina, koje će biti kadre promicati koristi općinara bez da se isti odviše optereće, a uz to vršiti dužnosti prema državi; pošto pako ne imade mnogo takovih mjesta, koja bi bila kadra sačinjavati sama za sebe valjane općine, nastojalo se je, da se uzmogne spojiti više općina u jednu«. Ovo je nastojanje kr. zemaljske vlade našlo izražaja u §. 1. zak. čl. XVI. : 1870., kojim je izrično određeno, da imadu mjesta i sela, u koliko nisu u stanju sama po sebi ispunjavati nadležne im dužnosti kao posebnoj općini, spojiti se u jednu općinu.

Iz ovoga jasno proizlazi, da je zakonodavac imao na umu veće općine, koje će biti u položaju udovoljavati svim svojim dužnostima, a da za to ne moraju prekomjerno napeti financijalnu snagu svojih općinara.

Naša je međjutim praksa zadnjih decenija u očitoj oprijeci sa duhom i intencijom zakona, pošla posve drugim pravcem, te je pogodovala bez svake mjere cijepanju većih i stvaranju novih, malenih općina. Posljedica takove, dosta često nikakvim stvarnim razlozima opravdane prakse jeste to, da imademo danas u čitavoj zemlji 540 općina, dok ih je naprotiv bilo nakon prvoga zaokruženja seoskih općina u starom provincijalu 175, odnosno nakon pripojenja postojale hrvatsko-slavonske krajine materi zemlji, u cijeloj Hrvatskoj i Slavoniji ukupno 340, što seoskih općina, što trgovišta. Ova prekomjerna dismenbracija naših općina, koje su se bile u prvom početku svoga ustroja lijepo počele razvijati, nije povoljno djelovala ni na socijalni ni na ekonomski njihov razvoj, što je

i posve lahko shvatljivo, kada se uvaži neoporna činjenica, da jače organizacije vazda laglje udovoljavaju kolektivnim potrebama svojih članova. S druge strane valja uzeti u obzir i vrlo važnu okolnost, da su zadaci što ih danas, koli sama općinska, toli i državna uprava stavljaju na općine, gotovo za sve nje posve jednaki, pa da su stoga sa izvršivanjem tih zadataka spojeni izdaci kud i kamo osjetljiviji po žiteljstvo manjih općina. Tomu nam pruža dokaz ni malo utješljivi pojav, da su naše općine, u pomanjkanju drugih prihodnih vrela, bile primorane nategnuti šaraf općinskoga upravnoga nameta gdjekada do upravo nevjerojatne visine. Dosta će biti, ako se napomene, da danas gotovo dvije trećine općina raspisuje općinski namet od preko 40%, a medju ovima imade ih brojnih, kod kojih je taj namet dosegao visinu od znatno preko 200%.

Evolucija društvenoga života stavlja medjutim sve veće zahtjeve na komunalne zajednice, pa će njihovi izdaci bez sumnje u budućnosti još i znatno više ponarasti. Nužno je dakle, da se, ako već s vrlo važnih i gotovo nesavladivih zaprijetaka, nije moguće danas pomišljati na preustrojstvo naših općina u pravcu, da se uspostave prijašnje veće općine, učine u budućem općinskom zakonu takove odredbe, koje će biti podobne, ako ne sasvim onemogućiti, a ono bar ograničiti dismenbraciju općina. Tome nastoji doprinijeti predležeća osnova time, što se u ovom paragrafu ustanovljuje, da će se u buduću moći urediti kao posebna općina samo ona sela ili mjesta, koja sama za sebe ili zajedno sa drugima imadu barem 2000 stanovnika.

Od novijih općinskih zakona sadržaje sličnu ustanovu talijanski općinski zakon od 21. maja 1908. br. 269., koji propisuje minimum od 4000 duša.

K §. 15.

Zak. čl. XVI. : 1870. nije predvidio slučaj promjene sjedišta općine. Ova se praznina u zakonu doduše manje osjeća, nego li nedostatnost njegovih ustanova u pogledu promjene teritorijalnoga opsega općine, jer se u praksi redje dešavaju slučajevi promjene sjedišta općinskoga poglavarstva. Kadgod se je ali u tom pogledu pokazalo nužnim uredovati, gotovo u svakom je slučaju praksa drugačije postupala ponajviše za to, jer su se redovito pojavile dvojbe o oblasnoj nadležnosti za riješavanje takovih pitanja. Pogotovo manjkala je svaka direktiva, koje obzire valja imati pred očima, kada se imade odlučiti bud o sjedištu novoustrojene općine, bud o promjeni istoga.

Predležeća osnova daje i u tom pitanju prvu riječ samoupravnim reprezentativnim organima, t. j. općinskom zastupstvu i županijskoj skupštini.

U stav. 2. ovoga paragrafa napose je još označen putokaz, po kojim načelima valja postupati kod opredjeljivanja sjedišta općine.

K §. 17.

Svrha ustanovi ovoga paragrafa jest, da ne postane iluzornim pravo prigovora protiv zaključka županijske skupštine, zajamčeno općinarima ustanovom stav. 1. §. 16. osnove.

K §. 18.

Zakon od 12. decembra 1870. »o uredjenju seoskih općina i trgovišta, koja ne imaju uredjenoga magistrata«, ne sadržaje nikakvih ustanova obzirom na sporove, koji

mogu nastati medju susjednim općinama radi medja općinskoga hatara.

Ova se praznina u sadanjem općinskom zakonu tim jače osjeća, što ni ustrojni zakon od 5. februara 1886. ne sadržaje glede toga nikakvih pobližih propisa, već je jedino u toč. 7. §. 46. određeno, da nadzor nad granicama općina, utjelovljenih kotaru, pripada kotarskoj oblasti.

Tomu nedostatku nastoji doskočiti osnova, izričući u ovom paragrafu prvo svega načelo, da se rasprave glede općinskih medja imadu riješavati upravnim putem.

Nadležnost upravnih oblasti u ovom pitanju proizvire iz činjenice, što se sporovi glede općinskih medja tiču javnoga inetresa.

U stav. 2. ovoga paragrafa normirana je pobliže oblasna nadležnost glede provedbe nužnih izvida za ustanovljenje ispravnosti općinskih medja, dočim stav. 3. prepušta odluku u ovom pitanju županijskoj oblasti uz pravo utoka na kr. zemaljsku vladu, odjel za unutarnje poslove.

Ustanova stav. 4. ovoga paragrafa jest preventivne naravi, a svrha joj je spriječiti nove sporove, koji bi stvar mogli još više zamrsiti prije nego li je prvobitno nastali spor konačno riješen.

II. Žiteljstvo općine.

K §. 19.

Druga nužna pretpostavka za postojnost općine jest žiteljstvo, pod kojim se razumjeva skup osoba, koje sačinjavaju općinsku zajednicu. Ove osobe stupaju spram zajednice u odnosaj podložnosti, iz kojega nastaju za nje s jedne strane neke dužnosti, a s druge izvjesna prava.

Čim je taj odnosaj tijesniji, tim je i pravna njegova sadržina za samu zajednicu od veće i relevantnije važnosti.

Povijest općinarstva pokazuje nam, da je općinska pripadnost kroz mnogo vijekova pak gotovo sve do novijega vremena imala ne samo posve drugo znamenovanje, već i u mnogom pogledu posve drugu pravnu sadržinu, nego li to danas vidimo. Može se reći, da državne pripadnosti u neku ruku nije ni bilo u toliko, što ona sama po sebi nije bila izvorom nikakvih prava ili probitaka, te vrlo često nisu dapače iz nje proizvirale niti ikakove dužnosti. Pojedinač je naime više nego li uz državu, bio privezan uz grudu zemlje, na kojoj se je rodio, pa je to i razlogom, da nije bilo moguće zamisliti ovlaštenja ili odnosaja bilo privatno-pravne bilo javno-pravne naravi, koji ne bi bio ovisan od općinske pripadnosti. Kraj takovoga stanja stvari lahko je pojmljivo, da je općinska pripadnost supstituirala državnu, te da su se ta dva pojma dapače međusobno posve pokrivala. Tu valja napose istaknuti, da to nije bio slučaj samo kod gradova, koji su podjedno bili prave i samostalne države, već i kod drugih općina, čiji je vez sa državom, ma da su iste idealno bile njezinim dijelovima, bio tako slab, da su se mogle smatrati neodvisnima. U tom pogledu pružaju općine srednjega vijeka nebrojeno primjera.

Ovo isto stanje nalazimo i kod velikih apsolutnih država, koje su postojale u Evropi prije franceske revolucije. Razlog tomu valja tražiti u okolnosti, što pripadnost takovim državama obzirom na apsolutnu vladavinu, nije involvirala ikakvih političkih prava. Bolje nije bilo ni u pogledu privatnih prava, jer je u pomanjkanju jedinstveno kodificiranih propisa, vrijedilo običajno pravo, koje je

često u pojedinim općinama bilo različito. Stoga je državna pripadnost predstavljala više neki fakat, nego li pravo. Poslijedica toga bila je, da je i u ovoj državnoj tvorbi nemoguće bilo konstruisati pojam općinara, kako ga danas moramo shvaćati. Tadanji je općinar koli u pogledu prava, toli u pogledu dužnosti bio ono isto, što je današnji državljani.

Tek kada je nakon franceske revolucije nikla moderna općina, pružena je bila mogućnost fiksirati pojam općinara. Dašto da u prvom početku nije ni sada bilo jedinstvenoga shvatanja u tom pogledu, napose obzirom na prava i dužnosti, koje su bile spojene sa pravom općinske pripadnosti.

Po starom njemačkom pravu bile su općine prema vani zatvorene korporacije, koje su svojim pripadnicima pružale pravnu podlogu za čitavi njihov osobni i gospodarski život. Općinska pripadnost bila je preduvjet za pravo nastana i ženitbe u općini, za stečenje vlasništva i za tjeranje obrta; ona je jedina davala pravo na javnu potporu u slučaju osiromašenja.

Pošto je prema svemu tomu pravna sadržina općinske pripadnosti bila ta, da je općina za svoje pripadnike bila životnim njihovim središtem, to je naravna poslijedica ovoga stanja bila činjenica, da se je općinska pripadnost mogla steći jedino porodom, ako je otac bio općinskim pripadnikom, te da je općina po slobodnoj svojoj rasudbi odlučivala o primitku stranaca u općinsku svezu. Po ovom je dakle sustavu, koji se je bio održao u južnim i srednjim njemačkim pokrajinama sve do druge polovice XIX. vijeka bila općina zajednicom starosjedioca, koji su u glavnom bili jedini uživaoci svih prava u općini.

Još tjesnogrudniji je sustav, koji je proveden u zakonodavstvu sjeverne Njemačke, jer je njegova tendencija od uvijek bila ta, da ladanjskoj općini dade karakter gospodarske zajednice zemljoposjednika. Uslijed toga su ovdje općinarima samo one osobe, koje imaju zemljišnoga posjeda, a u koliko mogu drugi uz stanovite zakonom propisane uvjete i polučiti općinsku pripadnost, razlika je ipak bitna izmedju njih i općinara zemljoposjednika, budući smiju po zakonu samo potonji učestvovati kod izbora općinskih organa.

Prvi put je riješeno pitanje općinske pripadnosti na liberalnijoj podlozi tek općinskim zakonom od 3. juna 1891. za istočne pruske pokrajine, po kojemu čini temelj stečenju općinske pripadnosti trajni nastan na području općine.

U Franceskoj je već davno prije zakonom od godine 1789. na toj podlozi riješeno bilo pitanje općinske pripadnosti, kojoj je jedini preduvjet posjedovanje franceskoga državljanstva. Francesko na ime pravo ne gleda u općinama ništa drugo do li numeričku razdiobu državljana, pa se stoga u pravu pripadnosti kojoj općini, nazire samo pravo državne pripadnosti mjesno konkretizirano. U Franceskoj je i danas za stečenje općinske pripadnosti mjerodavan domicil, a postizava se tim laglje, što se nastan u općini ne smije uskratiti nijednomu franceskomu državljanu, budući je sloboda naseljivanja unutar granica državnoga teritorija jedno od primarnih prava, koje pripada svakomu Francezu.

Talijansko pozitivno pravo nije fiksiralo pojam općinara, što će biti po svoj prilici uzrokom, da se je i teorija

vrlo slabo ili nikako bavila tim pitanjem. Ovdje se pojam općinara daje deducirati tek iz stanovitih okolnosti. Po ustanovama općinskoga zakona od 21. maja 1908. br. 269. može na ime vršiti izbornu pravo u općini samo općinar, a pošto je jedan od bitnih rekvizita za uživanje toga prava domicil u općini u trajanju od godine dana, to proizlazi indirektno, da se i u Italiji općinska pripadnost stiče trajnim nastanom.

Princip domicila prihvaćen je i u ugarskom pozitivnom pravu, jer se po ustanovama zak. čl. XXII.: 1886. »o općinama« imade smatrati općinarom onaj ugarski državljanin, koji je stekao zavičajno pravo u općini. Ovo potonje pravo može pak steći samo onaj, koji je neporočnoga života, a ako dvije godine stalno stanuje u općini, te je ovdje kroz ovo vrijeme plaćao ma koju javnu daću.

Austrijsko pozitivno pravo predstavlja gledom na općinsku pripadnost kompromis triju različitih principa. Tu na ime dolazi u obzir: domicil, posjedovanje nekretnina i zavičajna sveza. Na osnovi tih principa konstruisan je pojam članova općine, koji se dijele u dvije kategorije. U prvu spadaju pripadnici, t. j. osobe, koje uživaju zavičajno pravo u općini, a u drugu kategoriju oni, koji doduše ne uživaju zavičajnoga prava, ali stoje spram općine u trajnom odnosu uslijed toga, što na općinskom teritoriju posjeduju nekretnina ili tjeraju obrt u općini ili pak ovdje stanuju, te od inoga kojega prihoda plaćaju izravni državni porez.

Naš zak. čl. XVI. : 1870., nadovezujući na stare tradicije po kojima je zajedinstvo interesa u seoskoj općini izražavao zemljišni posjed, pridržao je stari princip eks-

kluzivnosti ovlaštenika u općini. Po našem je stoga pravu karakteristika za općinsku pripadnost u glavnom onaj vez, koji nastaje između općine i neke osobe uslijed toga, što potonja na području općine posjeduje nepokretne imovine.

I ako se mora priznati, da i po sadanjem općinskom zakonu dolazi u obzir takodjer osobni momenat, stoji ipak, da je sadržina prava općinske pripadnosti, koja se temelji na ovom momentu mnogo slabija buduć imadu osobe, koje uživaju nepokretne imovine kud i kamo veća ovlaštenja nego li one, koje uz općinu veže samo osobni momenat.

Prema tomu kako dolazi do izražaja koji od spomenutih momenata, dijeli zakon od 12. decembra 1870. »o uredjenju općina i trgovišta«, koja ne imaju uredjenoga magistrata općinare u: pripadnike, stanovnike, posjednike i nestalne. Općinari pripadnici i stanovnici imadu dvije zajedničke karakteristike, t. j. treba da su u općini rodjeni, ili u svezu iste primljeni, te da u općini stalno stanuju. Korespondirajući toj zajedničkoj karakteristici imadu jedni i drugi ista prava sve do pasivnoga prava izbora, koje je zakonodavac uskratio općinarima stanovnicima, jer im manjka bitni po zak. čl. XVI. : 1870. uvjet za izbor, na ime posjedovanje nekretnina u općini. Očito je dakle, da je zakonodavac nadovezujući na prošlost hotio dati prevagu zemljišnom posjedu u općini, pa ga je stoga i jedinoga pozvao, da aktivno i neposredno sudjeluje u općinskoj upravi.

Za volju ovomu principu konstruisan je i posebni pojam općinara posjednika, koji je, sa socijalno-etičkoga vida jedva kadar izdržati strogu kritiku. Tim se na ime općinarima po §. 6. u svezi sa §. 29. spomenutoga zakona

priznaje pravo izberivosti u općinsko zastupstvo, ako posjeduju najmanje 20 katastralnih rali zemlje kao svoje vlasništvo. Prema tomu se osobama, koje uz općinu ne veže išta drugo da li fakat posjedovanja nekretnina u općini, koji se može često oživotvoriti lih uslijed slučajnih okolnosti kao n. pr. kod kupa šumskoga tla u spekulativne svrhe, daje jedno eminentno građansko pravo, vršenje kojega iziskuje kud i kamo jaču intenzivnost osjećaja za kolikativne potrebe općine, nego li ju je moći naći u osoba, kojih se te potrebe in ultima analisi samo prelazno ili uopće ne tiču. I dok je tako zak. čl. XVI. : 1870. općinarima posjednicima priznao pravo odlučivanja u najvitalnijim pitanjima općine, uskratio je ovo pravo i istim urođenim općinarima stanovnicima samo zato, što u općini ne posjeduju nekretnina. Ovo je očevidno pogodovanje veleposjeda, koje ne podnaša moderna demokratizacija društva.

U ostalom poznato je, da je za ličko-krbavsku i modruško-riječku županiju nije pozvana zakonska ustanova nikada ni imala ikakove praktične svrhe, dočim da su i u varaždinskoj županiji, te u dobrom dijelu zagrebačke i bjelovarsko-križevačke županije *r a r i n a n t e s i n g u r g i t e v a s t o* oni posjednici, koji bi posjedovali 20 katastralnih rali zemlje kao svoje vlasništvo.

Nu zak. čl. XVI. : 1870. ima gledom na općinsku pripadnost još jednu nesavremenu ustanovu. On je na ime obzirom na širje ili uže ovlaštenništvo u općini i logično odatle slijedeće različite interese stvorio dva pravna pojma, od kojih je jedan konsumiran zavičajnim, a drugi općinarskim pravom. Ova dvodijelba osoba, stojećih u svezi sa općinom imala je medju inim tu posljedicu, da

se je već u prvom početku morala ekstenzivno tumačiti ustanova §. 4. sl. a) obzirom na župnike, parohie, evanđeličke pastore i rabine, kojima je načelnim riješenjem od 11. jula 1871. br. 6298., izdanim iz banske konferencije, priznato svojstvo općinara pripadnika.

Premda bi kritično tumačenje zakona jedva dopustiti moglo konkluzije, koje sadržaje ovo načelno riješenje, naša je praksa poslijednih godina pošla još i dalje, te je svojstvo općinara pripadnika priznala dapače i upraviteljima župa, ako su stalno imenovani. Nasuprot tomu uskratila je izborno pravo u općini svim javnim zvaničnicima uopće s razloga, što oni stiču zavičajno pravo tek po zakonu, a tim načinom stečena zavičajnost ne daje svojstvo općinara. Poslijedica toga jest, da se i oni činovnici, koji su uslijed doživotnoga namještenja u općinskoj službi, *t r a j n o* nastanjeni u općini, smatraju danas nestalnim općinarima.

Da kategoriziranje općinara, kako ga pravi zak. čl. XVI. : 1870., ne odgovara modernomu duhu vremena nije nužno dalje dokazivati, a kada se pak još uvaži, koliku je ono zbrku prouzrokovalo u praksi, jasnom biva potreba, da se pitanje općinske pripadnosti riješi zgodnijim i duhu vremena odgovarajućim načinom.

Kako proizlazi iz onoga, što je prije gore rečeno bilo, evolucioniralo se je pravo općinarstva onamo, da je danas u pravnom odnošaju, koji postoji izmedju općine i njezinih općinara, bitno mjerodavan osobni momenat, pak s ovom činjenicom računa i osnova, koja u ovom paragrafu dijeli općinare u: zavičajnike i pripadnike. Po njoj sačinjavaju glavni temelj općinske pripadnosti zavičajnost i domicil.

Ratio legis, da je za općinare pripadnike propisan domicil od barem dvije godine leži s jedne strane u okol-

nosti, što je i ovoj kategoriji općinara u §. 26. osnove priznato aktivno izborno pravo, koje se ne može dati napriječeac onomu, koji se tek doselio u općinu, a s druge ruke opet u neospornoj činjenici, da je tek oduljim stanovanjem u općini moguće steći pravi smisao i jači osjećaj za mjesne prilike i kolektivne probitke.

K §. 20.

Uslijed posebnoga položaja, što ga osnova daje trgovštima, te gradovima Karlobag, Kostajnica i tvrđja Ivanić, priznato im je u ovom paragrafu pravo, da mogu za služne muževe za državu, zemlju ili općinu izabrati počasnim općinarima.

Sličnu ustanovu imaju i općinski zakoni za Korušku, Kranjsku i Štajersku, dočim općinski zakoni za markgrofoviju Goricu, za Salzburg, Česku, Moravsku, Slešku, Tirol i za Vorarlberg daju dapače to pravo svim općinama bez razlike.

U nauci posve opravdano prevladava mnijenje, da sa općinarstvom stečenim *ad honorem* nisu spojene nikakove pravne posljedice, pa stoga začasni općinari ne mogu uživati ni izborno ni drugo koje pravo, pripadajuće osobama, koje su pripadnici općine *ex lege*. Nu tomu doslijedno ne nose začasni općinari niti ikakove terete.

U skladu sa ovim teoretskim shvatanjem ne veže ni osnova sa podijeljenjem začasnoga općinarstva nikakove praktične posljedice.

K §. 21.

Ovamo su djelomično recipirani propisi §. 6. sadašnjega općinskoga zakona. Jedino je s obzirom na pravni

poredak i stranima *implicite* priznato pravo na zaštitu osobe i imetka. K tomu je dodano, da se svi u općini, dakle i strani mogu u granicama odnosnih propisa koristiti općinskim uredbama i zavodima. Pod uredbama i zavodima razumijevaju se vodovodi, javna prometila, groblja, bolnice, ubožnice, škole i tomu slične općinske institucije. Modalitete, pod kojima je uporaba tih institucija dozvoljena imaju ustanoviti bud posebni zakoni, bud statuti.

Općenito je priznato načelo, da politička prava u užem smislu riječi pripadaju samo općinarima, pa je stoga i u stav. 2. ovoga paragrafa priznato izborno pravo u općini jedino općinarima. U istom stavku općinarima zavičajnicima priznato pravo na bezuvjetni boravak u općini, te na potporu i opskrbu u slučaju osiromašenja proizvire iz one tijesne veze, koja postoji između općine kao reprezentanta kolektivnih općinskih interesa i njezinih zavičajnika, koji sačinjavaju jezgru općinskoga žiteljstva. U ostalom potonja ova ustanova ima uporišta i u pozitivnim propisima, sadržanim u poglavlju IV. zakona od 30. aprila 1880. »o uređenju zavičajnih odnošaja u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«.

K §. 22.

U ovom paragrafu predviđeni su slučajevi, kada smije općina ograničiti pravo slobodne seobe u njezino područje, te su tu uz ulititarne razloge, mjerodavni u prvom redu obziri javne sigurnosti.

Ovo se ograničenje lične slobode stranaca dosta oštro napada u nauci, te njegovi protivnici ističu naročito,

da u valjano uređenoj državi ne ima stvarnoga razloga za to, da se strani stave pod neki posebni nazor. Medjutim su ovo pravo općine priznala sva pozitivna prava, pa i naše u §. 23. zakona od 21. juna 1895. »o ustroju gradskih općina u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«, čije su ustanove u glavnom ovamo i recipirane.

U stav. 2. normirano pravo izгона, moralo se je općini priznati, jer bi inače u mnogom slučaju odluka općinskoga poglavarstva, kojom se stranomu zabranjuje daljnji boravak u općini, mogla postati iluzornom.

Ratio legis ustanova, sadržanih u stav. 3., leži u namjeri, da se u općini boraveći strani zaštite od eventualnih veksatorskih odredbi općinskoga poglavarstva.

K §. 23.

Propis, da su općinska poglavarstva povrh imenika zavičajnika, dužna voditi i točan iskaz općinara pripadnika i stranih ukazuje se nužnim s javno-redarstvenih obzira.

K §. 24.

Ustanova ovoga paragrafa ne treba posebnoga razjašnjenja.

K §. 25.

Ustanova stav. 1. ovoga paragrafa jest izljev derivativnoga imperija, što ga općina imade pravo vršiti na svojem teritoriju. Krijepošću toga imperija imade općina pravnu mogućnost *jure proprio* prinuditi svakoga, koji se na općinskom području nalazi, da se njezinim od-

redbama pokori. To je bitni karakteristikon teritorijalnih zajednica, da one za razliku od drugih neteritorijalnih samoupravnih tijela, koja imadu pravo vlasti samo nad svojim članovima, vrše tu vlast ne samo spram svojih pripadnika, nego i spram stranaca.

U stav. 2. normirana dužnost općinara i stranih glede snažanja općinskih tereta jest nuždan korelat pravima, što ih te osobe uživaju u općini.

III. Izbor općinskoga zastupstva.

K §. 26.

Najprije na političkom, dobilo je izborno pravo sve veće znamenovanje i na administrativnom polju onda, kada je osobito na evropskom kontinentu zahvatilo dublji korijen načelo komunalne samouprave, koja pretpolaže upravu, ustrojem na podlozi volje naroda.

Kako političko, tako valja i administrativno izborno pravo posmatrati sa dvojakoga gledišta. Ono na ime dolazi do izražaja jedan put kao pravo građana na biranje onih osoba, koje će neposredno udioništvoovati u općinskoj upravi (aktivno izborno pravo), a drugi put opet kao pravo izabranih, da preuzmu zastupanje svojih sugrađana saradnjom u poslovima samouprave (pasivno izborno pravo).

Oblik modernoga zastupanja posve je drugi, nego li je bio onda, kada je centralna vlast općini jednostavno postavljala njezine zastupnike, a bitno se razlikuje i od onoga oblika zastupanja, koji je bio karakteristikon engleskoga *self governmenta*, čiji je historijski temelj bila priznaja povlastica u korist nekih razreda pu-

čanstva. Danas biva zastupstvo općine designirano po izbornom tijelu, koje sačinjavaju općinari kao birači, pak se stoga tek od onoga vremena, kada je uveden ovaj oblik zastupanja, može govoriti o općinskom izbornom pravu u pravom smislu riječi.

Problem sastava izbornih tijela kako je sam po sebi od najveće važnosti, tako je i njegovo sretno rješenje vanredno teško, te je stoga i u teoriji i u praksi zadavalo uvijek najvećih poteškoća. To je razlogom, da su u ovoj materiji vodjene najživlje diskusije, iznesena najrazrožnija mnijenja i najprotuslovnije teorije, te da, premda su se na tom polju ogledali najsvjetliji umovi, nije sve do danas postignuto suglasje mnijenja.

U glavnom ističu se ipak dvije škole t. j. ona općega izbornoga prava, te škola ograničenoga prava glasa. Načelo općeg prava glasa nije do danas provedeno u nijednom zakonodavstvu u pogledu administrativnih izbora, dočim se je restrikcija izbornoga prava nastojala provesti na razne načine. U prvom redu valja spomenuti sustav pluralnoga prava glasa. Taj sustav bazira na raznim kriterijima, kao što je: doba života, obiteljski stališ, porezni cens, lične sposobnosti, pripadnost stanovitom društvenom razredu itd. U Franceskoj je čak i broj djece iznesen kao jedan od onih momenata, koji bi trebali, da budu odlučni pri dopitanju širjega ili užega izbornoga prava. Bitnost ovoga sustava jest, da se nekim građanima — spram onih, kojima pripada samo jedan glas — priznaje pravo na dva, tri, pa i četiri glasa.

U nauci našao je sustav pluralnoga prava glasa osobito vatrene zagovornike u Bluntschli-u, Sidney-Smithu i Lorrimeru, a ne manje i u Stuart-

Millu, nu dok bi po nazoru prvih imao biti za pluralnost votuma mjerodavan jedino kriterij imovine, odnosno poreznoga censa, zastupa nasuprot Stuart-Mill mišljenje, da imade pri dopitanju širjega ili užega izbornoga prava biti isključivo mjerodavan kriterij duševnoga bogastva i kulture. Njegovo je stajalište, da se bez povrijede ljudskih prava ne može doduše nikomu, koji je u stvari interesovan poreći pravo, da u nju utiče, nu jer svi ljudi nisu jednake kakvoće, valja onomu, koji je bolji i pametniji dati pravo i na veći upliv. Da to pak uzmogne biti u izbornim poslovima, nužno je udijeliti više glasova onomu, koji je po svojim ličnim svojstvima vrijedan takovoga pogodovanja.

Sa pravnoga gledišta ukazuje se sustav pluralnoga prava glasa besmislenim, jer se biračka sposobnost, kada je nekomu priznata, ne može dijeliti. U ostalom valja imati na umu jednu neospornu činjenicu, da se podijeljenjem prava glasa priznaje građanima pravo sudjelovanja kod sastava zakonodavnoga tijela, ako se radi o političkim, odnosno kod postavljanja samoupravnih organa, ako se radi o općinskim izborima, pa ako je istina — o čem ne može biti dvojbe — da djelovanje ovih najviših organa u državi i općini imade, da bude korisnim i blagotvornim za sve državljane, odnosno općinare u jednakoj mjeri bez obzira na njihove gospodarstvene prilike, dotično inteligenciju, slijedi logično, da imade i sudjelovanje građana kod izbora spomenutih reprezentativnih tijela biti jednakopravno. Pluralni glas sankcionira inferijornost jednoga dijela građana pred drugim, njime se priznaje u većoj mjeri poštenje, savijest i neovisnost stanovitom dijelu izbornika, premda u tom pogledu ne može biti gradacije,

kada se radi o priznaji jedne sposobnosti javno-pravnoga značaja, kao što je sposobnost vršenja izbornoga prava.

Ni sa političkoga gledišta ne donosi sustav pluralnoga prava glasa zbiljne koristi, jer se njime polučava jedan od slijedećih poslijedaka: ili će uživaoci pluralnoga prava glasa kod izbora brojno prevladati ili će podleći. U prvom slučaju prikazuje se stvar tako kao da je izbornicima sa jednim glasom oduzeto pravo izbora uopće, pak se stoga pobjeda kod izbora ne ima pripisati većoj popularnosti, višjim kakovim idejama, boljemu pojimanju javnih interesa ili zasluženom kakovom uplivu nad javnim mnijenjem, već umjetno stvorenoj izbornoj hijerarhiji. U drugom pak slučaju ne samo da posjednici pluralnoga prava glasa ne imaju ikakove praktične koristi odatle, već ih naprotiv poražene zadešava poniženje kao posjednike kukavnoga oružja i uživaoce neopravdane i beskorisne povlastice, dočim izlaze izbornici sa jednim glasom dvostrukim pobjednicima iz izborne borbe.

Pluralno pravo glasa uvedeno je bilo u Engleskoj počam od god. 1820. za izbore nekih mjesnih vijeća kao n. pr. za zastupstvo parohija, za zdravstvene odbore itd., te su jedan glas imali oni, koji su plaćali najmanji porez, dva glasa, koji su plaćali dvostruki porez i tako dalje sve do šest glasova kao maksimum, koji se je mogao sticati u jednoj te istoj ličnosti. Bio je to plutokratički izborni sustav, koji su noviji engleski zakoni o mjesnoj upravi, naročito izborni zakon od god. 1885. s pravom zabacili. Ovim zakonom, odnosno već i prije zakonom od godine 1884. sankcioniran je u Engleskoj demokratski princip osobnoga prava glasa.

Danas postoji sustav pluralnoga prava glasa još u nekim pruskim pokrajinama, ali ga sve veća nestaje. U Belgiji bio je sustav pluralnoga prava glasa zakonom od 14. aprila 1895. protegnut i na izbore za općinska zastupstva. Po ovom zakonu može jedna te ista osoba posjedovati najviše četiri glasa, pri čem odlučuje: plaćanje poreza, naobrazba, društveni položaj i doba života. Time je doduše oduzet ovomu sustavu onaj isključivo plutokratički značaj, što ga je imao u Engleskoj, nu ni ovako modificiran nije sustav pluralnoga glasa prihvativ, jer vrijedja načelo ravnopravnosti votuma, koja je prirodjena samoj naravi izbornoga prava. Ova ravnopravnost zahtjeva, da se sudjelovanju kod izbora glasovanjem dade osobni značaj, koji uvjetuje jednakost svih građana.

Drugo sredstvo, pomoću kojega se je nastojalo spriječiti preveliko proširenje izbornoga prava u općini je sustav klasifikacije izbornika prema censu poreza.

Ovaj je sustav uveden u Pruskoj, gdje se po zakonu od 3. jula 1891. za ladanjske općine dijele izbornici u tri razreda. U prvi razred spadaju najjači porezovnici, koji zajedno plaćaju jednu trećinu cijeloga u općini propisanoga poreza. Drugi razred obuhvaća porezovnike, koji slijede iza toga, a plaćaju zajedno drugu trećinu poreza, dočim treći razred sastoji od ostaloga broja izbornika. Premda je posve naravno, da je broj izbornika u drugom razredu pretežniji od onoga u prvom, a onih u trećem razredu opet veći, nego li je broj izbornika u drugom razredu, ipak svaki razred bira jednu trećinu općinskih zastupnika. Pojedini razred može doduše u cijelosti ili djelomično birati svoje zastupnike i izmedju izberivih opći-

nara drugih dviju razreda, nu to je samo fakultativno, pa je stoga svaki razred ovlašten ograničiti se lih na kandidate iz svoje sredine.

Sustav klasifikacije izbornika po censu poreza također je nepravedan, jer daje mogućnost prevage manjine nad većinom izbornika. Ako naime izbornici iz prvoga i drugoga razreda biraju kandidate iz svoje sredine, jasno biva, da će oni uvijek pobijediti brojno pretežniji treći razred, a poslijedica toga jest jedna neprirodna činjenica, da je većina općinskoga zastupstva izabrana od manjine izbornika.

Sustav klasifikacije izbornika postoji i u Austriji. Izbornici se dijele u dva, odnosno tri razreda, pače općinski zakon za Bukovinu od 28. augusta 1908. dijeli ih u četiri razreda i to: po poreznom censu, po stupnju naobrazbe i po društvenom položaju.

Sa praktičnoga gledišta djeluje sustav klasifikacije naročito onako proveden, kako je to u Pruskoj učinjeno, sigurnije od pluralnoga prava glasa, jer daje još veću premoć bogatijem elementu u općini, ali i on vrijedja načelo ravnopravnosti votuma. Povrh toga sustav klasifikacije čini razliku između članova jedne te iste zajednice na podlozi bogastva, pa uslijed toga stvara plutokratičku vladavinu u općini. Nutarnji nedostatak na kojem trpi ovaj sustav ne da se ni time odstraniti, ako se diobi na razrede po censu poreza pridoda dioba po stepenu naobrazbe, kako to čine austrijski zakoni, jer i ovako ispravljen ostaje pogriješan i nepravedan u svojem temelju.

Kao treće jednostavnije sredstvo, kojim bi se imalo stati na put prekomjernom proširenju izbornoga prava u općini, počelo se je u novije doba isticati i zahtjev do-

micila, te su u pogledu vremena iznašani razni predlozi. Tako n. pr. talijanski općinski zakon od 21. maja 1908. traži za vršenje izbornoga prava domicil u općini u trajanju od godinu dana. Zahtjevu domicila ne može se opravdano prigovoriti, jer je jasno, da će posebni interes za općinsku upravu imati sami oni, koji su u općini stalno nastanjeni. To je i razlogom, da uvjet domicila za vršenje izbornoga prava u općini traže dapače i sami pristaše škole općega prava glasa.

U najnovije vrijeme pojavilo se je u nauci mišljenje, da bi kod općinskih izbora valjalo uvesti takozvani proporcionalni sustav. Poglavitna je tendencija toga sustava, da kod izbora dodju do riječi i manjine, a da se to uz mogne polučiti predlažu se u nauci razni načini, od kojih se je do sada pokazao najshodnijim H a r e - o v sustav izbornoga kvocijenta. Kvocijenat dobiva se tako, da se broj glasovavih izbornika podijeli sa brojem mandata ustanovljenih za svako pojedino izborništvo, a izabranim smatra se onaj, koji je polučio kod izbora onoliko glasova, koliko iznaša kvocijenat. Uza sve prednosti, što ih imade sustav proporcije, nije se ipak pokazao uvijek najprikladnijim za općinske izbore, naročito ondje, gdje neima homogenoga pučanstva u općini. U Austriji je ovaj izborni sustav uveden prvi put zakonom od 17. oktobra 1910. »o izbornom redu za grad Ljubljanu«. Ovdje je temeljni princip razdioba mandata prema broju glasova, predanih za pojedinu stranku. Medjutim valja pripomenuti, da prvi po ovom zakonu provedeni izbori nisu donijeli povoljan rezultat, jer nijedna stranka nije polučila kvalificirane većine.

Sustav proporcije uveden je u Norveškoj zakonom od 27. jula 1896. za sve općine, a još prije toga u nekim švicarskim kantonima; u novije pak doba uveden je taj izborni sustav dijelomično i u Njemačkoj i to za neke gradske općine.

Zak. čl. XVI.: 1870. riješio je pitanje izbornoga prava u §. 29. ustanoviv u stav. 1., da aktivno izbornopravo pripada punoljetnim samostalnim i neporočnim općinarima muškoga spola. Tu je dakle provedeno načelo općega prava glasa uz jedinu restrikciju, da izbornik mora biti punoljetni i neporočni općinar muškoga spola. I osnova u ovom paragrafu u glavnom prihvaća s obzirom na aktivno pravo izbora načelo općega prava glasa u općini, nu pod uvjetom, da je dotičnik neporočni i pismeni općinar muškoga spola, da je navršio 24. godinu života, nadalje, da u općini stalno stanuje, te da nije ni izuzet ni isključen od izbornoga prava.

Opravdanost uvjeta neporočnosti nije nužno dokazivati. Dosta će biti, ako se napomene, da su u tom suglasna pozitivna prava svih zemalja, a i teorija. Ovo isto vrijedi i s obzirom na uvjet općinske pripadnosti, koji sačinjava takodjer *conditio sine qua non* izbornoga prava. Opravdava se ovaj uvjet time, što je pravo sudjelovanja u javnoj upravi jedno eminentno političko pravo, koje se može i smije priznati samo državljanima, odnosno općinarima.

Treći uvjet za vršenje izbornoga prava jest po osnovi pismenost.

Glede toga postoje još i danas velike kontroverze u nauci, te protivnici ovoga uvjeta ističu, da pismenost ne daje općinaru ni više savijesti ni više neodvisnosti za vr-

šenje izbornoga prava. Po njima je čitanje i pisanje skroz mehanička stvar, koja nije kadra nipošto pobuditi jači osjećaj građanske dužnosti i veći smisao za javni interes. Nasuprot tomu ističu zagovornici uvjeta pismenosti, da nepismenom izborniku manjka bezuvjetno nužna savijesnost i neodvisnost votuma. Njegov je glas lihi materijalni čin bez svake moralne i pravne vrijednosti, te se takav izbornik najbolje dade prisposodobiti sa slijepcem, koji može himbenim načinom biti zaveden u bludnju, glasujući za stanovitu osobu u predmnievi, da je svoj glas dao posve drugomu licu.

Osnovanost ovoga potonjega stajališta bez sumnje je neosporna, pa je to razlogom, da je i u osnovi propisan uvjet pismenosti za vršenje izbornoga prava. Medjutim valja istaknuti, da je pri tom bio mjerodavan još jedan veoma važan momenat. Obveza pismenosti kadra je naime potaknuti općinare, da nauče pisati i čitati barem toliko, koliko je nužno, da uzmognu vršiti građansko pravo izbora, pa je to u neku ruku vrlo dobro sredstvo za redukciju broja naših analfabeta.

Prema najnovijim statističkim podacima bilo je u svim seoskim općinama i trgovištima koncem godine 1910. ukupno 521.979 muškaraca, koji su navršili 24. godinu života, a od toga pismenih 275.100 brojem ili 52.70%, dočim je po popisu od godine 1900. broj pismenih muškaraca preko 24. godinu iznašao 44.12%. Očito je dakle, da postotak pismenih u nas konstantno raste, pa kako se mora opravdano predmnievati, da će tako i u buduću biti, nije moglo ni s te strane ništa biti na putu, da se u osnovi propiše i uvjet pismenosti za vršenje izbornoga prava u općini. To je isto učinilo i talijansko zakonodavstvo već u

prvobitnom općinskom zakonu od 4. maja 1898. br. 464, premda je onda postotak pismenih u Italiji iznašao 43.71, ili za 8.99% manje, nego li je to danas kod nas slučaj.

Medjutim je, s obzirom na činjenicu, što prema statističkim podacima imade tu i tamo dosta općina, kod kojih je broj analfabeta nerazmjerno velik, u stav. 2. §. 26. osnove ustanovljeno, da uvjet pismenosti nije propisan, ako u općini imade preko polovice nepismenih općinara.

Četvrti uvjet za vršenje izbornoga prava u općini jest muški spol. Jednu jedinu iznimku u tom obziru sadržaje osnova u §. 27., kojim se pod stanovitim uvjetima priznaje aktivno izborno pravo i ženama.

Peti općeniti uvjet jest, da je dotični općinar navršio 24. godinu života. Razlog da se za vršenje izbornoga prava traži neki minimum dobe života tako je jasan, da se ovaj uvjet nameće sam po sebi. Ni najvatrenijim zagovornicima ma i najširjega izbornoga prava nije stoga nikada palo na um, da dadu djeci pravo glasa. U ljudskoj naravi leži na ime, da se potpuni fizički i duševni razvoj postizava tek godinama, pak ako se ne će tjerati do apsurdnosti, da glasuju i nesposobni i time svesti vršenje prava izbora na jednu materijalnu i besvijesnu funkciju bez ikakove vrijednosti, nužno je, da se postavi neki minimum dobe života kao uvjet za vršenje izbornoga prava. Istina je dođuše, da svi ljudi ne bivaju jednako duševno razviti do neke ustanovljene dobe života. Kod nekih biva to prije, kod drugih kasnije, nu jer je materijalno nemoguće, da se od zgode do zgode ustanovi generična intelektualna sposobnost pojedinca za obavljanje izborničkih funkcija, dočim je naprotiv s druge strane potrebno, da se pozitivnim zakonom postavi u tom obziru općenita neka norma,

ne preostaje drugo nego uteći se pravnoj predmnjevi, da je sa polučenom stanovitom dobom života dotičnih ipso facto postigao i dovoljan duševni razvoj.

To je u ostalom zakonodavac učinio i u pogledu sposobnosti za obavljanje stanovitih privatno-pravnih posala, odrediv u građanskom zakonu, da sa navršenom 24. godinom života počima punoljetnost, a s tim u svezi nastaje sposobnost preduzimati pravne čine. Prema tomu najlogičnije i najnaravnije jest, ako se od izbornoga prava, t. j. od sudjelovanja u javnom životu vršenjem toga prava isključi onaj, kojemu građanski zakon poriče sposobnost zastupanja vlastitih interesa. Ovoga se načela drže u pravilu sva pozitivna prava. Pruski općinski zakon od 3. jula 1891., zatim austrijski općinski zakoni, te naš zakon od 21. juna 1895. »o ustroju gradskih općina« traže kao uvjet za vršenje izbornoga prava u općini navršenu 24. godinu, dočim talijanski općinski zakon od 21. maja 1908. propisuje u skladu sa čl. 240. i 320. građanskoga zakona navršenu 21. godinu života za vršenje spomenutoga prava.

Nekoja pozitivna prava čine gledom na dobu razliku izmedju aktivnoga i pasivnoga izbornoga prava. Tako primjerice ugarski zak. čl. XXII.: 1886. »o općinama« daje aktivno pravo glasa onomu, koji je navršio 20. godinu, dočim za vršenje pasivnoga izbornoga prava zahtjeva navršenu 24. godinu života. Tu razliku čine i neki najnoviji austrijski izborni redovi, naročito izborni red za zemaljski glavni grad Brno od 3. maja 1905., za vojvodinu Bukovinu od 28. augusta 1908., te onaj za zemaljski glavni grad Ljubljanu od 17. oktobra 1910., koji suglasno ustanovljuju za aktivno izborno pravo navršenu 24. godinu, a za pasivno izborno pravo navršenu 30. godinu života.

U osnovi ustanovljena je navršena 24. godina života bez razlike, jer se građuiranjem dobe suviše steže pasivno pravo izbora u općini.

Šesti općeniti uvjet za vršenje izbornoga prava je konačno domicil, koji je propisan s razloga, koji su već prije gore istaknuti.

K §. 27.

U ovom paragrafu priznaje se u trgovištima i u gradovima Karlobagu, Kostajnici i tvrđi Ivanić aktivno izborno pravo i samostalnim osobama ženskoga spola, ako inače posjeduju zakonom propisane uvjete. Stav. 2. pak razjašnjuje pobliže koje se žene imaju smatrati samostalnim.

Isključenje žene od izbornoga prava vrlo je teško i delikatno pitanje, koje je u nauci sa mnogo ljubavi i strasti diskutirano. Privrženici ženskoga prava glasa ne mogu da shvate, s kojih bi se razloga imala žena lišiti prava sudjelovanja u javnom životu, dok je u građansko-pravnim poslovima izjednačena muškarcu, pa stoga odlučno traže, da se to pravo bez predrasuda prizna i ženi. Ovaj zahtjev temelje oni na jednakom interesu, što ga imaju svi ljudi, da im zakoni zajamče slobodu i prava, koja ne diraju u opstojnost društva. Ako se ženi dopušta, da upravlja svojom imovinom, ako joj se dopušta da misli, piše i uči, te dapače, da i druge podučava, onda joj se opravdano ne može poreći ni politička sposobnost. Što se pak tiče inteligencije, to su praktično iskustvo i povijest dovoljno dokazali, kako su žene od prestolja do najjednostavnijih posala svagdašnjega života, dokazale zamjerne sposobnosti, kojima su dosta često nadmašivale djelatnost muškarca.

Protivnici izbornoga prava žene ističu naprotiv, da je poziv žene u ljudskom društvu taj, da bude čuvaricom reda i časti u obitelji, koja ju u tolikoj mjeri apsorbira, da joj jedva preostaje vremena za javne poslove. Pripustom žene k tim poslovima — vele oni — bila bi ona oduzeta svojemu prirodnom pozvanju, te bi u izbornoj borbi izgubila sve one čare, koji valja da ju uvijek rese. Uz to ističu protivnici ženskoga prava glasa, da je žena fizički i intelektualno inferiornija, te da kod nje vazda prevladava srce i osjećaj, što da ju čini nesposobnom za vršenje političkih prava uopće. Izjednačenje žene sa muškarcem u političkom životu, da bi značilo rušiti tradicije svih vremena i svih naroda.

Ne ima dvojbe, da se iznašajući razloge za i protiv izbornoga prava žene na jednoj i na drugoj strani pretjerava. S toga valja u ovom pitanju udariti srednjim putem, obazirući se pri tom i na shvaćanje naroda obzirom na položaj, što ga žena zauzima u društvu. Ovo je tim nužnije učiniti, što je pravni odnošaj, u kojem se danas žena nalazi uopće kod svih naroda plod polagane, ako i prirodne te logične evolucije, koja činjenica traži, da se i prava u javnom životu tek postepeno priznaju ženi.

Jedan od bitnih uvjeta za uspješno vršenje izbornoga prava — ako ne želimo imati fikciju volje — jest potpuna neodvisnost, koju bez dvojbe nije uvijek tako lahko naći kod žene. Ne da se na ime poreći, da je vez, koji postoji između muža i žene tako tijesan i intiman, da je kongruentnost misli i osjećaja upravo postulat sreće obiteljske. Uslijed toga će žena, koja shvaća zamašaj momenta sreće i bezuvjetno nužnoga obiteljskoga mira u eminen-

tnom interesu valjanoga uzgoja djece, vazda nastojati, da se prilagodi svome mužu koli u privatnom, toli u javnom životu. K svemu tomu pridolazi pak još i prirodjeni nježniji osjećaj, koji joj u pravilu ne dopušta, da se stavi u oprijeku s onim, koga ljubi, pa je sve to čini u nekoj mjeri ovisnom od dotične osobe, koja uslijed toga neminovno upliva na njezinu volju. S ovih razloga, a priznavajući s druge strane načelno moralnu i fizičku sposobnost žene, za vršenje izbornoga prava, priznato je u osnovi samo aktivno izborno pravo ženama, koje imaju svoje vlastito kućanstvo, pod čim se razumjevaju udove i neudate žene, koje žive od vlastitoga dohotka.. Ovo je pravo ali ograničeno na žene, koje su općinari trgovišta, te gradova Karlobag, Kostajnica i tvrđja Ivanić, jer postoji predmieva, da će obzirom na razvijenije kulturne i prometne prilike biti ovdje veći broj žena sa višjom inteligencijom, kojima će se izborno pravo moći dopitati, nego li bi to mogao biti slučaj na strogom ladanju.

Izborno pravo žene priznalo je švicarsko zakonodavstvo, a nalazimo ga takodjer u Austriji, Ugarskoj, Pruskoj i Saksonskoj, zatim u Rusiji, Sjedinjenim sjevero-amerikanskim državama, te u Engleskoj. U Švicarskoj, u Rusiji i Engleskoj uživaju žene dapače i pasivno izborno pravo. Englesko pozitivno pravo poznaje u tom obziru jednu jedinu iznimku, ako žena sama za sebe samostalno ne plaća takozvani uboški porez. Ali ako je tomu uvjetu udovoljeno mogu i muž i žena istodobno biti aktivnim članovima općine, t. j. sjediti u parohijskom vijeću.

U Austriji i Ugarskoj vrše žene izborno pravo po punomoćniku, a vršile su ga na ovaj način i u nas u gra-

dovima sve dok nije na snagu stao sadanji zakon od 21. juna 1895. »o ustroju gradskih općina«. Medjutim valja primjetiti, da se je vršenje izbornoga prava po punomoćniku svagdje pokazalo vrlo neshodnim, jer je redovito dalo povoda raznim nepodobštinama i zloporabama, pa se je s toga i austrijsko zakonodavstvo u novije doba postavilo na drugu bazu, priznavši i ženama osobno i izravno pravo izbora u općini. Prvi put je to učinjeno jur spomenutim zakonom od 17. oktobra 1910. »o izbornom redu za grad Ljubljanu«. Po ovom zakonu vrše žene izborno pravo osobno i to tako, da glasuju u posebnim lokalima.

K §. 28.

Za zadruge pridržano je dosadanje načelo, izraženo u stav. 2. §. 29. zak. čl. XVI. : 1870., da izborno pravo u općini pripada kuće gospodar, tek ako je potonji nepismen, vrši izborno pravo najstariji muški član zadruge, kod kojega se stiču uvjeti, navedeni u §. 26. osnove. Isto biva i onda, ako je na području upravne općine kućegospodar zadruge ženska osoba. Ovdje je izrično naglašena upravna općina zato, jer u trgovištima i u gradovima Karlobagu, Kostajnici i tvrđji Ivanić obzirom na ustanovu §. 27. osnove, pripada izborno pravo i ženi kao kućegospodaru zadruge.

U smislu stav. 2. ovoga paragrafa vrše u zadrugi, koja je prije 1. januara 1890. potajno podijeljena, ali nije još gruntovno raspisana, aktivno izborno pravo u svakoj odijeljenoj grani svi muški članovi, odnosno u trgovištima, te u gradovima Karlobagu, Kostajnici i tvrđji Ivanić i ženske osobe, kod kojih se stiču uvjeti ustanovljeni u:

§§. 26. i 27. osnove. Ovo je za to određeno, jer je tendencija zakonske osnove, da se izborno pravo koliko je samo moguće proširi.

K §. 29. i 30.

U osnovi luče se razlozi, s kojih se neke osobe izuzimaju od izbornoga prava, od onih razloga, s kojih je netko isključen od toga prava. Prvima, o kojima govori §. 29., ne poriče se svojstvo izbornika, već je njihovo izborno pravo privremeno suspendirano quoad exercitium. One osobe naprotiv, koje spominje §. 30. isključene su od izbornoga prava. Prema tomu su te osobe nesposobne vršiti izborno pravo ne samo quoad exercitium, nego i quoad jus. Njima je izborno pravo posve oduzeto, dočim kod prvih ono počiva, dok traju zakonski razlozi.

I sadanji općinski zakon pravi razliku između razloga, koji izuzimaju, od onih, koji isključuju od izbornoga prava, tek je u §. 31. učinjena pogriješka u toliko, što se ovdje spominju i osobe, koje nisu dužne vršiti izborno pravo, na mjesto, da je to određeno bilo pod posebnom stavkom u §. 35., gdje se govori o dužnosti obnašanja časti općinskoga zastupnika ili u posebnom paragrafu.

K §. 31.

U ovom je paragrafu načelno propisano, da mogu biti izabrani općinskim zastupnicima, odnosno zamjenicima samo općinari zavičajnici, koji imaju aktivno izborno pravo. Ovdje su dakle glavni kriteriji za izberivost u općinsko zastupstvo zavičajnost i posjedovanje aktivnoga izbornoga prava. Prema tomu nisu izberivi općinari pri-

padnici ni oni, koji su izuzeti ili isključeni od prava biranja. Povrh toga traži se za izberivost cenz poreza i znanje hrvatskoga jezika u govoru i pismu.

U naučnoj literaturi pretežni je broj onih, koji traže, da se kod administrativnih izbora za izberivost ustanove neki posebni i stroži uvjeti, nego li što su propisani za aktivno izborno pravo. Ovo je stajalište posve opravdano. Bez sumnje će na ime i birač užega duševnoga horizonta, niže kulture i skučenih sredstava moći promišljeno, nezavisno i pošteno dati svoj glas osobama, koje uživaju njegovo povjerenje, te ih drži vrijednima i sposobnima, da vrše općinske funkcije, dočim naprotiv nije uvijek jednako sigurno, da će taj isti birač, ako mu se prizna i pasivno pravo izbora, biti isto tako sposoban, da zdušno vrši službu općinskoga zastupnika. Za vršenje javnih funkcija uopće, pa tako i općinskih nuždan je vazda neki stepen kulture i bar neko poznavanje propisa, valja da je dotičnik potpuno vješt pismu, pa da može i govoriti s kolikom tolikom lakoćom, treba napokon, da gledom na počasni karakter službe općinskoga zastupnika, budu i njegove materijalne prilike bar toliko povoljne, da radi zastupanja kolektivnih interesa, koje iziskuje dosta često izbivanje iz kuće, ne trpe suviše osjetljivo lični interesi dotičnika. Ova se pak svojstva nalaze svakako kod manjine birača, pak s toga priznanje sposobnosti, da može neka osoba dati drugomu svoj glas po savjesti i promišljeno ne smije nikada sadržavati ipso facto i priznaju sposobnosti za aktivno vršenje javnih funkcija.

Općinari zavičajnici sačinjavaju svakako jezgru općinskoga žiteljstva, te pretežni dio njih predstavlja bez

dvojbe autohtoni elemenat u općini. Postoji dakle opravdana pravna predmieva, da će takove osobe za prilike svojega zavičaja, uz koji ih veže sva prošlost i budućnost, imati kud i kamo intenzivniji i topliji osjećaj, nego li općinar pripadnik, koji sa općinom stoji u vezi lih uslijed posjeda, koji može odsvojiti ili uslijed zanimanja, koje može napustiti, te iz područja općine trajno iseliti. Rekvizit uživanja zavičajnosti je sam po sebi opravdan, te ga za vršenje pasivnoga prava izbora u općini traži većina postojećih stranih općinskih zakona, a imademo za to primjera i u našem zakonu o ustroju gradskih općina od 21. juna 1895.

Uvjet plaćanja državnoga poreza u općini za pasivno izborno pravo, osniva se na neospornoj činjenici, da je općinska uprava u bitnosti ekonomska uprava, pa s toga odgovara bolje svrsi, ako u općinskom zastupstvu sjede porezovnici, kojima već u vlastitom interesu mora biti do toga stalo, da bude uprava općine gospodarstvena. U ostalom u osnovi nije ustanovljen nikakav minimum poreza, niti je cens poreza ograničen lih na izravne poreze, buduć se nije htjelo time suviše stegnuti pasivno pravo izbora.

Odredba glede znanja jezika temelji se na §. 56. zak. čl. I. : 1868. u državo-pravnoj nagodi između kraljevine Ugarske, te kraljevina Hrvatske i Slavonije. U ostalom je to prirodan zahtjev, pače *conditio sine qua non*, da netko uzmogne svjesno i sa odgovornošću vršiti službu općinskoga zastupnika.

K §. 32.

U ovom su paragrafu ustanovljeni slučajevi inkompatibiliteta za pasivno pravo izbora. U sadanjem se zakonu

teško osjeća nedostatak, što u tom obziru nije učinjena nikakova odredba, pa je to dosta često uzrokom, da naša upravna praksa koleba. Ovoj praznini nastoji doskočiti predležea osnova. U njoj predvidjeni slučajevi inkompatibiliteta mogu se supstancialno svrstati u tri skupine i to: 1. moralni inkompatibilitet između zvanja općinskoga zastupnika i druge službe; 2. eventualni inkompatibilitet radi kolizije ličnih interesa sa interesima općine; 3. inkompatibilitet uslijed nevršenja ili manjkavoga vršenja dužnosti, spojenih sa javnom funkcijom općinskoga zastupnika.

U prvu kategoriju neizberivih spadaju po osnovi: a) općinski činovnici i službenici, dok su u aktivnoj službi općine i b) činovnici nadzorne oblasti.

Neizberivost osoba, koje stoje u izravnoj službi općine sankcionirali su svi noviji općinski zakoni, pa ju sadržaje u toč. 1. §. 30. i naš zakon o ustroju gradskih općina. Ova se ustanova sama sobom opravdava, jer kako općinskom zastupstvu pristoji pravo neprekidnoga nadzora nad općinskom upravom, jasno biva, da općinski činovnik i službenik kao podčinjeni organ ne može biti aktivnim članom onoga tijela, koji vrši nadzor nad njegovim djelovanjem. Protivno dopustiti značilo bi kumulirati dvije već na prvi pogled inkompatibilne funkcije; onu na ime nadzornoga i nadziranoga organa. Povrh toga bilo bi time povrijeđeno načelo nužne neodvisnosti općinskoga zastupnika, jer je općinski činovnik i službenik kao plaćeni organ vezan na posluh i disciplinu.

Neizberivost činovnika nadzorne oblasti poslijedica je njihovoga položaja kao vladinih nadzornih organa spram samouprave.

U drugu kategoriju spadaju osobe, čija je neizberivost determinirana kontrastom privatnoga sa javnim interesom. To vrijedi u prvom redu za one, koji su sa općinom u parnici, zatim za pothvatnike općinskih radnja i zakupnike općinskih prihoda i dobara, te za osobe, koje imaju o poslovnom odnošaju sa općinom položiti račun, a nisu ga još položile.

Pojam parnice među strankama involvira sam po sebi takovu oprijeku međusobnih interesa, da je sankcija neizberivosti osobe, koja je sa općinom u parnici, posve opravdana. Pothvatnici općinskih radnja i zakupnici općinskih prihoda i dobara mogu pak imati u tolikoj mjeri opriječnih interesa od općine, da je njihov ostracizam gledom na izberivost u općinsko zastupstvo ne samo poželjan, već upravo imperativan. Neizberivost osoba, koje imaju u poslovnom odnošaju položiti račun, a nisu još to učinile, opravdana je za to, jer iz takovoga odnošaja mogu vazda nastati parnice, a kao posljedica istih opriječni međusobni interesi, koji kako je već rečeno, ne dopuštaju, da bude takovim osobama slobodan ulaz u tijelo, kojemu je eminentno povjerena uprava općinske imovine.

U treću kategoriju napokon spadaju oni, koji bez opravdanoga razloga otklone izbor općinskoga zastupnika ili zamjenika, ili se prihvaćenoga mandata kasnije odreknu, te oni, koji su neopravdano izostali iz sjednice, u kojoj se imade obaviti izbor općinskoga načelnika. Inkompatibilitetu ovih osoba je svrha, da građane potakne na točno vršenje dužnosti, koje im prinađleže u javnom interesu.

U stav. 2. ovoga paragrafa postavljeno je načelo, da se izberivost u općinsko zastupstvo imade prosuditi po

času izbora. Ovo je učinjeno za to, da se ukloni mogućnost, da bi mogle biti izabrane općinskim zastupnicima osobe, koje su međjutim, nakon pravomoćno ustanovljene izborne listine, izgubile pasivno izbornu pravo.

U svezi s time i s istih razloga određeno je u posljednjoj stavci, da općinski zastupnik, odnosno zamjenik, koji je nakon izbora izgubio pasivno izbornu pravo, postaje odmah nesposobnim za vršenje mandata.

K §. 33.

Institut zastupanja odgovara svojoj svrsi samo onda, ako je vršenje javnih prava povjereno onima, koji imaju na to pravo po zakonu, pa je s toga jasno, da je sam institut u svom temelju pogriješan, ako je umjetnom manipulacijom izborne listine javno pravo izbora oduzeto onomu, komu pripada, a priznato nasuprot onomu, koji je za vršenje toga prava nesposoban.

Da bude moguće polučiti pravi i autoritativni prokaz volje izbornika nužna su dva koeficijenta, t. j. strogost kod sastava izbornih listina i potpuno jamstvo neodvisnosti i slobode pri vršenju izbornoga prava.

Iz svega ovoga slijedi, da imaju izborne listine, koje možemo s pravom nazvati registrom političkoga stališa državljana, biti vjernim ogledalom izbornoga tijela bez neopravdanih ovlaštenja i bez stranačkih isključivanja, pa da je s toga nužno njihovom sastavu u svakom zakonu posvetiti najveću pažnju.

U stav. 1. ovoga paragrafa ustanovljuje se, da svi izbornici sačinjavaju jedno izbornoštvo, pa da s toga imade svakako općina samo jednu izbornu listinu.

U osnovi je dakle napušten kastički sustav dviju izborništva, kako ga poznaje sadanji općinski zakon, a učinjeno je to za to, što dioba općinara u posebna izborništva vrijedja moderno načelo građanske jednakopravnosti i sivara skoro redovite opriječne interese na uštrb opće dobrobiti. To je razlogom, da se u naučnoj literaturi pretežno danas zagovara sastav samo jednoga izborništva za općinske izbore, a usvojila su to načelo i sva moderna zakonodavstva.

Logična posljedica jednoga izborništva je sastav jedne izborne listine, kako je to u osnovi i određeno.

Ustanova stav. 2., kojom se određuje, da izborna listina imade alfabetskim redom sadržavati točnu oznaku osobe, kôjoj je izborno pravo dopitano kao i pravni naslov, na kojem se ovo pravo temelji, imade svrhu, da se ukloni svaka sumnja o identitetu izbornika, te da se olakoti provedba samoga izbornoga čina. Da se pak afirmira karakter javne isprave, što ga imade izborna listina, normirano je u stav. 3. ovoga paragrafa, da imadu izbornu listinu potpisati općinski načelnik i bilježnik, udarivši na nju uredski pečat.

K §. 34.

U §. 32. zak. čl. XVI. : 1870. određuje se, da imade kotarska oblast u zakonom opredijeljeno vrijeme odrediti rok za izbor općinskoga zastupstva, te prema tomu roku ustanoviti vrijeme, u kojem će općinsko poglavarstvo priugotoviti i javno izložiti listinu birača i najvećih porezovnika. Prema tomu se po ustanovama sadanjega općinskoga zakona sastavljaju izborne listine pred svakim op-

ćenitim izborom općinskoga zastupstva svake treće godine. Ovo se je u praksi pokazalo vrlo neshodnim, jer se često dešava, da uslijed prigovora, podnešenih protiv izbornih listina, nije moguće pravodobno obaviti izbor općinskoga zastupstva. Nisu bili rijetki slučajevi, da je uslijed izvida, koji su se pokazali potrebnima tečajem reklamacionoga postupka, zastupstvo, kojemu je minulo bilo službovno trogodište, ostalo u funkciji kroz jednu i dvije godine preko zakonom ustanovljenoga roka. S druge je strane ustanova pozvanoga §. 32. zak. čl. XVI. : 1870. verbalno tumačena i neprovediva, buduć propisuje, da se zajedno sa odredbom glede sastava izbornih listina, imade ustanoviti i rok za izbor općinskoga zastupstva, što je upravo nemoguće, jer se ne može tačno unaprijed predvidjeti, kada će reklamacioni postupak konačno biti dovršen.

S tih razloga napušta osnova dosadanji način sastava izbornih listina, te u ovom paragrafu normira, da imade izborna listina biti stalna, te da se u njoj mogu izvesti promjene jedino na temelju godišnje revizije. Ova stalnost izborne listine ne znači ali njezinu apsolutnu nepromjenljivost i onda, kada je ustanovljeno, da su bilo prigodom prvobitnoga njezinoga sastava ili prigodom godišnje revizije počinjene pogriješke, već se taj stabilitet izborne listine imade razumjevati tako, da svaki, koji je upisan u izbornu listinu, imade u njoj ostati tako dugo, dok ne bude neispravnost njegovoga unosa pravodobno dokazana, te da on sam nije obvezan na to, da svake godine dokazuje zakonitost svoga upisa.

Prednost stalne izborne listine pred onom, koja se sastavlja ad hoc za pojedini izbor općinskoga zastupstva

leži u tom, što se potonja često sastavlja u velikoj žurbi, koja neminovno mora prouzrokovati razne neispravnosti. Sustav stalne izborne listine koji za političke, toli za administrativne izbore proveden je mal ne u svim evropskim državama. Iznimku čine jedino Austrija, Njemačka i Švicarska.

Ustanova stav. 2. ovoga paragrafa, kojom se određuje da izbornu pravo u općini može vršiti samo onaj, koji je pravomoćno upisan u izbornu listinu, posljedica je pravne naravi izborne listine, koja sačinjava vrelo, iz kojeg potječe izbor.

K §. 35.

Suglasno sa ustanovama sadanjega općinskoga zakona, određuje i osnova, da izbornu listinu imaju sastaviti općinska poglavarstva, te je u stav. 2. ovoga paragrafa potonjima podana direktiva, kakove imaju odredbe učiniti u tu svrhu. Podjedno je ovdje normirano načelo, da moraju osobe, koje drže, da im pristoji izbornu pravo u općini, u otvorenom roku tražiti upis u listinu.

Ovo je bitna preinaka naspram sadanjemu općinskomu zakonu, po kojemu se izbornici iz ureda upisuju u izbornu listinu. Ratio legis ove ustanove jest, da se općinskim poglavarstvima olakoti posao oko sastava izborne listine. U ostalom valja primjetiti, da pravo izbora, dotično pravo sudjelovanja kod sastava reprezentativnoga tijela u općini, bazira na posjedovanju stanovitih rekvizita, pak je posve jasno a i opravdano, da dokaz o postojnosti tih rekvizita mora teretiti onoga, koji za sebe vindicira ovo pravo. Ovo su stajalište prihvatila sva novija strana zakonodavstva.

Ustanova stav. 3. prelazne je naravi, a ukazuje se nužnom za to, što se ne može već unaprijed fiksirati rok, kada će jedan novi zakon stati na snagu. Prepušta se stoga vrhovnoj upravnoj oblasti, da naredbenim putem odredi rok, do kojega imaju općinska poglavarstva prvi put sastaviti stalnu izbornu listinu.

K §. 36.

U ovom paragrafu propisano je, kako imaju biti obložen podnesak, kojem netko traži upis u izbornu listinu. U svezi sa ustanovom §. 26. osnove, po kojoj je jedan od bitnih rekvizita za vršenje izbornoga prava pismenost, normira se ovdje, da imaju stranka podnesak potpisati vlastoručno, a ako zbog fizičke zaprieke ne bi to mogla učiniti, da imaju ovu okolnost vjerodostojno dokazati. Dokaz pismenosti valja pružiti školskom svjedodžbom vazda, kada pismenost stranke ne proizlazi iz stanovitih konkludentnih činjenica tako n. pr. po samom zvanju dotičnika, za koje je pismenost *conditio sine qua non*. Tražiti u ovakvom slučaju dokaz pismenosti bila bi veksacija, koja je protivna duhu zakona.

Tendencija zakonske osnove jest, da ne bude nitko lišen izbornoga prava, kojemu takovo po zakonu pripada, pa je stoga, da se strankama pruži neko olakoćenje kod vindiciranja toga prava u stav. 4. naročito propisano, da stranke mogu svoj zahtjev za unos u listinu staviti kod općinskoga poglavarstva i usmeno. Nu u tom slučaju valja sa strankom sastaviti zapisnik, koji imaju ona vlastoručno potpisati, dočim imaju istinitost potpisa potvrditi uredujući općinski činovnik t. j. onaj, koji je zapisnik sastavio.

Potonji je postupak vazda i bezuvjetno nuždan, kada se radi o nepismenim osobama, koje traže upis u izbornu listinu. Nu razumjeva se, da će u tom slučaju imati stranka providiti zapisnik rukoznakom.

K §. 37.

U ovom paragrafu ustanovljeno je, da imade izborna listina odmah po njezinom sastavu biti kroz 8 dana izložena od 8—12 sati do podne u općinskom uredu, te da valja ovu okolnost objaviti javnim oglasima. Ovo je određeno za to, da se onemogući svaka eventualna nedopustiva manipulacija sa izbornom listinom.

U interesu što veće javnosti izborne listine, ovlašćuje stav. 2. ovoga paragrafa svakoga, da može uzeti prepis iste, te ju dati umnožati i raspačati uz plaću i besplatno.

Sličnu ustanovu sadržaje srpski zakon o općinama od 5. juna 1903. modificiran najzad zakonom od 24. decembra 1909., te talijanski općinski zakon od 21. maja 1908.

K §. 38.

Pravo prigovora protiv izborne listine sankcionirao je doduše i zak. čl. XVI. : 1870. u stav. 2. §. 32., nu veliki se nedostatak osjeća u tom, što nije točno određen subjekt toga prava.

U osnovi su točno navedene osobe, kojima pristoji pravo reklamacije protiv izborne listine. Ovo pravo pripada u prvom redu onomu, koji je protupravno iz listine ispušten, a zatim svakomu izborniku uopće, nu reklamant je dužan doprinijeti potrebita dokazala prema propisu §. 36. osnove.

Propisu, da se zahtjev za upis u izbornu listinu ili brisanje iz iste imade za svaki pojedini slučaj staviti posebnim podneskom, je svrha, da se olakoti reklamacioni postupak.

U stav. 3. propisano je, da valja izbornika, čije je brisanje iz listine traženo, odmah o tom zahtjevu obavijestiti, da uzmogne za tri dana dati pismeno ili zapisničko očitovanje kod općinskoga poglavarstva. Ovo je određeno s jedne strane u zaštitu subjektivnoga prava pojedinca, a s druge strane i za to, da bude moguće reklamacionom odboru već pri izricanju prvostepene odluke stvoriti si što ispravniji sud o podnesenoj reklamaciji.

U §. 36. postavljeno je načelo, da je sama stranka dužna doprinijeti izprave, dokazujuće njezino pravo, nu jer je reklamacionom postupku povrh zaštite prava pojedinca i ta svrha, da dade jamstvo za objektivno ispravan upis izbornika, normirano je u stav. 5. ovoga paragrafa, da su općinska poglavarstva i iz ureda dužna pribaviti potrebita dokazala.

Svrha ustanovi stav. 6. jest, da se ukloni svaka dvojba o tom, da su prigovori protiv izborne listine podnešeni u otvorenom roku.

K §. 39.

Po ustanovama sadašnjega općinskoga zakona riješavaju prigovore protiv izbornih listina u prvoj molbi općinska poglavarstva uz pravo utoka na županijsku oblast odnosno na kr. zemaljsku vladu. U osnovi su ove oblasti supstituirane sa općinskim reklamacionim odborom, županijskim reklamacionim povjerenstvom i sa senatom, koji

se do ustrojstva upravnoga sudišta imade postaviti kod kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove.

Zborno riješavanje uvedeno je za to, jer ono pruža veće jamstvo za nepristrano i točnije sudovanje, dočim poziv laika u općinski reklamacioni odbor i u županijsko reklamaciono povjerenstvo harmonira sa načelom samouprave. Ove su principe prihvatila sva modernija zakonodastva.

Što se tiče općinskoga reklamacionoga odbora, sastoji se isti prema ustanovi §. 39. osnove od tri odnosno od četiri člana laika, koje bira općinsko zastupstvo svake godine za narednu godinu, te od općinskoga bilježnika kao predsjednika. Istina u stav. 4. propisano je naročito, da valja u reklamacioni odbor izabrati po mogućnosti takove osobe, koje će biti sposobne primjenjivati ustanove zakona, nu jer nije već a priori pruženo jamstvo, da će ovo načelo osnove biti uvijek i provedivo, postavljen je predsjednik odbora u osobi općinskog bilježnika, koji je po svom zvaničnom položaju dužan poznavati zakonske propise. Time nije povrijedjeno načelo samouprave, budući je i općinski bilježnik njezinim organom.

Institucija zamjenika redovitih članova odbora, koju uvodi osnova u stav. 5. ovoga paragrafa imade svrhu spriječiti, da ne zapne pravodobno riješavanje reklamacija, ako uslijed smrti ili drugih inih neuklonivih razloga ne ima redovitih odborskih članova.

K §. 40.

U ovom paragrafu predviđen je slučaj sedis vacantie općinskoga zastupstva uslijed raspusta u doba, kada

se imade obaviti izbor reklamacionoga odbora, odnosno, kada valja obaviti reviziju izborne listine. Da poslovi oko revizije ne zapnu uslijed raspusta, određeno je, da imade potonje preduzeti odbor, koji je biran za minulo godišće. U ostalom je ovdje normirana dužnost novoizabranoga općinskoga zastupstva, da imade preduzeti izbor reklamacionoga odbora, čim se konstatira.

K §. 41.

Odgovornost predsjednika i članova reklamacionoga odbora naglašena u ovom paragrafu, postulat je objektivnoga i zakonitoga postupka, koji iziskuje revizija izborne listine.

K §. 42.

Rok od 8 dana, u kojem imade reklamacioni odbor riješiti prigovore protiv izborne listine preuzet je iz sadanjega zakona.

Odredba stav. 2. ovoga paragrafa o tom, kada se imadu reklamacije otputiti iz ureda ne treba posebnoga razjašnjenja, budući je ona poslijedak odredbi, o kojima je bilo već prije govoreno i jer se ta odredba opravdava već sama sobom.

Ratio legis ustanove stav. 3., kojom je propisano, da se imade onda, kada zaključak općinskoga reklamacionoga odbora nije jednoglasan u zapisniku navesti one članove odbora, koji su za odnosno protiv glasovali, te da valja naznačiti razloge nesuglasju, leži u činjenici, što je nužno višjoj molbi dati valjan i što potpuniji supstrat pri riješavanju pravnih lijekova. S istih razloga učinjena je u stav.

6. odredba, da valja uvrstiti u zapisnik odluke odbora zajedno sa obrazloženjem. Ovdje je ujedno radi veće vjerodostojnosti zapisnika propisano, da ga imaju potpisati svi prisutni članovi odbora i perovodja, kojega imenuje predsjednik.

U stav. 7. ovoga paragrafa učinjena je važna odredba, da se osim reklamantu imade odluka odbora dostaviti u pismenom otpravku i onomu izborniku, čije je brisanje iz listine odredjeno. Sadanji je zakon u tom obziru nepotpun, te se stoga lako može dogoditi, da bude stanovita osoba iz listina brisana, a da ne uloži priziv, jer joj prvostepna odluka nije poznata. Da se dakle stane na put eventualnom izigravanju izbornika učinjena je netom spomenuta odredba.

U poslijednjem stavku učinjena odredba, da se članovi odbora imaju zavjeriti, imade svrhu, da jače afirmira odgovornost, koja članove odbora tereti prema ustanovi §. 41. osnove.

K §. 43.

U ovom je paragrafu točno propisano, komu pripada pravo priziva protiv odluke reklamacionoga odbora. Subjekt toga prava je osoba, koje se odluka tiče. Svakomu drugomu, ma bio i izbornik, manjka dakle aktivna legitimacija za podnašanje priziva.

Propisi sadanjega općinskoga zakona i u tom su obziru manjkavi, jer je u §. 32. dosta neizvjesno odredjen subjekt spomenutoga prava kao »stranke«.

Da se interesentima olakoti posao glede podnašanja priziva, propisano je, da ga mogu i usmeno uložiti, u kojem slučaju valja sa prizivateljem sastaviti zapisnik.

K §. 44.

Druga molba u reklamacionom postupku je po osnovi županijsko reklamaciono povjerenstvo. Ovo je u našem zakonodavstvu posve nova institucija, koja se opravdava razlozima, koji su jur navedeni u obrazloženju k §. 39. osnove. Ovo se povjerenstvo sastoji od podžupana ili njegovoga zakonitoga zamjenika kao predsjednika i četvorice članova laika, koje bira županijska skupština iz svoje sredine. Poziv laika u ovo povjerenstvo bazira na istim razlozima, koji su bili mjerodavni glede članova laika općinskoga reklamacionoga odbora, dočim je propis ovoga paragrafa, da je predsjednikom povjerenstva podžupan opravdan interesom, što ga imade i državna vlast na zakonitom sastavu izborne listine, te što je nužno, da rasprave povjerenstva rukovodi osoba, koja svojom stručnom spremom pruža jamstvo za ispravnu primjenu zakonskih propisa.

Pod zakonitim zamjenikom podžupana razumjeva se u smislu §. 62. zakona od 5. februara 1886. »o ustroju županija i uredjenju uprave u županijama i kotarima«, najstariji perovodni činovnik županijske oblasti.

S razloga, koji su navedeni u obrazloženju k §. 39. odredjuje se u stav. 2. ovoga paragrafa, da valja izabrati četiri zamjenika redovitih članova reklamacionoga povjerenstva.

Stav. 1. i 2. ovoga paragrafa normira postupak glede prvoga izbora županijskoga reklamacionoga povjerenstva odmah nakon što novi općinski zakon stupi na snagu, dočim stav. 3. daje direktivu glede budućega postupanja.

K §. 45.

Narav reklamacionoga postupka iziskuje što veću brzinu pri riješavanju prigovora, pak je s obzirom na to u ovom paragrafu odredjen zaporni rok od 3 nedjelje, unutar kojega je županijsko reklamaciono povjerenstvo dužno riješiti prispjele prizive.

K §. 46.

U ovom paragrafu podana je direktiva, kako valja zamjenike pozivati u reklamaciono povjerenstvo. Odredbi, da ih valja pozivati izmjenično je svrha ukloniti mogućnost, da bi se kao zamjenici pozivale uvijek jedne te iste osobe.

K §. 47.

Glede zavjerenja članova županijskoga reklamacionoga postupka vrijedi ono, što je u tom obziru prije bilo rečeno u pogledu povjerenja članova-laika općinskoga reklamacionoga odbora.

K §. 48.

U ovom paragrafu sadržani su propisi, koji normiraju način zaključivanja reklamacionoga povjerenstva.

U stav. 2. pružena je prizivatelju mogućnost, da iznese nova dokazala, koje je reklamaciono povjerenstvo dužno uzeti u obzir pri stvaranju zaključka. Naročito je po stav. 3. povjerenstvo dužno to učiniti, ako se doprinesena dokazala tiču činjenica, koje su nastupile nakon sastava izborne listine pa do časa, kada je priziv uložen.

Tako može prizivom tražiti uvrštenje u izbornu listinu onaj, kod kojega su međjutim prestali razlozi, zbog kojih je bio izuzet ili isključen od izbornoga prava, a tako isto može se tražiti brisanje osobe, glede koje su od vremena sastava izborne listine nastupile takove okolnosti, koje ju po zakonu čine nesposobnom za vršenje izbornoga prava.

Ova je odredba posljedica svrhe reklamacionoga postupka, kojemu je zadaća, da s jedne strane dađe zaštitu subjektivnom pravu pojedinaca, a s druge, da pruži jamstvo za ispravan unos u listinu.

U pomanjkanju takove ustanove u sadanjem općinskom zakonu, koleba naša upravna praksa, te se dosta često zbiva, da presudne oblasti ne uzimaju obzir na činjenice, koje su se ispostavile tečajem reklamacionoga postupka, uzimajući kao mjerodavno jedino ono stanje, kakovo je bilo u času sastava izbornih listina. Poslijednjih je međjutim godina i u našoj praksi prevladavalo protivno stajalište, kako ga sada zauzima osnova.

Da se ukloni svaka dvojba, dano je reklamacionom povjerenstvu u stav. 5. naročito ovlaštenje, da može u toku postupka odrediti nadopunjujuće izvide.

K §. 49.

Ovim se paragrafom uvodi zbornu riješavanje kod vrhovne naše upravne oblasti u poslovima reklamacija protiv općinske izborne listine. Ovo je nužna posljedica onih ustanova osnove, po kojima se ti poslovi u prvoj i drugoj molbi takodjer zbornu riješavaju. Razlozi, koji

opravdavaju zorno riješavanje posala, tičućih se reklamacija, istaknuti su već prije u obrazloženju k §. 39.

Medjutim valja primjetiti, da je odredba, kojom se riješavanje reklamacija u trećoj molbi povjerava senatu, koji se imade imenovati kod kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, samo prelazne naravi, buduće je već sada u osnovi izraženo načelo, da ovi poslovi spadaju u nadležnost upravnoga sudišta. Na ovom stajalištu stoje sva moderna pozitivna prava.

U interesu nužne brzine, koja se mora upotrijebiti u reklamacionom postupku, učinjena je ovdje odredba, da se imadu svi prizivi riješiti najvećim pospješanjem i izvan reda.

K §. 50.

U ovom paragrafu podana je direktiva općinskomu reklamacionom odboru, kako imade postupati nakon pravomoćnoga rješenja priziva po kr. zemaljskoj vladi odjelu za unutarnje poslove. Na temelju vrhovnih riješitbi imade se na ime listina odmah ispraviti i konačno ustanoviti. Ovako ustanovljena listina je stalna, te se može mjenjati samo na temelju godišnje revizije.

Da se ukloni svaka moguća zloraba propisano je u stav. 2., da imade općinski načelnik izvornik izborne listine čuvati na sigurnom mjestu i pod ključem.

K §. 51.

S razloga, koji su već navedeni u obrazloženju k § 48., dano je u ovom paragrafu i kr. zemaljskoj vladi

ovlaštenje, da može u toku postupka odrediti popunjenje spisa, odnosno preduzeće naknadnih izvida.

k §. 52.

U §§. 33.—51. osnove, normirani su propisi glede sastava izborne listine, te glede reklamacionoga postupka. To su dakle propisi, čija je provedba nužna poglavito kod prvoga sastava izborne listine nakon što zakon stupi na snagu. Za budućnost su pak važni propisi, koji se tiču revizije izborne listine, koja se imade obaviti svake godine.

Revizija izborne listine nužna je posljedica sustava stalne izborne listine, koji je u osnovi prihvaćen. U svrhu te revizije dužna su općinska poglavarstva javnim oglašom pozvati do 15. decembra svake godine sve one, koji nisu upisani u listini, a drže, da im izbornu pravu pripada, da zatraže upis u istu do uključivo 31. decembra iste godine.

Da bude to omogućeno, propisuje stav. 2. ovoga paragrafa, da valja istodobno sa oglasom o reviziji napose još u općinskom uredu izložiti stalnu izbornu listinu, pa je i ovdje u interesu što većega publiciteta dozvoljen ne samo uvid u nju, već i oduzeće prepisa, te umnoženje u smislu stav. 2. §. 37.

U istom roku, koji je propisan za reklamaciju vlastitoga izbornoga prava, dozvoljeno je svakomu izborniku tražiti brisanje treće osobe iz listine. Doslijedno onomu, što je već prije normirano u tom obziru za reklamacioni postupak i ovdje su tačno naznačeni subjekti, koji imadu po zakonu pravo tražiti izvedenje promjena u izbornoj

listini. Ovo se je ukazalo nužnim, da se ukloni za budućnost svaka dvojba o aktivnoj legitimaciji za podnašanje prigovora protiv izborne listine.

Važna je odredba stav. 6. ovoga paragrafa, kojom se normira, da u izbornu listinu imaju pravo upisani biti i oni, koji će do uključivo 30. aprila slijedeće godine navršiti 24. godinu života.

Ovu ustanovu valja posmatrati u svezi sa onom stav. 4. §. 57. osnove, kojom je propisano, da valja posao oko revizije izborne listine dokončati do konca travnja svake godine. Bitnost zahtjeva navršene stanovite dobe života leži na ime u tom, da se vršenju izbornoga prava ne ima pripustiti onaj, koji tu dobu nije navršio, pa stoga ne znači degoracija temeljnomu načelu, da izborno pravo ne pripada malodobniku, ako se upis u listinu dozvoli i onomu, koji doduše u času kada traži taj upis, nije navršio 24. godinu života, ali će ju navršiti do 30. aprila naredne godine, t. j. do dana, kada imade izborna listina biti konačno ustanovljena. U ostalom je pri stvaranju ove ustanove bio ne manje mjerodavan momenat, da se izborno pravo u općini kolikogod je to moguće prizna što većemu krugu općinara.

K §. 53.

Osnova uvodi i za općinske izbore revizione iskaze, koje poznaje i naše pozitivno pravo za izbore političke. Sastav revizionih iskaza harmonira potpuno sa temeljnim načelom predležee osnove, po kojemu je izborna listina stalna. Glavna svrha ovih iskaza jest, da se otešća izopačivanje izborne listine u stranačke svrhe, te da se s druge

strane i materijalno olakoti kontrola pučanstva i višjih oblasti, koje imaju po zakonu udjela u reklamacionom postupku.

U ovom paragrafu propisano je, da se imaju sastaviti tri iskaza za reviziju izborne listine i to: 1. iskaz za nove upise; 2. onaj za obavljena brisanja i 3. o odbijenim zahtjevima za upis u listinu.

Sustav revizionih iskaza uveden je u svim zemljama, gdje postoje stalne izborne listine, te se je svagdje pokazao do sada vrlo shodnim.

K §. 54.

U ovom paragrafu sadržane su potanje odredbe o tom, kako se imaju sastaviti revizioni iskazi.

U prvi iskaz za nove upise uvrštavaju se osobe, koje su međutim polučile zakonom propisana svojstva, da mogu vršiti izborno pravo u općini, te im je to pravo reklamacioni odbor priznao uslijed njihovoga vlastitoga zahtjeva ili iz ureda na temelju isprava, kojima je dokazano, da te osobe posjeduju uvjete, potrebite za vršenje izbornoga prava.

Da se uzmogne opravdanost odredjenoga upisa u svako doba kontrolirati, ustanovljuje se u stav. 2., da se imade u posebnoj rubrici, koju će imati sadržavati revizioni iskazi, navesti pravni naslov, s kojega je uslijedio upis, te da li je to učinjeno uslijed podneska stranke ili iz ureda. U potonjem slučaju valja navesti i ime onoga člana povjerenstva, koji je predložio upis iz ureda. Ratio legis ove odredbe leži u odgovornosti, koja bi eventualno mogla teretiti onoga, koji je upis iz ureda predložio po-
*

radi neispravnih podataka, što ih je pružio reklamacionom odboru, a koji su služili supstratom za njegovu odluku.

U drugi iskaz uvrštavaju se na temelju reklamacije ili iz ureda oni, koji su umrli, nadalje oni, koji su izgubili zakonom propisana svojstva za vršenje izbornoga prava ili je glede njih nastao razlog, s kojega su isključeni ili izuzeti od toga prava, zatim osobe, koje su se otselile iz područja općine i napokon one osobe, glede kojih se je reklamacioni odbor uvjerio, da su bile krivo upisane u izbornu listinu, ma da i nije bilo prigovora protiv njihovoga upisa.

Unos u taj iskaz može uslijediti jedino na temelju pravomoćnih osuda ili drugih vjerodostojnih isprava, koje potpuno dokazuju opravdanost brisanja iz izborne listine, bez obzira na to, da li je ono određeno iz ureda ili na zahtjev kojega izbornika.

I ovdje valja s istih gore napomenutih razloga navesti pravni naslov, s kojega je izborno pravo utrnulo, nadalje, da li je upis uslijedio na temelju reklamacije ili iz ureda, te ime onoga člana odbora, koji je predložio brisanje iz izborne listine.

U treći se napokon iskaz unose imena osoba, čiji je zahtjev za upis u izbornu listinu otpučen. U iskazu mora biti naveden i pravni naslov, koji je služio temeljem otpoćujućoj odluci.

U posljednjoj alineji ovoga paragrafa normirana je dužnost općinskoga poglavarstva, da imade reklamacionom odboru staviti na raspoložbu sve podatke, koji su potrebni za upješno riješavanje reklamacija.

K §. 55.

Po ustanovi stav. 1. ovoga paragrafa imade općinski reklamacioni odbor potpuno dovršiti svoj posao do 31. januara svake godine, dočim je u stav. 2. normirano, da je općinsko poglavarstvo dužno sva tri iskaza uz stalnu izbornu listinu od 1. do uključivo 8. februara izložiti i ovu okolnost oglasiti načinom propisanim u §. 37.

K §. 56.

U pogledu postupka sa reklamacijama protiv revizionih iskaza upućuje ovaj paragraf na odredbe, koje su učinjene u §§. 38.—51., o kojima je već bilo govora.

K §. 57.

U ovom su paragrafu sadržani potanki propisi o ispravljanju izvorne izborne listine nakon pravomoćno provedene revizije.

Ovaj posao imade općinski reklamacioni odbor obaviti do konca travnja svake godine.

K §. 58.

Ustanove ovoga paragrafa suglasne su sa onima, sadržanim u stav. 2. §. 37. i u stav. 2. §. 50. osnove, te se opravdavaju istim razlozima, koji su navedeni u obrazloženju k potonjim ustanovama.

K §. 59.

Ovamo su preuzete odredbe, sadržane u stav. 2. §. 43. zakona od 28. maja 1910. o izbornom redu za sabor kraljevina Hrvatske, Slavonije i Dalmacije.

Ove iste odredbe sadržaje i talijanski općinski zakon od 21. maja 1908.

K §. 60.

Zak. čl. XVI. : 1870. nije fiksirao rok, u kojem valja obaviti općinske izbore. Praksa je pokazala i u nas i drugdje, da je ovo dosta osjetljivi nedostatak zakona, koji je uzrokom, da se u tom obziru postupa kojekako. Da se tomu stane na put ustanovljuju svi moderni općinski zakoni rok, kada se imadu obaviti općinski izbori.

U osnovi ustanovljen je u tu svrhu mjesec maj. Ovo je određeno u svezi sa propisom posljednje alineje §. 57., po kojemu valja posao revizije izborne listine dokončati do 30. aprila svake godine.

Izbor se u pravilu preduzima na temelju konačno ustanovljene stalne izborne listine. Jedna je ipak iznimka predviđena. To je onda, ako bi se morao izbor obaviti prije gore spomenutoga roka uslijed eventualnoga raspusta općinskoga zastupstva. Za taj slučaj propisano je u osnovi, da se imade izbor vršiti po izbornoj listini prošle godine. Ova je odredba diktat nužde.

K §. 61.

Ovdje je predviđen slučaj raspusta općinskoga zastupstva uslijed preustrojstva općine, odnosno ustrojstva nove općine, te je normirano po kojim načelima valja postupati kod provedbe izbora općinskoga zastupstva preustrojene, odnosno novo ustrojene općine.

Uslijed permanentnosti izborne listine, bilo je nužno odrediti, da se u prednavedenim slučajevima imade izbor

obaviti na temelju popisa izbornika, koji se imadu sastaviti prema pravomoćnoj izbornoj listini one općine, od koje su se dotična sela ili mjesta odvojila, odnosno, ako su dvije općine prestale kao takove postojati, te uslijed nove arondacije sačinjavaju sada jednu općinu, da valja preduzeti izbor na temelju pravomoćnih izbornih listina predjašnjih općina.

Pobliže odredbe glede sastava rečenih popisa izbornika sadržaje §. 13., o kojem je već prije bilo govora.

K §. 62.

Dan izbora općinskoga zastupstva određuje do duše općinsko poglavarstvo, nu tomu treba ponajprije odobrenja nadzorne kotarske oblasti. Ova privola oblasti logična je posljedica propisa §. 77. osnove, po kojemu kotarska oblast imade k izbornom činu izaslati svojega zastupnika.

Potanke odredbe, učinjene u ovom paragrafu glede svestrane objave raspisanoga izbora, kao i tačne naznake mjesta i sata, gdje će se i kada, te do kada izbor obaviti, imadu svrhu ukloniti svaku moguću bludnju izbornika.

U oglasu, kojim je izbor raspisan, valja točno naznačiti i dan, kada će se obaviti eventualni uži izbor.

Posebne su odredbe učinjene ovdje za slučaj, da se izbor imade obaviti po glasačkim skupinama, koje uvodi §. 69. osnove.

U posljednjoj alineji ovoga paragrafa propisano je, da se izbor ne smije odrediti na nedjelju ili drugu zakonito priznatu svetkovinu. Ratio legis ove ustanove je, što se nije htjelo vrijedjati vjerske osjećaje žiteljstva.

K §. 63.

Propis, da se istodobno sa raspisom izbora, imadu javno izložiti izborna listina i glasački imenici, propisani u §. 69. izazvan je potrebom što većega publiciteta stalne izborne listine.

K §. 64.

U ovom paragrafu normiran je sastav izbornoga povjerenstva, koje se po osnovi sastoji iz samoga laičkoga elementa. Ovo je moderni princip, koji je gotovo općenito usvojen obzirom na općinske izbore. Prihvatio ga je i naš zakon o ustroju gradskih općina u §. 37., čije su ustanove u glavnom ovamo i preuzete. Tek je dodano, da imade općinsko zastupstvo pri izboru članova izbornoga povjerenstva uzeti obzir na osobe, koje su po svojoj inteligenciji sposobne primjenjivati ustanove zakona, tičuće se izbornoga prava u općini. Da bude olakšana provedba ovoga načela propisano je ovdje, da se članovi povjerenstva, osim predsjednika, koji mora poteći iz krila samoga zastupstva, biraju uopće iz reda općinara, kojima pristoji izborno pravo, dakle iz širjega kruga, nego li što ga predstavlja samo općinsko zastupstvo.

U ovom je paragrafu predviđen takodjer slučaj, ako je zastupstvo raspušteno u doba, kada se imade designirati izborno povjerenstvo, pa je određeno, da prelazi ta ovlast na kotarsku oblast.

Ustanove sadanjega općinskoga zakona glede sastava izbornoga povjerenstva posve su manjkave. U al. 3. §. 33. određuje se jedino to, da se izbor preduzima u prisuću izaslanika kotarske oblasti, a da položaj istoga nije baš

nikako određen. U praksi biva ipak tako, da oblasni izaslanik rukovodi izbor.

K §. 65.

Članovi izbornoga povjerenstva obavljaju, dok traje izborni čin, funkciju javnih organa, pa je stoga suglasno sa ustanovama kaznenoga zakona, sadržanim u I. dijelu glave IX. o javnom nasilju, odnosno u II. dijelu glave VI. o prekršajima suprot javnim ustanovama i naredbama, spadajućim na javnu sigurnost, određeno, da stoje pod zaštitom zakona.

K §. 66.

U ovom se paragrafu uvodi institucija izbornih pozdanika, koje imadu predložiti stranke, koje se natječu kod izbora. U praksi biva to donekle i danas, premda zak. čl. XVI. : 1870. o tom potpunoma šuti.

Ove osobe nise nikakovi funkcionari, već tek svjedoci kod izbornoga čina, pak stoga ne imaju na tok izbora nikakovoga utjecaja.

K §. 67.

Ovdje se čine odredbe glede mjesta, gdje se imade preduzeti izbor općinskoga zastupstva. Svrha je propisu ovoga paragrafa onemogućiti, da bi se izbor obdržavao na neprikladnim mjestima. Naročito je zabranjeno odabrati za to prostoriju u kojoj gostioni ili krčmi. Razloži, koji protiv toga govore i suviše su na dlanu, da bi ih trebalo razglabati pobliže.

K §. 68.

U ovom se paragrafu uvodi nova institucija izbornih iskaznica, koju naše pozitivno pravo ne poznaje u pogledu općinskih izbora. Tu su potanko sadržani propisi glede postupka pri izdavanju iskaznica, a da se sama institucija uslijed eventualnoga nekorektnoga postupka poglavarstvenih organa ne bi izigravala, zaprećeno je općinskomu načelniku u stav. 4. karnosnom istragom za slučaj povrijede ustanova predležecoga paragrafa.

Institucija izbornih iskaznica, koju poznaju svi noviji zakoni i s obzirom na administrativne izbore, tako n. pr. talijanski općinski zakon od 21. maja 1908. i izborni red za zemaljski grad Ljubljani od 17. oktobra 1910. ima svrhu, da izborniku služi kao legitimacija za pristup k izboru. Nu s razloga shodnosti dozvoljeno je ipak izborniku, da može doći i bez iskaznice na biralište i ondje glasovati, ako njegov identitet potvrde dva člana izbornoga povjerenstva.

K §. 69.

Ovdje je postavljeno načelo, da svi izbornici imaju glasovati zajedno. Iznimka je ipak učinjena za općine, koje su sastavljene iz više sela i mjesta. Tu je dozvoljeno formiranje glasačkih skupina. Ustanovljenje tih skupina pripada županijskoj skupštini, koja mora postupati tako, da u jednu glasačku skupinu svrsta ona sela ili mjesta, koja imaju zajednički birati stanoviti broj općinskih zastupnika prema razmjerju, kako ga je opredijelila spomenuta skupština.

Za provedbu samoga izbora imade općinsko poglavarstvo sastaviti posebne imenike birača na osnovi pravomoćne stalne izborne listine.

Ovaj propis osnove izazvale su u nas faktično postojeće prilike. Naše su na ime općine u najpretežnijem dijelu sastavljene iz više sela i mjesta, koja ma da spadaju u sklop jedne te iste općine kao jurističke osobe javnoga prava, imaju dosta često posebnih interesa. Uslijed toga pojavila se već u prvom početku, kako je stao na snagu zak. članak XVI. : 1870., težnja našega naroda u nekim predjelima, da bira u općinsko zastupstvo ljude iz svoje neposredne blizine, t. j. iz svoga sela ili mjesta, jer drži, da će oni poznavajući поближе potrebe i prilike bolje znati zastupati mjesne interese. U praksi biva dosta često, da se izbor obavlja po selima, odnosno mjestima, premda to nije u skladu sa ustanovama sadanjega općinskoga zakona, koji poznaje samo jedan jedinstveni izborni čin.

K §. 70.

U ovom paragrafu opisan je početak izbornoga čina, te su tu povrhu propisa glede zavjerenja članova izbornoga povjerenstva, sadržane potanke odredbe, kako valja postupati, ako izostane koji od izabranih članova izbornoga povjerenstva ili sam predsjednik istoga. Svrha ovdje sadržanim propisima jest, da bude u svakom slučaju moguće sastaviti izbornu povjerenstvo.

K §. 71.

Propisu ovoga paragrafa je svrha, da bude povjerenstvu moguće stvarati pravovaljane zaključke u slučajevima navedenim u §. 76. osnove.

K §. 72.

U ovom je paragrafu propisano, da imade predsjednik izbornoga povjerenstva prije početka izbora protumačiti prisutnim izbornicima ustanove zakona, tičuće se aktivnoga i pasivnoga prava izbora, te ih pozvati, da glasuju po svom slobodnom uvjerenju. Ovakovu odredbu sadržavaju gotovo svi slični zakoni. Ova odredba ukazuje se važnom naročito s obzirom na izbornike manje inteligencije, jer bi s njihovoga slaboga poznavanja zakonskih propisa, mogle nastati razne smetnje kod izbora.

U stav. 2. ustanovljen je red, po kojemu se obavlja glasovanje. Pošto imadu po ovdje sadržanom propisu izbornici glasovati onim redom, kako su upisani u izbornoj listini, odnosno u glasačkim imenicima, to je dosljedno tomu i da se taj red ne bi poremetio, ustanovljeno u stav. 3., da mogu izbornici, koji dodju na biralište iza kako su jur prozvani bili, glasovati tek nakon što je dočitana izborna listina, odnosno imenici.

U al. 4. ustanovljeno je vrijeme za obavu izbornoga čina od 9 sati prije podne do 4 sata poslije podne. Iskustvo je pokazalo, da je takova odredba nužna u interesu jedinstvenoga postupka u cijeloj zemlji. S pomanjkanja takove odredbe u sadanjem opć. zakonu, događa se, da oblasti određuju tako kratko vrijeme za provedbu izbora, te izbornici iz udaljenijih predjela općine stizavaju prekasno na biralište, pa su tako lišeni prava, koje im po zakonu pripada.

Po ustankovi stav. 5. imade se ipak izbor nastaviti i nakon izminuća zakonom ustanovljenoga roka, ako je na biralištu prisutno jošte izbornika, koji su pristupili prije

zaključnoga roka, nu da se ne bi izigravao zakon, propisano je, da pristup na biralište nije dozvoljen poslije izminuća zaključnoga sata.

Da se ukloni dvojba navedeno je u posljednjoj alineji tačno, što se imade smatrati biralištem.

K §. 73.

Ovaj paragraf predviđja slučaj odgode izbora. O tome odlučuje izborna povjerenstvo, te se ima njegov zaključak javno proglasiti. Da se izbjegne svakoj zloporabi propisano je u stav. 3., da valja u takovom slučaju izborne spise i izbornu žaru zapečatiti, ako je glasovanje već otpočelo bilo.

Odredba glede odgode izbora, koju sadanji općinski zakon ne ima, ali ju poznaju svi noviji strani zakoni, ukazala se je za to potrebnom, jer se posve lahko može desiti, da se uslijed elementarnih nepogoda ili naglo se pojavivše kakove zarazne bolesti, ili uslijed nemira ili drugih kakovih nepredviđenih zaprijeaka, izbor ne može započeti, odnosno jur započeti, nastaviti i završiti.

K §. 74.

Po osnovi je izborna pravo osobno, pa se stoga može vršiti samo neposredno. Glasovanje je tajno sa ceduljama, koje sami izbornici postavljaju u za to opredijeljenu izbornu žaru. Iznimka učinjena je u stav. 7., gdje se nepismenima dozvoljava glasovati i usmeno. Nu to je fakultativno, jer i nepismeni mogu glasovati sa ceduljama. Jedino je za taj slučaj u stav. 8. propisano, da imade predsjednik izbornoga povjerenstva glasovnicu pred dotičnim

izbornikom glasno pročitati dati. Svrha ovomu propisu jest, da se ukloni svaka dvojba glede neodvisnosti votuma i da se koliko je moguće spriječi, da budu nepismeni izbornici, koji žele glasovati sa ceduljom, besvjesnim orudjem u rukama agitatora.

Tajno glasovanje je takav postulat nužne neodvisnosti birača, da je ovo načelo danas već provedeno kod većine modernih država. Kod nas je tajno glasovanje propisano za gradske izbore zakonom od 21. juna 1895. Tajno glasovanje diže u velike moralitet izbornoga čina, a ima i tu eminentnu prednost pred usmenim glasovanjem, što isključuje razne veksacije izbornika.

Ostale odredbe ovoga paragrafa tiču se kontrole glasovanja po pojedinim izbornicima, a svrha im je olakšanje skrutinija.

K §. 75.

Odredba stav. 1. ovoga paragrafa nužna je posljedica ustanove §. 97. zak. osnove, kojom je točno opredijeljen broj općinskih zastupnika i zamjenika, koji se imaju izabrati u pojedinoj općini. S tim suvislo propisano je u stav. 2., da se preko toga predloženi broj osoba ne uzima u obzir. Daljnja u ovom stavku sadržana ustanova, da se ne uzimaju u obzir ni imena, kojima se dovoljno ne označuju osobe, za koje je podan glas, ukazala se je potrebnom za to, jer je bezuvjetno nužno, da bude identitet kandidata nedvojbeno dokazan.

Ratio legis stav. 3., da imaju glasačke cedulje biti iz bijeloga papira, te da ne smiju na sebi imati nikakvih znakova, leži u činjenici, što imade načelo osnove o tajnom glasovanju ostati nepovrijeđeno.

U posljednjoj alineji pobliže su navedeni slučajevi, kada se mogu glasovi odbiti. Ovakovu ustanovu sadržaje i sadanji općinski zakon u stav. 2. §. 33., ali nije dosta iserpiva.

K §. 76.

Ovdje su predviđene zaprijeke, koje mogu nastati tokom izbornoga čina glede biračke sposobnosti pojedinoga izbornika. O tom da li postoje takove zaprijeke imade prosuditi izbornom povjerenstvu stante sessione, pa se izborni čin nastavlja tek nakon izrečene odluke.

K §. 77.

U ovom je paragrafu točno određena sfera nadležnosti izaslanika kotarske oblasti kod izbora.

K §. 78.

Odredbama ovoga paragrafa osnove ispunja se jedna osjetljiva praznina sadanjega općinskoga zakona, koji ne sadržaje nikakvih propisa u pogledu skrutinija. Ovdje je tačno normiran postupak kod skrutinija, da bude time što više olakšan posao izbornom povjerenstvu.

K §. 79.

Ovaj paragraf sadržaje potanke odredbe glede proglašenja uspjeha izbora, te je naročito određeno, da valja tom prigodom podjedno upozoriti izbornike na eventualni uži izbor i navesti osobe izmedju kojih se ima preduzeti taj izbor. Ovo je učinjeno radi potpune orijentacije izbornika, te u interesu nesmetanoga toka užega izbora.

K §. 80.

U pogledu izbora pridržano je u osnovi sadanje načelo apsolutne većine. Prema tomu smatraju se izabranima oni kandidati, koji su dobili natpolovičnu većinu predanih glasova. Ovo je načelo u pogledu općinskih izbora prihvaćeno malne u svim evropskim državama. Poslijedice načela apsolutne većine je vrlo često, da ne kažemo redovito, to, da u prvom izboru nije izabran potpuni broj općinskih zastupnika, pa da stoga valja glede onih mjesta, koja su ostala nepopunjena obaviti ponovni izbor. Većim dijelom biva to tako, da se kod ponovnoga izbora ograniči broj izberivih kandidata, pa ulaze u izbor samo po dva kandidata. Ovo je t. zv. uži izbor, koji je predviđen i al. 3. §. 33. zak. čl. XVI. : 1870., a normirala ga je i osnova u stav. 2. ovoga paragrafa.

Stilizacija citirane al. 3. §. 33. sadanjega općinskoga zakona dosta je nejasna, te je u praksi često dala povoda pomutnjama, koje onemogućuju jednolični postupak.

Po osnovi valja uži izbor obaviti tako, da se u isti izmedju kandidata, koji su iza izabranih zastupnika dobili najviše glasova, stavlja dvostruki broj onih, koji se još izabrati imaju. Iz ove tekstacije na prvi mah je jasno, da je tu predviđen i onaj slučaj, kada nakon prvoga izbora ne ostane samo jedno, već više zastupničkih mjesta nepopunjeno. Za slučaj, da su kandidati dobili jednaki broj glasova, odlučuje starost, koji se od njih imade staviti u uži izbor. Ova je ustanova posve preuzeta iz sadanjega općinskoga zakona.

Stav. 5. ovoga paragrafa predviđa mogućnost, da su na uži izbor predložene osobe dobile jednaki broj glasova.

pa za taj slučaj propisuje, da medju njima odlučuje starost. Ni u nauci ni u pozitivnom pravu raznih zemalja ne postoji glede toga pitanja suglasje. Po nekima je u takovom slučaju mjerodavna doba života, dočim drugi prepuštaju odluku žrijebu. Osnova se je prislonila uz prvo stajalište, jer se činilo opravdanije dati prednost starijoj dobi, koja unosi trezniji elemenat u zastupstvo, nego li odluku prepuštiti pukomu slučaju.

U poslijednoj alineji ovoga paragrafa predviđen je slučaj, ako nijedan od kandidata nije polučio nadpolovične većine. U tom slučaju imade se najdulje za 8 dana, računajući od dana izbora, obaviti novi izbor općinskoga zastupstva. U tom obziru postoji potpuna praznina u sadanjem općinskom zakonu.

K §. 81.

U ovom paragrafu normiran je način, kako valja popuniti zastupničko mjesto, ako je zastupnikom izabrana osoba, kojoj manjkaju općeniti uvjeti za vršenje izbornoga prava, ili koja je izuzeta od izberivosti ili napokon takova osoba, koja je opravdano otklonila izbor. Za takav slučaj propisuje stav. 1. ovoga paragrafa, da na mjesto ovakove osobe stupa onaj izabrani zamjenik (stav. 2. §. 97. osnove), koji je polučio kod izbora najviše glasova. Ako su zamjenici dobili jednaki broj glasova odlučuje starost.

Ovako valja postupati i onda, kada je izabrani kandidat bez zakonitoga razloga otklonio izbor.

Poslijednja alineja ovoga paragrafa propisuje, da valja po ovim istim načelima postupati glede zamjenika, koji su otklonili izbor ili u smislu stav. 1. i 2. ovoga para-

grafa uvršteni među redovite članove općinskoga zastupstva. Na njihova mjesta dolaze oni, koji su kod prvoga glasovanja dobili najveći broj glasova iza izabranih zamjenika.

Ratio legis određaba, sadržanih u ovom paragrafu, jest, da se ne moraju izbornici pozivati ponovno k izboru, koji uvijek prouzrokuje trzavica i uzbudjenja među općinarima.

K §. 82.

Ovdje su sadržani potanki propisi sastavljanju izbornoga zapisnika, te su taksativno nabrojene potreštine istoga. Ovo se je ukazalo nužnim učiniti, jer je praksa dokazala, da se sada izborni zapisnici vrlo često posve površno sastavljaju tako, da mogu služiti samo vrlo slabim supstratom za riješenje prigovora protiv izbora.

K §. 83.

Pravo prigovora protiv izbornoga čina normira i zak. čl. XVI. : 1870., nu i u tom je obziru u §. 33. al. 4. dosta neizvjesno određen subjekt toga prava kao »prisutni«, a u §. 36. opet kao »uvrijedjena stranka«. U stav. 1. ovoga paragrafa osnove je naprotiv tačno propisano, da pravo prigovora pripada izbornicima. Prema stav. 3. valja prigovore predati kod općinskoga poglavarstva u zapornom roku od 8 dana, računajući od dana izbora. U spomenutom §. 36. sadanjega općinskoga zakona propisan je rok od 3 dana za ulaganje pritužbe protiv izbora, što je apsolutno premalo, jer je često nemoguće u tom kratkom roku posabrati podatke, na koje se pritužitelj pozivati kani. S toga

je iz razloga shodnosti, kako je već rečeno, u osnovi ustanovljen osamdnnevni rok.

I u osnovi je kao i u zak. čl. XVI. : 1870. normirana oblasna nadležnost za riješavanje prigovora protiv izbornoga čina, tek je u prvoj fiksirana i druga molba, što je propušteno bilo učiniti u postojećem općinskom zakonu.

U stav. 3. i 4. ovoga paragrafa propisani su zaporni rokovi, unutar kojih imadu županijska oblast i kr. zemaljska vlada, odjel za unutarnje poslove, riješavati pravne lijekove protiv izbornoga čina. Ovu su odredbu nalagali razlozi nužde, jer se sada dosta često događa, da pravni lijekovi protiv izbora ostaju kroz mjesece neriješeni.

Otstup od ustanovljenih rokova dozvoljen je samo onda, ako je faktično potrebna nadopuna spisa, nu u osnovi je normirano, da valja takovu odrediti bezodvlačno.

U praksi se dosta često zbiva, da se u prigovorima, kojima bi se imao pobijati izborni čin, u istinu prigovara neispravnom unosu koje osobe u izbornu listinu. U pomanjkanju pozitivne norme u zakonu nisu rijetki slučajevi, da su se oblasti upuštale u riješavanje takovih prigovora. Da bi se uklonila za buduće takova mogućnost, izrično je u stav. 5. određeno, da se prigovori, koji bi bili upereni protiv činjenica, koje se tiču reklamacionoga postupka, ne imaju uzeti u meritornu raspravu. U takovom slučaju imade prvostepena oblast a limine odbiti prigovor.

U stav. 6. normirano je napokon, da se izborni čin imade dokinuti samo onda, ako su neurednosti, koje su se zbile pri izboru odlučno uplivala na konačni uspjeh istoga. I ova se je odredba ukazala potrebnom, jer je naša praksa, u pomanjkanju pozitivnih normi, različito postupala. Tek

prije kojih desetak godina stavila se je naša vrhovna oblast na stajalište, što ga ovdje zastupa osnova. Na ovom stajalištu stoji i austrijska praksa.

U naučnoj literaturi imade ovo stajalište brojnih pristaša, među koje spada i Jellinek, koji tvrdi, da povrijeđa pojedinačkoga izbornoga prava može biti povodom dokinuću izbornoga čina samo onda, ako se dokaže, da je ta povrijeđa uplivala na rezultat izbora.

K §. 84.

Problem obvezatnoga glasovanja uzvitlao je dosta prašine u naučnoj literaturi. Njemci zastupaju nazor, da biračka funkcija predstavlja pod jednim vidom pravo, a pod drugim opet dužnost građana u njihovom odnosu spram države ili općine. Oni tvrde, da izbornik, glasujući vrši javnu funkciju, pa da se s toga može pritegnuti na vršenje izbornoga prava baš tako, kako su građani po zakonu dužni primiti se zvanja porotnika ili prisežnika u sudbenom postupku.

Ovo stajalište pobijaju osobito oštro talijanski pisci, navodeći naročito u obranu svoga stajališta, da se uzakonjena obveza glasovanja praktički dade izigrati time, ako izbornik postavi u izbornu žaru praznu cedulju. Oni zastupaju mišljenje, da je izborno pravo prirodjeno čovjeku, pa da je s toga nužno prepustiti volji pojedinca, da li će ga vršiti ili ne. Propisujuć pak obvezu glasovanja, da se izbornika dovodi u dilemu, da mora često glasovati i protiv svojega uvjerenja.

Ovo potonje može vrijediti za političke izbore, gdje se izbornik imade da odluči za jednoga od kandidata, ali

ne stoji u pogledu izbora općinskih. Tu naime nije propisana prethodna kandidacija, pa s toga može izbornik upisati u glasačku cedulju ona lica, koja uživaju njegovo isključivo povjerenje.

Obveza votuma statuirana je zakonom u nekim švicarskim kantonima, a pozna ju i austrijski zakon od 17. oktobra 1910. »o izbornom redu za grad Ljubljanu«.

Neodvisno od teoretskih razglabanja propisana je u osnovi obveza glasovanja za to, jer je žalosno iskustvo dokazalo, da se kod nas, napose u nekim dijelovima zemlje, pokazuje za općinske izbore takav indiferentizam, koji se ne može dosta osuditi. To vrijedi naročito za inteligenciju, koja kod takovih izbora vrlo mršavo sudjeluje, kao da se je i ne tiču javni općinski poslovi.

K §. 85.

Ovdje je ustanovljena kazna za one, koji bez zakonitoga razloga ne udovolje svojoj biračkoj dužnosti, nu obzirom na to, da udovoljenje ovoj dužnosti sačinjava prestup *su i g e n e r i s*, propisano je u stav. 2. ovoga paragrafa, da valja pri odmjeranju kazni uzeti doličan obzir na osobne i gospodarske prilike izbornika.

K §. 86.

U ovom su paragrafu taksativno nabrojeni razlozi, koji opravdavaju izbivanje od izbora. U glavnom odlučuje *v i s m a j o r*.

K §. 87.

U svezi sa ustanovama §. 86. omogućeno je propisom ovoga paragrafa izborniku, da svoju odsutnost opravda. Nu

dužan je to učiniti u roku od osam dana pismeno ili usmeno, doprinesav prema potrebi i vjerodostojna dokazala.

K §. 88.

Ovdje je normirana nadležnost za izricanje kazni, propisane u §. 85. U prvoj molbi odlučuje kotarska oblast, koja izdaje protiv krivca kaznenu odredbu.

K §. 89.

U ovom je paragrafu propisano, da valja kaznenu odredbu odmah staviti izvan snage, ako je okrivljenik opravdao svoju odsutnost od izbora u prigovoru, koji valja predati kod kotarske oblasti. U protivnom slučaju valja radi prekršaja §. 84. povesti redoviti postupak, nu presudom ne smije se izreći veća kazna, nego li je bila dosudjena kaznenom odredbom.

K §. 90.

Ustanova ovoga paragrafa, da se kazna globe ne pretvara u kaznu zatvora opravdana je razlozima, koji su gledom na narav prestupa navedeni još u obrazloženju k §. 85. Ova odredba ne bi mogla zadavati poteškoća u praksi, jer je ustanovljen takav minimum globe, da će se ona predvidno moći utjerati od svakoga, koji uživa izbornu pravu u općini. U ostalom ovdje je mjerodavan i moralni momenat kazni.

K §. 91.

U ovom paragrafu propisano je, da se ustanove zakona od 1. marta 1907. »za zaštitu izbora« imadu smislu shodno uporabiti i na izbore u općinska zastupstva.

Ako je zakonodavac u §. 1. pozvanoga zakona smatrao nužnim protegnuti njegove ustanove i na izbore u županijske skupštine tim više imade povoda učiniti to za općinske izbore. Moraliziranje ovih izbora tim je nužnije i poželjnije, što je neosporna istina, da je moderna općina temelj javne uprave uopće. Općina je tyrocinij, ona je škola, gdje državljani stiču prvu poduku za zrelo i savjesno vršenje državnih dužnosti. Ta škola treba da bude pripravom za javni život državljanu uopće, pak je stoga eminentno potrebno, da se pročisti atmosfera, u kojoj se radjaju oni ljudi, u čije je ruke položena sudbina općine.

VI. Općinska uprava.

K §. 92.

Po osnovi obuhvaća djelatnost općine poslove javne uprave uopće.

U poslovima samouprave ima općina pravo samoopredjeljenja, pa stoga je u stav. 2. ustanovljeno, da glede tih posala potpada ona li nadzoru državne vlasti. Ujedno je ovdje pobliže označen pravni položaj, što ga ima općina, kada obavlja poslove državne i zemaljske uprave u užem smislu riječi. U tom slučaju fungira općina kao neposredni organ države.

Zak. čl. XVI. : 1870. normirajući propise glede funkcija, koje pripadaju općini, dijeli njezin djelokrug u naravni i preneseni. Po njegovim ustanovama spada u naravni djelokrug općine uprava općinske imovine i sve ono, što se neposredno tiče njenih interesâ, dočim obuhvaća naprotiv preneseni djelokrug poslove i odredbe, zasjeca-

juće u javnu upravu, u koliko su ti poslovi dodjeljeni općini zakonom ili po višjoj oblasti. Ovdje je očito posve neispravno rabljen izraz »javna uprava« za oznaku prenesenoga djelokruga općine, buduć se pod ovaj pojam moraju bezuvjetno supsumirati i poslovi vlastitoga djelokruga, koji na sebi nose, kao i oni prenesenoga, obilježje posala javne uprave.

Ova dvodjelba djelokruga općine preuzeta je iz austrijskoga državnoga općinskoga zakona od 5. marta 1862., koji je u čl. IV. postavio načelo, da se djelokrug općine dijeli u »samostalni i preneseni«.

Dosta dugo prevladavalo je mišljenje, koje su među ostalima zastupali također Lorenz von Stein i Gierke, da je ideja o samostalnom djelokrugu općine nikla najprije u Austriji, pa da je odanle ušla i u druga zakonodavstva. Medjutim, kako ćemo vidjeti, ovaj nazor nije ispravan, jer je ova ideja davno prije već bila došla do izražaja u Franceskoj za vrijeme prve franceske revolucije. Jedna od prvih zadaća na ime, koje si je bila stavila franceska konstituenta od g. 1789., bila je potpuna reforma komunalne uprave. U oprijeci sa birokratskim idejama ancien regima, prenijela je konstituenta cijelu unutarnju upravu na departamente, kotare i općine, te na njihova zastupstva, udarivši time temelj preustrojstvu države. U to doba nikla je nauka o *pouvoir municipal*, koja je prva iznijela zasadu, da općine posjeduju svoju vlastitu sferu, koja involvira i njihove privatne prilike, pa da se stoga i općine u tom pravcu nalaze spram države u onom istom položaju, u kojem su pojedinci glede svojih privatnih posala. Te vlastite prilike općine, da su zakonodavne i

eksekutivne naravi, a rukovanje jednih i drugih da prina-
dleži jedino općinskim organima. Ova nauka o četvrtoj
vlasti u državi (do onda su na ime u doktrini bile poznate
samo tri: zakonodavna, sudačka i izvršujuća
vlast), koja ne pripada potonjoj, već općini, našla je kon-
kretnoga izražaja u zakonu od 14. decembra 1789., koji je
razlikovao dvovrsnu funkciju općine, t. j. vlastitu, koju
obavljajući izvršuje općina svoju vlast i delegovanu, koju
izvršujući obavlja ona neke čine državne uprave (*les
unes propres au pouvoir municipal, les
autres propres à l'administration générale
de l'Etat et déléguées par elle aux muni-
cipalites*). Po ovim propisima obuhvaćao je vlastiti dje-
lokrug cijelu gospodarsku upravu i mjesno redarstvo u
raznim pravcima, te je u pogledu ovoga djelokruga potpa-
dala tadanja franceska općina jedino nadzoru višjih samo-
upravnih tijela.

Iz ovoga jasno proizvire, da ideja o vlastitom djelo-
krugu općine pripada tvorevinama iz godine 1789., te da
je suvisla sa ostalim idejama, kojima je odisala franceska
revolucija, postaviv se ciljem, da životu privede naravno-
pravnu nauku. Kakogod je ova nauka proglasila bila te-
meljna prava pojedinca, koja imadu da budu nepovrijediva,
tako je ona vindicirala ista ta prava i za općinu, jer da
su i njoj kao i pojedincu prirodjena.

Ovaj franceski municipalni sustav, kojega je brzo ne-
stalo pod vladavinom Napoleona I., vršio je znatan upliv
izvan granica Franceske, naročito pak u Njemačkoj, Italiji
i u Austriji, gdje su široki slojevi pučanstva stali tražiti
slobodu općina. U Njemačkoj i u Austriji je tomu znatno

doprinijela i R o t t e k o v a nauka, koja je, povodeći se za načelima iz god. 1789. i nove franceske konstitucionalne škole, zastupala nazor, da je općina postojala kao i obitelj prije države, pa da doslijedno tomu nije mogla općina prava, što ih imade, dobiti od države, već je protivno istina, da je država svoja prava primila od prve, pak da su stoga potonjoj i postavljene neke apsolutne granice spram općine. Prave općine, kojih se biće sastoji u njima prirodjenom samosvojnom političkom zajedničkom životu, da nije stvorila država, niti ih je mogla stvoriti, jer da je općina u bitnosti ono isto, što i država. Nije općina radi države, nego je naprotiv država, koja radi svojih članova postoji, zbog općine tu. S toga je po Rattekovu nazoru općini nuždan djelokrug, u kojem se može slobodno i samostalno razvijati, ali se mora s druge strane dozvoliti i državi, da smije u općem interesu rabiti općinu u svoje svrhe, te joj delegovati jedan dio svoje vlasti. Po ovoj nauci imale bi biti glavne i najvažnije funkcije, koje pripadaju vlastitom djelokrugu općine: slobodan izbor njezinoga zastupstva, slobodno primanje u zavičajnu svezu općine, uprava imovine i samostalno rasporezivanje općinskih daća.

Kako je već gore rečeno bilo, ove su ideje našle znatna odziva medju inim i u Austriji, pa je tako već u općinskom zakonu od 17. marta 1849. normiran dvostruki djelokrug općine i to: 1. s a m o s t a l n i, u okviru kojega može ona uz obdržavanje postojećih zakonskih propisa po slobodnoj svojoj rasudbi nalagati i odlučivati glede svega, što se neposredno tiče interesa općine, kao i glede onoga, što može iz vlastite snage poduzeti i provesti i 2. p r e n e s e n i, koji obuhvaća zakonom normiranu obvezu općine, da sudjeluje pri promicanju svrha javne uprave.

Ideja četvrte vlasti u državi našla je bila već prije osobito plodno tlo i u Belgiji, gdje je dapače došla do konkretnoga izražaja u ustavu od god. 1831. U ovom ustavu našla je sankciju davno prije izrečena misao R o y e r a C o l l a r d a: »c o m m e l a f a m i l l e a v a n t l'État; la loi politique la trouve et ne la crée point«. Tragom ove misli, da je općina kao i obitelj postojala prije države, smatrana je bila općina malom državom u velikoj, pa joj stoga mora pripadati i pravo, da posve neovisno uređuje isključive svoje interese, ili drugim riječima, mora joj se priznati vlastita sfera djelatnosti, posve odijeljena i razlučena od one, koju joj deleguje država i koja jest i ostaje državnom upravom.

Sve što je do sada rečeno pokazuje, da se je u ono doba, imajući pred očima **svrhu** djelatnosti općine, htjelo svesti pojam: samouprave na stanovite posebne njezine funkcije.

Ovo razlikovanje djelatnosti općine nalazimo još danas ne samo u nekim pozitivnim pravima, već i u naučnoj literaturi, premda su mu temelji posve drugi, nego li je to bilo u prvoj polovici XIX. vijeka i još prije, a svrha mu je, da institutu samouprave dade neki ograničeni i neprihvativi značaj.

Protiv razlikovanja spomenutih dviju sfera djelatnosti govori čitavi historijski razvoj instituta samouprave, koji nas pod pritiskom moderne civilizacije primorava, da u općini ne gledamo više kao nekada šustoga reprezentanta mjesnih, posebnih i egoističnih interesa: moderna civilizacija, koja je izazvala evoluciju današnjega javnoga prava, proširila je sve više djelatnu sferu države, ona je

otstranila oštru granicu između mjesnih i općenitih interesa, stvoriv podjedno općinu zastupnikom javnih interesa i omogućiv tako, da je ona postala aktivnim činiočem za svrhe državne. Poslijedica svega toga bila je ta, da je postalo nemogućim ograničenje djelatnosti općine na jednu već unaprijed fiksiranu egoističnu sferu. Njezini su zadaci dobili posve drugi oblik i domašaj, koji nije moguće uvijek točno označiti, jer je baš kao i samo društvo izvršen neprekidnoj mjeni. Kakogod nije danas više moguće ustanoviti kakvoću i količinu državnih svrha, tako isto je posve isključeno, da bi se mogao točno omedjašiti opseg i količina svrha, što ih imaju polučiti samoupravna tijela. Između djelatne sfere prve i drugih postoji danas tako intimna veza, tako potpuno stopljenje, da je pojam ograničene, nepromjenljive sfere i za državu i za općinu supstituiran pojmom neprekidno fluktuirajuće i evoluciji podvrgnute djelatne sfere. Interesi, ciljevi, funkcije bile one mjesne ili posebne, koje se više iz bliza tiču samoupravnoga tijela, imaju danas sve one iste karakteristike, koje su svojstvene interesima, ciljevima i funkcijama države same.

Razlikovanje dakle između vlastite sfere djelatnosti općine i delegovane može danas imati neku važnost samo u toliko, da se u konkretnom slučaju istakne pretežitost sad mjesnoga sad opet općenitoga interesa, ali nikako ne može da ima ovo znamenovanje, kakovo se je ovomu razlikovanju nastojalo dati onda, kada je ono prvi put istaknuto. Bilo da se funkcije općine smatraju vlastitim ili delegovanim, bilo pretežno odgovarajućima sad potrebama mjesnim, sad opet općenitim interesima, temeljna se

karakteristika tih funkcija ipak nikako ne mienja, jer su sve te funkcije javne prirode.

Moderna država, napose kako se je razvila u drugoj polovici XIX. vijeka, koncentrisala je u sebi sve sile i sve djelatnosti društvenoga tijela, tako te je postalo njezinom devizom: *djelovati za sve i svuda*. Poslijedica toga jest, da se u modernoj državi sva javna uprava smatra državnom, pa da se s toga i samouprava imade supsumirati pod državnu upravu. I onda kad općini pristoji vlastito pravo na vršenje koje javne funkcije, čini ona to u ime i za stran države, jer valja dobro lučiti pravo na funkciju, koje pripada općini, od same funkcije kao takove, koja ostaje uvijek državna.

Poznato je, kako se danas, da se uzmogne determinisati ideja samouprave i samoupravnoga tijela polazi općenito od pojma vršenja javnih funkcija, pa se s toga smatra samoupravnim tijelom ona skupnost, koja takovu koju funkciju vrši. Nu pretpostaviv da to neosporno stoji, valja ipak ustanoviti, što se imade razumjevat i pod javnom funkcijom, jer je samo istraživanjem kriterija, po kojima neka funkcija biva javnom, moći zaključiti, da li se ono tijelo, koje stanovite funkcije obavlja može nazvati samoupravnim.

Ideja djelatnosti i funkcije proizvire iz ideje svrhe, koja se imade polučiti, ona izvire iz neke potrebe, nekoga interesa, komu valja udovoljiti. Ima svrha, potreba i interesa, koji ne izilaze iz pojedinačke sfere, pa je stoga za njihovo oživotvorenje dovoljna i pojedinačka djelatnost; ima ali nasuprot svrha, potreba i interesa kolektivnih, koji se tiču manjega ili većega stupa ljudi, oživotvorenje kojih

traži stečaj više pojedinačkih djelatnosti ili drugim riječima, traži skupnu djelatnost. Tu bi djelatnost pojedinca ostala bez ploda i svako bi naprezanje bilo uzaludno, budući oživotvorenje takovih interesa prelazi granice mogućnosti pojedinaca.

Kolektivni interes, na oživotvorenje kojega treba da bude upravljena djelatnost više njih, daje nam dakle prvu ideju funkcije. Nu ova skupna djelatnost ne mora još sama po sebi biti javnoga značaja, jer je posve lako moguće, da više ljudi zajedno saradjuje na oživotvorenje takovih interesa, što ih pojedinac ne bi mogao sam oživotvoriti, a da time njihova skupna djelatnost ne dobiva još značaj javne funkcije.

Javni interes je nešto više od toga, to je interes, koji dolazi do izražaja u društvu, odnosno u većim ili manjim agregatima, koji u tom društvu žive. Najsavršenije od tih agregata jest pak država, koja živeći u društvu i predstavljajući sam narod, odnosno samo društvo pravno organizovano, mora u prvom redu i pred svim ostalim agregatima raditi na udovoljenju interesa, koji u samom društvu kliju, te se u prvom početku očituju kao neizvjesne težnje, a da za tim postanu pravi životni i organski interesi. Djelatnost, koju treba onda razviti radi oživotvorenja tih interesa tako je usko vezana sa organizmom države, da se ona prikazuje kao djelo toga samoga organizma.

Djelatnost države dakle za oživotvorenje društvenih interesa naziva se javnom funkcijom. Ideja javne funkcije bez ideje djelatnosti i intervencije države kao najvišega društvenoga organa, nije moguća.

Prema tomu ne može se smatrati javnom funkcijom svaka djelatnost, kojoj je svrha polučenje nekoga javnoga

interesa. I pojedinac na ime kao privatna osoba može s altruističkih motiva uperiti svoju djelatnost na udovoljenje kakovomu javnomu interesu, n. pr. ustrojsvom kojega dobrotvornoga zavoda, a da za to nije njegova djelatnost već sama po sebi javnom funkcijom. Da to uzbude treba tek intervencije države kao pravnoga organa. Ova se intervencija sastoji u pravnom uređenju djelatnosti, koju radi udovoljenja javnim potrebama razvija ili sama država izravno, ili opet neizravno putem delegacije po drugima. Ova intervencija, koja se već sama po sebi prikazuje kao javna funkcija, sačinjava ono, što se naziva pravnom djelatnošću države. Ovako pravno uređena djelatnost, koja je uperena na polučenje raznih svrha: fizičkih, intelektualnih i moralnih sačinjava opet takozvanu društvenu djelatnost, koja se također prikazuje kao skup javnih funkcija, ako je u toj djelatnosti, upravljenoj na udovoljenje javnoj kojoj potrebi, došla do izražaja intervencija države, da samu djelatnost uredi.

Svrha javnoga interesa i intervencija države potrebni su dakle, da može biti govora o javnim funkcijama.

Medjutim valja pripomenuti, da su vrlo različiti oblici i načini te intervencije. Može biti tako, da država izravno postupa radi polučanja kojega javnoga interesa, isključiv svakoga trećega. U tom slučaju preuzela je država neposredno u svoje ruke vršenje stanovite funkcije, koja time pregnantno dobiva značaj općenitosti. Imade ali i takvih interesa, koji se pojavljuju u agregatima pojedinaca, koji žive u državi. Ti interesi, katkada općeniti, ali češće mjesni i posebni imaju karakter nužde i utiliteta, pa država na mjesto da izravno djeluje radi njihovoga oživotvorenja, prepušta to samim interesentima, postupajući tako ne-

izravno oko polučanja svrhe. Nu pošto i u ovom slučaju normira država način, kako imadu interesenti razvijati svoju djelatnost, to i ovdje pravna intervencija države kvalificira djelatnost ovih interesenata kao javnu.

Iz svega toga proizlazi, da je i samouprava, koja predstavlja saradnju državnih podanika u upravi samo indirektna državna uprava, pa da stoga razlikovanje djelokruga općine, koja je danas najvažniji oblik samouprave, ne ima pravnoga temelja. To je i razlogom, da su diobu toga djelokruga napustili svi moderni općinski zakoni, a to isto čini i predležeca zakonska osnova.

Da što pregnantnije dodju do izražaja gore razvijana načela, upotrijebljen je u stav. 2. ovoga paragrafa izraz »državna i zemaljska uprava u užem smislu«, htijući time izreći, da i samouprava nije zapravo drugo, nego li državna uprava. Nu jer samoupravna tijela funkcije, koji im je država delegovala za to, što je držala, da će ih ona uspješnije moći izvršivati, obavljaju samostalno, te u tom pogledu u svoje ime i **proprio jure** vrše jedan dio državnoga imperija, to je ovdje izrično istaknuto, da glede posala samouprave potpadaju općine jedino nadzoru države, dočim da u vršenju posala državne i zemaljske uprave u užem smislu riječi postupaju ako organ države.

K §. 93.

U ovom su paragrafu samo eksemplikativno navedeni neki poslovi općinske samouprave. Svrhe, što ih imadu oživotvoriti teritorijalne zajednice tako su mnogobrojne, promjenljive i komplikovane, da ih u jednom jedinom zakonu nije moguće nabrojiti taksativno. U ostalom su ovamo u glavnom preuzete ustanove §. 26. sadanjega op-

ćinskoga zakona, koji su, koliko se je to ukazalo potrebnim, donekle nadopunjene. Naročito su sistematičnije grupisani pojedini predmeti, spadajući u okvir općinske samouprave.

Što se napose tiče posala mjesnoga redarstva, koje i osnova prepušta samoupravi, valja pripomenuti, da je položaj općine spram mjesnoga redarstva po pojedinim zakonima raznolik. U Austriji, Württembergu i u nekim manjim njemačkim državama, sačinjava cijelokupno mjesno redarstvo sastojni dio takozvanoga vlastitoga djelokruga općine, dočim u Pruskoj, Bavarskoj, Saskoj i Badenskoj vrše općine redarstvenu vlast lih po nalogu države. Naše se je zakonodavstvo u tom obziru od uvijek povadjalo za austrijskim, pak je ovo tradicionalno stajalište preuzeto i u osnovu.

K §. 94.

Ovdje je općenito normirano, da opseg dužnosti općine kao državnoga organa ustanovljuju državni i zemaljski zakoni. Razlozi, koji su već istaknuti u obrazloženju k §. 92. opravdavaju još u većoj mjeri, da u ovom paragrafu nisu ni eksemplikativno navedeni državnoj i zemaljskoj upravi pridržani poslovi, koje imadu da vrše općine. Fluktuacija životnih prilika, nosi sobom uvijek nove potrebe, a zadaća je državne uprave, da nadje sredstva, pomoću kojih će tim potrebama udovoljiti moći. I u tom nastojanju, da unaprijedi opću dobrobit, mora država poseći i za uslugama samoupravnih tijela u javnom općenitom interesu, u koliko joj vlastite sile ne dostaju. Pošto pak udovoljenjem javnih interesa bivaju oživotvoreni impli-

cite i mjesni interesi općina, s kojima se neprekidno isprepliću, to je sudjelovanje potonjih pri polučanju neposrednih državnih svrha posve opravdano.

K §. 95.

U ovom paragrafu normirana je dužnost zemlje na stanoviti doprinos za pokriće troškova općine, spojenih sa njezinim sudjelovanjem u poslovima državne i zemaljske uprave.

Danas su naše općine u tolikoj mjeri opterećene poslovima, što ih obavljaju kao neposredni organ državne i zemaljske uprave, da je obveza sa strane države i zemlje na pokriće alikvotnoga dijela troškova, spojenih sa djelovanjem općina oko polučanja izravnih državnih svrha, postulat i pravice i nužde. Do toga uvjerenja došlo se je i u Ugarskoj, pa je stoga zak. čl. X. : 1904. »o uredjenju beriva općinskih i okružnih bilježnika, te podbilježnika« određeno, da se povišica beriva, ovim zakonom ustanovljena, imade počam od godine 1904. osiguravati u proračunu listnice za unutarnje poslove, te da imade ministar za poslove unutarnje otpadajuću svotu županijama staviti na raspolaganje.

Razlog, da je u stav. 1. ustanovljena samo dužnost zemlje na doprinos leži u činjenici, što se autonomnim zakonom ne može izreći dužnost države na doprinos alikvotnoga dijela troškova, već valja to učiniti posebnim zajedničkim zakonom. Ustanovljenje modaliteta pak uz koje će se ovaj doprinos isplaćivati predmetom je posebnih rasprava i utanačenja između obiju vlada.

U stav. 2. sadržana odredba, kojom je ustanovljeno, da će način i visinu doprinosa ustanoviti posebni zakon, opravdana je time, što se opseg potrebe takovoga doprinosa ne može već unaprijed predvidjeti, a s druge strane odlučne su ovdje i financijalne prilike zemlje.

V. Organi općinske uprave.

K §. 96.

Samoupravnom tijelu manjka kao i svakoj drugoj jurističkoj osobi individualna tjelesnost: treba dakle fizičkih osoba, koje će njegovu volju manifestirati i izvršiti ju. Čim je samoupravno tijelo kao takovo stvoreno ili priznato tim časom nastaje i njegovo pravo, da bude stavljeno u takav položaj, kako će moći manifestirati svoju volju. Odatle nastaje pojam takozvane reprezentativne uredbe (Vertretungsordnung) samoupravnih tijela.

Neki pisci još i danas drže, da valja jedino u ovom elementu, uzetom samom za sebe, t. j. u sudjelovanju, dotično u načinu sudjelovanja fizičkih osoba kod stvaranja i izražavanja volje spomenutoga tijela, tražiti pojam samouprave. Sa ovoga stajališta polaze oni, koji u samoupravi naziru jednu bitno političku ideju, a povode se za teorijom, koja je nastala pod utjecajem, što ga je bio u svoje vrijeme vršio klasički *self government* na kontinentu. Bilo je posve prirodno, da se je polazeći sa vida toga sustava, koji se je bio u Engleskoj razvio u prvom četvrtu XIX. vijeka i s kojim se je bila počela identifikovati samouprava na kontinentu, moralo doći do zaključka, da je ideja samouprave suvisla sa osobnim elementom, koji u njoj saradjuje. Sa praktične strane bio je taj utjecaj

self governmenta na kontinentu koristan, jer su razne vlade, napose u Njemačkoj, gdje je bio dublji korijen zahvatio studij engleske mjesne uprave, pod neodoljivim uplivom ideje slobode, koju je rodila franceska revolucija, stale po engleskom primjeru pozivati najbolje državljane na saradnju u javnom životu. Time je bio slomljen egoizam pojedinih društvenih razreda, bila je izazvana reakcija protiv despotizma, a državljanima pružena prilika poput Engleske, da se izobrazu i dozriju za političke slobodine.

Nu s druge je strane opet utjecaj engleskoga self governmenta štetno djelovao na pravni institut kontinentalne samouprave, jer se je polazući svu važnost na ono, što je od uvijek bio samo jednostavni elemenat samouprave, pustilo posve s vida objektivnu sadržinu samoga instituta. Poslijedica toga bila je, da se je kud i kamo veća važnost stala pripisivati organima samoupravnih tijela, nego li njima samima. To se je naročito zbilo u Njemačkoj pod uplivom Gneistove nauke, koja se je bila pojavila onda, kada je engleski sustav bio već na zalazu svoga života.

Pod ovim uplivom i zaokupljeni istraživanjem kriterija osobnoga elementa, koji stoji na čelu mjesne uprave, te zavedeni idejom neodvisnosti toga elementa od državne vlasti, što je bila baš pregnantna karakteristika engleskoga sustava, nazirali su primjerice Loening i Sarvey u samoupravi takovu upravu, koju rukuju od državne vlasti posve neodvisni organi, a čija neodvisnost ima izvor u činjenici, što vrše svoju službu besplatno. Drugi opet, kao na pr. Georg Mayer, smatraju samoupravom onu upravu, kod koje ne saradjuju organi, kojima je to nji-

hovo isključivo zvanje, već takove fizičke osobe, koje uz ove poslove prigledaju uporedo i svoje privatne prilike.

Danas je međjutim jur općenito prihvaćen nazor, da se u tom ne može sastojati bitnost samouprave. Ideju samouprave valja tražiti u onoj intimnoj naravi odnošaja, koji postoji izmedju samoupravnoga tijela i države, u pojmu jurističke osobnosti, koja ne pripada pojedincima, već posebnim osobama, dotično bićima javnoga prava. Prema tomu ne može se pojam samouprave identifikovati sa pojmom uprave, koju rukuju činovnici za čast, neodvisni od državne vlasti i ne kao naročito svoje zvanje. Osobni elemenat dakle, koji sačinjava takozvano zastupstvo samoupravnoga tijela, ne može biti konstitutivni ni karakterističan elemenat samouprave. O njem može biti gledom na samoupravu samo u toliko govora, što samoupravna tijela kao i sve druge jurističke osobe trebaju fizičkih osoba, koje će oživotvoravati njihovu volju. Osobni kvalitet tih fizičkih osoba i način, kako i pod kojim uvjetima one obavljaju svoju službu, ne mogu dakle da utječu na onaj pravni odnošaj, u kojem stoji osobnost samoupravnoga tijela spram osobnosti države. Za prosudjivanje bitnosti instituta samouprave nije dakle mjerodavan moment neodvisnosti njezinih funkcionara spram države, već jedino pravna narav samoupravnoga tijela, koja se ni malo ne mnijenja time, ako budu njegovi funkcionari za svoje usluge dobivali plaću.

Drugi opet drže, da se bit samouprave sastoji u pravnom naslovu, koji pojedincu ili skupu pojedinaca daje svojstvo organa. Jedna od ovih teorija zastupa nazor, da se ovaj pravni naslov temelji na izboru naroda, dočim

druga opet drži, da valja izvor toga naslova tražiti u imenovanju vrhovne državne glave.

Prva teorija polazi sa stajališta da se o samoupravi može govoriti jedino kao o upravi javnih interesa, rukovanoj po samim interesentima ili barem po organima, koje je postavilo zastupstvo, izabrano od tih interesenata. Time se ali broj samoupravnih tijela ograničava samo na one skupnosti, koje su prihvatile sustav biranja, pa se tako lako dolazi do zaključka, da je samouprava sinonim korporativne uprave. Ova teorija polazi dakle u glavnom sa gledišta neodvisnosti mjesnih organa spram državne vlasti, zaboravljajući na jednu gotovu još gorju mogućnost, da ovi organi uslijed izbora postanu posve ovisnima od stranke, koja je nadjačala kod njihovoga izbora. Ova teorija drži pak imenovanje sa strane državne glave negacijom samouprave.

Druga teorija opet, kojoj valja tražiti tragove u *self governmentu* zastupa nazor, da o samoupravi ne može biti govora nego samo onda, kada predleži uprava, koju rukuju organi za čast, a koje je imenovala vrhovna državna vlast.

Prema tim teorijama bila bi ispod pojma samouprave izlučena jedan put ona samoupravna tijela, koja su takovima i pozitivnim zakonima priznata, jedino radi toga, što su njihovi organi postavljeni izborom, a drugi put opet ona, čiji su organi imenovani po državnoj vlasti, dočim bi posve neriješeno ostalo pitanje u pogledu onih samoupravnih tijela, a takovih imade danas najveći broj, čije je ustrojstvo takovo, da njihovu upravu rukuju mješoviti organi t. j. birani i imenovani.

Iz svega toga slijedi, da su sve ove teorije u svom temelju pogriješne, jer polazeći sa krive pretpostavke, da je kvalitet samoupravnih organa bitno relevantan za konstruisanje pojma samouprave, dolaze do neispravnoga zaključka, da je osobni elemenat, a ne pravna narav samoga instituta, mjerodavan za njegovu eksistentnost.

Što se tiče samih organa samouprave valja pripomenuti, da oni djeluju u zboru ili pojedince, pa uslijed ove njihove posebne karakteristike, dijele se danas općenito organi modernih samoupravnih tijela, kamo spadaju naročito općine, u zaključujuće i izvršujuće. Onaj organ, koji djeluje u zboru, a poznat je pod imenom općinskoga zastupstva, zvan je da konstituirati volju općine. Njemu pripada pravo samoopredijeljivanja u svim poslovima autonomnoga općinskoga života, dočim su svi ostali organi u općini obizrom na poslove samouprave, lihi izvršioци njegovih odredaba. To je razlogom, da općinskom zastupstvu pripada i neprijeporno pravo nadzora na čitavim djelovanjem svih ostalih organa na području općine.

Ovo stajalište našlo je izražaja i u osnovi, pa se stoga u ovom paragrafu odredjuje, da je općinsko zastupstvo u poslovima samouprave zaključujući i nadzorni organ.

K §. 97.

Prema ustanovi §. 28. zak. čl. XVI. : 1870. valja da bude u svakoj općini najmanje 12, a najviše 24 općinska zastupnika. Razmjerje izmedju toga minimuma i maksimuma ustanovljuje županijska skupština kod ustrojstva općina obzirom na broj i inteligenciju pučanstva, prostor

teritorijalnoga opsega i ine mjesne interese tako, da budu sela i mjesta u općinskom zastupstvu razmjerno zastupana.

Ovaj način ustanovljenja broja općinskih zastupnika ukazuje se dosta neshodnim, jer je razmjer između zakonom normiranoga minimuma i maksimuma dosta teško pravedno ustanoviti, kada mu imadu služiti podlogom gore spomenuti uvjeti. Biva s toga redovito, da zaključak županijske skupštine ne zadovoljava interesente, a to daje povoda prigovorima. S druge strane manjka pri ovakovom načinu ustanovljivanja broja općinskih zastupnika stabilitet, jer ono ovisi skoro redovito o individualnom shvaćanju onoga, koji to razmjerje županijskoj skupštini predlaže na prihvrat. S tih razloga napušten je u osnovi ovaj sustav, te je u ovom paragrafu propisano, da broj općinskih zastupnika ovisi o broju žiteljstva. Razmjer između minimuma i maksimuma je 9 i 30 zastupnika.

Gledom na način ustanovljenja broja općinskih zastupnika postoje dva sustava. Jedan uzima za podlogu broj pučanstva, a drugi broj pravo glasa imajućih općinara. Potonji sustav može imati i svojih dobrih strana, te se svakako ne može već a priori zabaciti, nu kako u broju izbornika mogu nastati češće promjene, napose onda, ako je to pravo uvjetovano cenzom poreza, to se s obzira stabiliteta ukazuje svakako bolje svrsi odgovarajućim prvi sustav, koji uzima za podlogu broj žiteljstva, pak ga stoga usvaja i osnova. Ovoga se načela drže svi noviji zakoni, a provedeno je i u ugarskom zak. čl. XXII. : 1886. »o općinama«. U Austriji naprotiv služi podlogom za ustanovljenje broja općinskih zastupnika razmjerje broja izbornika, koje se kreće prema posebnim prilikama pojedinih krunovina i zemalja, zastupanih u carevinskom vijeću, iz-

među 51—1000 izbornika i više. Po tom ključu ustanovljen je minimum sa 8, a maksimum sa 36 zastupnika. Međutim valja pripomenuti, da se u novije doba i u Austriji napušta ovaj sustav, kako to pokazuje općinski zakon za Bukovinu od 28. augusta 1908., po kojemu se broj općinskih zastupnika ustanovljuje po broju stanovnika.

U osnovi povećan je broj općinskih zastupnika obzirom na prilike u našim općinama, koje se u najpretežnijem dijelu sastoje iz više sela i mjesta, koja redovito teže za tim, da budu u općinskom zastupstvu zastupana po svojim vlastitim ljudima.

U stav. 2. propisano je da valja izabrati zamjenike općinskih zastupnika, koje sadašnji općinski zakon ne poznaje. Ovaj nedostatak u zak. čl. XVI. : 1870. dosta se osjetljivo opaža u onim našim krajevima, gdje je kretanje muškoga žiteljstva uslijed polaska na zaradu u strani svijet živahnije, pa se je stoga uvođenje institucije zamjenika pokazalo nužnim. U ostalom ova institucija nije ni kod nas posve nova, jer ju je poznavao red za općine u postojaloj c. kr. hrvatsko-slavonskoj krajini od 8. rujna 1871., gdje se je pokazala vrlo shodnom. Instituciju zamjenika općinskih zastupnika poznaju općinski redovi za Galiciju, margrofiju Goricu, Kranjsku, dolnju Austriju, Vorarlberg i Bukovinu.

Ustanova stav. 3. ovoga paragrafa posljedica je načela, koje je, obzirom na način ustanovljenja broja općinskih zastupnika, provedeno u osnovi.

K §. 98.

Ovamo su u glavnom preuzete ustanove §. 28. zak. čl. XVI. : 1870., tek je u stav. 2. normirano, da je za

ustanovljenje razmjera, po kojem imadu sela i mjesta biti zastupana u općinskom zastupstvu, mjerodavan jedino broj žiteljstva pojedinih sela i mjesta, ili više njih zajedno.

K §. 99.

Ovamo je preuzeto načelo sadašnjega općinskoga zakona, da je služba općinskoga zastupnika počasna. S razloga pravičnosti priznato im je ipak pravo na odštetu za uredovanja, obavljena izvan područja općine. U praksi biva većim dijelom i danas, da se za ovakova uredovanja zastupnicima dopitava naknada troškova, pak se doslijedno tom osnovom jedino daje sankcija postojećoj praksi.

K §. 100.

Ovamo su u glavnom recipirane odredbe, sadržane u §. 35. zak. čl. XVI. : 1870.

U stav. 5. navedeni su slučajevi, kada je izabrani općinski zastupnik ipak ovlašten otkloniti izbor, odnosno popložiti jur prihvaćeni mandat. To su osobe, koje su navršile 60. godinu života, zatim svećenici svih vjeroispovijesti, nadalje oni, koji su za poslijednjega izbornoga perioda služili kao općinski zastupnici ili zamjenici i napokon osobe, koje iz zdravstvenih obzira ne mogu vršiti službe, odnosno, koje su radi zanimanja trajnije odsutne iz kuće.

Sadašnji općinski zakon poznaje u §. 31. samo jedan jedini slučaj oprosta od vršenja službe općinskoga zastupnika i to za osobe, koje su navršile 60. godinu života. Osnova slijedi u tom obziru moderna liberalnija zakono-

davstva, te kako je gore rečeno, normira više slučajeva takovoga oprosta.

Oprost svećenika od vršenja službe općinskoga zastupnika temelji se na činjenici, da je svećeničko zvanje, osobito na ladanju dosta često spojeno sa velikim tjelesnim naporom, te iziskuje veliku požrtvovnost od strane njegovih predstavnika, nerijetko i u noćno doba, pa je stoga posve opravdano, da se tim osobama pusti na volju, hoće li se primiti izbora ili ne.

Pogodnost otklona izbora, što ju osnova daje vojničkim osobama, ma da ne stoje u aktivnoj službi, opravdana je njihovim posebnim zvaničnim položajem, koji ih je diljem čitavoga njihovoga aktivnoga službovanja držao daleko od svih građanskih posala, pa im u neku ruku daje pravo na to, da se pod starije dane ne moraju protiv svoje volje primiti građanskih časti i službi.

Postulat je pravičnosti, da se osobe, koje su minuloga izbornoga perioda vršile službu općinskoga zastupnika ili zamjenika, oproste te dužnosti za slijedeći period, jer bi se inače moglo dogoditi, da bi ta dužnost teretila većim dijelom uvijek jedne te iste osobe na račun povjerenja, što im ga iskazuju suopćinari.

Odredba glede oprosta osoba, kojima je zdravlje posvema narušeno ili nisu sposobne za vršenje službe uslijed tjelesnih mana, sama se sobom opravdava.

Pogodnost otklona izbora napokon sa strane osoba, koje su radi svoga zanimanja trajnije odsutne iz područja općine opravdava se time, što se s razlogom ne može nikoga pridržati, da na očevidni uštrb svojih ličnih interesa, od kojih je ovisna egzistencija njega samoga i njegove obitelji, vrši službu općinskoga zastupnika.

K §. 101.

Po ustanovi §. 28. zak. čl. XVI. : 1870. traje period općinskoga zastupstva 3 godine. Ovo načelo slijede sva zakonodavstva, pa tako ustanovljuje i osnova trajanje službovnoga perioda općinskoga zastupstva. Ova se odredba ukazuje nužnom, jer kad bi se izbornicima priznalo pravo, da mogu izabrane zastupnike lišiti mandata po svojoj miloj volji, nastale bi u općinskim zastupstvima takove prilike, da ona ne bi mogla uspješno djelovati. Sustav opoziva izvršavao bi ne samo općinska zastupstva, već i općinare neprestanoj trzavici, mijeni i neizvjesnosti na uštrb općega interesa.

Noviji općinski zakoni, tako n. pr. talijanski općinski zakon od 21. maja 1908. i onaj za Bukovinu od 28. augusta 1908., ustanovljuju izborni period na 6 godina, a sadržaje takovu ustanovu i naš zakon u ustroju gradskih općina od 21. juna 1895. Ovaj primjer slijedi i zakonska osnova, te normira u ovom paragrafu, da se općinski zastupnici i zamjenici biraju na šest godina.

Ne ima sumnje, da predugi periodi slabe odgovornost zastupnika, te da su podobni raskinuti onu harmoniju osjećaja, koja treba da postoji između birača i izabranih, nu s druge je strane potrebno, da općinski zastupnici ostanu bar tako dugo u službi, koliko je nužno, da steku neko iskustvo pri rukovanju općinskih posala. Nadalje potrebno je opć. zastupstvu dati prilike, da može razviti svoju djelatnost prema izvjesnom cilju, kako bi se na taj način očuvao neki stabilitet u općinskoj upravi, što je svakako tek uz dulji službovni period moguće.

Šestgodišnjim periodom omogućeno je povrh toga i općinarima, da mogu stvoriti si temeljitiji sud o onima, kojima su povjerali upravu svoje imovine te sudbinu općine uopće.

Ostale odredbe ovoga paragrafa preuzete su takodjer iz zakona o ustroju gradskih općina. Tek je stav. 2. podana direktiva, kako valja postupati, ako se općinsko zastupstvo sastoji iz neparnoga broja članova, te je određeno, da se u takovom slučaju polovica otstupajućih zastupnika i zamjenika računa prema slijedećem višem parnom broju.

K §. 102.

Ovdje je propisan zaporni rok od mjeseca dana, u kojem se imade obaviti izbor svake treće godine, jer valja već unaprijed stati tomu na put, da ostanu kroz dulje vremena u funkciji zastupnici, kojima je mandat istekao.

K §. 103.

Propis ovoga paragrafa ne treba posebnoga razjašnjenja.

K §. 104.

Odredba ovoga paragrafa, da općinski zastupnici i zamjenici ne mogu prisustvovati sjednicama općinskoga zastupstva, dok se ne zavjere, te da su ništetni zaključci, koji bi bili stvoreni u takovoj sjednici, logična je posljedica ustanove §. 103.

K §. 105. i 106.

Ovdje su sadržani propisi glede izbora općinskoga načelnika, koji se u glavnom podudaraju sa sadanjim pro-

pisima i sa postojećom praksom. Nadopunjeni su ipak u toliko, što se načelnik bira na predlog kandidacionoga odbora, o kojem će pobliže biti govora u obrazloženju k §. 157. i što je po osnovi općinskomu zastupstvu dana mogućnost, da može načelnika birati iz svoje sredine, ako imade za to prikladna osoba.

Bez sumnje je, da bi bolje odgovoralo općinskoj autonomiji, kada bi ova potonja supsidijarna ustanova osnove bila normirana kao pravilo, nu kada se uvaži, da je danas služba općinskoga načelnika kod naših općina spojena sa velikom odgovornošću, pa da s toga iziskuje i primjerenu okretnost istoga pri provedbi zakonskih i naredbenih propisa, jasno biva, da u našim tu i tamo dosta još primitivnim prilikama, nije uvijek moguće naći u samom zastupstvu prikladnu osobu, koja bi se svjesno mogla primiti službe općinskoga načelnika. Valjalo je dakle izbor načelnika iz sredine zastupstva odrediti samo fakultativno.

U §. 105. normirana kaznena sankcija protiv općinskih zastupnika, koji neopravdano izbivaju iz sjednice, u kojoj valja obaviti izbor općinskoga načelnika, opravdana je važnošću, što ju imade po javnu općinsku upravu izbor načelnika uopće.

U §. 106. normirani su pobliže propisi, kako se obavlja izbor, te su u glavnom ovamo preuzete ustanove §. 50. zakona od 21. juna 1895. »o ustroju gradskih općina«, koje se opet podudaraju sa sličnim ustanovama svih novijih stranih općinskih zakona.

Za općinskoga načelnika ustanovljen je takodjer službovni period od 6 godina, nu u stav. 10. §. 106. predviđena su dva slučaja, kada služba općinskoga načelnika prestaje

i prije toga roka, ako je isti bio biran iz sredine zastupstva. To biva onda, kada je zastupstvo raspušteno ili kada ovako izabrani načelnik izgubi zastupnički mandat.

K §. 107.

U ovom paragrafu učinjena je odredba, da valja prve izbore općinskih načelnika obaviti tek nakon, što bude minuo službovni period sadašnjih načelnika. Ovo je logična posljedica ustanove §. 370. osnove, po kojoj ostaju načelnici, izabrani po ustanovama zak. čl. XVI. : 1870., u službi do izminuća njihovoga trogodišnjega službovnoga perioda.

Svrha ustanovi stav. 3. ovoga paragrafa jest, da se u buduće omogući jednoličnost gledom na rok, kada valja obaviti izbor općinskoga načelnika, te da se njegov službovni period pokriva sa onim općinskoga zastupstva.

§. 108.

Propis glede zaprisegnuća općinskoga načelnika suvisi sa njegovom funkcijom javnoga organa.

K §. 109. i 110.

Institucija općinskoga podnačelnika nije u nas nepoznata, jer je sve dok nije stao na snagu zak. članak XVI. : 1870. i u bivšem krajiškom području, ondje postojala, te se je u praksi pokazala vrlo podesnom. Ovu instituciju poznaje u ostalom i zakon o ustroju gradskih općina.

U osnovi je službeni položaj općinskih podnačelnika tačno odredjen. On je na ime zamjenikom općinskoga

načelnika samo u poslovima, koji spadaju na općinsko zastupstvo, pa prema tomu nije ni može biti članom općinske eksekutive.

U §. 110. propisano je, da se izbor podnačelnika obavlja po istim načelima kao i onaj općinskoga načelnika. Kraći je pak službovni period za njega određen za to, što podnačelnik obavlja svoju službu besplatno.

K §. 111.

Odredbe ovoga paragrafa preuzete su ovamo iz zakona o ustroju gradskih općina, a podudaraju se u glavnom i sa propisima §. 34. zak. čl. XVI. : 1870. Tek je ovdje određeno, da imaju na mjesto otpalih zastupnika doći zamjenici prema propisu §. 81. osnove. Ratio legis ove odredbe jest, kako je to već i prije bilo rečeno, da se izbjegne trzavicama, koje izbori neminovno izazivaju među općinarima.

K §. 112.

Ustanovama ovoga paragrafa ispunja se ustanova §. 34. sadanjega općinskoga zakona u toliko, što su ovdje radi veće jasnoće taksativno navedeni slučajevi, kada općinski zastupnik ili zamjenik gubi mandat. Odluka o gubitku mandata pridržana je općinskomu zastupstvu, što odgovara autonomističkom principu.

K §. 113. i 114.

Veliki se nedostatak osjeća u sadanjem općinskom zakonu, što ne sadržaje nikakvih odredaba u pogledu sa-

ziva sjednica općinskoga zastupstva. S toga se je ukazalo potrebnim u §. 113. potanko normirati, kako valja općinskomu načelniku, odnosno njegovom zamjeniku, postupati u tom pogledu.

U stav. 1. ovoga paragrafa propisano je, da se redovite sjednice općinskoga zastupstva drže samo svaka tri mjeseca, jer se to kraj institucije općinskoga upravnoga odbora, koju uvadja zakonska osnova, ukazuje posve dostatnim.

Da se ukloni svaki nesporazumak učinjene su u stav. 5. i 6. §. 113. tačne odredbe obzirom na eventualnu promjenu ustanovljenoga dnevnoga reda za sazvanu sjednicu općinskoga zastupstva, te obzirom na posebne predloge pojedinih općinskih zastupnika.

Ustanova §. 114. logična je posljedica odredaba, sadržanih u §. 113., gdje su tačno normirani propisi o sazivu sjednica općinskoga zastupstva.

K §. 115.

Ovdje su predviđeni razlozi, koji opravdavaju odsutnost općinskih zastupnika iz sjednica. U glavnom odlučna je i tu v i s m a j o r. Nu zapriječeni zastupnik dužan je tu okolnost prijaviti općinskomu načelniku pismeno ili usmeno barem 24 sata prije sjednice, da se pravodobno može pozvati zamjenik.

K §. 116.

Ovamo su u glavnom preuzete ustanove stav. 4. §. 41. zak. čl. XVI. : 1870. glede saziva izvanrednih sjednica općinskoga zastupstva. Tek je ovdje normirana dužnost

općinskoga načelnika, da imade i iz ureda sazvati takovu sjednicu, kada to iziskuju osobito važni i prešni interesi općine, ili kada valja općinskomu zastupstvu proglasiti rokovane odluke višjih oblasti. Praksa je dokazala, da su te odredbe u zakonu potrebne.

Ostali propisi ovoga paragrafa tiču se načina saziva izvanrednih sjednica, te ne trebaju pobližega razjašnjenja.

K §. 117., 118., 121. i 122.

U pogledu stvaranja zaključaka po općinskom zastupstvu pridržan je i u osnovi princip sadanjega općinskoga zakona. Traži se na ime prisutnost natpolovične većine ukupnoga broja općinskih zastupnika i apsolutna većina glasova. Da redoviti tok općinske uprave ne zapne predviđen je ipak u osnovi slučaj, kada zastupnici, premda redovito pozvani, ne dodju u dovoljnom broju ni na drugu sa istim dnevnim redom sazvanu sjednicu, te je određeno, da se u takovom slučaju može valjano zaključiti i bez obzira na broj prisutnih zastupnika. Ovu ustanovu imadu svi noviji općinski zakoni, a poznaje ju i naš zakon o ustroju gradskih općina.

U stav. 2. §. 118. navedeni su pod toč. 1.—10. taksativno slučajevi, kada je za valjan zaključak potrebna kvalificirana većina. Tu je nužno, da sjednici prisustvuju barem dvije trećine ukupnoga broja općinskih zastupnika, te da je zaključak stvoren natpolovičnom većinom glasova. Ova se odredba, koja se u glavnom podudara sa ustanovama toč. 2. i 4. §. 26. zak. čl. XVI. : 1870., odnosi poglavito na one zaključke, koji se tiču imovinskih prilika, te kojima se čine onerodne odredbe za općinu.

U §. 121. ustanovljen je način glasovanja u sjednicama. Ono je u pravilu javno, nu kada su predmetom rasprave osobna pitanja pojedinaca, primjerice kod raznih izbora, onda je glasovanje tajno. Ovo je postulat delikatnosti, koja je vazda nužna, kada se radi o ličnim pitanjima pojedinaca.

U §. 122. normirani publicitet sjednica općinskoga zastupstva prihvatila su sva moderna zakonodavstva, a opravdan je potpuno pravom kontrole, koja pripada općinarima nad djelovanjem općinskoga zastupstva.

Osnova predviđa do duše i tajnost sjednica, ali je izrično određeno, da je tajnost isključena onda, kada se radi o općinskom proračunu i o zaključnom računu.

K §. 119.

Općinski zastupnici prihvativ mandat, preuzimaju time implicate i obvezu, da će sa zvanjem opć. zastupnika spojene dužnosti zdušno i savjesno vršiti. Među prve njihove dužnosti spada redoviti polazak sjednica, pa se s toga u ovom paragrafu izrično naglašava ta dužnost i podjedno u stav. 3. ustanovljuje kazan globe, koju do iznosa od 50 K izriče protiv nemarnika općinsko zastupstvo.

S istih razloga zaprečeno je globom do 20 K i onim zastupnicima, koji ostaviv neopravdano sjednicu prije njezinoga zaključka, osujete stvaranje zaključaka.

Protiv onakovih pak opć. zastupnika, koji trajno zanemaruju svoje zastupničke dužnosti, imade se prema stav. 5. ovoga paragrafa povrh globe od 100 K, izreći još i gubitak mandata. Ovo je određeno *exemplum statuti causa*.

K §. 120.

Ovamo su preuzete posve opravdane odredbe §. 79. zakona od 21. juna 1895. »o ustroju gradskih općina«. Ratio legis u ovom paragrafu sadržanih propisa jest, da se osujeti eventualno štetan upliv onih, koji su interesovani u stvari, koja je predmetom rasprave i zaključka općinskoga zastupstva. Slične ustanove imaju gotovo svi strani općinski zakoni.

K §. 123.

U zak. čl. XVI. : 1870. osjeća se praznina, što ne ima propisa glede predsjedanja sjednicama općinskoga zastupstva. U praksi zadaje to dosta neprilika, naročito onda, ako sjednici prisustvuje izaslanik nadzorne oblasti, kako to primjerice biva kada se radi o izboru općinskih činovnika. U stav. 2. §. 38. spomenutoga zakona određuje se n. pr., da odlučuje predsjednik, ako su pri izboru opć. činovnika glasovi raspoloženi, a da se inače u samom zakonu nigdje ne kaže, tko ima sjednici predsjedati. To je pak više puta dalo povoda, da je takovoj sjednici predsjedao izaslanik oblasti, te da je svojim glasom, protiv duha i smisla zakona, odlučio.

Da se svaki nesporazumak i neispravna interpretacija zakona ukloni, određeno je u ovom paragrafu, da sjednicama opć. zastupstva predsjedao načelnik ili podnačelnik, odnosno, ako su obojica zapriječeni, najstariji po godinama općinski zastupnik.

Osnova poznaje jednu jedinu iznimku u §. 105., kada se radi o izboru općinskoga načelnika. U tom slučaju predsjedao sjednici izaslanik kot. oblasti, ali bez prava glasa.

K §§. 124., 126. i 127.

Ovdje su sadržani propisi glede vođenja, ovjerovljenja, te predlaganja zapisnika o sjednicama općinskoga zastupstva kotarskoj oblasti, koji u glavnom odgovaraju odredbama §. 42. zak. čl. XVI. : 1870. Nova je ustanova stav. 2. §. 124., koja normira, da se za sjedničke zapisnike imade upotrebljavati uvezana knjiga. Ovo je određeno, da se ukloni svaka mogućnost nestatku katkad vrlo važnih zaključaka, kako se je to do sada često događalo u praksi.

K §. 125.

Ustanova ovoga paragrafa odgovara principu liberalnosti. Njome je omogućeno i pojedinomu zastupniku, da u predmetu dnevnoga reda iznese svoje posebno mnijenje i tako nadzorne oblasti eventualno upozori na činjenice, koje bi one inače mogle možda pustiti iz vida.

Sličnu odredbu sadržaje u §. 85. zakon o ustroju gradskih općina.

K §. 128.

Ovdje sadržane odredbe uvjetovane su nuždom što većega publiciteta zaključaka općinskoga zastupstva, koji se tiču općenitosti.

K §. 129.

Ovamo je preuzeta ustanova §. 44. zakonskog članka XVI. : 1870., tek je molbeni tečaj ustanovljen u skladu sa ustanovama §. 30. toč. 1. zakona od 5. februara 1886. »o upravnim odborima u županijama«.

K §. 130.

Ovako su u glavnom recipirane ustanove §. 43. sadašnjega zakona. Jedino je u osnovi dana vlast obustave izvršbe zaključaka općinskomu načelniku, odnosno podnačelniku. To je učinjeno s razloga opreza, da se spriječi svaka mogućnost provedbe štetnoga ili protuzakonitoga **zaključka**. Ustanovi, da imade općinski načelnik u narednoj sjednici predmet ponovno iznijeti pred općinsko zastupstvo, a tek onda, ako isto ostane pri svom prvobitnom zaključku, potonji podnijeti nadzornoj oblasti na odluku, svrha je, da se, kolikogod je samo moguće, uklone sukobi između općinskoga zastupstva i nadzorne vlasti.

K §. 131.

Jedno od najvažnijih pitanja, koje je u nauci razpravljano, tiče se pravne naravi zastupanja bilo političkoga ili administrativnoga. Neki drže, da i ovo zastupanje u bitnosti sadržaje sve karakteristike privatno-pravnoga mandata. Druga škola opet poriče svaku opstojnost analogije između ovih dviju instituta, tvrdeći da među njima postoji tako bitna razlika, da je svaka prispodoba isključena. Potonja škola drži, da u institutu zastupanja valja nazrijevati više neku priznaju sposobnosti, uslijed koje bivaju pozivane najprikladnije osobe, da preuzmu upravu javnih interesa.

Ne ima sumnje, da je ovo potonje mnijenje ispravnije, jer dok je privatno-pravni mandat uvijek opoziv, dok može dapače mandant propisati mandataru i uvjete i granice mandata, ne odlučuje naprotiv volja izbornika, kako će dugo ostati u funkciji izabrani zastupnik. U ostalom pri-

spodoba između instituta zastupanja i mandata nije dopustiva ni za to, jer općinski zastupnici ne zastupaju samo dotične izbornike, već zastupaju cijelu općinu. Doslijedno tomu zastupaju i one općinare, koji nisu za nje ni glasovali i koji se prema tomu ne mogu smatrati njihovim mandantima.

Na ovom potonjem stajalištu stoji i osnova, normirajući u ovom paragrafu, da općinski zastupnici nisu vezani na nikakove upute ili naloge sa strane svojih izbornika.

K §. 132.

Ovdje je normirano načelo, općenito prihvaćeno i u nauci i u pozitivnim pravima raznih zemalja, da općinskomu zastupstvu kao reprezentativnom tijelu ne pripada izvršujuća vlast.

K §. 133.

Drugi zborni organ u poslovima samouprave je po osnovi općinski upravni odbor. Uvedenje ove institucije u općinskoj upravi pokazalo se je nužnim u prvom redu za to, što se općinsko zastupstvo lih nekoliko puta na godinu sastaje na vijećanje. Uslijed toga nagomila se sva sila predmeta, koje valja riješiti u jednoj sjednici, pa kako s toga ne dostaje dovoljno vremena za svestrani, iscrpivi i temeljiti pretres svega, što je stavljeno na dnevni red jedne sjednice, biva da se katkada i najvažnije stvari riješavaju na brzu ruku. To vrijedi prvo svega za općinski proračun, koji sačinjava glavni temelj općinske gospodarske uprave, a koji ima da riješi općinsko zastupstvo, posve za to nepripravno, u par sati.

Ovi su razlozi ponukali i druge zemlje, da su instituirale u općinskoj upravi sličnu uredbu. Tako n. pr., da ne posegnemo daleko, poznaju svi austrijski općinski zakoni općinsko upraviteljstvo, koje bira općinsko zastupstvo iz svoje sredine, a koje uz općinskoga načelnika rukuje najvažnije poslove općinske uprave.

U ovom paragrafu pobliže je označen pravni značaj općinskoga upravnoga odbora. On je savjetujući organ općinskoga zastupstva, te ga zamjenjuje u svim poslovima, koji su mu povjereni po zakonu.

K §§. 134. i 135.

U ovim paragrafima sadržani su propisi o sastavu općinskoga upravnoga odbora i o izboru istoga, te ne iziskuju potanjega razjašnjenja.

K §. 136.

Službovni period članova općinskoga upravnoga odbora traje tri godine, tako te se novi izbor istoga obavlja vazda prigodom svake trogodišnje obnove općinskoga zastupstva. Kraći službovni period upravnoga odbora opravdan je time, što su članovi istoga znatno više opterećeni poslovima općinske uprave, nego li ostali općinski zastupnici.

K §. 137.

Ustanova stav. 1. ovoga paragrafa, po kojoj sa gubitkom mandata općinskoga zastupstva prestaje i služba člana općinskoga upravnoga odbora, logična je poslijedica druge ustanove, po kojoj može biti članom toga odbora samo općinski zastupnik.

Stav. 2. predviđa mogućnost prestanka službe kojega člana odbora i prije izminuća trogodišnjega perioda, pa glede provedbe nadopunbenoga izbora upućuje na ustanove §. 135. osnove.

K §. 138.

Ovdje sadržana odredba, da imade općinski upravni odbor držati svoje redovite sjednice svaki mjesec dana, opravdana je time, što je veliki dio posala samouprave pridržan njegovoj nadležnosti, pak je s toga u interesu redovitoga toka tih posala valjalo ustanoviti kraći razmak između sjednica upravnoga odbora.

Ostali propisi ovoga paragrafa tiču se sazivanja izvanrednih sjednica upravnoga odbora, te načina sazivanja ovih i redovitih sjednica istoga, pa je određeno, da valja postupati po propisima, koji su u tom obziru normirani za saziv sjednica općinskoga zastupstva.

K §. 139.

Ovdje je propisan način zaključivanja u sjednicama upravnoga odbora, te su podjedno sadržane odredbe glede sastava i vođenja zapisnika, koje ne trebaju pobližega razjašnjenja.

K §. 140.

U interesu bržega i uspješnijega rješavanja posala, prinadležećih djelatnoj sferi općinskoga upravnoga odbora, propisano je ovdje, da je predsjednik odbora ovlašten u sjednicu istoga pozvati i strukovno osoblje, ako ga općina imade.

K §. 141.

Dužnost redovitoga polaska sjednica sa strane članova općinskoga upravnoga odbora izljev je onih obveza, što ih svaki općinski zastupnik prihvatom izbora u općinsko zastupstvo na sebe preuzima.

Protiv nemarnika valja postupati prema propisima, koji su u tom pogledu za članove zastupstva normirani u §. 119.

K §. 142.

U ovom paragrafu normirana obveza općinskoga upravnoga odbora, da imade svake godine općinskom zastupstvu podnašati izvješće o svojem djelovanju, prirodna je posljedica odnošaja u kojem stoji ovaj odbor spram zastupstva, iz čijega je krila proistekao. Ovo izvješće ima sadržavati historijat djelovanja odbora u krupnim crtama. Potanji prikaz nuždan je samo u važnijim poslovima gospodarske uprave.

K §. 143.

Pravni značaj općinskoga poglavarstva je i po osnovi onaj isti, kako ga označuje sadanji općinski zakon. U ovom je paragrafu još pobliže fiksiran položaj općinskoga poglavarstva glede posala državne i zemaljske uprave. Ove poslove vrši poglavarstvo kao posredni organ potonje.

Oznaku posrednoga organa državne uprave za birokratske funkcionare općinske samouprave iznijeli su prvi Njemci. Ideja ove posrednosti suvisla je sa položajem, što ga općina kao juristička osoba zauzima spram države. Ona je na ime, kako je već prije bilo rečeno, neposredni organ

državne uprave, pa stoga po državi priznato pravo na vršenje stanovitih javnih funkcija pripada njoj kao takvoj. Budući ali općina kao moralno tijelo ne ima djelatne sposobnosti, potrebne su joj fizičke osobe, koje će spomenute funkcije u njezino ime i mjesto nje obavljati. Ove pak fizičke osobe kao organi općine dolaze u stanoviti odnošaj spram države tek posredstvom općine kao posrednoga organa države u svim poslovima, koji se tiču državne i zemaljske uprave u užem smislu riječi.

U stav. 2. ovoga paragrafa normiran je pobliže sastav općinskoga poglavarstva.

K §. 144.

Dosadanji općinski zakon poznaje samo općinskoga bilježnika kao činovnika općine. Obzirom na dosta primitivne prilike, kakove su bile kod naših općina u doba, kada je stao na snagu zak. čl. XVI. : 1870., mogao je možda i dostajati jedan jedini činovnik za obavljanje posala općinske uprave, ali danas je to posve isključeno. U ono doba bili su primjerice poslovi blagajničke struke kod općine tako neznatni, te se nije ni pomišljalo na to, da se zakonom ustroji mjesto posebnoga organa, kojemu bi imalo biti isključivom zadaćom rukovanje blagajničkih posala kod općine. Potreba njegovoga namještenja pokazala se je tek onda, kada su zaj. zak. čl. XV. : 1876. preneseni na naše općine svikoliki poslovi raspisivanja, utjerivanja i otpremanja državnih poreza. Institucija općinskih blagajnika uvedena je u nas naredbom kr. zemaljske vlade, odjela za unutarnje poslove, od 28. februara 1878. br. 14.516., pa na ovo naredbeno uređenje blagajničke službe, nado-

vezuje zakonska osnova, ustrojavajući i mjesto blagajnika kod općina.

Odredba glede općinskoga liječnika temelji se na ustanovi §. 46. zakona od 24. januara 1894. »o uređenju zdravstvene službe u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«, dočim je zakonsko ovlaštenje, da mogu općine prema potrebi namjestiti i redarstvenoga povjerenika, uvjetovano razlozima shodnosti i već sada dosta često pokazavše se nužde.

U stav. 2. ovoga paragrafa pobliže su navedene one kategorije kod općine namještenih osoba, koje se ubrajaju među službeničko i pomoćno osoblje.

K §. 145.

Dosadanje iskustvo je pokazalo, da gdje kojim trgovštima i većim općinama ne dostaje danas više ni ono činovničko osoblje, koje predviđa §. 144. osnove. Napose pokazala se je nužda namještenja organa tehničke, šumarske i veterinarske struke. Računajući dakle s ovim faktičkim stanjem, ovlašćuju se ovdje trgovišta, zatim u §. 1. sl. b) spomenuti gradovi, te veće i imućnije općine, da mogu povrh osoblja, navednoga u §. 144. namjestiti potrebite strukovne organe. Trgovišta, te gradovi Karlobag, Kostajnica i tvrđja Ivanić učinit će to ustrojnim statutom, dočim je za upravne općine potreban poseban zaključak općinskoga zastupstva, koji potpada odobrenju županijskoga upravnoga odbora.

K §. 146.

Ovdje je označen zvanični položaj seoskoga starješine. On je izvršujući organ odredaba općinskoga pogla-

varstva, koli u poslovima samouprave, toli u onima državne i zemaljske uprave.

Što se tiče same institucije seoskih starješina valja pripomenuti, da ona postoji kod nas već odavna, premda nije uređena nikojom niti zakonskom ni naredbenom općenitom normom. U bivšem krajiškom području postojao je zakonski propis, po kojemu su mjesne starješine birala općinska vijeća, dočim se je u nekadanjem provincijalu postupalo, a i danas postupa raznoliko.

K §. 147.

Općinski načelnik je predstavnik izvršujuće vlasti u općini, pa kao takav stoji na čelu općinskoga poglavarstva. Ostale odredbe ovoga paragrafa tiču se zamjenjivanja općinskoga načelnika u poslovima eksekutive, o čem potpuno šuti sadanji općinski zakon.

Ovaj zakonski nedostatak ne radja baš najpovoljnijim poslijedicama, jer se u našoj praksi u slučajevima *sedis vacantis* e svakojako postupa, što skoro redovito daje povoda štetnim trvenjima u općini. Da se tomu stane na put i da se u budućnosti ukloni svaka dvojba o tom, propisuje se ovdje, da načelnika u svim poslovima samouprave, te državne i zemaljske uprave zamjenjuje općinski bilježnik. Time se polučava to, da uprava općine ostaje uvijek u prokušanim rukama po svom položaju već odgovornoga organa, kojemu su potrebe i prilike općine najbolje poznate.

K §. 148.

U ovom je paragrafu načelno normirana odgovornost općinskoga načelnika, te općinskih činovnika i službenika

općinskom zastupstvu i pretpostavljenoj nadzornoj oblasti, što se potpuno podudara sa načelima sadanjega općinskog zakona (§. 27. sl. b) zak. čl. XVI. : 1870. in fine).

K §. 149.

Ovdje se ovlašćuje općinsko zastupstvo, da može za općinsko poglavarstvo izdati poslovni red, koji potpada odobrenju županijskoga upravnoga odbora kao samoupravnoga organa. Potonje je za to određeno, da se kod stvaranja poslovnih redova poluči jednoličnost za cijelo županijsko područje.

Poslovnom redu ima biti svrhom, da poda općinskom poglavarstvu direktivu obzirom na unutarnje njegovo uređivanje, te obzirom na održavanje sjednica općinskoga zastupstva i općinskoga upravnoga odbora.

VI. Djelokrug općinskih organa.

K §§. 150.—155.

Moderna je općina postala djelatno središte javnoga života, pa je stoga danas gotovo nepregledno polje njezine djelatnosti u svim granama, u kojima se razvija ljudski život. Higijena, zdravstvo, javno dobrotvorstvo, nastava, mjesno redarstvo, javna sigurnost, javna prometila, graditeljstvo, te sve ine javne uredbe traže blagotvornu akciju sa strane općine. Uslijed toga biva socijalna funkcija općine sve važnija i intenzivnija, pa da ona uzmogne svim tim svojim dužnostima uspješno udovoljavati, potrebne su joj ne samo fizičke osobe, koje će fungirati kao njezini organi, već je nužno, da bude i svakomu od tih organa tačno

određena sfera njegove djelatnosti, koja se naziva njegovim djelokrugom. Odrediti pak taj djelokrug zadaća je pozitivnoga prava.

Po osnovi su organi općinske uprave: zastupstvo, upravni odbor i poglavarstvo, pa se ovdje pobliže ustanovljuje njihova nadležnost.

U §§. 150.—155. točno je propisan djelokrug općinskoga zastupstva kao najvišega zaključujućega i nadzornoga organa u općini.

Po osnovi obuhvaćaju djelatnu sferu općinskoga zastupstva poslovi koji se tiču ustrojstva općinskih službi, zatim izbora općinskih činovnika i načelnika, primanja u zavičajnu svezu općine, izbora začasnih općinara, vršenja patronatskoga prava, prava peticije, izbora mirovnih sudaca, promjene teritorijalnoga opsega općine i stvaranja statuta, zatim poslovi općinskoga kućanstva, te svi poslovi, koji nisu zakonom prepušteni djelatnoj sferi općinskoga upravnoga odbora ili općinskoga poglavarstva, a tiču se općinske samouprave.

U glavnom je dakle djelokrug općinskoga zastupstva ostao nepromjenjen onako, kako ga ustanovljuje zak. čl. XVI. : 1870., tek su neke ustanove nadopunjene, a opseg samoga djelokruga sistematičnije prikazan.

K §. 156.—160.

Karakteristika općinskoga upravnoga odbora jest, da je on savjetujući i zamjenbeni organ općinskoga zastupstva, pa stoga spadaju u njegov djelokrug u glavnom ili takovi poslovi, koji imaju preparatorni značaj ili pak se tiču predmeta, rješavanje kojih bi do duše spadalo u sferu

nadležnosti općinskoga zastupstva, ali su s razloga shodnosti i jer je općinski upravni odbor češće na okupu nego li općinsko zastupstvo, zakonom delegovani prvomu. U prvu skupinu spadaju poslovi uprave općinske imovine, dočim sačinjavaju drugu skupinu poslovi, koji se tiču izbora općinskih organa niže kategorije, ustrojstva novih službi, te nadzora redovitoga toka općinske uprave.

Važna je uloga, što ju osnova daje općinskomu upravnomu odboru u poslovima namještenja općinskoga načelnika i općinskih činovnika. Po ustanovi §§. 105. i 157. prinadležni na ime upravnomu odboru stavljati predloge općinskomu zastupstvu glede izbora općinskoga načelnika, odnosno općinskih činovnika, u koju se svrhu imade isti konstituirati kao kandidaciono povjerenstvo pod predsjedanjem izaslanika kotarske oblasti. U spomenutom §. 157. tačno je normiran postupak, koji se pri tom imade održavat, dočim je u posljednjoj stavci §. 158. sadržan važan propis, da je općinsko zastupstvo dužno izabrati jednoga od predloženika.

Svrha je ovomu propisu omogućiti u interesu redovitoga toka uprave što pospješnije popunjenje ispraznenih mjesta.

Važnost ustanova osnove glede načina namještanja općinskoga načelnika i općinskih činovnika leži u tom, što se tim ustanovama uvodi kod postavljanja općinskih organa posve drugi sustav, nego li što ga poznaje sadanji općinski zakon.

Prema ustanovi stav. 3. zak. čl. XVI. : 1870. bira na ime općinsko zastupstvo općinskoga načelnika i općinskoga bilježnika na predlog izaslanika kotarske oblasti.

Ovo je imperativna odredba zakona, pak je prema tomu svaki izbor, koji ne bi odgovarao spomenutom predlogu, ipsa lege ništetan. Očito je dakle, da je ovdje zakonodavac stavio u neku ruku volju državne vlasti nad voljom općine u jednoj stvari, koja po svojoj prirodi strogo spada u sferu općinske samouprave. I baš uslijed toga radja pozvana ustanova dosta često nemilim sukobima između nadzorne oblasti i općinskoga zastupstva, što je sve dalo povoda, da je ta ustanova uz onu §. 48. sl. d) zak. članka XVI. : 1870. o pogodovanju posjednika i vlasnika jurisdikcionalnih dobara jedna od najnepopularnijih zakonskih odredaba u našoj javnosti. Način namještenja kako ga normira zakonska osnova odgovara svakako bolje načelu samouprave, pruža mogućnost sporazumnoga postupka općine i nadzorne oblasti, a dovoljno zaštićuje i opravdane interese državne vlasti time, što je predsjednikom kandidacionoga odbora izaslanik kotarske oblasti.

K §. 161.—163.

Djelokrug općinskoga poglavarstva kao izvršujućega organa općinske uprave obuhvaća koli poslove samouprave, toli one državne i zemaljske uprave u užem smislu. Stoga je u §. 161. normirana i dvostruka njegova odgovornost, t. j. spram općinskoga zastupstva i spram pretpostavljene oblasti.

Djelatna sfera općinskoga poglavarstva tiče se specifično posala redovite uprave unutarnje, koji nisu prikladni za zbornu riješavanje stranom obzirom na narav tih posala, stranom obzirom na nužnu brzinu, kojom se isti imadu riješavati. U §. 162. navedeni su ti poslovi samo

eksemplikativno, jer je obzirom na mnogostručnost upravnih agenda, koje danas pripadaju općinskomu poglavarstvu upravo nemoguće taksativno navesti sve one poslove, koji potpadaju njegovoj nadležnosti. S toga su u svim pozitivnim pravima uvijek ti poslovi samo u glavnom navedeni, kako to čini i predložena osnova.

Ustanovom §. 163. povjereno je općinskom poglavarstvu preduzimanje dobrovoljnih dražbi pokretnih stvari i rukovođenje javne jeftimbe glede općinskih prihoda i dobara, te je u stav. 2. podjedno određeno da općinski načelnici, te činovnici i službenici ne smiju ni osobno ni po trećim osobama dražbovati, niti udioništvoovati pri zakupima općinskih prihoda i dobara. Ratio legis ove odredbe je, da se ukloni svako eventualno izigravanje općinskih interesa, a leži i u nespojivosti položaja zakupnika općinskih prihoda spram općine i službe općinskoga činovnika i službenika.

K §. 164.

U pravilu imade se općinsko poglavarstvo pri rukovanju gospodarstva strogo držati odobrenoga proračuna, te ne smije bez dozvole općinskoga upravnoga odbora činiti ikakove izdatke, koji nisu osigurani proračunom. Ova je odredba bila nužna radi uzdržanja ravnesja u općinskom kućanstvu. Nu u stav. 3. učinjena je ipak jedna iznimka, kada je na ime slučaj tako prešan, da se bez štete i pogibelji po općinu ne bi moglo čekati na zaključak općinskoga upravnoga odbora. U tom slučaju smije općinski načelnik, odnosno bilježnik pod vlastitom odgovornošću odrediti isplatu nužnih troškova, nu dužan je u prvoj na-

rednoj sjednici zaiskati naknadno odobrenje upravnoga odbora. Ovo je ovlaštenje bilo nužno u interesu redovitoga toka općinske uprave.

K §. 165.

Od načelne je važnosti propis stav. 1. ovoga paragrafa, kojim se pod nadležnost općinskoga poglavarstva stavlja izvršivanje kaznene vlasti u svim poslovima mjesnoga redarstva. Tu je točno normiran postupak glede vođenja kaznenih rasprava, te ustanovljena nadležnost za izricanje kazni uz molbeni tečaj.

Ovim se kani postići dvoje: da se donekle decentralizira uprava, naročito gledom na višje molbe i drugo — što je od eminentne važnosti i po samu općinsku upravu — da se podigne autoritet općinskih poglavarstva u narodu. Danas je zaista i uz najbolju volju, te najsavjesniju službu teško provesti mnogu tu odredbu, jer općina ne ima nikakove kaznene vlasti. Povrh toga ne smije se vrći s uma još jednu ne manje važnu činjenicu, da redarstvene kazni djeluju samo onda eksemplarno, kada na počinjeni prestup slijedi neposredno kaznena sankcija. Time se diže u narodu moral, te pobudjuje dublji smisao za poštivanje zakonskih propisa.

U naučnoj literaturi čuje se dosta često prigovor protiv toga, da bi se općinskim poglavarstvima prepustila judikatura u poslovima mjesnoga redarstva, jer da bi se time dala prevelika vlast u ruke općinskim organima, koji da bi ju mogli zlorabiti, dok da im s druge strane manjka i potrebita stručna sprema za riješavanje takovih posala javne uprave.

Prvi prigovor ne zaslužuje nikakovoga obzira, jer je svaki općinski organ za službene svoje čine ne samo kar- nosno, već dogodice i kazneno odgovoran. Sredstva, koja u tom pogledu stoje na raspoložbi državnoj vlasti isklju- čuju dakle potpuno mogućnost, da bi zloporabe općinskih organa postale pravilom. Još je manje održiv drugi prigo- vor glede nedostatka stručne spreme, jer kada se općin- skim poglavarstvima povjerava provedba kud i kamo težih i komplicirani ih zakonskih propisa, ne može da bude stvarnih zaprijevka ni protiv toga, da se njihovoj nadle - nosti prepusti izvršivanje kaznene vlasti glede prekršaja mjesnoga redarstva. To su obično tako jednostavni sluša- jevi, da za njihovo uspješno riješavanje nije nipošto po- trebna ikakova osobita pravnička pronicavost.

Ostale u ovom paragrafu sadržane odredbe ne tre- baju posebnog razjašnjenja.

Kaznenu vlast opć. načelnika u poslovima mjesnoga redarstva normiraju gotovo svi austrijski općinski zakoni.

K §. 166.

Ovdje su sadržane ustanove glede zapta i reda u uredu općinskoga poglavarstva, te je podjedno općinskomu načelniku, odnosno njegovomu zamjeniku dana discipli- narna vlast protiv izgre nika. Nedostatak ustanova sada- njega općinskoga zakona u tom obziru osjeća se dosta teško u praksi, jer su općinski organi i protiv najvećih surovosti posve nemoćni, pak se s toga propis ovoga paragrafa uka- zuje posve opravdanim.

K §. 167.—171.

U ovim paragrafima sadržane odredbe glede za- konitoga uređivanja sa strane općinskih organa, nadalje

glede zastupanja općine pred oblastima i prema stran- kama, zatim glede potpisivanja isprava, koje se tiču po općini preuzetih obveza i napokon glede provedbe zaklju-  aka općinskoga zastupstva, kao i glede izdavanja ure- dovnih otpravaka u ime općine, ne trebaju pobližega raz- ja njenja.

VII. Općinsko kućanstvo.

K §. 172.—175.

Razvijajući gospodarsku djelatnost idu privatne osobe vazda za tim, da im od njihovih dohodaka, nakon pokrića troškova, ostane neki višak, ili drugim riječima, njihov je cilj da se obogate. Drugačije se ali ima stvar sa općinom, koja ne producira sama sredstva, već ih crpi od svojih pri- padnika, oduzimajući im u obliku javne da e jedan dio njihovoga prihoda. Ona ne smije sebi nikada namicati više, nego li što joj je potrebno za pokriće nužnih i ko- risnih izdataka, buduć njezin cilj ne smije da bude oboga-  enje.

Ovo pravilo, koje tvori jedno od stožernih načela fi- nancijalne znanosti, ne ima pak jedino ekonomski, već i pravni temelj, jer ne samo da bi bilo nepravedno, već bi značilo dapače prekoračenje vlasti, kada bi se porezovni- cima namitale ve e da e, nego li je potrebno za normalno gospodarenje. To bi značilo na račun savremenih porezov- nika raditi u korist budućih generacija, koje bi našle ka- pitalizovane glavnice od svojih predšastnika. S druge se ali strane mora dopustiti, da općina može imati, kao što u istinu obično i ima e, svoju vlastitu imovinu, koja ne po- tiče iz gore rečenoga vrela, pa glede te imovine vrijedi opet načelo, da ju u pravilu ne smije otvojiti na štetu

budućih generacija. Drugim riječima, ova imovina ne smije služiti za pokriće redovitih troškova općine, da tim načinom umanju doprinosbenu dužnost svojih općinara, već ju valja koristonosno upotrijebiti tako, da bude, kolikogod je više moguće, trajnim vrelom općinskoga dohotka.

Što se tiče imovine općinske, valja pripomenuti, da §. 288. o. g. z. poznaje dvovrsnu takovu imovinu, t. j. onu, koja po zemaljskom ustavu služi na porabu svakom članu općine i onu imovinu, čiji su dohoci određeni za namirenje općinskih troškova. Onu prvu imovinu sačinjava općinsko javno dobro, koje po svojoj nutarnjoj naravi ne može biti predmetom prometa, pa s toga nije nikada kao takovo ni izvorom prihoda za općinu, dočim se druga vrst imovine sastoji u onim stvarima, koje općina kao moralno tijelo posjeduje, poput svakoga privatnika, kao svoje vlasništvo sa tom razlikom, da ne može poput potonjega sa tom imovinom kao isključivim svojim vlasništvom slobodno raspolagati, već je u tom obziru vezana propisima, što ih je ovlaštena izdavati državna vlast, krijepošću neospornoga prava nadzora, koja joj pristoji nad samoupravnim tijelima.

Posljedica te ovlasti jest, da su sva zakonodavstva u općinskim zakonima normirala propise glede uprave općinske imovine, te glede očevidnosti i osjeganja iste, pa ovaj primjer slijedi i zakonska osnova.

U §§. 172.—174. normirani su propisi glede sastava, pohrane i revizije našastara općinske pokretne i nepokretne imovine, kojima su nadopunjene posve nedostatne ustanove toč. 1. §. 26. zak. čl. XVI. : 1870., dočim je u §. 175. propisano, da valja svu nepokretnu imovinu općine

i njezinih zavoda, kao i eventualna općini pripadajuća stvarna prava gruntovno uknjižiti.

Ove već po sebi jasne ustanove nije nužno pobliže razjašnjivati, tek valja pripomenuti, da su se potonje odredbe u tom obziru pokazale za to potrebnima, jer se gledom na sastav našastara u praksi ne postupa jednolično. Ima dapače na području nekih županija općina, koje u opće ni ne vode našastara općinske imovine, što je sa vida valjanoga gospodarenja velika pogriješka.

K §. 176.

Ratio legis ustanova ovoga paragrafa jest, da se općinski objekti, koji nisu potrebni za javne općinske svrhe, ne ostave ležati kao mrtvi kapital.

K §. 177.

Ovdje je izraženo načelo, što ga sadržaju i svi strani općinski zakoni, da imade općinska imovina ostati neokrnjenom uz neke zakonom propisane iznimke. Ova je kautela nužna, da se ukloni već a priori svaka mogućnost lakoumnoga baratanja sa općinskom imovinom.

K §. 178.

Odredbom ovoga paragrafa glede raspoložbe sa višcima proračunske godine ispunja se jedna osjetljiva praznina u sadanjem općinskom zakonu, uslijed koje se u praksi kojekako postupa. Često biva da se u prihodu proračuna za narednu godinu posve neispravno uvrštava kao prva stavka predvidni višak koncem tekuće godine, a kad je konačno riješen račun dotične godine ispostavlja se, da

je minula proračunska godina svršila sa manjkom, dotično prekoračenjem preliminirane potrebe. Ovakav postupak uzdrma ravnoesje u općinskom gospodarstvu, pak ga s toga valja ukloniti.

Općenito je priznato načelo, da se viškom u gospodarenju smatra ona svota, koja kao ostatak rezultira iz računa o gospodarstvu, pak se stoga samo sa svotom, koju kao višak iskazuje konačno odobreni općinski zaključni račun, može u smislu ovoga paragrafa raspoložiti za pokriće tekuće potrebe naredne godine, u koliko ne bi doticala proračunom osigurana sredstva.

K §. 179.

S razloga shodnosti određeno je ovdje, da se proračunska godina pokriva sa koledarskom godinom. Ovaj sustav slijedi većina stranih općinskih zakona.

K §. 180.

Ovdje sadržan propis, kojim se zabranjuje nabava inozemnih vrijednosnih papira učinjen je za to, jer je često nemoguće posve sigurno prosuditi rentabilitet takovih vrijednota, pa bi se lako moglo dogoditi, da općina uslijed neopreznosti pretrpi štetu u svojoj imovini.

K §§. 181.—183.

Sadanji općinski zakon spominje zajmove u toč. 5. §. 26. samo u toliko, što propisuje oblasnu nadležnost glede odobrenja zaključaka općinskoga zastupstva, koji se tiču kontrahiranja spomenutih zajmova. Ova se je ustanova u praksi pokazala potpuno nedostatnom, pak je sva-

kako zadaća budućega općinskoga zakona, da ovo pitanje prema njegovoj eminentnoj važnosti riješi što temeljitije.

Činjenica je, koja se ne da zatajiti, da dosta brojne naše općine stoje financijalno vrlo loše, te da ih terete osjetljivi dugovi. Istina je doduše, da su one dospjele u ovaj prekarni položaj u dobranom dijelu uslijed sve većih zadataka, što ih na općine stavljaju razni noviji zakoni, ali se s druge strane ne da poreći, da je ovomu nepovoljnomu stanju nerijetko kriva i prevelika rastrošnost općinske uprave, koja dovodi općinu u položaj, da mora kontrahirati zajmove, kojima bi bilo moguće sigurno izbjeći, da se je razborito gospodarilo. Da se koliko je moguće ovomu nepovoljnomu stanju doskoči, učinjene su u osnovi odredbe, koje stežu u stanovite granice slobodu općina pri sklapanju zajmova, te točno normiraju modalitete, koji glede samoga sklapanja, toli glede otplate zajmova.

Propis §. 183. kojim se općinama zabranjuje sklapanje mjenbenih zajmova opravdan je time, što kraj sumarnoga postupka, koji je mjenbenim zakonom propisan, mogu po općinu nastati nepopravljive materijalne štete i što je ovaj način sklapanja zajmova najprikladniji, da općinu uvali u dugove.

K §. 184.

Ustanove ovoga paragrafa ne trebaju pobližega razjašnjenja.

K §§. 185.—187.

Ovim se ustanovama uvodi dioba općinskih izdataka u obligatorne i fakultativne, koju ne poznaje do sada naše zakonodavstvo. Ovo razlikovanje izdataka izazvalo je

praktično iskustvo, koje je dokazalo, da je uslijed pomanjkanja pozitivnih normi često vrlo teško izaći na kraj sa općinskim zastupstvom, kada se radi o ustanovljenju općinskoga proračuna.

Obligatorni su oni izdaci, koji su neophodno potrebni za normalni razvoj općinskoga života, t. j. izdaci, koji imaju da udovolje nutarnjim i bitnim potrebama općinske zajednice bez kojih bi njezina opstojnost bila nemoguća. Njihovo je obligatorno svojstvo fiksirano bud samim općinskim ili drugim kojim zakonom, bud ono proizvire iz nekih ugovorenih ili inih, na stanovitim pravnim činima utemeljenih obveza općine. Nasuprot tomu nazivaju se fakultativnima oni izdaci, koji mogu općini donijeti koristi i moralne i gospodarske, ali nisu neophodno nužni kao oni prvo spomenuti.

Pokriće obligatornih izdataka dužna je općina osigurati u općinskom proračunu, jer bi inače bila izravno ugrožena egzistencija same zajednice. Zastupstvo će dakle prema imućvenim prilikama stanovite općine moći dotirati dotične stavke sa većom ili manjom svotom, ali ne smije uskratiti pokriće pod inakom ništetošću dotičnoga zaključka.

K §§. 188.—192.

U ovim su paragrafima sadržane odredbe glede pretresa, proglašenja i odobrenja općinskoga proračuna, kao i glede molbenoga tečaja za rješavanje prigovora protiv proračuna, te obzirom na njihovu jasnoću ne iziskuju u glavnom posebnoga razjašnjenja. Na jednu bitnu novotu

valja ipak posebno upozoriti. U §. 190. propisuje se na ime, da županijski upravni odbor odobrava proračun konačno, ako protiv istoga nije prigovoreno s nikoje strane. Dosljedno tomu dozvoljava županijski upravni odbor rasporez općinskoga nameta bez obzira na visinu njegovoga postotka. Ova ustanova dakle derogira propisu §. 22. zakona od 5. februara 1886. »o upravnim odborima u županijama«, po kojemu županijski upravni odbor dozvoljava sada općinski namet do 40% izravnoga poreza.

Pri normiranju propisa §. 190. bili su mjerodavni obziri upravne decentralizacije, a i okolnost, što se nakon uređivanja upravnoga odbora, u čiju nadležnost i onako spada odobrenje opć. proračuna, ukazuje posve suvišnom ingerencija vrhovne upravne oblasti onda, kada protiv proračuna ne ima prigovora.

Inače su ovdje sadržane odredbe u glavnom suglasne sa ustanovama §. 49. zak. čl. XVI. : 1870.

K §. 193.

Ustanove ovoga paragrafa ne trebaju pobližega razjašnjenja. Njima se daje sankcija postojećoj praksi glede sastava gradjevnih proračuna.

K §§. 194.—198.

Ovdje sadržani propisi glede sastava, ispitivanja i odobrenja zaključnoga općinskoga računa u glavnom su recipirani iz sadanjega općinskoga zakona, te iz zakona od 5. februara 1886. »o upravnim odborima u županijama« (§. 23.), tek je u §. 194. točno naveden organ, kojemu pri-

nadleži vođenje računa, odnosno predispitanje istoga. Sadržaj revizionarnom odboru, što ga u svrhu ispitivanja računa od zgrade do zgrade biraju općinska zastupstva, supstituiran je po osnovi općinski upravni odbor, u čiju nadležnost spada predispitanje općinskoga računa i predlog istoga zastupstvu uz vlastito mnijenje.

Posve je nova odredba §. 196., koja općinskom zastupstvu daje pravo izricanja odštetne odluke protiv odgovornoga polagatelja računa. Ova odredba stoji u uskoj vezi sa onom stav. 2. §. 357., prema kojoj će općinsko zastupstvo postupati vazda, ako je u slučaju §. 196. nastala šteta po općinu.

K §. 199.

Ovdje sadržani propisi ne iziskuju posebnoga obrazloženja.

K §. 200.

Evolucija društvenoga života radja neprekidno novim i sve većim potrebama, kojima imade da udovolji moderna općina. Njezina je djelatnost danas tako mnogostručna, da joj nikako više ne dotječu ni vlastita imovinska sredstva, a ni prihodi od javnih daća, što ih ubire na temelju zakonskoga ovlaštenja, pa je to razlogom, da se je zadnjih decenija pojavilo u nauci jednodušno mnijenje, da bi valjalo reformirati općinski tributarni sustav, te ga postaviti na zdravije temelje.

Temeljno je pravilo financijalnoga prava, da moraju porezi biti sredstvom za polučivanje svrha, a pošto imadu općine po svojoj naravi stanovitu sferu potreba i

javnih dužnosti, kojima valja da udovolje, nužno je, da posjeduju i sredstva, pomoću kojih će biti kadre doskočiti svojim potrebama i dužnostima u potpunoj mjeri i u svako doba. Imajući dakle zakonodavac ove obzire na umu, valja da slobodu diskrecione vlasti općina pri uvadjanju općinskih daća ograniči samo u toliko, kako će biti pridržane, da se pri rasporezu tih daća neoskrvnjeno sačuva načelo pravednosti, razmjera i općenitosti.

U tom smislu uređeni su porezni sustavi u Engleskoj, u nekim njemačkim državama, napose u Saskoj, zatim u Švicarskoj i u sjedinjenim sjevero-amerikanskim državama.

Zagovaratelji općinske porezne reforme predlažu, da se kao temelj oporezovanja uzmu samo nekretnine, zatim promet nekretnina, a u gradovima još i osobna dohodarina, pri čem valja uvijek uzeti obzir na onaj minimum dohotka, koji je nuždan za život. Odlučno pak zastupaju stajalište, da valja ukinuti sve potrošarinske daće. U tom smislu provedena je reforma općinskih daća u Belgiji već od god. 1860., u Holandiji od god. 1865., a od zadnjih decenija i u Njemačkoj, gdje su općine polučile najveće uspjehe uvedenjem takozvanoga poreza na prirast vrijednosti nekretnina (*Zuwachsteuer*). Temelj ovoj poreznoj reformi u Njemačkoj udarili su *Bodenreform*eri, koji su postavili načelo, da je zemljište u bitnosti jedini faktor, koji je trajno vezan uz općinu, pa da imade s toga ono služiti temeljem općinskomu oporezovanju.

Glede načina oporezovanja porasta vrijednosti ističu se tri vrste poreza, t. j. 1. porez od prometa nekretnina, 2. porez po običajnoj vrijednosti i 3. porastni porez. Kod

poreza od prometa nekretnina vrijedi načelo, da imade vlasnik zemljišta, te uopće nekretnina pri prodaji istih platiti stanoviti već unaprijed određeni postotak od faktične dobiti, što je polučena prodajom. Mjerilom oporezovanja je ovdje razlika, koja rezultira između one svote, za koju je prodavaoc svojedobno kupio porezni objekt i svote, što ju je polučio prodajom. U slučaju pak, da porezni objekt potiče od darovanja ili od nasljedstva, uzima se kao temelj oporezovanja običajna cijena nekretnina.

Pri odmjeri općinskoga poreza od prometa nekretnina postupa se tako, da se većim postotkom opterećuju neizgrađena zemljišta, naročito ona, koja su opredijeljena za gradilište. Temelj je dakle ovomu oporezovanju pravni posao, koji se sklapa među strankama, a dužnost plaćanja poreza nastaje onim časom, kada je taj pravni posao perfektan.

Drugačije se ima stvar kod poreza po običanoj vrijednosti, jer tu dolazi u obzir samo gradilište kao objekat oporezovanja. Za opravdanost ove vrsti poreza navodi se naročito okolnost, što su obzirom na gotovo općenito niski porez, koji se plaća od ovakvih objekata, često vrlo vrijedna gradilišta posve prosta od poreza. Kada se pak uvaži, da rastuća vrijednost gradilišta ne ovisi od osobnoga rada i nastojanja samoga vlasnika tla, već od raznih kulturnih i prometnih uredbi, koje se troškom i nastojanjem općine stvaraju, samo se sobom opravdava, da se takovo zemljište oporezuje nekom posebnom daćom, koja nije vezana na porezni ključ.

Vlasnik zemljišta na ime, koji na njemu izvodi razne melioracije ili onaj, koji je podigao kakovo industrijalno

poduzeće, moraju da ulože u tu svrhu ne samo svoju tjelesnu i duševnu snagu, već da katkada posegnu duboko u svoj džep, dok naprotiv vlasnik gradilišta — naročito, ako se bavi spekulativno nabavom istih — spokojno čeka, dok općina otvori koju novu ulicu, uredi trg, sagradi školu, uredi električni tramway ili drugu koju kulturnu prometnu instituciju, da onda uslijed nagloga razvoja dotičnoga predijela za skupi novac proda svoja gradilišta, koja je u zgodnom času gdjekad kupio izpod cijene.

Sve to potaklo je prusko zakonodavstvo, da je zakonom od 14. jula 1893. »o općinskim daćama« ovlastilo općine, da mogu uvesti posebni porez na zemljišni posjed, odnosno na gradilišta, koja su poskočila u vrijednosti uslijed ustanovljenja, novih građevnih i regulatornih linija. Jedan od načina oporezovanja biva i po ovim ustanovama po običajnoj cijeni, pod kojom se razumijeva kupovna, što se prosječno polučava kod prodaje zemljišta u samoj općini ili u susjednim mjestima. Ta običajna prosječna cijena uzima se dakle kao vrijednost dotičnoga zemljišta, koje se onda oporezuje stanovitim % te vrijednosti. Taj se postotak kreće između $\frac{1}{2}$ i 5%.

Njemački Bodenreformer predlažu međutim, da se kao najprirodniji temelj oporezovanja takovih gradilišta uzme svota, na koju je sam vlasnik procijenio zemljište. Prema toj procijeni neka bi se odmjerio stanoviti postotak u ime općinske daće. Da se pak ukloni pogibelj, da bi vlasnik gradilište prenisko procijenio, predlažu Bodenreformer, neka bi se zakonom općini pridržalo pravo prekupa takovih zemljišta uz cijenu, kako ju je ustanovio vlasnik sam. Ovoj daći da ne može biti prigovora ni sa

socijalno-etičkoga gledišta, jer se ona ne može prevaliti, već tereti onoga, koji je zaista jedinim dionikom dobiti.

Sustav vlastite promjene bez dvojbe je podesniji i pravedniji od oporezovanja po običajnoj cijeni, jer se kod poredjivanja cijena susjednih i okolišnih zemljišta lako može upasti u neispravnosti, koje mogu biti na štetu sad općine, sad opet porezovnika.

Svrha trećemu načinu oporezovanja porasta rente od zemljišta, t. j. takozvanom porastnom porezu jest, da općine i ovdje participiraju kod što većega dijela prihoda one vrijednosti, što ju je dobilo zemljište bez izravne saradnje vlasnika. U bitnosti je dakle tu ista svrha, kao i kod onih prvih dviju vrsti poreza. Jedino je razlika u načinu oporezovanja, koje biva dvojako, t. j. tako, da se porez propiše prije nego li se je obistinio porast vrijednosti u obliku posebnoga prinosa za stanovite općinske kulturne radnje, uslijed izvedenja kojih će vrijednost okolišnih zemljišta poskočiti ili pak nakon faktičnoga porasta vrijednosti. Porez propisan na prvi način naziva se melioracionim, a ovaj potonji konjuktturnim porezom.

Princip melioracionoga poreza već je odavna proveden u raznim evropskim državama. Ovaj je način oporezovanja primjerice u Franceskoj poznat već od god. 1672., a uveden je, kada je bilo preduzimano proširenje uskih i tamnih ulica u raznim gradovima. Kasnije je ovaj porez normiran u Franceskoj zakonom od 16. septembra 1807. kojim je propisano, da su vlasnici nekretnina, koje se nalaze u okolišu gdje se izvajaju javne radnje, dužni dati kao svoj doprinos polovicu one veće vrijednosti, što su ju nekretnine dobile uslijed izvedenja rečenih radnja.

Na širjoj je podlozi uveden ovaj porez u Belgiji, a isto tako i u Pruskoj i u nekim drugim njemačkim državama, naročito u Bavarskoj, Würtembergu, Aachenu i u Saskoj, nu najdublji korjen uhvatila je ova daća u sjedinjenim sjevero-amerikanskim državama. Ona je prvobitno uvedena bila zakonom od god. 1667. u New-Yorku, a onda postepeno u drugim državama tako, da je taj porez god. 1893. od 44 država, što sačinjavaju uniju, uvelo njih 40. Ovaj sistem donio je u Americi i u Engleskoj upravo sjajne rezultate.

Melioracioni porez imade manje pristaša u Pruskoj, jer da se njime ne može ni iz daleka obuhvatiti sav veći prihod, što će ga vlasnici okolišnih zemljišta imati uslijed izvedenja stanovite uredbe, pak s toga predlažu *Bodenreformer*i, da se općenito uvede konjuktturni porez, jer da se ovaj porezni sustav može brojevno uglaviti i to kod promjene posjeda. Postupak bi dakle bio u neku ruku sličan onomu kod prometnoga poreza, ali se bitna razlika između tih dviju daća sastoji u pravnom temelju, na kojem one počivaju. Dok je na ime kod prometa nekretnina podlogom sklopljeni pravni posao, služi naprotiv kod konjuktturnoga poreza temeljem veća vrijednost poreznoga objekta uslijed izvedenja javnih uredbi, dočim financijski uspjeh pravnoga posla imade da bude lih mjerilom za svotno ustanovljenje doprinosbene dužnosti. Naravno, da se i kod ovoga načina oporezovanja mora uzeti u obzir kupovna i prodajna cijena, ali pošto ni tu nije isključen pokušaj sa strane porezovnika, da pod raznim izlikama zabašure pravi dobitak, predlažu *Bodenreformer*i i ovdje pravo prekupa sa strane općine.

Mora se priznati, da je provedena reforma općinskih daća na istaknutim temeljima naročito u Njemačkoj rodila gotovo nevjerojatnim uspjesima. Ne samo da su na ime njemačke općine time stavljene u povoljan položaj, te su mogle dokinuti potrošarinu na meso, brašno i druga victualia, već je zavedeno u komunalnim financijama potpuno ravnovesje, premda su provedene takove socijalne reforme, napose na području zdravstva i ubogarstva, koje upravo zadivljuju. U novije doba povelja se je za primjerom Njemačke i Austrija, ali je za sada teško govoriti o uspjesima, buduć je stvar tek u zametku.

Nema sumnje, da će se i u nas morati pomišljati na reformu općinskoga tributarnoga sustava, pak je prvi pokušaj učinjen ustanovom toč. 3. stav. 2. §. 200., koja ovlašćuje općine, da mogu rasporezati i takove namete, kojima ne služi temeljem državni porez. Najshodniji bi bio način: oporezovanje dohotka od prometa nekretnina kombinovan sa vlastitom procijenom uz pravo prekupa sa strane općine. Dakako, da bi reforma poreznoga sustava u tom pravcu od manje relevantne važnosti bila za manje općine — što je i razlogom, da je u glavnom pridržan u osnovi sadanji porezni sustav, — nu veće bi se općine i veća trgovišta bez sumnje mogla okoristiti uvedenjem gore spomenutoga poreza na nekretnine.

K §. 201.

Ustanova ovoga paragrafa ukazala se je potrebnom, da se ukloni svako kolebanje organa, kojima je zadaća rasporez nameta.

K §. 202.

Osnova prihvaća moderno načelo, da imade porez biti općenit i razmjernan, pa je s toga u ovom paragrafu propisano, da su svi općinari i strani dužni plaćati općinski namet od državnoga poreza, što im je propisan u općini. Tek su neke iznimke normirane u stav. 2. i 3. toga paragrafa.

Prema tomu napušta osnova anahronističko pogodovanje vlasnika i posjednika dobara, s kojima je do god. 1848. bilo spojeno pravo dominalne sudbenosti, koje im daje §. 48. sl. d) sadanjega općinskoga zakona, a proti kojemu se je pogodovanju u našoj javnosti digao općeniti prigovor. Povrh razloga pravičnosti bila je tu mjerodavna i vrlo važna činjenica, što za ovo pogodovanje ne postoji, a nije nikada ni postojao, nikakav opravdani razlog, čemu je dokazom i činjenica, da se ni iz samoga zakona ni iz vladinoga obrazloženja ni iz saborske rasprave ne vidi *ratio legis* za spomenuto pogodovanje. Gubitak preimućva, koja su prije god. 1848. bila spojena sa posjedom plemićkih dobara, a na koju činjenicu prislanja svoje riješitbe novija praksa, nije mogao biti mjerodavan kod instituiranja toga pogodovanja, jer je zak. čl. XXVII. : 1848., potvrđenim carskim patentom od 7. jula 1849. i od 31. decembra 1852. ukinuta u načelu stališka razlika sa svim preimućvima. Prema tomu nije mogao biti razlogom pogodovanju taj gubitak i to tim manje, što je u carskom patentu od 2. marta 1853. »o izvršbi rasterećenja zemljišnoga razmjera i o uredjenju urbarskih i srodnih im posjedovnih razmjera« ustanovljeno, da se ukinuće vlastelinskih prava, koja su bila vrelom prihoda i tereta, imade odštetiti, dočim ostala prava prestaju sama od sebe kroz ukinuće

urbarskoga odnošaja i s njime u tijesnoj vezi stojeće dominalne sudbenosti, te vrhovnoga vlasništva vlastelinstva nad posjedom bivših kmetova.

I upravo stoga, što nije bilo nikakvoga opravdanoga razloga za pogodovanje vlasnika i posjednika takozvanih juridikcionalnih dobara, ne ima slične ustanove ni općinski red, izdan banskom naredbom od 19. augusta 1851., a ni općinski zakon izdan carskim patentom od 24. aprila 1854.

Još manje je opravdana pogodovnost, što ju u pogledu snažanja općinskih tereta daje zakon od 8. januara 1876. imovnim općinama u bivšoj hrv.-slav. krajini, jer ovom pogodovanju manjka i onaj fiktivni razlog, koji se je gledom na jurisdikcionalna dobra — ma i neispravno — mogao predmijevati.

U ostalom je to pogodovanje jedan singularitet našega zakonodavstva, koji ne poznaje ni jedna druga zemlja, pa ni Ugarska, gdje se je gotovo sav državni, socijalni i upravni život isto tako kao u Hrvatskoj i Slavoniji razvijao po jednakim pravnim načelima, a naročito su povlastice plemstva uređene bile po istim propisima zakonskoga i običajnoga prava.

Oprost sadržan u stav. 2. ovoga paragrafa u pogledu ondje navedenih javnih zvaničnika, koji poznaje i sadanji općinski zakon, temelji se na ustanovama zaj. zak. čl. X. : 1909. o dohodarini, koji stupa na snagu 1. januara 1913., a koji je doslijedno tomu i za područje kraljevina Hrvatske i Slavonije mjerodavan.

Ovaj se oprost opravdava činjenicom, što se od javnih zvaničnika ne može opravdano zahtijevati, da doprinose za pokriće izdataka, koji su lih lokalnoga interesa i to tim

manje, što uslijed čestih premještenja, koja se dešavaju u interesu javne uprave, ti zvaničnici najvećim dijelom ni ne dolaze u priliku, da budu dionicima uredbi, koje su u općini provedene, a za koje bi morali doprinositi. Osim toga valja uvažiti još jedan važan momenat. U svim općinama ne ubire se naime jednaki postotak općinskoga nameta, pa bi ta činjenica prouzrokovala bitne nejednakosti beriva, koje se nikako ne bi mogle opravdati.

K §. 203.

Propis ovoga paragrafa opravdan je onim, što je glede aktivnih činovnika i službenika rečeno u obrazloženju k §. 202.

K §§. 204. i 205.

Zak. čl. XVI.: 1870. ustanovljuje u stav. 1. sl. a) §. 48., da se za namirivanje općinskih upravnih troškova, na koliko ovi nisu inim dohocima općine pokriti, rasporezuje među sve općinare i strane općinski namet po ključu državnoga poreza, što ga dotičnici plaćaju, ali ne sadržaje nikakovoga propisa o tom, koji porez imade služiti temeljem raspisa toga nameta, t. j. da li tekući ili prošlogodišnji. Ovaj zakonski nedostatak ima tu posljedicu, da se kod općina u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji raznoliko postupa.

Uslijed toga ukazuje se potreba, da se ovo pitanje u budućem zakonu riješi tako, da bude u tom obziru u cijeloj zemlji proveden jednolični postupak. Za to je u stav. 1. §. 204. određeno, da se općinski namet imade propisati po ključu tekućega državnoga poreza. I ne gledajući na to,

da se općinski namet u dosta znatnom dijelu zemlje i danas na ovaj način propisuje, govori za nj još i ta vrlo važna okolnost, što po ovom sustavu dužnost općinskoga nameta svake godine odgovara faktičnoj poreznoj snazi porezovnika, te što je ovaj sustav svakako podoban doprinijeti i tomu, da bude postotak neutjerivoga općinskoga nameta manji, a to je sa vida općinskoga kućanstva vrlo odlučan momenat. Sustav raspisivanja nameta po tekucem porezu postoji u Austriji i u Ugarskoj, gdje po stečenom iskustvu posve dobro funkcionira, pak već i to opravdava, da se rečeni sustav uvede i kod nas.

U stav. 2. §. 205. normirano je, da valja, i ne čekajući na zahtjev stranke, iz ureda otpisati, odnosno razmjerno sniziti općinski namet, kadgod bude porezovniku otpisan ili snižen državni porez, koji je služio temeljem nametu. Ova je odredba logična poslijedica pravne naravi općinskoga nameta, koji kao supsidiarna daća raste i pada sa porastom, odnosno sniženjem državnih poreza kao temelja nameta.

Stav. 3. §. 205. je nuždan korelat sada pozvanoj stav. 2. istoga paragrafa.

Ostali propisi §§. 204. i 205. ne trebaju posebnoga razjašnjenja.

K §. 206.

Odredba ovoga paragrafa odgovara ustanovi §. 30. zaj. zak. čl. XI.: 1909. »o rukovanju javnih poreza«, koja je obvezatna i za područje kraljevina Hrvatske i Slavonije. U ostalom razmjerno zaračunavanje ubrane svote za podmirbu dugovine državnoga poreza i općinskoga nameta biva i danas kod naših općina.

K §. 207.

Ustanova stav. 1. ovoga paragrafa preuzeta je u glavnom iz §. 48. stav. 1. sl. b) sadanjega općinskoga zakona. Nova je odredba stav. 2., po kojoj su dužne doprinositi u naravi samostalne osobe ženskoga spola, zatim industrijalna poduzeća, korporacije, te uopće sve jurističke osobe, kojima je od njihovoga prihoda odmjeren državni porez. Ratio legis ove odredbe jest, što je podavanje u naravi namijenjeno izvedenju radnja, smjerajućih na općenitu korist, pak je stoga posve pravedno, da za te radnje doprinose svi, koji u općini imaju od toga probitak. Napose to vrijedi za industrijalna poduzeća, koja često sama troše općinske ceste više, nego li svi ostali općinari zajedno.

Razmjer po kojemu imaju danas općinari doprinositi u naravi dosta je neshodan, jer se po njemu događa, da kućanstva, koja imaju veći broj muškaraca sposobnih za rad, nerazmjerno moraju više doprinositi, nego li manja. To vrijedi naročito za zadruge. Da se to nerazmjerje nekako bar izgladi, ustanovljeno je u stav. 3., da troškovima za izvedenje spomenutih radnja doprinose općinari i strani u polovici po broju radnih sila, spadajućih u pojedino kućanstvo i po broju tegleće marve, a u polovici po državnom porezu, što im je u općini propisan.

Odredba, sadržana u stav. 4., da valja na ime kod ustanovljenja doprinosbene dužnosti uvijek porazmjerno jače opteretiti vlasnike tegleće marve, postulat je pravičnosti, buduć potonji mnogo više troše općinske ceste i puteve.

K §. 208.

Propis je ovoga paragrafa diktat shodnosti, te mu nije nužno posebno obrazloženje.

K §. 209.

Ovaj paragraf predviđa slučaj izvadjanja radnja, koje se tiču samo stanovitoga dijela općinskoga teritorija i od kojih će tek stanoviti krug općinara imati koristi, pak određuje, da su jedino ovi dužni doprinositi za takove troškove. Ovaj doprinos ima karakter melioracionoga poreza, koji poznaju svi noviji zakoni, a opravdava se sam sobom, te se iminentno temelji na načelu činitbe i protučinitbe.

K §. 210.

U ovom se paragrafu ovlašćuju općine na pobiranje pristojba za uporabu uredbi, koje služe javnom interesu. Ova sama po sebi opravdana odredba odnosi se u prvom redu na općinska poduzeća, o kojima govori §. 213. osnove.

K §. 211.

Ustanovom ovoga paragrafa sankcionirana je praksa, koja i danas u mnogim općinama u zemlji postoji.

K §. 212.

Ovdje je ustanovljen molbeni tečaj pri rješavanju prigovora protiv propisa općinskih daća.

Kao prva molba odredjen je općinski upravni odbor, čime se nadopunjuje osjetljiva praznina u sadanjem opć. zakonu, koju nije izrično normirao forum, kojemu pripada rješavanje prigovora protiv nameta u prvoj molbi.

K §§. 213.—223.

Već je prije bilo spomenuto, da opseg djelatnosti komunalnih zajednica raste svakim danom sve više uslijed

neprekidne evolucije društvenoga života, koja izazivlje sveudilj nove potrebe. Za te potrebe, kojima imadu općine udovoljavati u interesu svih svojih pripadnika ne dostaju više nekadanja sredstva, pa je stoga već davno u naprednijim zemljama ventilirano pitanje o pronalazu boljih i zgodnijih izvora, iz kojih bi općine mogle crpati svoje prihode, a da ne moraju prekomjerno napeti financijsku snagu svoga žiteljstva.

Kao jedno od najprikladnijih sredstava pak ukazala se je ~~municipalizacija javnih poduzeća, pod kojom se razumjeva rukovanje tih poduzeća u vlastitoj režiji.~~ U naučnoj literaturi imade sustav municipalizacije javnih poduzeća pretežni broj pristaša, ali se s druge strane diže protiv ove institucije tu i tamo i dosta prigovora. U prvom redu onaj, da uprava, kojoj je na umu financijski dobitak nije podobna za tehničko usavršivanje samoga poduzeća, jer da se uvijek boji troškova, koji su spojeni sa ovakvim usavršivanjem. Ovaj je međjutim prigovor bez svakoga temelja, jer se taj isti slučaj može desiti i onda, kada je takovo poduzeće rukovano po privatnicima. Dapače stoji neosporna činjenica, da će baš privatno poduzeće, ma bilo još kako uzorno upravljano i djelotvorno, ipak imati u prvom redu na umu što veću dobit.

Drugačije se imade stvar sa općinom kao poduzetnikom. I ona će doduše u interesu samoga poduzeća nastojati, da iz posla poluči što veću dobit, nu ovo će njezino nastojanje ići samo do stanovite granice, te će vazda pri tom imati pred očima gospodarsku snagu svojih općinara, jer su ovi sami u isto doba i poduzetnici i trošioci, pa tako nekako naravnim načinom postaju i neke vrsti dioničarima samoga posla. Povrh toga korist, što ju imade općina

od municipalizacije javnih poduzeća time, što općinari za uporabu neke općinske uredbe plaćaju stanovite pristojbe, povraća potonje općinstvu natrag u obliku onih blagodati i probitaka, što ih općinari imaju od bolje obezbjedjene javne sigurnosti, od valjano uređene pučke nastave, od uzornije provedbe zdravstvenih mjera i inih korisnih uredbi.

Ti razlozi, pak još ne manje važna činjenica, da imaju baš same općine vječita natezanja sa koncesioniranim društvima, kada se javna poduzeća nalaze u rukama privatne spekulacije, potakli su već odavna zakonodavstva modernih država, da su provela municipalizaciju javnih poduzeća. U tom su prednjačile Engleska i Amerika, a za njima se je pavela na evropskom kontinentu prva Njemačka, gdje su i kod manjih općina polučeni upravo sjajni materijalni i moralni uspjesi.

Kod nas je vrlo malo u tom pogledu učinjeno. Tek tu i tamo nalazimo municipalizaciju rasvjete i dobave vode, premda baš naše općine i gradske i ladanjske, kraj svojih slabih financijskih prilika, imaju sve razloge, da traže nova, unosnija i prikladnija prihodna vrela, jer je samo na taj način moguće polučiti sniženje današnjih daća, koje najviše terete baš siromašnije slojeve. Mislamo ovdje naročito potrošarinu od živežnih predmeta, koji su primjerice njemačke općine, baš uslijed uvođenja municipalizacije javnih poduzeća, napustile već odavna.

U osnovi uvodi se sustav municipalizacije javnih poduzeća, te su u §. 213. eksemplikativno navedeni slučajevi iste. U §§. 214.—219. sadržani su tačni propisi glede osnutka poduzeća, nadalje glede njegove uprave, zatim glede sastava proračuna i raspoložbe sa prihodom, te glede

nadzora i zastupanja poduzeća, koji su tako jasni, da se ukazuje suvišnim njihovo posebno obrazlaganje.

Računajući sa našim prilikama, predvidja osnova, da će u nas danas biti samo neznatni broj općina, koje bi same od sebe mogle provesti ideju municipalizacije javnih poduzeća, pak je stoga ustanovom §. 220. omogućeno uzadruženje općina u tu svrhu. Tu, pak u §§. 221. i 222. sadržani su potanki propisi, normirajući modalitete, pod kojima biva to uzadruženje. Naročito je propisana posebna oblasna nadležnost za riješavanje pitanja, tiućih se ovakovoga uzadruženja u ovom slučaju, ako ga sačinjavaju općine različitoga županijskoga područja.

Svrha ustanove §. 223. jest, da ukloni mogućnost parnica, te da zaštiti stečena prava trećih osoba.

VIII. Općinski činovnici i službenici.

K §. 224.

Službovni odnošaj biva utemeljen namještenjem, koje može uslijediti samo onda, ako je onaj, koji želi postići neku službu, udovoljio svim uvjetima, koji su nužni za uspješno vršenje iste. Ovi uvjeti valja da budu vazda normirani zakonom, pak ih stoga u ovom paragrafu propisuje i osnova.

K §. 225.—226.

Današnji naredbeni propisi o kvalifikaciji za općinske bilježnike i blagajnike ne samo da su zastarjeli, već nikako ne zadovoljavaju više obzirom na sve veće zahtjeve, što ih moderna uprava stavlja na ove javne zvaničnike. S toga se je već odavna u našoj javnosti digao glas, da

valja propise o kvalifikaciji kandidata za općinsku službu temeljito revidirati.

Slijedeći ovu težnju, a i faktični interes službe, propisano je u §. 225. ustrojenje općinsko-upravnoga tečaja u svrhu teoretskoga osposobljenja za bilježničku i blagajničku službu.

U §. 226. propisano je pak, da se mogu upisati u taj tečaj kandidati, koji imaju uvjete spomenute pod toč. 2. i 4. §. 224., ako su s uspjehom svršili osam razreda gimnazije ili realne gimnazije, odnosno drugo koje ovim zavedima ravno srednje učilište ili vojnički zavod, te ako su nakon svršenih ovih nauka proveli barem godinu dana kod kojega općinskoga poglavarstva kao bilježničko-blagajnički vježbenici.

Sličnu instituciju imade i Ugarska, čija je općinska uprava u velikom dijelu uređena poput naše. Ondje su na ime na temelju zak. čl. XX. : 1900. ustrojeni općinsko-upravni tečajevi sa državnim karakterom. Po tom zakonu dužan je svatko, koji želi postići mjesto općinskoga ili okružnoga bilježnika, polaziti općinsko-upravni tečaj i na tom tečaju položiti propisani ispit. U taj tečaj mogu pak biti primljeni samo oni, koji su svršili koji srednjoškolski zavod, te dokažu, da su proveli bar godinu dana u praksi kod koje općine. Ova se je institucija pokazala u Ugarskoj vrlo sretnom, jer u općinsku službu dolazi spremniji radni materijal. S ovih razloga su i u osnovi u glavnom recipirane ustanove spomenutoga ug. zak. čl. XX. : 1900. Razlika je ipak u tom, što se po osnovi ustraja samo jedan jedini tečaj u Zagrebu, dočim potonji zakon određuje, da se imade za svaku županiju ustrojiti posebni općinsko-upravni tečaj. Ovu su ustanovu bez dvojbe diktirali razlozi

shodnosti, jer je teritorij Ugarske mnogo veći, dočim će za područje kraljevina Hrvatske, Slavonije posve dostajati jedan tečaj. U ostalom ovaj će sustav bolje odgovarati i zahtjevima jedinstvene obuke.

Pitanje kvalifikacije općinskih upravnih činovnika riješila su i druga zakonodavstva prema zahtjevima modernoga duha vremena, te se općenito traži stanovita školska i stručna naobrazba.

K §§. 227.—232.

Ustanove ovih paragrafa ne trebaju posebnoga obrazloženja.

K §. 233.—234.

Prema ustanovama sadanjega općinskoga zakona namješta se činovništvo općine izborom općinskoga zastupstva na predlog izaslanika kotarske oblasti. Ovaj sustav namještenja preuzet je i u osnovu uz tu preinaku, da izbor bira na predlog reklamacionoga povjerenstva, o kojem je već bilo prije govora u obrazloženju k §. 158. Ratio legis ove odredbe leži u činjenici, što ovaj način postavljanja organa samouprave odgovara bolje autonomističkom principu, te je bez dvojbe kadar ukloniti koje to trvenje, kojemu daju povoda ustanove zak. čl. XVI. : 1870.

Ostale ustanove §. 233., tičuće se provedbe samoga izbora, preuzete su iz §. 38. zak. čl. XVI. : 1870., te ne iziskuju posebnoga razjašnjenja. Ovo potonje vrijedi i za propis §. 234., koji je posve jasan.

K §. 235.—236.

U stav. 1. §. 235. navedene su one kategorije činovnika, koji se imaju stalno namještati. Uz bilježnika i op-

ćinskoga liječnika, koji se i sada stalno namještaju, naveden je tu i općinski blagajnik.

Služba općinskih blagajnika je tako naporna i s tolikom odgovornošću spojena, da je stalno namještenje ovih javnih zvaničnika postulat i pravičnosti i interesa službe.

U stav. 2. ovoga paragrafa predviđeno je i eventualno stalno namještenje redarstvenoga povjerenika, nu u tom obziru prepuštena je odluka općinskom zastupstvu. Isto tako je u stav. 4. prepuštena odluka općinskomu zastupstvu i glede načina, namještenja strukovnoga osoblja (§ 145.), osim općinskoga veterinara, nu ako bude ovakovo osoblje stalno namješteno, stiče prema ustanovi §. 236. sva prava, koja su zakonom zajamčena općinskim bilježnicima, blagajnicima i liječnicima.

K §. 237.

U ovom paragrafu navedeno osoblje je konvencionirano, te se namješta uz unaprijed utanačene uvjete otkaza.

K §§. 238.—239.

Ovdje su sadržani propisi o izboru seoskoga starješine i eventualnoj nagradi istomu, koji ne iziskuju posebnoga razjašnjenja.

K §. 240.

Glede podvorničkoga osoblja, navedenoga u stav. 1. ovoga paragrafa vrijedi ono, što je rečeno glede osoblja, spomenutoga u §. 237.

Stav. 2. pak ovoga paragrafa stavlja u izgled izdanje posebnih propisa glede namještanja pisarničkih namješte-

nika. Postulat je na ime pravičnosti, da se i službeni odnosaj općinskih pisarničkih namještenika uredi načinom, koji će im obezbjediti egzistenciju, kako je to učinjeno za pisarničke namještenike kod zemaljskih oblasti i ureda.

K §. 241.

Ovaj paragraf ne treba posebnoga razjašnjenja.

K §. 242.

Propisi glede raspisa natječaja za popunjenje činovničkih i službenih mjesta kod općine uređeni su u nas samo naredbenim putem, pa se sada ovo pitanje po istim načelima uređuje ovdje propisom zakona.

K §. 243.

Ovaj je paragraf u glavnom preuzet iz stav. 3. §. 38. sadanjega općinskoga zakona. Jedino je još dodano, da imade obrazac prisege potpisati zaprisegnuti činovnik ili službenik, te da valja zaporku o zaprisegnuću upisati u dekretu o namještenju.

K §. 244.

U interesu javne službe propisano je u ovom paragrafu zavjerenje bilježničko-blagajničkih vježbenika, te pisarničkoga i podvorničkoga osoblja.

K §. 245.

Uvedenje osobnika za općinske činovnike u svrhu očevidnosti svih njihovih osobnih i službenih odnošaja

uopće, a napose obzirom na odmjerjenje mirovine, postulat je dobro uredjene uprave.

K §. 246.

Dužnost općinskoga činovnika i službenika na vjernost kralju i ustavu, te na poslušnost državnim i zemaljskim zakonima nužna je posljedica onoga posebnoga tijesnoga odnošaja, u koji stupaju rečeni organi spram državne vlasti prihvatom javne službe, s kojom je spojena i obveza promicanja državnih svrha uopće. Ovaj odnošaj obuhvaća svu osobnost javnoga organa, pak je s toga isti dužan ne samo svoju službu marljivo, zdušno i nepristrano vršiti, nego i sve svoje sile posvetiti boljku države i naroda.

K §. 247.

Čitavo ustrojstvo javne uprave počiva na načelu hijerarhije, koja nije moguća, ako ne ima discipline, t. j. ako mladji u službi ne prinaša poslušnost nalogima pretpostavljenoga. Razumijeva se ali, da nalog, što ga pretpostavljeni izdaje mora biti zakonit, te da se može odnositi lih na strogo uredovne čine.

Odredba sadržana u ovom paragrafu, da je općinski činovnik i službenik dužan obavljati i takove službene poslove, koji strogo ne spadaju u njegov redoviti djelokrug, ako to interes službe iziskuje, posljedica je općenito priznatoga načela, da javna služba iscrpljuje svu osobnu djelatnost činovnika i službenika.

K §. 248.

Čuvanje uredovne tajne takav je postulat javne službe, da su ga normirala sva pozitivna prava, pa glede

te dužnosti vlada potpuno suglasje i u nauci. Povrijedom ove dužnosti ne dolaze samo interesi javne službe u pogibelj, nego se slabi i povjerenje naroda spram javnih organa. I baš s ovoga potonjega razloga protegnuta je stav. 2. ovoga paragrafa dužnost čuvanja uredovne tajne i na umirovljenike.

Iznimci predviđenoj u stav. 3. moći će biti mjesta samo onda, ako se to u kaznenom postupku ukaže u javnom interesu neophodno nužnim.

K §. 249.

U ovom paragrafu sadržana odredba učinjena je u interesu očuvanja nužnoga autoriteta javnih organa u narodu.

K §. 250.

Dužnost iskazivanja poštovanja pretpostavljenicima, te prijaznoga i nepristranoga postupanja spram podčinjenih postulat je i nužne discipline u svakom javnom uredu i interesa javne službe, koji može samo onda potpuno biti obezbjedjen, ako vlada potpun sklad medju osobama, koje imaju da zajedno saradjuju.

Dužnost pak obzirnoga i susretljivoga postupka sa strankama proizvire već iz obveze, što ju saobraćaj u dnevnom životu stavlja na svakoga obrazovanoga čovjeka.

K §. 251.

U stav. 1. ovoga paragrafa propisana dužnost redovitoga polaska ureda proizvire iz obveze, što ju općinski

činovnik i službenik nastupom službe preuzima glede tačnoga i zdušnoga vršenja službe.

Potrebno je međjutim da bude opseg te dužnosti tačno fiksiran, pak je stoga u stav. 2. učinjena odredba glede izdanja naredbe, kojom će se ustanoviti uredovni sati kod općinskih poglavarstva. Naredbeno uređenje toga pitanja ukazuje se bolje svrsi odgovarajućim zbog promjena, koje mogu posebne prilike češće izazvati.

U stav. 3. ovoga paragrafa dolazi do izražaja moderni princip nedeljnoga počinka.

K §. 252.

Ustanovama ovoga paragrafa ispunja se jedna vrlo osjetljiva praznina u sadanjem općinskom zakonu, uslijed koje koleba praksa, a trpe općinski organi. Inače ovdje sadržani propisi ne iziskuju posebnoga razjašnjenja.

K §. 253.

Ovdje sadržana odredba logična je posljedica dužnosti redovitoga polaska ureda, normirana u §. 251.

K §. 254.

Postulat je dobre uprave objektivnost i neodvisnost njezinih funkcionara, pak je stoga ovdje propisano, da općinski činovnici i službenici ne smiju ni sami ni po trećim osobama primati ikakove darove za uredovne čine.

K §. 255.

Svrha je ustani stav. 1. ovoga paragrafa ukloniti mogućnost, da bi se općinski činovnici i službenici bavili

takvim uzgrednim zanimanjem, koje nije spojivo sa položajem javnoga zvaničnika, ili koje bi njihovu djelatnost u tolikoj mjeri iscrpljivalo, da bi to bilo na izravnu štetu glavnoga im zvanja.

U stav. 2. načelno je priznato, da mogu općinski bilježnici sastavljati privatno-pravne isprave i podneske za privatne stranke, nu ustanovljenje opsega te ovlasti prepušteno je posebnim propisima. Sama ovlast opravdava se činjenicom, da seljačkom svijetu nije uvijek pri ruci odvjetnik, pak su stoga stranke često i radi posve neznatnih stvari primorane, uz dosta znatan trošak, putovati u središte odvjetnika, a one, koje to ne mogu, prepuštene su opet milosti i nemilosti kojekakovih nadripisara, koji ih materijalno izrabljuju. I jedno i drugo radja po seljaka ekonomskom štetom. Ukazuje se stoga najshodnijim, ako se sastav manje komplikovanih privatno-pravnih isprava povjeri općinskomu bilježniku, koji je seljaku uvijek pri ruci i koji već po svom zvaničnom položaju pruža jamstvo, da ne će raditi na štetu stranke.

Što se tiče ustanovljenja opsega te ovlasti, valjalo je riješenje toga pitanja prepustiti posebnomu zakonu, jer je ono u tijesnoj vezi sa i onako pretstojećom reformom odvjetničkoga, odnosno bilježničkoga reda.

K §§. 256.—259.

Između osobnih pitanja općinskih činovnika, koja se u budućem općinskom zakonu imaju riješiti, jedno je od najvitalnijih ono o sustavnom uređenju njegovih beriva. Kako je poznato, ustanove su današnjega općinskoga zakona posve manjkave, jer ne daju ni općinskim zastup-

stvima, kojima prinadleža, da ta beriva ustanove, a niti nadzornim oblastima upravo nikakovu direktivu. Uslijed toga postoji danas najveće nerazmjerje u visini plaća, što ih uživaju općinski činovnici, pa tako biva, da ima općinskih bilježnika i blagajnika, koji beru u ime plaće ciglih godišnjih 600 K, dočim drugi njihov drug uživa primjere plaću od godišnjih 3080 K.

Prema podacima, koji su predležali pri sastavu ove zakonske osnove, bilo je godine 1910. i to: 253 općinska činovnika, koji su uživali godišnju plaću ispod 1200 K, 396 koji su brali godišnje 1200 K, a 260 njih, kojima je plaća iznosila preko potonje svote, dok 117 općinskih bilježnika, odnosno blagajnika nije uživalo ni stanarine ni stana u naravi. Kraj ovakovih prilika posve je prirodno, da se općinski činovnik ne samo ne osjeća zadovoljnim u službi, već da je upravo primoran baviti se i drugim poslovima, da si tako privredi bar toliko, koliko mu je za najprimitivniju egzistenciju potrebno. Postulat je dakle pravičnosti i humaniteta, a i interesa javne službe, da se u novom općinskom zakonu primjereno poboljšaju i materijalne prilike općinskih činovnika, kako je to učinjeno i glede ostalih javnih zvaničnika u Hrvatskoj i Slavoniji. To je tim opravdanije, što će se u buduće nužno morati od njih tražiti veća školska i stručna kvalifikacija.

U osnovi nastojalo se je to polučiti tako, da je u §. 257. za općinskoga bilježnika, blagajnika i liječnika ustanovljena najmanja početna plaća sa 1400 K, koja se nakon dovršenih deset godina službe automatski povisuje na 1600 K. Što se tiče visine plaće uvažena je pri sastavu osnove činjenica, što je zak. čl. XI.: 1904. »o uređenju beriva općinskih i okružnih bilježnika, te pomoćnih biljež-

nika« ustanovljena godišnja plaća od 1600 K i za općinske bilježnike u Ugarskoj, gdje pogledom na službene poslove u općini, pa i na društvene odnose, postoje homogene prilike. Minimum plaće ustanovljen je zakonom takodjer u Italiji, Srbiji i Njemačkoj, te u nekim zemljama, zastupanim u carevinskom vijeću. Ukazalo se je stoga opravdanim, da se ovaj sustav uvede i kod nas i to tim više, što je i onako već poznat našem zakonodavstvu, kako to dokazuje zakon od 24. januara 1894. »o uređenju zdravstvene službe u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«, koji u §. 47. ustanovljuje za općinske liječnike minimum plaće od godišnjih 1000 K.

U istom paragrafu uvadjaju se za gore spomenute općinske činovnike petgodišnji dobni doplatci, te se ustanovljuje, da svakomu od njih pripada sedam takovih doplata, od kojih 6 iznaša po 200 K, a sedmi i posljednji 400 K. Sustav petgodišnjih doplata, koji je i u Ugarskoj uveden spomenutim zak. čl. XI.: 1904., a poznaje ga i naš zakon od 24. januara 1894. za općinske liječnike, posve je opravdan za općinske činovnike obzirom na to, što u općinskoj službi nije moguće napredovanje u višji čin i s time skopčan promak u višju plaću. S druge pak strane ovaj je sustav podoban postrekavati ambiciju i volju za rad, što je sve samo na korist javnoj službi.

Već je prije rečeno bilo, da imade znatan broj općinskih činovnika, koji niti uživaju stanarine niti imaju stana u naravi. Da se i u tom važnom pitanju uvede jednolični postupak za sve, propisano je u §. 258., da općinskim činovnicima pripada stanarina ili stan u naravi.

Inače je i u osnovi ostavljeno netaknuto pravo općinskoga zastupstva, da ono prema gospodarskim i socijalnim prilikama općine može prema svojoj uvidjavnosti dopitati svojim činovnicima i veća beriva, jer se osnovom ne ustanovljuje nikakav maksimum temeljne plaće. Pri tom je bio mjerodavan momenat, što u zemlji ima već sada općinskih bilježnika, čija je plaća znatno veća, nego li što bi beriva općinskoga bilježnika po predlogu osnove ukupno iznosila nakon dovršenih 35 godina službe.

Ostale u ovim paragrafima sadržane ustanove ne trebaju pobližega razjašnjenja.

K §. 260.

Ovdje je propisan način doznačivanja plaće, odnosno dnevnice pomoćnim organima općinskoga poglavarstva.

K §. 261.

U ovom je paragrafu samo načelno istaknuto pravo stalno namještenih općinskih činovnika na mirovinu, dočim opseg toga prava ustanovljuju propisi sadržani u §§. 327. do 358. osnove.

K §. 262.

Pitanje o putnim pristojbama općinskih činovnika uređeno je već sada naredbenim putem jedinstveno, pa na to nadovezuje sada osnova, koja u ovom paragrafu ustanovljuje pravo rečenih činovnika na te pristojbe.

K §§. 263.—265.

U §. 263. načelno je priznato općinskim činovnicima i službenicima pravo na dopust, dočim ostale odredbe koli

ovoga paragrafa, toli §§. 264. i 265. propisuju modalitete, pod kojima se dopust podijeljuje kao i oblasnu nadležnost za to. Pravo na dopust, koje su javnim zvaničnicima priznala sva zakonodavstva modernih država, nuždan je korelat dužnosti njihove, da moraju javnoj službi posvetiti svu svoju djelatnost, te žrtvovati ličnu slobodu i preko uredovnoga vremena, ako to iziskuje interes javne službe.

K §. 266.

Vojnička služba uređena je radi očuvanja integriteta države, te radi obezbijedjenja javnoga reda i mira, dakle eminentno u općenitom interesu svih državljana i svih javnih institucija u zemlji, pak se s toga ukazuje postulatom pravičnosti, da se onim općinskim činovnicima, koji moraju ostaviti svoje zvanje, jer su pozvani pod oružje, zakonom zajamče neka prava, koja se tiču uživanja beriva i pridržaja mjesta nakon udovoljenja vojnoj dužnosti. Uslijed toga su u ovom paragrafu normirani propisi, koji uređuju osobne i službene odnose tih činovnika, a koji kraj svoje jasnoće ne iziskuju posebnoga obrazloženja. Nužno će biti tek posebno se osvrnuti na posljednju stavku ovoga paragrafa, u kojoj se prepušta kr. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove, da naredbenim putem ustanovi visinu beriva, koja imadu pripasti mobilizovanom općinskom činovniku. Ovo je za to učinjeno, jer se ne može već unaprijed predvidjeti, pod kojim će se okolnostima eventualna mobilizacija vojske provesti i kakav će biti njezin doseg, pa što se doslijedno tomu ne ukazuje svrsi shodnim u samom zakonu fiksirati visinu spomenutih beriva.

K §. 267.

Ustanova ovoga paragrafa je postulat obzirnosti, na koju imade sa strane općine pravo svaki vrijedan činovnik, ako bez svoje krivnje dospije u kritične materijalne prilike.

K §. 268.

Svrha je ustanovi ovdje sadržanoj omogućiti općinskomu činovniku, da može promijeniti svoje službeno mjesto. Mogu nastupiti na ime u privatnim odnošajima općinskoga činovnika, koji inače najzdušnije i na potpuno zadovoljstvo vrši svoju službu, takove okolnosti, koje bi neminovno tražile promjenu službenoga mjesta. Obzirom na posebnu narav općinske službe, nije moguće ovu promjenu provesti iz ureda, jer bi se to kosilo sa autonomijom općine, pak je stoga valjalo tražiti drugi način, kako bi se moglo to polučiti uz potpuno očuvanje prava onih, koji kod namještenja općinskih činovnika imadu da odlučuju.

K §. 269.

U ovom paragrafu posebno učinjena odredba za općinskoga načelnika u skladu je sa njegovim posebnim položajem, uslijed kojega se ne može smatrati činovnikom po zvanju.

X. Karnosni propisi.

K §§. 270.—277.

Pravo države, da zakonom uredi karnosne propise proizvire iz javno-pravnoga odnošaja, u koji stupaju svi

javni urednici prihvatom službe. To se njezino pravo ne odnosi dakle jedino na državne činovnike i službenike u užem smislu, već i na činovnike samoupravnih tijela, koji obavljaju javne funkcije, jer je i njima jednako kao i neposrednim organima države, in ultima analisi glavnom zadaćom, da svojom djelatnošću promiču državne svrhe. Stoga vlada potpuno suglasje koli u naučnoj literaturi, toli u pozitivnom pravu svih modernih država, da je pravo države na uređenje karnosnih propisa također gledom na komunalne zvanične organe neosporno.

Disciplinarno pravo države je posljedica odgovornosti, što ju javni organi nose za svaki svoj uredovni čin, a svrha mu je sigurnost, čistoća i nepovriđivost javne službe. Dočim kriminalni službeni delikti osim povrijede službene dužnosti, involviraju i povrijedu općenitim kaznenim ustanovama zaštićenoga pravnoga poretka, prikazuju se karnosni prestupci jedino kao povrijede službenih i staliških dužnosti javnoga činovnika, ili kao prekraćenje granica, koje su djelovanju javnih organa postavljene u interesu javne službe.

Dok se dakle kazneni progon uredovnoga delikta temelji na općenitoj kaznenoj vlasti države, te pretpo- laže ne samo opstojnost izrične ustanove kaznenoga zakona, koja u konkretnom slučaju sankcionira taj progon, već i uporabu ustanova općega kaznenoga postupka, proizvire nasuprot karnosno kazneno pravo države iz posebnoga odnošaja javnoga činovnika i službenika. Vršnje toga prava nije vezano lih na koju posebnu pravnu normu, koja bi za svaki konkretni slučaj službenoga prestupka vazda već unaprijed u samom zakonu bila konkretizirana, već je dovoljno, da u stanovitom činu ili

propustu činovnika postoji uopće povrijeđa takove službene dužnosti, ispunjenje koje imade država pravo zahtijevati.

Slijedeći ova načela ustanovljuje i zakonska osnova karnosne propise za općinske činovnike i službenike, koji su potpunoma nedostatni u sadanjim zakonskim propisima.

U §§. 270.—277. sadržani su općeniti propisi, koji se tiču kvalifikacije službenoga prestupka, te odnošaja karnosnoga postupka spram kaznenoga, zatim zapornoga roka za dokončanje karnosnoga postupka i preduvjeta za karnosno osudjenje, nadalje odreknuća na službu u tečaju postupka i napokon propisi, koji se tiču obnove karnosnoga postupka. Ovi po sebi inače jasni propisi bili su potrebni, da se dade postupajućim oblastima putokaz, kako im valja udesiti uređivanje pri zametnuću samoga postupka i kojih se općenitih načela imadu da drže pri provedbi istoga. Ovdje valja napose istaknuti samo to, da je zaporni rok za dokončanje karnosne istrage propisan koli u interesu stranaka, toli u onom javne službe i ugleda javnoga ureda, te da je u osnovi prihvaćeno moderno načelo obnove postupka, da se tim zajamči sanacija povrijeđe zakonskih propisa, koja bi eventualno počinjena bila u postupku.

K §. 278.

U ovom paragrafu ustanovljena dioba kazni u redne i karnosne, ne treba posebnoga razjašnjenja.

K §§. 279.—283.

Ovdje su prvo svega u §. 279. taksativno nabrojene redne kazni, a zatim se u §§. 280. i 281. ustanovljuje nadležnost glede izricanja tih kazni.

Propis §§. 280. i 281. preuzet je u glavnom iz §. 4. zakona od 5. februara 1886. »o karnosnoj odgovornosti urednika i službenika namještenih kod žup. i kot. oblasti«, te proizvire s jedne strane iz prava nadzora prepostavljenoga u službi, a s druge strane iz njegove dužnosti pobri nuti se za to, da bude služba vršena po propisima.

Kazan novčane globe kao redna kazan poznata je općenito u stranom zakonodavstvu, a sadržaje ju i zakon od 10. decembra 1890. »o osobnim odnošajima, uredovnim dužnostima i karnosnoj odgovornosti pravosudnih činovnika kraljevina Hrvatske i Slavonije«.

Odredbi §. 282., kojom se propisuje maksimum iznosa, koji se smije u ime redne kazni globe pojedince presuditi, te da ukupna svota u jednoj te istoj godini presudjenih takovih globa ne smije premašiti jednomjesečnu plaću dotičnika, svrha je ukloniti pogibelj, da bi prestrogom uporabom tih propisa bila ugrožena gospodarska egzistencija općinskoga načelnika, činovnika i službenika.

Potonjim osobama je u ostalom glede osjetljivih rednih kazni u §. 281. pružena potpuna pravna zaštita time, što je u stav. 2. propisano, da se imade dotičniku dati prilike, da svoj čin ili propust opravda, te što mu je u stav. 3. istoga paragrafa priznato pravo utoka.

Paragraf 283. ne treba pobližega razjašnjenja.

K §§. 284.—289.

U §. 284. taksativno su navedene karnosne kazni. Kazne pod toč. 1—3 jesu korektivne naravi, a one pod toč. 4. i 5. purificirajuće, te je prvima svrha, da krivca poboljšaju, a potonjima, da iz kruga javnih općinskih zvaničnika istrijebe onu, koji nisu dostojni biti članovima toga stališa.

Ustanovu, sadržanu u §. 285. glede brisanja kazni ukora poznaju sva strana zakonodavstva, pa i naše u pogledu zemaljskih upravnih i pravosudnih činovnika, te ista ne iziskuje pobližega obrazloženja.

Drugi stepen korektivnih karnosnih kazni sačinjavaju: uskrata promaka u višju plaću i gubitak prava na slijedeći dobni doplatak, te je glede tih kazni naročito propisano, da njihova funkcija traje samo kroz tri godine, pri čem su mjerodavni bili ekonomski obziri.

Medju purificirajuće karnosne kazni spada u prvom redu umirovljenje pod kazan. Ovu kazan ustanovljuju i neka strana zakonodavstva, a poznaje ju i naš zakon od 10. decembra 1890. za pravosudne činovnike. Ona se pokazuje nužnom radi graduiranja purificirajućih karnosnih kazni, pa stoga je preuzeta i u zak. osnovu. Nu s finansijskih razloga, te obzirom na autonomni značaj županijskih mirovinskih zaklada, propisano je u stav. 2. §. 288., da valja pri uporabi ove kazni tražiti prethodno mnijenje nadležnoga odbora mirovinske zaklade.

U §. 289. uvedeno je, radi što zgodnije primjene kazni otpusta na pojedini konkretni slučaj i radi što elastičnije uporabe njezine, stepenovanje iste. Ovo se je i za to uka-

zalo nužnim, što premještenje općinskih činovnika nije moguće kazne radi obzirom na posebni značaj općinske službe.

K §. 290.—292.

Ovdje su sadržane upute presudnim oblastima glede uporabe karnosnih kazni, naročito one otpusta. U §§. 291. i 292. pojedince su još navedeni slučajevi, kada se mora izreći takova kazan.

K §. 293.

Ovaj paragraf sadržaje odredbe glede nošenja postupnih troškova. Ustanovama stav. 2. i 3. je naročito ta svrha, da se koliko je moguće ukloni podnašanje netemeljitih prijava protiv općinskih organa, kako to dosta često biva sada.

K §. 294.

U ovom paragrafu predviđeni su slučajevi, kada općinski načelnik, činovnik ili službenik gubi službu ipsa lege bez da je nužna posebna karnosna istraga.

K §. 295.

Ovdje sadržan propis o upisu karnosnih kazni u osobnike općinskih činovnika temelji te na razlozima, kojima je u obrazloženju k §. 245. opravdano bilo uvođenje institucije osobnika uopće.

K §§. 296.—306.

Ovdje su sadržani propisi o karnosnim oblastima, njihovoj nadležnosti i sastavu, te o načinu stvaranja zaklju-

čaka, koji većim dijelom ne iziskuju posebnoga obrazlaganja. Pripomenut valja ipak, da je glede korektivnih kazni, koje donose okrivljeniku ekonomsku štetu, te glede svih purificirajućih kazni, propisano zbornu sudovanje obzirom na teške posljedice takovih kazni i jer je institucijom zbornoga sudovanja zajamčen u svakom slučaju potpuni objektivitet. U stav. 2. sl. b) §. 299. sadržana pak odredba, da imadu u karnosno povjerenstvo pozvana biti i dva općinska činovnika, odgovara modernomu principu zastupanja staliških interesa.

Ostali u ovim paragrafima sadržani propisi tako su jasni, da ne trebaju pobližega razjašnjenja.

K §§. 307.—313.

Ovdje su prvo svega taksativno navedene oblasti i osobe, koje mogu potaknuti poveljenje karnosnoga postupka, te je odluka o tom, da li se potonji imade uopće povesti, prepuštena karnosnom povjerenstvu županijskoga upravnoga odbora. Ratio legis ove odredbe leži u okolnosti, što je već i samo poveljenje karnosnoga postupka sa moralnoga gledišta za javnoga zvaničnika, kojemu je bezuvjetno nuždan ugled u javnosti, dosta težak udarac. Valjalo je s toga podvrći zreloму prosudjenju, da li inkrimirane činjenice involviraju doista takav službeni prestup radi kojega je bezuvjetno nužno odrediti karnostni postupak.

Karnosno povjerenstvo upravnoga odbora odlučuje ali konačno. Ovoj odredbi valja tražiti razlog u okolnosti, što je nužno, da se postupak ne zavlači, te što je i u eminentnom interesu samih stranaka, da se isti što žurnije dokonča.

U §. 309. uvodi se institucija istražnoga povjerenika, koji nalazi za svoje uređivanje točnu direktivu u §§. 311. do 313., kojima je bitna svrha, da se što temeljitije istraži i ustanovi materijalna istina.

Isključenje istražnoga povjerenika od sudovanja, odgovara modernim načelima kaznenoga pravosudja.

K §§. 314.—322.

U ovim su paragrafima normirani propisi glede obustave službe i plaće. Moderno je načelo, koje su prihvatila sva novija zakonodavstva, da valja pri stvaranju ovih propisa imati na umu razloge humaniteta, pak je stoga i pri provedbi istih nuždan uvijek što veći obzir. S tih razloga su u predležećoj osnovi ne samo taksativno nabrojeni slučajevi, kada može biti mjesta obustavi službe i plaće, već su i nadležne oblasti pridržane, da se pri izricanju obustave imadu strogo držati propisa zakona, te ju odrediti samo onda, kada je to bezuvjetno potrebno.

Stav. 2. §. 317. sadržaje iznimku od pravila, po kojemu pravo obustave pripada karnosom povjerenstvu županijskoga upravnoga odbora, nu ovlast odredbe, koja je ovdje dana nadzornim organima ima samo značaj preventivne mjere, dočim meritorna odluka o obustavi i u ovom slučaju prinadleži karnosnom povjerenstvu.

Ostale odredbe sadržane u ovim paragrafima, tiču se molbenoga tečaja za riješavanje utoka protiv obustave, zatim trajanja pravne snage obustavne odluke, nadalje uživanja beriva za vrijeme obustave, te raspoložbe sa mjestom, koje je ispražnjeno dignućem činovnika ili službenika sa službe. U §. 321. naročito su učinjene potanke od-

redbe glede eventualnoga povratka ustegnutih beriva za vrijeme obustave, koje odgovaraju načelima humaniteta i naprednoga liberalizma, dočim je odredba §. 322., da se mjesto činovnika, koji je od službe dignut, ne smije popuniti dok obustava traje, izazvana obratnom praksom, koja se u nas nerijetko dešava uslijed pomanjkanja pozitivnih normi.

K §. 323.—324.

U pogledu karnosnoga postupka protiv umirovljenih općinskih činovnika valja pripomenuti, da se njihova karnosna odgovornost i nakon prestanka aktivne službe temelji na posebnom pravnom kvalitetu javne službe, uslijed kojega ostaje javnomu zvaničniku netaknuto pravo na nošenje naslova i na daljnje uživanje sa rečenom službom skupčane odštete bilo diono bilo u potpunom iznosu aktivne plaće.

U §. 324. ustanovljene se one kazni, koje je na umirovljenike jedino moguće uporabiti.

Karnosni postupak protiv umirovljenika poznaju i drugi strani zakoni, a normiran je i u našem zakonu od 10. decembra 1890. za pravosudne činovnike.

K §. 325.

U postojećim propisima osjeća se veliki nedostatak, što nikako nije normirana odgovornost općinskih organa za štete prouzročene bilo privatnim strankama, bilo državi ili zemlji, bilo općini samoj. U pomanjkanju pozitivne norme, stavila se je naša praksa od kojih zadnjih desetak godina ovamo, na stajalište, da se pitanje o naknadi štete,

što su ju općinski organi svojim uredovanjem prouzročili privatnoj stranci, imadu prosudjivati po redovitim građanskim sudovima po ustanovama o. g. z. Premda se ne da poreći, da srestva, koja civilnom postupku stoje na raspoložbi, omogućuju sigurniji uspjeh i premda se stoga postojeća praksa ne može nikako smatrati neispravnom, normiran je ipak u ovom paragrafu za opć. organe sindikatni postupak. Ovo je učinjeno za to, što je ovaj postupak za sada još propisan za zemaljske upravne, a i za gradske činovnike, pa što su doslijedno tomu razlozi nužne jednosti za sve javne organe, kojima je in ultima analizi zadaćom promicanje jednih te istih svrha, iziskivali ovakovu zakonsku odredbu.

K §. 326.

Propisima ovoga paragrafa je svrha ukloniti svako zavlačenje u karnosnom postupku.

X. Mirovinski propisi.

K §. 327.

Pitanje o umirovljenju i opskrbi stalno namještenih općinskih činovnika, te njihovih udova i sirota, riješeno je u toliko zakonom od 5. juna 1894., što je rečenim činovnicima načelno priznato pravo na trajnu opskrbu, te podjedno ustanovljeno ustrojenje žup. mirovinskih zaklada i normirana privremena dužnost općina na plaćanje mirovine. Inače je riješenje svih ostalih s time suvislih pitanja prepušteno statutarnom uređenju.

Poslijedica ovih manjkavih zakonskih odredaba bila je, da su skoro svi mirovinski statuti gotovo odmah na-

kon njihovoga odobrenja po kr. zemaljskoj vladi, iziskivali temeljitu reviziju. Nu ni provedenom revizijom tih statuta nije mnogo postignuto bilo, jer se sveudilj pojavljuju novi predlozi glede njihove preinake, a sve to zbog toga, što manjkaju zakonske ustanove, koje bi sadržavale temeljna načela, po kojima bi se mogli mirovinski odnošaji za sve općinske činovnike u zemlji urediti jednolično.

Tomu nedostatku nastoji doskočiti predležeca osnova, donošajući u ovom poglavlju načela, po kojima bi se jedinstveno imalo urediti pitanje o umirovljenju i opskrbi općinskih činovnika, te njihovih udova i sirota uz potpuno očuvanje autonomije najpretežnijim dijelom već oživotvorenih mirovinskih zaklada.

Pri stvaranju ovdje sadržanih ustanova nije se moglo pustiti s vida, da se uredjenjem mirovinskih odnošaja jednoga čitavoga stališa u zemlji, ima da riješi jedan veoma važan socijalni problem, čije je sretno riješenje vezano na mnogostrane obzire humanosti, koju zakonodavstvu diktira moderna evolucija društva.

U §. 327. recipirano je već u zakonu od 5. juna 1894. izrečeno načelo, da stalno namješteni općinski činovnici, te njihove udove i siročad imaju pravo na opskrbu.

Suglasno pak sa ustanovama zakona od 10. marta 1892. »o umirovljenju i opskrbi zemaljskih urednika i službenika u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji, njihovih udova i sirota« ustanovljeno je ovdje, da spomenutim osobama pripada trajna opskrba ili nadjelba jedan put za uvijek, te je podjedno podana pobliža oznaka jedne i druge.

K §. 328.—329.

U ovim paragrafima taksativno su navedeni slučajevi, kada činovnik gubi pravo na mirovinu. Ratio legis ovih odredaba valja tražiti u naravi odnošaja, koji nastaje za svakoga javnoga zvaničnika nastupom službe. Iz ovoga odnošaja potičuća prava imaju ostati neoskvrnjena sve dotle, dok činovnik nije svojim postupkom uzrokovao prekinuće istoga. Taj će pak slučaj nastati onda, ako činovnik radi povrijede službene dužnosti izgubi službu ili ju samovoljno ostavi.

K §. 330.—331.

Prvim paragrafom normirano je, da pravo udove i djece na mirovinu, ako su inače ispunjeni općeniti zakonski uvjeti, ostaje netaknuto i onda, ako je suprug ili otac počinio samoubojstvo ili ako ga je nestalo. Ovu su odredbu diktirali obziri humaniteta, koji ne dopuštaju, da u takovim slučajevima strada posve nedužna obitelj.

S istih je razloga ovo pravo zajamčeno udovi i djeci i takovoga činovnika, koji se je službe odrekao ili ju je izgubio, nu ipak samo onda, ako je suprug ili otac bio prinosnikom mirovinske zaklade barem 15 godina, te ako im ne pripada opskrba uslijed suprugova, odnosno očeva namještenja u drugoj kojoj privatnoj ili javnoj službi. Diferenciranje slučajeva, koje predviđa §. 330., od onih, navedenih u §. 331., opravdavaju razlozi pravičnosti.

K §. 332.

Stav. 1. ovoga paragrafa preuzeta je iz §. 6. prije jur spomenutoga zakona od 10. marta 1892., dočim usta-

nova stav. 2., kojom je propisano, da se u beriva, koja služe temeljem odmjerenu mirovine, imade uračunati i stanarina, nadovezuje na stutaturne propise, koji postoje za županiju bjelovarsko-križevačku, a odobreni su po kr. zemaljskoj vladi. Prosječna svota od 400 K uzeta je mjerilom za to, jer imade dosta općinskih činovnika, koji ne ubiru stanarine, već uživaju stan u naravi. Slični propisi postoje za državne činovnike u nekim stranim državama, a u novije se doba radi na tomu, da se uzakone i u Ugarskoj.

K §§. 333.—335.

U smislu ustanove §. 3. zakona od 5. juna 1894. imade se u mirovinu uračunati samo ono službovno vrijeme, što ga je činovnik proveo u jednom te istom županijskom području. Ova je ustanova vrlo nepravedna, jer onemogućuje općinskom činovniku, da si prelazom iz općine jednoga županijskoga područja u koju općinu drugoga takovoga područja poboljša uvjete svoje egzistencije. To je razlogom, da općinski činovnici već davno vape za promjenom pozvane ustanove. Tomu udovoljuje sada ustanova §. 333., kojom je propisano, da se uračunivim službovnim vremenom smatra ono, što ga je stalno namješteni općinski činovnik proveo uopće u općinskoj službi na području kraljevina Hrvatske i Slavonije.

Ostale odredbe ovoga paragrafa, kao ni one, sadržane u §§. 334. i 335., ne trebaju posebnoga razjašnjenja.

K §§. 336.—337.

Ustanove ovih paragrafa preuzete su ovamo iz §§. 15. i 16. mirovinskoga zakona za zemaljske činov-

nike i službenike od 10. marta 1892., te ne iziskuju nikakovoga pobližega obrazloženja.

K §§. 338.—340.

Načela, sadržana ovdje u pogledu definitivnoga i privremenoga umirovljenja, suglasna su sa sličnim ustanovama postojećih mirovinskih statuta, a i sa onima spomenutoga zakona od 10. marta 1892. Napose valja spomenuti ustanovu stav. 4. §. 340., kojom je određeno, da se mjesto umirovljenoga općinskoga činovnika ne smije stalno popuniti, te onu stav. 5. istoga paragrafa, kojom se činovniku, koji je probavio tri godine u stanju privremenoga umirovljenja, priznaje pravo, da može zahtijevati svoje trajno umirovljenje. Ove su ustanove postulat pravičnosti i humaniteta.

K §§. 341.—342.

Prema sadanjim statutarnim mirovinskim propisima sadržaje §. 341. bitnu novotu, jer na mjesto sadanjega 40-godišnjega ustanovljuje 35-godišnje obvezatno službovanje za općinske činovnike. Ovo je zato učinjeno, jer je danas već općenita tendencija svih zakonodavstva, da se službovno vrijeme javnih činovnika primjereno snizi, a opravdava se ta odredba i napornom službom općinskih činovnika, koji su u neprekidnom dodiru sa strankama.

Drugi način odmjerenu mirovine, nego li to danas biva, propisan u §. 342., poslijedica je skraćenoga obvezatnoga službovnoga vremena.

U stav. 2. ovoga paragrafa ustanovljuje se, da potpuna svota uračunivih beriva pripada i onomu činovniku,

koji je uslijed dokazane tjelesne ili duševne nesposobnosti umirovljen sa 30-godišnjom službom, ako je navršio 60. godinu života. U ovom slučaju biva umirovljenje pod osobito teškim prilikama dotičnoga činovnika, pak je ovdje sadržana blagodat iz humanih razloga posve opravdana.

K §. 343.

Ovdje sadržane ustanove postulat su humaniteta, te ih poznaju svi mirovinski zakoni. Ne bi naime bilo ljudski, da se činovnik, koji je bez svoje krivnje postao nesposobnim za službu prije navršene 10. godine službe, kraj nevolje, koja ga je snašla uslijed bolesti, još i bez svake materijalne pomoći pusti iz službe.

K §. 344.

Ustanova stav. 1. ovoga paragrafa diktat je pravičnosti, te ju sadržavaju svi moderni mirovinski zakoni.

K §. 345.

Ovdje su taksativno nabrojeni slučajevi prestanka isplaćivanja mirovine, koji ne iziskuju posebnoga razjašnjenja.

K §. 346.—356.

Ovdje je prvo svega normirano pravo udove i djece na opskrbu iza suprug, odnosno oca. Općeniti je uvjet, da je pokojnik služio barem pet godina i da je ta služba po zakonu uračuniva. Glede udove propisan je još posebni uvjet, da je sa suprugom stupila u brak prije, ili

bar tečajem njegove aktivne službe, te da je s njime do časa njegove smrti živjela u nerazdruživoj bračnoj zajednici. S razloga pravičnosti određeno je ipak u stav. 3. §. 346., da ovaj potonji uvjet otpada, ako je rastava uslijedila krivnjom supruge.

Osnova poznaje otstup od pravila spomenutoga u §. 346. glede udove u dvim slučajevima. U §. 353. određeno je na ime, da trajna opskrba pripada udovi i onda, ako je stupila sa pokojnikom u brak nakon njegovoga umirovljenja uz uvjet da je sa pokojnikom živjela u nerazdruživoj bračnoj zajednici barem 3 godine, zatim je u §. 354. normirano, da udovi činovnika, koji je izgubio život u vršenju službe ili je poginuo u ratu pripada trajna opskrba, ma da i nije služio potpunih pet godina. Djeci pak takovih činovnika pripada u obim slučajevima, navedenim u §§. 353. i 354., bezuvjetno pravo na odgojninu. Ovo je takav postulat humaniteta i pravičnosti, da se ove ustanove same sobom opravdavaju.

U §§. 347. i 356. navedeni su taksativno slučajevi, kada udova i djeca gube pravo na opskrbu, odnosno, kada prestaje njihovo pravo na istu. Tu su odlučni stranom momenti morala, stranom smrt, te obzirom na djecu još i postignuće normalne dobe života ili polučene ine opskrbe prije toga roka.

Propisi o visini udovi pripadajuće mirovine preuzeti su u cijelosti iz mirovinskoga zakona za zemaljske činovnike i službenike od 10. marta 1892. Promjenjene životne prilike tražile su na ime, da se i eksistencija udova općinskih činovnika bolje osigura, nego li je, naročito u nekim mirovinskim statutima, učinjeno. S razloga pak dužne obzirnosti na i onako tužni društveni položaj, u koji do-

spjeva obitelj smrću svojega hranitelja, propisano je u §. 349., da udovi pripada odgojnina u iznosu od 96 K za svako dijete bez obzira na broj djece.

S istih razloga propisano je u §. 350., da djeci bez roditelja pripada uzgojnina u dvostrukom iznosu svote, ustanovljene u stav. 1. §. 349.

Da se pak djeci preminuloga činovnika bar kako tako omogući nastavak nauka i nakon očeve smrti, propisano je u §. 351., da takova djeca uživaju odgojninu i nakon polučene normalne dobe od 20 godina do navršenja 24. godine života.

Duboki su pak razlozi čovjekoljublja diktirali ustanovu §. 352., kojom je djeci činovnika, koja zbog tjelesne ili duševne mane nisu sposobna za privredu ni nakon navršene normalne dobe, priznato pravo na doživotnu opskrbu.

K §. 357.

Ovdje je normirano pravo udove, koja se je po drugi put udala, na pridržaj mirovine za slučaj ponovnoga obudovljenja, odnosno pravo na otkup iste. Ovi propisi, koje poznaju svi noviji mirovinski zakoni, ne iziskuju posebnoga razjašnjenja.

K §. 358.

U ovom paragrafu priznato je pravo svojte preminuloga činovnika na pogrebninu bez obzira na to, da li je umro u aktivnoj službi ili u stanju mira i bez obzira na broj broj službovni godina. I sadanji mirovinski propisi ustanovljuju ovo pravo svojte općinskoga činovnika, ali

imadu ipak osjetljivu prazninu, jer nije predviđen slučaj, kada se radi o smrti činovnika, koji iza sebe ne ostavlja nikakove porodice, premda obziri na stališ, kojemu je dotičnik pripadao traže, da se isti pristojno pokopa. Ta se praznina sada ovdje ispunja odredbom stav. 2., koja propisuje, da se u takovom slučaju ima isplatiti pogrebnina onomu, koji se je pobrinuo za pristojan pokojnikov pokop.

K §. 359.

U interesovanim krugovima općinskih činovnika češće dolazi do izražaja težnja za ustrojenjem jedinstvene mirovinske zaklade. Sa tom okolnosti računa predležeca osnova, te u stav. 2. ovoga paragrafa dopušta ustrojenje takove zaklade, ako se interesenti u tom pitanju potpunoma sporazume. S razloga shodnosti prepuštena je provedba eventualnoga sjedinjenja mirovinskih zaklada naredbenom odredjenju.

K §. 360.

Obveza doprinosa sa strane općina u mirovinske zaklade do njihovoga oživotvorenja normirana je već ustanovom §. 2. zakona od 5. juna 1894., »kojim su zvane županije, da statutarnim putem urede pitanje o umirovljenju i opskrbi stalno namještenih općinskih činovnika, te njihovih udova i sirota u kraljevinama Hrvatskoj i Slavoniji«. Sada se ova ustanova nadopunjuje onamo, da su općine dužne u istu svrhu doprinositi kroz stanovito vrijeme i nakon oživotvorenja mirovinskih zaklada, ako sredstva njihova ne bi dotjecala za izplaćivanje mirovina. Ova je odredba opravdana neospornom činjenicom, da baš

same općine imadu ponajveću korist od valjane mirovinske uredbe, koja je podobna providiti ih čestitim i sposobnim činovništvom.

K §. 361.—362.

Ovi paragrafi ne iziskuju posebnoga razjašnjenja.

XI. Nadzor nad općinama.

K §§. 362.—369.

Samoupravna tijela kao subjekti javnoga prava, napose pak općine, vrše stanovitu vlast samostalno, te u tom obziru stoje spram države kao jedna javna osoba spram druge javne osobe. Nu pošto i djelatnost samoupravnih tijela sačinjava jedan dio državne uprave, to je i ova djelatnost poput svake javne uprave vezana zakonom. Zakonom su na ime samoupravnim tijelima postavljene granice, u kojima se njihova samosvojna djelatnost može i smije da kreće. Ovo ograničenje opravdava se time, što u ustavnoj državi svaka skupina upravnih posala čačinjava in ultima analisi jednu jedinstvenu cijelinu, kojoj stoji na čelu neki vrhovni organ, koji je za svoje čine odgovoran zakonodavnoj vlasti. Opstojnost pak te odgovornosti neminovno uvjetuje i sustavno uređenu vlast toga vrhovnoga organa, kojoj je medju inim i to zadatkom, da pripazi, da li samoupravna tijela vrše zakonom im određenu javnu djelatnost, te da ih, ako ustreba, zakonitim sredstivma primora na izvršivanje nadležćih im dužnosti.

Ovako dolazimo do pojma vrhovnoga nadzora sa strane državne vlasti, kojemu je glavnim ciljem, da uspo-

stavi sklad izmedju samostalnosti samouprave i jedinstva djelotvorne države.

Što se tiče opsega nadzornoga prava nad upravom samoupravnih tijela, moći će o takovom biti govora samo ondje, gdje su upravni organi u pogledu svoje djelatnosti vezani zakonom, ili drugim riječima, gdje je na upravnom području odnosaj državne vlasti prema inim privatno-pravnim subjektima u državi sveden na pravni poredak. U policijskoj državi n. pr., državna je vlast kako na svakom inom području, tako i ovdje bezgranična. Tu samoupravna tijela ne uživaju nikakove veće pravne zaštite, nego li pojedina fizička osoba. Moglo bi se dapače reći, da u neku ruku prolaze još i gore nego li pojedinci, jer dok je državna vlast spram pojedinca kroz tradiciju vezana na neke moralne granice, nestaje posvema takovih obzira, kada se radi o jurističkim osobama, koje služe javnim svrhama. S toga je i nadzor nad samoupravnim tijelima u policijskoj državi suvišan.

Drugačije se ima stvar u ustavoj i pravnoj državi. Tu je i na području uprave jurističkim osobama priznato svojstvo subjekata javnoga prava, pa im je uslijed toga priznato i pravo, da mogu samostalno vršiti onaj dio javne uprave, koji im je zakonom opredijeljen. U pravnoj državi može dakle državna vlast utjecati u samosvojno područje samoupravnih tijela, jedino na temelju prava, što joj ga daje zakon, odnosno na temelju ovlaštenja, što si ga je pridržala kod potvrde statuta samoupravnih tijela.

Vrhovni nadzor države, što ga ona vrši u pravilu kroz svoje vlastite organe, ali ga može vršiti i po samoupravnim tijelima više kategorije, kao n. pr. u nas po

upravnim odborima, dolazi u pozitivnom pravu do izražaja sad jače sad slabije prema tomu, kakovo stajalište zauzima dotična državna vlast spram samouprave, t. j. prema tomu, da li je samostalnost samoupravnih tijela gledom na njihovu djelatnost veća ili manja.

Po općenitom shvaćanju moderne nauke dužnosti se općinske uprave svadjaju u glavnom na to:

1. da imade svoju djelatnost razvijati u okviru postojećih zakona;

2. da ta djelatnost ne bude u očitoj oprijeci sa općim interesima;

3. da rukuje općinsku imovinu i interese svojih općinara pravedno i razborito;

4. da obavlja one funkcije državne uprave u užem smislu, koje je država na temelju zakona povjerila općini.

Sa tim dužnostima ide uporedo i pravo nadzora države. Supstancijalno može dakle taj nadzor sastojati u tom:

a) prigledba, da zastupstvo općine ili drugi njezini organi ne uzrade protiv državnoga ustava ili inih zakona;

b) zaštita same općine, te općinskih interesa spram onih organa, kojima je povjerena uprava općine;

c) uporaba sredstava, kojima će općinu u javnom interesu prinuditi, da provadja i vrši ustanove zakona;

d) pravo odlučivanja u molbenom tečaju uslijed utoka pojedinaca, koji se stanovitim činom općinske uprave čute povrijedjenima u svojim zakonitim pravima;

e) raspust općinskoga zastupstva i skrb za privremenu upravu sedis vacantiae zastupstva.

Suglasno s ovim u nauci utvrdjenim načelima, koja su našla sankciju u svim modernim zakonodavstvima, ure-

djeno je pravo nadzora i u osnovi u §§. 362.—369., koji kraj svoje jasnoće ne trebaju pojedince posebnoga razjašnjenja.

XII. Prelazne i zaključne ustanove.

K §. 370.

Ratio legis ustanove ovoga paragrafa je postulat pravičnosti, koja ne dopušta, da bi se sada službujući općinski načelnici napriječac lišili eksistencije.

K §. 371.

S razloga shodnosti, a i humaniteta prepušteno je ovdje kr. zemaljskoj vladi, odjelu za unutarnje poslove, da naredbenim putem ustanovi rok, do kojega će se moći namještati bilježnički i blagajnički kandidati, osposobljeni po sadanjim propisima uz obdržavanje uvjeta, normiranih u stav. 2. i 3. ovoga paragrafa.

K §. 372.

Da bude neki prelaz iz sadanjega stanja u novo, što ga stvara osnova pogledom na školsku naobrazbu, ovlašćuje se ovdje kr. zemaljska vlada, da naredbenim putem ustanovi rok, do kojega će se u općinsko-upravni tečaj moći upisati i takovi kandidati, koji su s uspjehom svršili četiri razreda gimnazije ili drugoga kojega ovdje navedenoga tomu ravnoga učilišta.

K §. 373.

Tu se ustanovljuje retroaktivna moć zakona za karnosne istrage, koje se nalaze u tečaju.

K §. 374.

Ustanova ovoga paragrafa, koja inače ne iziskuje posebnoga razjašnjenja, jest diktat dužne obzirnosti spram činovnika, koji su već najbolje svoje godine proveli u na pornoj općinskoj službi.

K §. 375.

Ovdje sadržana ustanova logična je posljedica propisa stav. 1. §. 257., po kojemu se plaća općinskoga bilježnika, blagajnika i liječnika nakon dovršenih 10 godina službe automatski povisuje na 1600 K.

K §. 376.

Propis ovoga paragrafa nuždan je korelat propisu §. 333., kojim je ustanovljeno, da se imade smatrati uračunivom služba, provedena ma u kojoj općini na području kraljevina Hrvatske i Slavonije.

K §. 377.

Odredba ovoga paragrafa je postulat pravičnosti, a i interesa javne službe, a ponekad i naravna posljedica ustanove stav. 1. §. 235.

K §. 378.

Odredba ovoga paragrafa učinjena je u interesu samih općinskih činovnika, a i mirovinskih zaklada, a izazvana je i nemarnošću samih interesenata, koja se je do sada tu i tamo pokazala u tako vitalnom pitanju, kakovo tvori obezbjedjenje egzistencije u starosti i u slučaju obnemoglosti za privrijeđu.

K §. 379.

Ustanova ovoga paragrafa odgovara principu, koji je uvijek do sada u pozitivnom pravu obdržavan gledom na osposobljenje javnih organa, koje novi zakon zateče u službi.

K §. 380.

Ovaj paragraf sadržaje derogacionu zaporku, iz koje se tačno razabire, koji zakonski propisi gube pravnu snagu.

K §. 381.

Ovdje je sadržana običajna provedbena zaporka.

Jur. 6.
38743

